

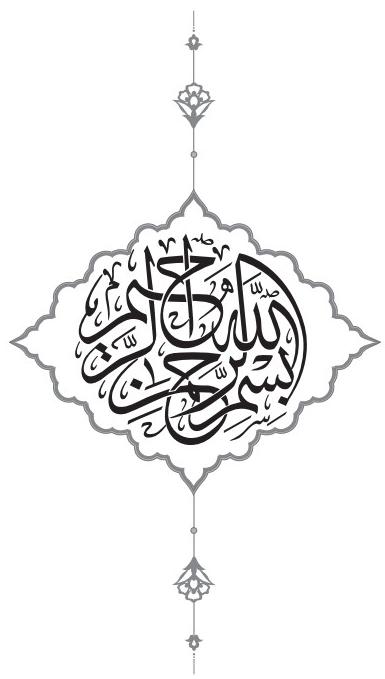
НЕГІЗГІ ДНИ МАҒЛҰМАТТАР

Сенім • Ғибадат • Ахлақ • Сиәр

Сейфеддин Языжы

Түркия Діни Истер Басқармасы Баспалары: 1137
Мамандандырылған кітаптар: 87

Бас үйлестіруші
Проф. Док. Мехмет Эмин Өзафшар

Бас редактор
Док. Юксел Салман

Үйлестіруші
Йылдырай Каплан

Дизайн - Графика
Эмре Йылдыз
Угур Алтунтоп

Редактор
Айда Улусой

Баспа
Гёкче Офсет
+90 312 395 93 39

АНКАРА • 2015

2015-06-Y-0003-1137
ISBN: 978-975-19-6384-0

Сертификат № 12930

Діни Истер Жоғары Кеңес Шешімі: 06.09.1990/82

© Діни Истер Басқармасы

Діни баспалар бас штабы
Шетел тілі және Диалектілерде Баспалар департаменті
Тел: (0.312) 295 72 72 81
Факс: (0.312) 284 72 88
Эл-пошта: yabancidiller@diyanet.gov.tr

Тарату және Сату бөлімі
Коммерциялық Шаралар Басшылығы
Тел: (0.312) 295 71 53 - 295 71 56
Факс: (0.312) 285 18 54
Эл-пошта: dosim@diyanet.gov.tr

НЕГІЗГІ ДІНИ МАҒЛҰМАТТАР

(сенім, ғибадат, ахлақ, сиәр)

Сейфеддин Языжы

Түркия Діни Істер Басқармасы Баспалары
Діни Істер Жоғары Кенесінің Зейнеткер мүшесі

Аударғандар
Кеңшілік Тышхан
Балғабек Мырзаев
Саясат Көкенай

Түркия Діни Істер Басқармасы Баспалары

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫ СӨЗ	15
----------	----

СЕНИМ

БӨЛІМ I - ИСЛАМ ДІНІ және ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ДІН ДЕГЕН НЕ?	19
ДІНДЕР АРАСЫНДА ИСЛАМНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ	19
ИСЛАМ ДІНІНІҢ МАҚСАТЫ	20
ИСЛАМ ДІНІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	20
ИСЛАМ ДІНІНІҢ ӘЛЕМДІК ДІН РЕТИНДЕГІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	21
СҮРАҚТАР	23

БӨЛІМ II - ИМАН

КӘЛИМА-И ТӘУХИД	25
КӘЛИМА-И ШӘҢАДАТ	25
ИМАН НЕГІЗДЕРІ	25
СЕНИМ ТҮРФЫСЫНАН АДАМДАР	27
ИМАННЫҢ АДАМҒА БЕРЕТІН БАҚЫТЫ	28
ИМАН МЕН ФИБАДАТ АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫС	28
ИМАННЫҢ ШЫНАЙЫЛЫҒЫ МЕН ҚАБЫЛ БОЛУЫНЫҢ ШАРТТАРЫ	29
СҮРАҚТАР	30

БӨЛІМ III - АЛЛАҒА ИМАН

АЛЛАНЫҢ БАР ЖӘНЕ БІР БОЛУЫ	31
АЛЛАНЫҢ СИПАТТАРЫ	31
АЛЛАҒА ДЕГЕН СҮЙІСПЕНШІЛІК	33
СҮРАҚТАР	35

БӨЛІМ IV - ПЕРИШТЕЛЕРГЕ ИМАН

ПЕРИШТЕЛЕРДІҢ БОЛМЫСЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	37
ҮЛКЕН ПЕРИШТЕЛЕРДІҢ ЕСІМДЕРІ МЕН МІНДЕТТЕРІ	38
ПЕРИШТЕЛЕРГЕ СЕНУДІҚ ПАЙДАЛАРЫ	39
СҮРАҚТАР	40

БӨЛІМ V - КИТАПТАРҒА ИМАН

УАХИ	41
УАХИДЫҢ ТҮРЛЕРІ	41
АЛЛАДАН ТҮСКЕҢ КИТАПТАР МЕН ПАРАҚТАР	42
ҚҰРАН КӘРІМНІҢ ТҮСҮІ	43

ҚҰРАН КӨРІМНІҢ ЖАЗЫЛУЫ ЖӘНЕ КИТАП (МҰСХАФ) КҮЙНЕ КЕЛУІ.....	44
ҚҰРАН КӨРІМНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	45
ҚҰРАН КӨРІМ АЛДЫНДАҒЫ МІНДЕТИМІЗ	46
ҚҰРАН ОҚУДЫҢ ИГІЛІГІ ЖАЙЫНДА ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ ҚАСИЕТТИ СӨЗДЕРІ	46
СҮРАҚТАР	47

БӨЛІМ VI - ПАЙҒАМБАРЛАРҒА ИМАН

ПАЙҒАМБАРЛЫҚ ЖӘНЕ ПАЙҒАМБАРЛАРҒА ҚАЖЕТТІЛІК	49
ПАЙҒАМБАРЛАРДЫҢ МІНДЕТТЕРІ.....	49
ҚҰРАН КӨРІМДЕ АТЫ АТАЛҒАН ПАЙҒАМБАРЛАР	50
ПАЙҒАМБАРЛАР ЖЕТКІЗГЕН ДІНДЕРДЕГІ ОРТАҚ НЕГІЗДЕР	51
МҰҒЖИЗА ЖӘНЕ КЕРЕМЕТ ДЕГЕН НЕ?	51
ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ МҰҒЖИЗАЛАРЫ	52
ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	53
ПАЙҒАМБАРЫМЫЗ ЖАЙЫНДА АЙТЫЛҒАН СӨЗДЕР	54
СҮРАҚТАР	55

БӨЛІМ VII - АҚЫРЕТ КҮНІНЕ ИМАН

АҚЫРЕТ КҮНІНЕ ИМАН ДЕГЕН НЕ?	57
АҚЫРЕТКЕ ИМАННЫң ПАЙДАЛАРЫ	58
ӨЛІМ	59
ҚАБІР	60
ҚИЯМЕТ	61
СЫЙ, ЖАЗА, ЖӘННАТ және ЖӘННАННАМ	61
СҮРАҚТАР	63

БӨЛІМ VIII - ТАҒДЫР МЕН ҚАЗАҒА ИМАН

ТАҒДЫР МЕН ҚАЗА ДЕГЕН НЕ?	65
АДАМНЫң ЖАУАПКЕРШІЛГІ	66
ТАҒДЫР (ҚАДАР) МЕН ҚАЗАҒА СЕНУДІҢ ПАЙДАЛАРЫ	66
РЫЗЫҚ	67
АЖАЛ	67
ТӘҮЕКЕЛ ЖӘНЕ ЕҢБЕК ЕТУ	68
ИСЛАМ ДІНІНДЕ ЕҢБЕК ЕТУДІҢ МАҢЫЗЫ	69
АҒАШ ОТЫРҒЫЗАЙЫҚ	72
СҮРАҚТАР	74

ҒИБАДАТ

БӨЛІМ I - ҒИБАДАТ

ҒИБАДАТ ДЕГЕН НЕ?.....	77
------------------------	----

НЕ УШИН ФИБАДАТ ЕТЕМІЗ?	77
ФИБАДАТТЫҚ ТҮРЛЕРІ	78
ФИБАДАТТЫҢ ДӘРЕЖЕЛЕРІ	78
ФИБАДАТТЫҚ ПАЙДАЛАРЫ	79
СҮРАҚТАР	79

БӨЛІМ II - ИСЛАМ

ИСЛАМ ДЕГЕН НЕ?	81
ИСЛАМНЫҢ ШАРТТАРЫ	81
МЫКӘЛЛӘФ ДЕГЕН КІМ?	82
МЫКӘЛЛӘФҚА БАЙЛАНЫСТЫ ҮКІМДЕР	82
СҮРАҚТАР	84

БӨЛІМ III - ТАЗАЛЫҚ

ТАЗАЛЫҚ ЖӘНЕ ИСЛАМДАҒЫ ТАЗАЛЫҚТЫҢ МАҢЫЗЫ	87
ТАЗАЛЫҚ ТҮРҒЫСЫНАН СУЛАР	88
ДӘРЕТ АЛУДЫҢ МАҢЫЗЫ	89
ДӘРЕТТИҢ ПАРЫЗДАРЫ	90
ДӘРЕТТИҢ СҮННЕТТЕРИ	90
ДӘРЕТТИҢ ӘДЕПТЕРИ	91
ДӘРЕТ ҚАЛАЙ АЛЫНАДЫ?	91
ДӘРЕТТИҢ МӘКРҮҮТЕРИ	92
ДӘРЕТТИ БҰЗАТЫН ЖАЙТАР:	92
ДӘРЕТСІЗ ОРЫНДАУҒА БОЛМАЙТАН ЖАЙТАР:	93
МӘСІНІҢ ҮСТІНЕН МӘСІХ ТАРТУ	93
ЖАРАҚАТ ОРАУЫНЫҢ ҮСТІНЕН МӘСІХ ТАРТУ	94
ҒҰСЫЛ	95
ҒҰСЫЛДЫҢ ПАРЫЗДАРЫ	95
ҒҰСЫЛДЫҢ СҮННЕТТЕРИ	96
ҒҰСЫЛ ҚАЛАЙ АЛЫНАДЫ?	96
ҮЗІРЛІ КІСІЛЕРДІҢ ЖАҒДАЙЫ	97
ӘЙЕЛ АДАМДАРҒА ТӘН ЖАҒДАЙЛАР	97
ТӘЙӨММУМ	99
ТӘЙӨММУМНІҢ ПАРЫЗДАРЫ	99
ТӘЙӨММУМНІҢ СҮННЕТТЕРИ	99
ТӘЙӨММУМ ҚАЛАЙ АЛЫНАДЫ?	100
ТӘЙӨММУМДІ БҰЗАТЫН НӘРСЕЛЕР	100
ТӘЙӨММУМ ҚАҢДАЙ ЖАҒДАЙЛАРДА АЛЫНАДЫ	100
ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ТАЗА ҮСТАУ (мәтін):	100
СҮРАҚТАР	102

БӨЛІМ IV - НАМАЗ

НАМАЗДЫҢ МАҢЫЗЫ	103
НАМАЗ КІМДЕРГЕ ПАРЫЗ?	104

НАМАЗ УАҚЫТТАРЫ	104
НАМАЗ ОҚЫЛМАЙТЫН УАҚЫТТАР	105
НАМАЗДЫҢ ТҮРЛЕРИ	106
А) ПАРЫЗ НАМАЗДАР:	106
Ә) УӘЖІП НАМАЗДАР	107
Б) НӘПІЛ НАМАЗДАР	107
НАМАЗДЫҢ ПАРЫЗДАРЫ	108
НАМАЗДЫҢ УӘЖІПТЕРІ	109
НАМАЗДЫҢ СҮННЕТТЕРІ	110
АЗАН	111
ҚАМАТ	111
НАМАЗДЫ БҰЗАТЫН ЖАЙТТАР	113
НАМАЗДЫҢ МӘКРУҮТЕРІ	114
БЕС УАҚЫТ НАМАЗДЫҢ ОҚЫЛУЫ	115
ТАҢ НАМАЗЫ	115
БЕСІН НАМАЗЫ	119
ЕКІНТІ НАМАЗЫ	124
АҚШАМ НАМАЗЫ	127
ҚҰПТАН НАМАЗЫ	129
НАМАЗДАН КЕЙІН НЕЛЕР ОҚЫЛАДЫ?	131
СҮРАҚТАР	134

БӨЛІМ V - НАМАЗ (II)

СӘНУ СӘЖДЕСІ	137
МЕШІТ ЖӘНЕ ЖАМАҒАТ ӘДЕБІ	139
НАМАЗДЫҢ ЖАМАҒАТПЕН ОҚЫЛУЫ	141
ЖҰМА КҮНІ ЖӘНЕ ЖҰМА НАМАЗЫ	143
ЖҰМА НАМАЗЫ КІМДЕРГЕ ПАРЫЗ?	143
ЖҰМА НАМАЗЫНЫң ОҚЫЛУЫ	144
АЙ НАМАЗДАРЫ	145
АЙ НАМАЗДАРЫНЫң ОҚЫЛУЫ	145
ТӘШРИҚ ТӘКБІРЛЕРІ	147
ТАРАУИХ НАМАЗЫ	147
ОТЫРЫП ЖӘНЕ ИШАРАМЕН НАМАЗ ОҚУ	150
ЖОЛАУШЫ НАМАЗЫ	150
УАҚЫТЫ ӨТИП КЕТКЕН НАМАЗДАРДЫҢ ҚАЗАСЫ	151
ТИЛӘУӘТ СӘЖДЕСІ	152
ЖАНАЗА НАМАЗЫ	153
ЖАНАЗА НАМАЗЫНЫң ОҚЫЛУЫ	154
СҮРАҚТАР	157

БӨЛІМ VI - ОРАЗА

ОРАЗАНЫң МАҢЫЗЫ	159
ОРАЗАНЫң ПАЙДАЛАРЫ	160
ОРАЗА КІМДЕРГЕ ПАРЫЗ?	161

СӘРЕСІ МЕН АУЫЗАШАРДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ	162
ОРАЗАҒА ҚАШАН ЖӘНЕ ҚАЛАЙ НИЕТ ЕТЛЕДІ?	163
ОРАЗА ТҮРЛЕРИ	164
РАМАЗАН ОРАЗАСЫН БАСҚА УАҚЫТТА ҰСТАУҒА РҮҚСАТ ЕТІЛГЕН ЖАҒДАЙЛАР	164
ФИДИЯ	165
РАМАЗАНДА СЕБЕПСІЗ ОРАЗА ҰСТАМАУДЫҢ ҮКІМІ	165
БҰЗЫЛҒАН ОРАЗАНЫң ӘРІ ҚАЗАСЫН, ӘРІ КӨФФАРАТЫН ҚАЖЕТ ЕТЕТИН ЖАҒДАЙЛАР	166
ОРАЗАНЫ БҰЗЫП, ТЕК ҚАНА ҚАЗАСЫН ӨТЕУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТИН ЖАҒДАЙЛАР	166
ОРАЗАНЫ БҰЗБАЙТЫН ЖАЙТТАР:	167
ОРАЗАНЫ ҰСТАҒАН АДАМҒА МӘКРУҮ ЖАҒДАЙЛАР	167
ОРАЗА ҰСТАҒАН АДАМҒА МӘКРУҮ ЕМЕС ЖАҒДАЙЛАР	168
СҰРАҚТАР	168

БӨЛІМ VII - ЗЕКЕТ

ЗЕКЕТТІҢ МАҢЫЗЫ МЕН ПАЙДАЛАРЫ	169
ЗЕКЕТТІ КІМДЕР БЕРЕДІ?	170
НИСАБ	170
ЗЕКЕТ КІМДЕРГЕ БЕРІЛЕДІ?	171
ЗЕКЕТ КІМДЕРГЕ БЕРІЛМЕЙДІ?	171
ЗЕКЕТІ БЕРІЛМЕЙТИН ДУНИЕЛЕР	172
ЗЕКЕТ БЕРІЛУІ ҚАЖЕТ ДУНИЕЛЕР МЕН ЗЕКЕТ МӨЛШЕРІ	172
ПІТІР САДАҚАСЫ	173
СҰРАҚТАР	174

БӨЛІМ VIII - ҚАЖЫЛЫҚ

ҚАЖЫЛЫҚТЫҢ МАҢЫЗЫ ЖӘНЕ ПАЙДАЛАРЫ	175
ҚАЖЫЛЫҚ КІМДЕРГЕ ЖӘНЕ ҚАШАН ПАРЫЗ?	176
ҚАЖЫЛЫҚТЫҢ ПАРЫЗДАРЫ	177
ҚАЖЫЛЫҚТЫҢ ТҮРЛЕРИ	177
ҚАЖЫЛЫҚТЫҢ ОРЫНДАЛУЫ	178
ҰМРА	180
СҰРАҚТАР	181

БӨЛІМ IX - ҚҰРБАН

ҚҰРБАНДЫҚ ШАЛУДЫҢ МАҢЫЗЫ	183
КІМДЕР ҚҰРБАН ШАЛАДЫ?	183
ҚҰРБАНДЫҚ ҚАШАН ЖӘНЕ ҚАЛАЙ ШАЛЫНАДЫ?	184
ҚҰРБАНДЫҚ МАЛДЫҢ ЕТІ МЕН ТЕРІСІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ МӘСЕЛЕЛЕР ..	184
ҚҰРБАНДЫҚҚА ЖАРАЙТЫН ЖӘНЕ ЖАРАМАЙТЫН МАЛДАР	185
ЕТТЕРІ ЖЕЛИНЕТІН ЖАНУАРЛАР	186
ЕТТЕРІ ЖЕЛИНБЕЙТІН ЖАНУАРЛАР	186

НӘЗІР ҚҰРБАНЫ	186
АНТТЫҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҮКІМІ	187
СҮРАҚТАР	188

БӨЛІМ X - МУБАРАК КҮНДЕР МЕН ТҮНДЕР

ЖҰМА КҮНІ	189
АЙТ КҮНДЕРІ	189
МӘУЛІТ ТҮНІ	190
РӘФАЙЫП ТҮНІ	191
МИГРАЖ ТҮНІ	192
БӘРААТ ТҮНІ	192
ҚАДІР ТҮНІ	192
СҮРАҚТАР	193

АХЛАҚ

БӨЛІМ I - ИСЛАМ және АХЛАҚ (Әдеп)

АХЛАҚ ДЕГЕН НЕ?	197
ИСЛАМДАҒЫ АХЛАҚ	198
ІЗГІ АХЛАҚ ИЕСІ БОЛУДА ИМАН МЕН ФИБАДАТТЫҢ РӨЛІ	198
ЕҢ ТАМАША АХЛАҚ ҮЛГІСІ – ХАЗІРЕТ МҰХАММЕД (С.А.У.)	199
ЖЕКЕ АДАМДАР ҮШИН АХЛАҚТЫҢ МАҢЫЗЫ	200
КӘСІП және АХЛАҚ	200
МИНЕЗ-ҚҰЛЫҚ ӨЗГЕРЕ МЕ?	201
ИСЛАМНЫҢ АҚЫЛ МЕН БІЛІМГЕ МӘН БЕРУІ	202
СҮРАҚТАР	203

БӨЛІМ II - АХЛАҚИ МІНДЕТТЕРІМІЗ

АХЛАҚИ МІНДЕТТЕРІМІЗ	205
ТАМАҚТАНУ КЕЗІНДЕГІ АХЛАҚ ҚАҒИДАЛАРЫ	210
ТІЛДІҢ ТӘРБИЕЛЕНІП, ТҮЗЕТИЛУІ	211
ДЕНЕ МУШЕЛЕРІМІЗДІҢ ТӘРБИЕСІ	212
СҮРАҚТАР	214

БӨЛІМ III - ОТБАСЫ АЛДЫНДАҒЫ МІНДЕТТЕРІМІЗ

ИСЛАМДА ОТБАСЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	215
ЖАНҰЯ МУШЕЛЕРІНІҢ ӨЗАРА МІНДЕТТЕРІ	216
СҮРАҚТАР	222

БӨЛІМ IV - ОТАН мен ҮЛТ АЛДЫНДАҒЫ БОРЫШЫМЫЗ

ОТАН мен ҮЛТҚА ДЕГЕН СҮЙІСПЕНШІЛІК	223
ДІНІМІЗДІҢ БЕРЕКЕ-БІРЛІККЕ БЕРГЕН МАҢЫЗЫ	224
ДІНІМІЗДЕГІ БАУЫРЛАСТЫҚ	224

ДІНІМІЗДЕГІ СЫЙЛАСТЫҚ	225
ҰЛТТЫҚ БІРЛІГІМІЗДІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ МІНДЕТИМІЗ	226
КӨК ТҮҮМІҮЗ	227
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘН-ҰРАНЫ	228
МЕМЛЕКЕТ АЛДЫНДАҒЫ МІНДЕТИМІЗ	229
СҮРАҚТАР	231

БӨЛІМ V - ЖАЛПЫ АДАМЗАТ АЛДЫНДАҒЫ БОРЫШЫМЫЗ

АДАМДАР АЛДЫНДАҒЫ АХЛАҚИ МІНДЕТТЕРИМІЗ	233
ЖАН – ЖАНУАРЛАР АЛДЫНДАҒЫ МІНДЕТТЕРИМІЗ	236
ИСЛАМФА САЙ ӘМİR СҮРЕТИН МҰСЫЛМАННЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	238
ИСЛАМ ДІНІНДЕ ТЫЙЫМ САЛЫНҒАН НӘРСЕЛЕР	239
СҮРАҚТАР	244

СИӘР**БӨЛІМ I - ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) ДҮНИЕГЕ КЕЛУІ және
БАЛАЛЫҚ ШАҒЫ**

ИСЛАМФА ДЕЙІНГІ АРАБСТАННЫң ЖАҒДАЙЫ	247
ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у) ТЕГІ (ШЕЖІРЕСІ)	247
ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у) ДҮНИЕГЕ КЕЛУІ	248
ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у) БАЛАЛЫҚ ШАҒЫ	248
СҮРАҚТАР:	251

**БӨЛІМ II - ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) ЖАСТЫҚ ШАҒЫ мен
ҮЙЛЕНҮІ**

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) САПАРЛАРЫ	253
ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у) САУДАМЕН АЙНАЛЫСУЫ	253
ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у) ХАДИШАМЕН ҮЙЛЕНҮІ және БАЛАЛАРЫ	254
ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у) ҚАФБАНЫҢ ЖӨНДЕЛУІ КЕЗІНДЕ ТӨРЕЛІК ЖАСАУЫ	254
СҮРАҚТАР	255

**БӨЛІМ III - ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) ПАЙҒАМБАР БОЛУЫ
және ЖАСЫРЫН (ДІНГЕ) ШАҚЫРУ**

АЛҒАШҚЫ УАХИДЫҢ КЕЛУІ (М. 610 ЖЫЛ)	257
АРАЛЫҚ УАҚЫТ	258
ИСЛАМФА ШАҚЫРУДЫҢ БАСТАЛУЫ	259
АЛҒАШҚЫ МҰСЫЛМАНДАР	259
ХАБӘШСТАНҒА ЖАСАЛҒАН АЛҒАШҚЫ ХИЖРЕТ (КӨШ)	259
ХАБӘШСТАН ПАТШАСЫ НӘЖАШИДІҢ МҰСЫЛМАНДАРҒА ЖАСАҒАН ҚАМҚОРЛЫҒЫ	260
СҮРАҚТАР	260

БӨЛІМ IV - ИСЛАМФА АШЫҚ ШАҚЫРУ

ИСЛАМФА ШАҚЫРУДЫҢ АШЫҚ ТҮРДЕ ЖУРГІЗІЛУІ	261
МУШРИКТЕРДІҢ МҰСЫЛМАНДАРҒА КӨРСЕТКЕН ҚЫСЫМЫ	262
ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДКЕ (с.а.у.) ЕҢ КӨП ДҮШПАНДЫҚ ЖАСАҒАНДАР	263
ҚҰРАЙЫШTYҢ ИСЛАМФА ДҮШПАН БОЛУЫНЫң СЕБЕПТЕРІ	264
МУШРИКТЕРДІҢ ӘБУ ТАЛИБКЕ ШАҒЫМДАНУЫ	265
ХАЗІРЕТ ХАМЗАНЫң МҰСЫЛМАН БОЛУЫ	265
ХАЗІРЕТ ОМАРДЫң МҰСЫЛМАН БОЛУЫ	266
СҮРАҚТАР	267

БӨЛІМ V - БОЙКОТ және ҚАЙҒЫЛЫ ЖЫЛДАР

МУШРИКТЕРДІҢ МҰСЫЛМАНДАРМЕН АРАЛАСТЫҚҚА ТҮЙЫМ САЛУЫ	269
ӘБУ ТАЛИБ ПЕН ХАЗІРЕТ ХАДИШАНЫң ҚАЙТЫС БОЛУЫ	270
ТАЙФ САПАРЫ	270
АҚАБА АНТТАРЫ	271
МИФРАЖ МҰҒЖИЗАСЫ	272
НАМАЗ – МИФРАЖ СЫЙЫ	273
СҮРАҚТАР	273

БӨЛІМ VI - ХИЖРЕТ және МӘДИНАДАҒЫ АЛҒАШҚЫ ЖЫЛДАР

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ МЕККЕДЕН МӘДИНАҒА ХИЖРЕТІ (М.622Ж.)	275
ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ МӘДИНАҒА ЖЕТЕУІ	277
МӘСЖИД-И НӘБӘУИДІҢ САЛЫНУЫ	277
АНСАР МЕН МҰҢАЖИРЛЕР АРАСЫНДАҒЫ БАУЫРЛАСТЫҚ	277
ПАЙҒАМБАР МЕКТЕБІ ЖӘНЕ АСХАБ-Ы СУФФА	278
СҮРАҚТАР	279

БӨЛІМ VII - ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ (с.а.у.) СОҒЫСТАРЫ

БӘДІР СОҒЫСЫНЫң СЕБЕПТЕРІ	281
БӘДІР СОҒЫСЫ және НӘТИЖЕСІ (h .2-М.624)	282
ҰХҰД СОҒЫСЫНЫң СЕБЕПТЕРІ	283
ҰХҰД СОҒЫСЫ және НӘТИЖЕСІ (h.3-М.625)	283
ҰХҰД СОҒЫСЫНАН АЛЫНАТЫН САБАҚ	285
ХӘНДӘК СОҒЫСЫНЫң СЕБЕПТЕРІ	285
ХӘНДӘК СОҒЫСЫ және НӘТИЖЕСІ (h.5 – М. 626)	286
ХҰДАЙБИЯ КЕЛІССӨЗІ (h.6-М.628)	287
ХҰДАЙБИЯ КЕЛІССӨЗІНІң НӘТИЖЕСІ	287
КӨРШІЛЕС ЕЛДЕРДІҢ БАСШЫЛАРЫНА ЖОЛДАНҒАН ИСЛАМФА ШАҚЫРУ ХАТТАРЫ	288
ХАЙБАРДЫң АЛЫНУЫ (h.6-М.628)	289
ҚАҒБА ЗИЯРАТЫ (Каза ұмрасы) (h.7-М.629)	290
СҮРАҚТАР	290

БӨЛІМ VIII - ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ СОҒЫСТАРЫ (II)

МЕККЕНИҚ АЗАТ ЕТІЛУІ (h.8-M.630)	291	
ХҮНӘЙН СОҒЫСЫ (h.8-M.630)	292	
ӘУТАС СОҒЫСЫ ЖӘНЕ ТАЙФТЫҢ ҚОРШАУҒА АЛЫНУЫ (h. 8-M.630).....	293	
ТӘБҮК САПАРЫ (h. 9-M.630)	294	
ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ СОҒЫСТАРЫНЫң ЕРЕКШЕЛІКТЕРИ	295	
ХАЗІРЕТ ӘБУ БӘКІРДІҢ ҚАЖЫЛЫҚҚА БАС БОЛУЫ (h.9 – M.631)	296	
ҚОШТАСУ ҚАЖЫЛЫҒЫ (h.10 – M. 632).....	296	
ҚОШТАСУ ҚҰТПАСЫ.....	297	
ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ НАУҚАСТАНУЫ және ҚАЙТЫС		
БОЛУЫ (h.10 – M.632)	299	
ҚАЙТЫС БОЛҒАННАН КЕЙІНГІ ОҚИҒАЛАР	300	
БАЛАЛАРЫ	301	
АШАРА-И МУБӘШШАРА	302	
САХАБАЛАРЫ	302	
ХАЗІРЕТ МУХАММЕДТІҢ (с.а.у.) АДАМЗАТҚА ӨНЕГЕ		
БОЛҒАН ЖОҒАРЫ АДАМГЕРШІЛІК ҚАСИЕТТЕРИ	303	
СҮРАҚТАР	305	
ДӘРЕТ АЛҒАНДА ОҚЫЛАТЫН ДҮҒАЛАР		307
НАМАЗДА ОҚЫЛАТЫН ДҮҒАЛАР	309	
НАМАЗДА ОҚЫЛАТЫН КЕЙБІР СҮРЕЛЕР	313	
ДӘРЕТ АЛУДЫҢ СҮРЕТТЕРМЕН БЕРІЛУІ	319	
НАМАЗДЫҢ ОҚЫЛУ ТӘРТІБІНІҢ СҮРЕТТЕРМЕН БЕРІЛУІ	324	
ДҮҒА	334	

АЛҒЫ СӨЗ

Діни тақырыптарда дұрыс әрі жеткілікті мәліметтерді үйрену – әр мұсылманның басты міндеті.

Адам баласының Алла алдындағы алғашқы міндеті – иман ету, одан кейінгі ғибадаттарды орындау.

Ғибадатпен құнарланған сенім ағашының жемісі – көркем ахлақ (адамгершілік, көркем мінез-құлық). Кәміл мұсылман – ғибадатын орындаап, басқа адамдармен жақсы қарым-қатынаста болған кісі.

Бізге ахлақи тұрғыдан үлгі болатын тұлға – сүйікті пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммед (с.а.у.). Сондықтан иман келтіріп ғибадатты орындағаннан кейін ахлақи (адамгершілік, көркем мінез-құлық) міндестеріміз және пайғамбарымыздың адамзатқа өнеге боларлық адамгершілік пен парасатқа толы өмірі жайлы білу айрықша маңызға ие.

Діни саят ашу курсарында оқытылып жатқан діни білімге қатысты оқу жоспарын есепке ала отырып дайындаған сенім, ғибадат, ахлақ және пайғамбарымыздың өмірі деген үлкен төрт тараудан тұратын еңбек қарапайым тілде жазылды. Бұған қоса, дәрет алу және намазға байланысты бөлімдерде ер мен әйел адамдардың намаздағы қымылдары бейнелі түрде көрсетіліп, намаз окууды жаңадан үйренгендерге женіл жолдар қарастырылды.

Әр түрлі жастағы мұсылманның кең көлемде пайдалануына ұсынылған еңбек оқырмандардың қәдесіне жарар деген сенімдемін.

Еңбектену бізден, табысқа жеткізу Алладан.

**Сейфеддин Языжы
6 тамыз 1990 жыл
Анкара**

БІРІНШІ ТАРАУ
СЕҢІМ (ИМАН)

Тақырыптар

- Дін деген не?
- Діндер арасындағы Исламның алатын орны
- Ислам дінінің маңсаты
- Ислам дінінің ерекшеліктері
- Ислам дінінің әлемдік дін болуындағы ерекшеліктер

ДІН ДЕГЕН НЕ?

Дін – ақыл-есі дұрыс, өз еркімен иман келтірген адамдарды дүние және ақыретте игілік пен бақытқа жеткізетін иләхи (тәңірлік) заң.

Діндер негізінен үшке бөлінеді:

1) Хақ дін

Алладан пайғамбарлар арқылы ешқандай өзгеріске ұшырамастан және бұзылып, бұрмаланбастан қазірге дейін жеткен дін. Бұл ерекшеліктер мен қасиеттерді өз бойына сінірген дін – Ислам діні.

2) Мұхаррапф діндер

(бұрмаланған діндер). Алладан пайғамбарлар арқылы жеткенмен кейіннен адамдар өзгеріп, негізі бұрмаланған діндер.

3) Батил діндер (жалған).

Адамдар ойдан шығарған діндер. Бұл діндердің пайғамбарлар арқылы келген діндермен ешқандай қатысы жоқ.

ДІНДЕР АРАСЫНДА ИСЛАМНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Жер бетіндегі ең алғашқы адам хазірет Адам (алейхиссәләм) – алғашқы пайғамбар. Адамзаттың алғашқы діні – хақ дін. Хазірет Адамнан Исаға дейін келген барлық пайғамбарлар адамдарға Алланың бір екендігін баяндаған және қалай ғибадат ету керектігін үйреткен. Бірақ бұл пайғамбарлар жеткізген иман негіздері мен діни қағидалар уақыт өткен сайын бұрмаланып, түпнұсқалары жойылған.

Осыған байланысты Алла соңғы пайғамбар хазірет Мұхаммед (с.а.у.) арқылы бүкіл адамзатқа соңғы әрі ең кемел Ислам дінін жіберген. Қазіргі таңда дүние жүзіндегі шынайы, ақиқат дін – Ислам діні. Жалған діндердің Алла алдында ешқандай құны жоқ. Алла алдында тандалған әрі қабыл көретін дін – Ислам.

Бұл ақиқат Құран Кәрімде былай баяндалады:

“Алланың құзырындағы дін құмәнсіз Ислам діні”¹

“Кімде-кім Исламнан басқа дін іздесе, әсте қабылданбайды, ол ақыретте зиянға ұшыраушылардан болады”²

ИСЛАМ ДІНІНІҢ МАҚСАТЫ

Ислам дінінің үкімдері адамдардың бақытын көздейді. Бұл үкімдерді орындаپ, соған сай амал жасағандар бұл дүниеде де, ақыретте де бақытқа кенеледі.

Ислам дінінің үкімдері үшке бөлінеді:

1) Иман: Адам иман негіздеріне сену арқылы рухани нәр алып, жүрегін қате әрі жалған сенімдерден тазартады.

2) Амал: Амал – адамдардың жасаған іс-әрекеттері. Амалға байланысты үкімдер екіге бөлінеді:

а) Алла алдындағы ғибадат ету міндеті;

ә) Адамдардың өзара қарым-қатынасын реттейтін үкімдер.

3) Ахлак: (адамгершілік, көркем мінез-құлыш). Адамдарға қатысты ой-пікіріміз бен қимыл-әрекетімізді реттеп отыратын үкімдер.

ИСЛАМ ДІНІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

1) Ислам – ең соңғы дін. Ислам дінінен басқа дін келмейді, үкімдері қиямет құніне дейін жалғасады. Ислам дінін адамдарға жеткізіп, уағыздаған Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) соңғы пайғамбар. Одан кейін пайғамбар келмейді.

1 (Әли Имран сұрәсі, 19-аят).

2 (Әли Имран сұрәсі, 85-аят).

2) Ислам – әлемдік дін. Бұрынғы пайғамбарлар жеткізіп, насиҳаттаған діндер тек қана белгілі бір ұлтқа, халыққа келсе, Ислам діні бүкіл адамзатқа жіберілген.

3) Ислам дінінің үкімдері барлық адамзаттың қажеттіліктерін қамтамасыз ететіндей жан-жақты әрі толық. Сондықтан басқа сенімдерге қажеттілік туындаиды.

4) Ислам діні бұрынғы Алла тарапынан келген пайғамбарларды және киелі кітаптарды толықтырады, мойындайды.

5) Ислам діні бұрынғы пайғамбарлар насиҳаттаған дін үкімдерінің күшін жойған. Өйткені, олар белгілі бір халыққа әрі белгілі бір уақытқа жіберілген. Ал Ислам діні болса, барлық адамзатқа жіберілген әрі қиямет күніне дейін өзгермей жалғасатын дін.

ИСЛАМ ДІНІНІҢ ӘЛЕМДІК ДІН РЕТИНДЕГІ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ислам дінінің әлемдік дін болуында көптеген ерекшеліктер бар. Олардың кейбірі мыналар:

1. Ислам – бүкіл адамзатқа жіберілген ең соңғы дін

Ислам – бүкіл адамзатқа Алла жіберген әрі қияметке дейін жалғасатын соңғы дін. Сондай-ақ пайғамбарымыз Ислам дінін жер жүзіндегі барлық халыққа жеткізу мақсатымен сол кездегі мемлекеттердің билеушілеріне, басшыларына хат жолдай отырып, оларды Ислам дінін қабылдауға шақырған.

2. Ислам – ақыл-оý мен ғылым діні

Ислам діні ақылға ерекше мән бере отырып, діни құлышылықтарды дұрыс орындау үшін ақылды болуды талап етеді. Білімге үлкен мән берген дініміз әрдайым оқуды, үйренуді бұйырған. Ілім үйренудің әрбір мұсылман үшін парыз екендігін білдірген.

3. Ислам – әрі дүние, әрі ақырет діні

Ислам дінінің көздеген мақсаты – адам баласының бұл дүниеде де, мәңгілік ақыретте де бақытты болуы. Дініміз бұл дүниенің ақырына дейін адамдардың әрдайым бақытты болуын және қоғамның дамуын

қамтамасыз ете отырып, жеке-жеке адамдардың да, қоғамның да қажеттіліктеріне жауап бере алатын талаптар қойып, дүниеде де, ақыретте де бақытқа кенелудің жолдарын көрсеткен.

Бұл жөніндегі ислам қағидасының мазмұны мынадай: “Еш өлмей-тіндегі дүние үшін, ертең өлемтіндегі ақырет үшін еңбек ет”.

4. Ислам – женілдік діні

Ислам дінінде қыншылық жоқ, женілдік бар. Дініміздің бүйрықтары бізді кемелдендіріп, одан да жоғары өмірге даярлауға бағытталған. Фибадаттарды орындау барысында шамамызға қарай көптеген женілдіктер қарастырылған.

Мысалы: жолаушы төрт рәқағат намазын екі рәқағат қылып оқиды. Намазды түрегеп түрып оқи алмағандар отырып оқиды. Рамазан айында ораза ұстaugа шамасы жетпеген науқастар сауықканнан кейін ұстайды. Сауығудан үміті жоқ науқастар және ораза ұстaugа шамасы келмейтін қарт-қариялар ұстай алмаған оразасының орнын кедей-кепшіктерге фидия беру арқылы толтырады. Адамның шамасы мен қажеттіліктері назарға алынып қын жағдайларда дінімізде бұдан басқа да көптеген женілдіктер берілген. Міне, осы себепті Ислам дінінің үкімдері әрдайым және әр жерде орындауға болатын ерекшелікке ие.

5. Ислам дінінде шектен шығу жоқ

Ислам дінінің үкімдері адамның ақылына және жаратылышына сай. Біздің міндетіміз соларды орындау ғана.

Орындалуы талап етілмеген жағдайда дінді берік ұстаймын деп шектен шығуға болмайды. Дүниедегі адал нығметтерден бас тартып, қиналып өмір кешу исламда жоқ.

6. Ислам – бейбітшілік пен сүйіспеншілік діні

Исламның тағы бір мақсаты: адамзатқа деген сүйіспеншілік, адам құқығына құрмет етуді жүрекке орнықтыру арқылы қоғамдағы бейбітшілік пен тыныштықты сактау. Дініміз бұл мақсатта көптеген қағидалар қойған. Бір-бірімізді сыйлау, басқалардың құқығына құрмет көрсету нағыз мұсылман болудың шарты.

СҮРАҚТАР

- 1) Дін деген не?
- 2) Діндер қаншаға бөлінеді?
- 3) Діндер арасында Исламның алатын орны қандай, түсіндіріңіз?
- 4) Ислам дінінің мақсаты не? Ислам дінінің үкімдері қанша?
- 5) Ислам дінінің қандай ерекшеліктері бар?
- 6) Ислам дінінің әлемдік дін болу ерекшеліктері неде?

Тақырыптар:

- Кәлимә тәухид, Кәлимә шәһадат және мағынасы
- Иман негіздері
- Ижмали иман
- Тафсили иман
- Сенім тұрғысынан адамдар
- Иманның адамға беретін бақыты
- Иман мен амал арасындағы байланыс
- Иманның шынайы әрі қабыл болуының шарттары

КӘЛИМА-И ТӘУХИД (иман):

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدُ رَسُولُ اللَّهِ

Оқылуы: “Лә иләһे иллаллаh, Мұхаммәдүр расулуллаh”.

Мағынасы: “Алладан басқа тәнір жоқ. Мұхаммәд (с.а.у.) Алланың елшісі”.

КӘЛИМА-И ШӘҢАДАТ

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Оқылуы: “Әшhәду әл ләә иләhе илләлләh уә эшhәdu әннә Мұхаммадан абдуhу уә расулуhу”.

Мағынасы: “Алладан басқа тәнір жоқ екендігіне күәлік етемін, Мұхаммәд (с.а.у.) Алланың құлы әрі елшісі екендігіне де күәлік етемін”.

ИМАН НЕГІЗДЕРІ

Сөздік мағынасы жағынан иман – бір нәрсеге сену дегенді білдіреді.

Діни термин ретінде иман – “Пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) Алладан жеткізгендеріне күдіктенбей шын жүректен сену және бұл сенімін тілмен жеткізу”.

Иман екіге бөлінеді:

- а) Ижмали иман
- б) Тағсили иман

а) Ижмали иман: Аллаға және Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) пайғамбар екендігіне сену.

Дінімізде сенімнің жинақы түйіні болғандықтан мұны “ижмали иман” яғни “жиынтық иман” деп атайды.

Иман негіздері жалпы және түйінді түрде “кәлима-и тәухид” пен “кәлима-и шәһадатта” берілген. Бір адам кәлима-и тәухид немесе кәлима-и шәһадаттың біреуін тілмен жеткізсе, яғни айтса және оған жүргімен сенсе, Ислам дініне кірген болып саналады. Бірақ мұсылман адам мұнымен шектелмей, иман негіздерін нақты және егжей-тегжайлі үйреніп жеке-жеке сенуі керек.

ә) Тағсили иман: иман негіздеріне жеке-жеке сену “тағсили иман” яғни “егжей-тегжайлі иман” деп аталады.

Егжей-тегжайлі иман негіздерін “Иманның шарттары” деп те атайды.

Иманның шарттары алтау:

- 1) Аллаға сену
- 2) Періштелерге сену;
- 3) Кітаптарға сену;
- 4) Пайғамбарларға сену;
- 5) Ақырет күніне сену;
- 6) Тағдырға: жақсылық пен жамандықтың Алланың жаратуымен болатындығына сену.

Иманның шарттары “Әмәнтуде” жинақталған. Әрбір мұсылман “Әмәнтуді” мағынасымен бірге білуі керек.

“Әмәнту” дегеніміз мынау:

أَمَّنْتُ بِاللَّهِ وَ مَلَكِتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ بِالْقَدَرِ خَيْرٌ وَ شَرٌّ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى
وَ الْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ

Оқылуы: “Әмәнту билләхи уә мәләикәтихи уә кутубиhi уә русулиhi, уәл йәумил-әхирү уә бил-қадәри хайриhi уә шәрриhi миналлани Тағалә уәл-бағсу бағдәл мәути хаққун. Әшіндеу ән лә иләһә иллаллан, уә әшіндеу әннә Мұхаммәдән абдуһу уә расулунh”.

Мағынасы: “Мен Аллаға, Алланың періштелеріне, кітаптарына, пайғамбарларына, ақырет күніне, тағдырға, жақсылық пен жамандықтың Алланың жаратуымен болатындығына сендім. Өлгеннен кейін қайта тірілу хақ. Мен Алладан басқа ешбір тәнір жоқ екендігіне және Хазірет Мұхаммәд (с.а.у.) Алланың құлы әрі елшісі екендігіне күәлік етемін.

СЕНИМ ТҮРГЫСЫНАН АДАМДАР

Адамдар сенім тұрғысынан үшке бөлінеді:

Мүмин: Алланың бар әрі бір екендігіне, Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) пайғамбар екендігіне шын жүректен сенген және бұл сенімін тілімен жеткізген адамдар “мүмин” деп аталады.

Мұнафық: Алланың барлығы мен бірлігіне, Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) пайғамбар екендігіне жүргімен сенбесе де тілімен сенетіндіктерін айтатын адамдар “мұнафық” (екі жүзді) деп аталады.

Кәпір: Алланың бар екендігіне және Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) пайғамбарлығына жүргімен сенбейтін, сенбейтіндігін тілімен айтатын адамдар “кәпір” деп аталады.

Мүміндер жәннэтта (пейіште) шексіз әрі бақытты өмірге қол жеткізеді, ал мұнафықтар мен кәпірлер сенбегендіктерінің жазасын тозақта тартады.

ИМАННЫҢ АДАМҒА БЕРЕТИН БАҚЫТЫ

Адам – тән мен жаннан тұратын тіршілік иесі. Тәніміз ішіп-жеуді қалай қажет етсе, жанымыз да рухани қоректі солай керек етеді.

Жанның маңызды азығы – берік сенім. Аллаға сенген және сенім артқан адам рухани азықтанып, үлкен күшке ие болады. Өйткені, адам баласы әрдайым Алланың жәрдеміне мұқтаж. Ұлы Жаратушыға мұқтаж болғандықтан оған сеніп, мойынсұну – бақыттың, рахат өмірдің қайнар көзі.

Алла Тағала былай дейді:

“Абайландар, жүректер Алланы еске алumen ғана жай табады”¹

Иман адамды жалғыздықтан, бағдарсыздықтан құтқарады. Иман – рухымыздың азығы, жүргіміздің нұры. Иmansыз адамның рухы қорексіз, жүргегі қараңғылықта болып, сүйеніштен қол үзеді.

Өмірде адам баласы әртүрлі қындықтарға кездеседі. Сондай кезде шын иманды адамдар үмітсіздікке бой алдырмайды, Аллаға жалбарынан, паналайды. Оған арқа сүйеп, сеніп, сабырмен істің соңын қүтеді. Мұндай құдіретті досқа сүйіпеншілікпен және құрметпен берілу адамды бақытқа бөлейді.

Иманнан жүрдайлар үмітсіздікке бой алдырады. Мазасыздықтан арылмайды. Қыншылықтан, қайғыдан құтылуудың жолын ішімдіктен немесе есірткі сияқты заттардан іздейді. Сөйтіп, одан бетер бәлеге ұшырайды. Ақырет бақытынан әрі дүние бақытынан осылай айырылады.

ИМАН МЕН ҒИБАДАТ АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫС

Бір мұсылман діннің үкімдерін жоққа шығармайынша және жүрегінде иман тұрғанда құлшылық етпесе де діннен шықпайды, кәпір болмайды, мұсылман күйінде қала береді. Бірақ Алла Тағаланың әмірін орындағаны үшін құнәһар болып, жазаға лайық болады.

Ғибадаттар (құлшылықтар) иманның қуаттануын (кемелденуін) қамтамасыз етеді. Ақыретте жазадан құтылуымызға және жәннат нағметтеріне қол жеткізуімізге себепші болады. Тек қана иманмен

1 Рағыд сүресі, 28-аят

шектеліп, ғибадаттарды тәрк ету (орындаамау) иманның әлсіреуіне, иман нұрының сөнуіне әкеп соғады.

Мұны бір мысалмен түсіндірейік:

Иман – ашық жаңып тұрған шам сияқты. Шамның сөніп қалмауы үшін шынымен қалқалау керек. Егер осылай ашық күйінде жаңып тұра берсе, аз ғана баяу желден-ақ сөніп қалуы мүмкін. Иман да жүрегімізде жаңып тұрған жарық, оның қорғанышы – ғибадат (құлшылық). Намаз, ораза және басқа да ғибадаттарды орындаі отырып әрі Алла алдындағы борышымызды (міндеттерімізді) өтейміз, әрі иманымызды қорғаймыз.

Ғибадаттар орындалмаған жағдайда иман ашық күйінде жаңып тұрған шам сияқты қорғансыз қалады. Бір күні сөніп қалуы мүмкін. Иманың жоғалту мұсылман үшін ең қымбат саналатын жәннаттың кілтін жоғалту деген сөз. Осы себептен ғибадаттар иманымызды сақтап қалуда және жәннатта шексіз әрі бақытты өмірге қауышуымызда өте маңызды рөл атқарады.

ИМАННЫҢ ШЫНАЙЫЛЫҒЫ МЕН ҚАБЫЛ БОЛУЫНЫҢ ШАРТТАРЫ

Иманның дұрыс әрі қабыл болуының үш шарты бар:

1) Иман үмітсіздік кезінде болмауы керек. Әуелде иман келтірмеген жаңының дүниеден өтіп бара жатқан кезде азапты көріп, иман етуінің еш пайдасы жоқ.

2) Мұсылман адам діни үкімдерді жоққа шығаратын сөздер мен іс-әрекеттерді жасамауы керек. Мысалы: Діннің барлық үкімдеріне сеніп, бірақ намазды мойындаамайтын болса, ол адам иманнан айрылды деген сөз. Өйткені, дінімізде сену керек нәрселер бір бүтін, оны бөліп-жаруға болмайды. Бұлардың бірін мойындаамау – бәрін мойындаамаумен бірдей.

3) Діни үкімдердің барлығының жақсы екендігін мойындау керек. Діни үкімдердің кез келген бірін ұнатпау иманнның жоғалуына әкеп соғады.

Мұсылман үшін ең қымбат нәрсе – иман. Адам дүниеде рахат өмір мен бақытқа, ақыретте мәңгі, баянды өмірге иман арқылы жете алады.

Тек қана ақтық деміне дейін иманын сақтап, ақыретке сол иманмен (сенімімен) кетуі шарт.

Ал иманын өмірінің ақырына дейін сақтай алмаған, дүниеден имансыз өткен адамға әуелдегі иманының ешқандай пайдасы жоқ. Сондықтан, иманымызды қорғайық, дінімізге зиян келтіретін (кесірі тиетін) сөздер мен іс-әрекеттерден аулақ болуымыз керек. Егер иманымызға нұқсан келтіретін сөздер мен іс-әрекеттер орын алса, сол сәтте-ақ тәубеге келіп, Алладан кешірім сұрауымыз керек.

СҰРАҚТАР:

- 1) Кәлима-и тәухид пен кәлима-и шәһадатты қатесіз дұрыс оқыныз және мағынасын түсіндіріңіз.
- 2) Иман негіздері нешеге бөлінеді?
- 3) Ижмали иман деген не?
- 4) Тафсили иман деген не?
- 5) “Әмәнту” сөйлемін оқып, мағынасын түсіндіріңіз.
- 6) Сенім тұрғысынан адамдар қаншаға бөлінеді?
- 7) Иман адамға қандай бақыт береді? Түсіндіріңіз.
- 8) Иман мен ғибадат арасындағы байланысты түсіндіріп беріңіз.
- 9) Иманның дұрыс және қабыл болуының шарттары нелер?

Тақырыптар:

- Алланың бар және бір болуы
- Алланың сипаттараты
- Аллаға деген сүйіспеншілік
- Шынайы иманға ие болған қызы (мәтін)

АЛЛАНЫҢ БАР ЖӘНЕ БІР БОЛУЫ

Иманнның алты шартының біріншісі – Аллаға иман келтіру. Ақылесі дұрыс, балиғат жасына толған жастың алғашқы міндеті, Алланың бар және бір екендігіне иман келтіру.

Айналамызға көз жіберсек, әр нәрсенің өздігінен болмағандығын аңғарамыз. Шебер жасалған өнер туындысы, оны істеген бір ұстаның бар екендігін білдіреді. Мысалы: ұстап жүрген сафатты жасаған бір шебер, бөлмеміздің қабырғаларын әрлеғен өнер туындылары болған көріністерді сыйған бір суретші, отырған үйімізді салған бір құрылышты жоқ па? Әрине, бар.

Олай болса, өте нәзік жүйелі түрде құрылыш, таңғаларлық жүйеде істеп тұрған әлемді, тамаша өнер туындысы болған адамды жаратқан бір жаратушы бар. Ол жаратушы, шексіз күш-құдірет иесі – Алла. Мына ұшы-қысырыз әлем Алланың бар екендігін және әлемде байқалған үйлесімдік пен таңғаларлық жүйе Алланың бір екендігін айғақтайды.

Біздің міндетіміз: бізді жаратып, өмір сыйлаған Аллаға иман келтіріп, шын көнілімізben бойысну. Шынайы иман келтіріп, Хақ жаратушыны тануымыз үшін әуелі сипаттарын үйренуіміз қажет.

АЛЛАНЫҢ СИПАТТАРЫ

Алла тағаланың 14 сипаты бар. Бұлардың алтауы “зати”, сегізі “субути” сипаттар деп аталады.

Зати сипаттар:

- 1) **Ужуд:** Бар болу. Алла бар, жоқ болуы мүмкін емес.
- 2) **Қидәм:** Алланың бар болуының бастауы жоқ. Алла кейіннен пайда болған жаратылыс емес. Еш нәрсе жаратылмай тұрып Алла бар болатын.
- 3) **Бәқа:** Алланың бар болуының соңы жоқ. Әр нәрсе жоқ болып кетсе де Алла бар болып қала береді.
- 4) **Уахданият:** Алла бір дегенді білдіреді. Алла бір, ұқасы, серігі жоқ.
- 5) **Мухаләфәтун лил-хауадис:** Кейіннен болғандарға ұқсамау. Алла жаратқандарының ешбіріне ұқсамайды.
- 6) **Киям бинафсиhi:** Алланың бар болуы өздігінен. Жаратушы ие еш нәрсеге мұқтаж емес, барлық нәрсе Аллаға мұқтаж.

Субути сипаттар:

- 1) **Хаят:** Тірі болу. Алла мәңгілік тірі.
- 2) **Ілім:** Білу. Алла өткенді, келешекті, жасырын мен ашықтың барлығын біледі. Жүректегінде біледі.
- 3) **Самиғ:** Есту. Алла барлық нәрсені естиді.
- 4) **Басар:** Көру. Алла барлық нәрсені көреді.
- 5) **Ирада:** Қалау. Алла қалайды, қалағанын орындайды.
- 6) **Құдірет:** Құдірет иесі. Алла шексіз құдіретке ие, барлық нәрсеге күші, қуаты жетеді.
- 7) **Кәлам:** Сөйлеу. Алла кәлам иесі, сөзін пайғамбарларына естірткен. Құран – Алланың сөзі.
- 8) **Тәкуин:** Жарату. Алла жаратушы. Әлемдегі барлық нәрсені жаратқан Сол. Жаратылуын қалаған нәрсеге “Бол!” деп бұйыруы жеткілікті, ол сол мезет пайда болады. Бар нәрсені де қалаған кезінде жоқ ете алады.

Мұсылман Аллаға былай сенеді:

Алла бар және біреу. Бар болуының басы не соңы жоқ. Алла жаратылғандардың ешбіріне ұқсамайды. Жаратушының бар болуы өздігінен. Ешбір нәрсеге мұқтаж емес. Бүкіл жаратылыс Аллаға мұқтаж.

- Алла мәңгі тірі. Ол барлық нәрсені біледі, естиді, көреді.
- Алла қалайды, қалағанын орындаиды. Оған ешкім араласа алмайды.
- Алла шексіз күш, қуат иесі. Барлық нәрсеге құдіреті жетеді.
- Алла жаратушы. Қалағанын жоқтан жаратады, қалаған кезінде жоқ етеді.

Әлемдегі барлық нәрсе Алланың жаратуымен пайда болған. Жаратқан әр ісінде хикмет бар.

Алланың кәламы хақ, пайғамбарларына сөзін естіртіп, бұйрықтарын жеткізген. Дініміздің киелі кітабы – Құран Кәрім, Алланың сөзі.

Аллаға осылай дұрыс әрі шынайы иман келтірген адам жаратылыстар арасындағы абыройлы орнын иеленіп, шынайы мәртебесіне қол жеткізеді. Бұл сенім адамның жүргегін әртүрлі жаман ой-пікірлерден тазалап, жақсы ойларға және көркем мінезд-құлыққа бөлейді.

Адам ешкім көрмейтін жерде болса да әдепсіз қылыштарға бармайды. Өйткені ол Алланың барлық нәрсені көріп, біліп тұрғанына иман келтірген. Аллаға сену – бүкіл игіліктің бастауы.

АЛЛАҒА ДЕГЕН СҮЙІСПЕНШІЛІК

Алла Тағала бізге көру үшін көз, есту үшін құлақ, сөйлеу үшін тіл, түрлі шаруалар атқара білу үшін қол, аяқ берді. Сондай-ақ, ақыл-ой, сана-сезіммен қамтамасыз етіп, жаратылғандардың арасынан артық етіп жаратты.

Деніміз сау, бақытты өмір сүруіміз үшін жер жаһанды әртүрлі нағметтермен толтырып, дем алған ауамыздан бастап, күнделікті ішіп жүрген сұымызға дейінгі әр түрлі мұқтаждықтарымызды түгел қамтамасыз етті. Аз уақыт дем жетпеген адам өмірімен қоштасады. Әр сәт мұқтаж болған бұл нағметтің қадір-қасиетіне ой жіберетін болсақ, Алла Тағаланың бізге берген игіліктерінің қаншалықты мол екендігіне көз жеткіземіз.

Алла Тағала былай дейді:

“Алланың нағметтерін санайтын болсандар, бітіре

алмайсындар”¹

Адам баласы өзіне жақсылық жасағандарды жақсы көреді. Ендеше, бәрінен бұрын Алланы жақсы көруіміз керек. Өйткені, оның бізге жасаған иғліктері сансыз көп. Біз де жаратушымызды суюіміз керек. Жақсы көру тек сөзben болмайды. Адам жақсы көргеніне құрмет көрсетіп, жақсы көргенінің разы болмайтын нәрселерінен бойын аулақ ұстайды. Жаратушыға деген сүйіспеншілік, қасиетті есімдерін құрметтеп еске алу, бізге бұйырған құлышылықтарын шын жүрекпен орындау, тыйым салған істерінен аулақ болумен іске асады. Осылай істеу арқылы сүйетіндігімізді шынайы дәлелдесек, Алла Тағала да бізді жақсы көреді, дүниеде берген нығметтерінен бірнеше есе артығын ақыретте береді.

Адам баласы үшін ең үлкен бақыт – Алланың сүйген құлдарының қатарында болу.

Оқу мәтіні:

Шынайы иманға қол жеткізген қыз...

Хазірет Омар халифа кезінде сүт сатушыларға сүтке су қосып сатуына тыйым салып, бұл бұйрығын халыққа хабарлады. Қаланың тәртібін бақылау үшін тұнде Мәдина қаласын аралап жүрген кезде шаршап, біраз тынығып алу үшін бір үйдің қабырғасына сүйенді. Сол-ақ еken, үйдің ішіндегі анасы мен қызының арасында болған мына әңгімені естіді:

Анасы:

- Қане қызым, тұр да сүтке су қос.

Қызы:

- Халифаның сүтке су қосып сатуға тыйым салғанын білмейсіз бе?

Анасы:

- Иә, білемін.

Қызы:

- Олай болса, халифа тыйым салған істі қалай орында мақпын?!

Анасы:

1 Ибраһим сүресі, 34-аят.

– Тұр да сүтке су қос, Омар сені қайдан көрсін.

Қызы:

– Омар көрмесе де Алла көріп тұрган жоқ па?!

Хазірет Омар бұл әңгімені естігеннен кейін үйіне қайтты. Жақсы тәрбие алған, адамгершілігі жоғары бұл кедей қызға құда түсіп, баласы Асымға үйлендірді.

Mіne, Аллаға иманның (сенімнің) адамның әрекеттеріне жағымды әсері...

СҰРАҚТАР:

- 1) Адам баласының алғашқы міндепті қандай?
- 2) Алланың қанша сипаты бар?
- 3) Алланың зати сипаттарын атаңыз.
- 4) Алланың субути сипаттарын атаңыз.
- 5) Мұсылман адам Аллаға қалай иман келтіреді?

Тақырыптар:

- Періштелердің болмысы және олардың ерекшеліктері
- Үлкен періштелердің есімдері мен міндеттері
- Періштелерге сенудің пайдалары

ПЕРІШТЕЛЕРДІҢ БОЛМЫСЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Иман шарттарының екіншісі періштелерге иман келтіру. Періштелер – нұрдан жаратылған тіршілік иелері. Олар ішіп-жемейді, аталақ, аналық болып бөлінбейді.

Періштелер – Алланың сүйген жаратылыстары. Алланың бұйрықта-рын кемшіліксіз орындаپ, ешбір күнә жасамайды.

Алла Тағала жаратылыстарды түрлі бейнеде жаратқан. Бұлардың кейбірін біз көре аламыз, ал кейбірін көре алмаймыз. Адам баласы кейбір жаратылыстарды көре алмайды. Өйткені, адам баласының көзі бәрін көре алатында жағдайда жаратылмаған, көру қабілеті шектелген.

Мысалы: өте кішкентай бір жаратылысты көре алмағанымыз си-яқты ауаны, желді, рухымызды және ақыл-ойымызды көре алмаймыз. Электр сымдарынан өтіп жатқан электр қуатын да көре алмаудамыз. Алайда, көре алмаған осы нәрселердің бар екендігін білеміз. Сол секілді періштелер бар болумен қатар көрінбейтін жаратылыстар.

Нұрдан жаратылғандығы үшін біз періштелерді көре алмаймыз. Бірақ періштелердің бар екендігіне иланамыз, өйткені періштелердің бар екендігі Құранда айтылған. Пайғамбарымыз (с.а.у.) оларды көрген әрі періштелер жайлы мәліметтер берген. Алла Тағаланың және Мұхаммед пайғамбарымыздың бізге айтқандарының бәрі дұрыс әрі хақ. Сондықтан біз періштелердің бар екендігіне нақты түрде иман келтіреміз.

ҮЛКЕН ПЕРИШТЕЛЕРДІҢ ЕСІМДЕРІ МЕН МІНДЕТТЕРИ

Періштелер: жерде, көктерде, айналамызда, кез-келген жерде бола алады. Санын тек Жаратушы ие біледі. Эрқайсысының арқалаған міндеті бар.

Кейбірі үнемі ғибадат етеді, кейбіреулері тіршілік атаулының тәртібі мен жүйесіне жауап береді. Адамның күші жетпейтін үлкен істер атқарды. Адамдарды жақсылыққа шақырып, жамандықтан қорғайтын, қиналған кездерде мүміндерге жәрдем беру үшін жіберілетін періштелер де бар. Алла Тағала періштелерді жарату арқылы шексіз құдіретін дәлелдейді.

Үлкен періштелер және міндеттері

1) Жәбірейіл: Періштелердің үлкені. Міндеті: Алла пен пайғамбарлар арасында елшілік жасау (елші болу), Алланың кітаптарын пайғамбарларға жеткізу. Кітабымыз Құран Қерімді Алладан пайғамбарымызға жеткізген – осы Жәбірейіл періште.

2) Микайыл: Табиғаттағы құбылыстарды басқаруға жауапты (жаңбыр жаудыру, жел соғу, егіннің шығуы т.б.).

3) Исрафил: Ақыр заманның болуына, адамдардың өлгеннен кейін қайта тірілуіне жауапты.

4) Әзіретіл: Өмірі аяқталған адамдардың жанын алу міндеттеген.

Осы төрт үлкен періштеден басқа періштелер де бар, олардың кейбірі мыналар:

Кираман кәтибин: Бұл екі періштенің біреуі адамның оң жағында, екіншісі сол жағында болады. Оң жағындағы періште адамның жақсы істерін, ал сол жағындағы періште жаман істерін жазады. Осылай әр адамға тиісті жақсылықтары мен жамандықтары жазылған “Амал дәптері” пайда болады.

Мұңқар және Нәкір: Бұлар өлгеннен кейін қабірде пенделерден сұрақ-жаяуп алуға міндетті екі періште.

Ридуан: Жәннэттегі періштелердің басшысы.

Мәлік: Тозақтағы қызмет ететін періштелердің басшысы.

ПЕРИШТЕЛЕРГЕ СЕНУДІҢ ПАЙДАЛАРЫ

Әр уақытта және барлық жерде бізбен бірге болатын, бізден ешқашан ажырамайтын періштелер бар. “Кираман кәтибин” деп аталған бұл періштелердің міндегі – пендегенің жасаған жақсылықтары мен жамандықтарын жазу. Демек, адам оңаша болған күннің өзінде жалғыз емес. Оны үнемі бақылап, жасаған істерін жазып отыратын періштелер бар.

Періштелерге иман келтірген мұсылман жасырын жерде “Мені ешкім көрмейді, қалағанымды істеймін” дей алмайды, жамандық жасамайды. Өйткені, қайда болса да періштелердің өзін бақылап, жақсылық пен жамандығын жазып жатқанын біледі. Осы негізде періштелерге деген сеніміміз бізді жаманшылық жасаудан тыяды.

Бұлардан басқа бізді жамандықтардан қорғап, жақсылық жасауға бағыттайтын періштелер де бар. Дүниеде жақсылық пен сұлулықтың үлгісі – періште, ал жамандық пен арсыздықтың үлгісі – шайтан. Періште адамды жақсылыққа, ал шайтан жамандыққа шақырады.

Мысалы, қарны аш, жәрдемге мұқтаж бір кедейге кездескен кезде жанымыз ашып, ішкі ожданымыз: “Кедейге жәрдем ет” деп үн катады. Бұл періште дауысы. Осы кезде ішімізден басқа бір дауыс: “Жәрдем етсең, ақшаң кеміп қалады, жәрдем етпе” деп сыйырлап, бізді айнитуға тырысады. Бұл сыйыр – шайтанның дауысы.

Мұндай жағдайда біз кедейге жәрдем етуге шақырған дауысқа қулақ салуымыз керек. Өйткені, бұл дауыс – жақсылықты сүйетін, бізді жақсылық жасауға шақыратын достың үні. Мұны тыңдасақ бізге жақсы істер жасатқызыады, сауап алуға себепші болады. Шайтанның азғыруына қулақ асудан аулақ болуымыз керек. Өйткені, ол бізді жақсылықтан алыстатып, қунә іс істеуге жетелейді.

Көріп отырғанымыздай, періштелерге иман келтіру – жамандық атаулыдан сақтандырады және мінез-құлқымызды дұрыстайды.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай дейді:

“Шайтан мен періште адамның жүрегіне әр нәрсе салады. Шайтанның ісі – жамандыққа шақыру, ақиқаттан алыстату, ал періштенің ісі – ақиқатқа және жақсылыққа шақыру, жамандықтан құтқару.

Егер кімде-кім жақсылыққа шақырған дауысты естісе, біліп қойсын, ол – періштенің үні. Дереке оған құлақ асып, Аллаға шүкір етсін.

Ал, кімде-кім жамандыққа шақырған дауыс естісе, біліп қойсын, ол – шайтаннан. Одан алды болсын, Аллаға сыйынысын”¹

СҮРАҚТАР:

- 1) Періштелердің болмысы қандай?
- 2) Періштелерді неге көре алмаймыз?
- 3) Үлкен періштелердің есімдері мен міндеттері қандай?
- 4) Періштелерге иман келтірудің пайдаларын түсіндіріңіз.

1 Тиризи

Тақырыптар:

- Уахи және түрлері
- Алладан тұсken кітаптар мен параптар
- Құран Қерімнің түсүі
- Құран Қерімнің жазылды мен кітап құйіне келуі
- Құран Қерімнің ерекшеліктері
- Құран Қерім алдындағы міндеттеріміз
- Құран оқудың ізгілігі жайында Пайғамбарымыздан өнегелі сөздер (мәтін)

УАХИ

Уахидің сөзбе-сөз мағынасы: Бір нәрсені құпия түрде жылдам білдіру деген сөз. **Уахидің діни терминдік мағынасы:** Алладан тікелей немесе елші арқылы пайғамбарларға жеткен анық хабар.

Алла құлдарынан таңдағандарына қалаған нәрселерін білдіруі ерекше тәсілдер арқылы жүзеге асады. Алла әр түрлі уахи арқылы өз сөздерін пайғамбарларға жеткізген.

УАХИДІҢ ТҮРЛЕРІ

Шынайы тұс: Алла қалаған мәліметтерін тұс арқылы пайғамбарларына жеткізген. Пайғамбарымызға алғашқы уахи осылай басталған, түсінде көргендері айна-қатесіз орындалған.

Аян беру арқылы уахи ету: Алла қалаған нәрселерін ештеценің көмегінсіз пайғамбарлардың жүрегіне жеткізуі.

Перде артынан айттылатын сөз: Арада ешқандай дәнекерсіз сөйлеушіні көрмей, Алла сөзінің естілуі.

Елші (періште) арқылы болатын уахи: Алланың сөзін бір періште арқылы пайғамбарларға естіртуі.

Алланың сөзін пайғамбарларға жеткізетін перште кейде өз бейнесінде келеді, кейде адам кейпінде келеді, ол жерде болғандар оны көреді, даусын естиді. Кейде перште келіп, пайғамбарға уахиді білдіреді, бірақ өзі көрінбейді.

Құран Кәрім пайғамбарымызға уахидің төртінші түрі, яғни елші (перште) арқылы түскен. Құран Кәрімді Алладан алып пайғамбарымызға жеткізген бұл елші – перштегердің ең үлкені **Жәбіреіл**.

АЛЛАДАН ТҮСКЕН КІТАПТАР МЕН ПАРАҚТАР

Иманның алты шартының үшіншісі – Алланың кітаптарына иман келтіру. Алла адамзатқа пайғамбарлар арқылы кітаптар жеткізген. Бұл кітаптарда Алланың бүйіркіткіштері мен тыбымдары білдірілген, құлдарының жауапкершіліктері баяндалып, дүние мен ақиредте бақытты болудың жолдары көрсетілген.

Мұсылмандар пайғамбарларға түскен кітаптардың бәріне иман келтіреді. Бірақ Құран Кәрімнен басқа кітаптардың кейіннен бұрмаланып, өзгерілгенін де біледі. Сондықтан біз олардың қазіргі бұрмаланған түріне емес, пайғамбарларға жіберілген кезіндегі өзгерілмеген түріне иман етеміз. Ал Құран Кәрім пайғамбарымызға түскен кездегі күйінде асқан ұқыптылықпен сақталып, ешқандай өзгеріске ұшырамаған.

Пайғамбарларға түскен кітаптардың кейбірі – бірнеше беттерден тұратын кішкентай кітапшалар. “Парақтар” деген мағынаны білдіретін бұл кітапшалар “сұхуф” деп аталады.

Ал қалғандары “төрт үлкен кітап” деп аталады.

Парақтар түскен пайғамбарлар:

- 1) 10 парақ – Адамға (алейһиссен);
- 2) 50 парақ – Шитке (алейһиссен);
- 3) 30 парақ – Ідірысқа (алейһиссен);
- 4) 10 парақ – Ибраһимге (алейһиссен).

Барлығы 100 парақ.

Төрт үлкен кітап:

- 1) Таурат – Мұсаға (алейһиссен);

- 2) Забур – Дәуітке (алейхиссәләм);
- 3) Інжіл – Исаға (алейхиссәләм);
- 4) Құран Кәрім – біздің пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) түскен.

ҚҰРАН КӘРІМНІҢ ТҮСҮІ

Пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) өзіне пайғамбарлық міндеті жүктелмей түрған кезде, біраз уақыт Меккеге жақын Хира тауында бір үңгірде оңаша болып, күні-түні Алланың ұлышының жайлары ойланатын.

610 жылы Рамазан айының Дүйсенбі күні сол Хира тауындағы үңгірде бар болмысымен Аллаға беріліп отырған еді. Осы кезде періштлердің ұлсысы – Жәбірейіл Алланың әмірі бойынша пайғамбарымызға келіп “Оқы” дейді де бұл әмірді ұш рет қайталайды. Пайғамбарымыз: “Не оқын?” деп сұраған кезде Жәбірейіл (алейхиссәләм) Құран Кәрімнің бес аятын жеткізеді. Алғашқы уахи келіп Құран осылай түсे бастайды.

Алғашқы уахи келген кезде пайғамбарымыз (с.а.у.) қырық жаста еді. Алғаш түскен және Құран Кәрімдегі “Алақ” сүресінің басындағы бұл бес аятың мағынасы мынадай:

- 1) Жаратқан Раббының атымен оқы!**
- 2) Ол адам баласын ұйыған қаннан жаратты.**
- 3) Оқы! Раббың шексіз нығмет иесі.**
- 4) Сондай-ақ, қаламмен (жазуды) үйреткен Сол.**
- 5) Ол адамзатқа білмеген нәрсесін үйретті.**

Құранның түсे бастауымен Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) соңғы пайғамбар екені білдірілді. Құран Кәрім кейде аят-аят, кейде сүрелер болып бөлек-бөлек 23 жылда толығымен түсіп бітті. Аяттар көбінесе бір сұраққа немесе оқигаға байланысты түсетін. Аяттардың түсүіне себеп болған сұрақтарға немесе оқигаларды “Әсбәбун-нузул (түсу себебі)” деп атайды.

Құранның ең соңғы түскен аяты – “Бақара” сүресінің 281-аяты. Мағынасы мынадай:

“Аллаға қайта оралатын және ешқандай әділетсіздікке ұшырамастан әркімнің табысы өздеріне кемітілмей толық берілетін күннен қорқындар”.

ҚҰРАН КӘРІМНІҢ ЖАЗЫЛУЫ ЖӘНЕ КІТАП (МҰСХАФ) КҮЙІНЕ КЕЛУІ

Құран аяттары түскен сайын пайғамбарымыз (с.а.у.) уахи жазатын адамдарын шақырып алғып, аяттарды қандай сүренің қай жерінде жазылатынын көрсететін. Уахи жазатындар көрсетілгендей айна-қатесіз жазатын. Түскен аяттарды сахабалар оқитын, көбісі жаттап алатын. Құран Кәрім жазылу әрі жатталу арқылы пайғамбарымыз заманында осылай сақталған.

Пайғамбарымыздың көзі тірісінде аяттардың түсіү тоқтамағандықтан, Құран аяттары жазылған парактар кітап күйіне келтірілмеген еді. Құран уахидің аяқталуымен тамамдалды.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) қайтыс болғаннан кейін, халифа болып сайланған Хазірет Әбу Бәкір белді сахабалармен кенес құрды. Бұл кенес бөлек-бөлек Құран парактарын жинаған Қарилардың жаттаған Құранымен салыстыра отырып, кітап күйіне келтірді. Құран беттерінің жиналышп, кітап халіне келтірілуі “мұсхаф” деп аталады.

Құран кітап күйіне келтірілген кезде пайғамбарымыз көрсеткен тәртіп бойынша сүрелер орын-орындарына қойылды. Жинақталып мұсхаф күйіне келтірілген Құран халифа Хазірет Әбу Бәкірдің қолында сақталды.

Кейіннен Исламның кең қанат жаюына байланысты үшінші халифа Хазірет Осман бұл Құранды көбейте отырып, түрлі Ислам елдеріне жіберді.

Құран Кәрім Алладан пайғамбарымызға уахи етілгеніндей, ешқандай өзгеріске ұшырамастан бүгінгі таңға дейін осылай жетті. Қияметке дейін де осы қалпында жалғаса бермек. Қазіргі таңда қолымыздың Құран пайғамбарымыз кезінде жазылышп сақталған, Хазірет Әбу Бәкір кезінде мұсхаф күйіне келтірілген және Хазірет Осман көбейткен Құран болып табылады.

ҚУРАН КӘРІМНІң ЕРЕКШЕЛІКТЕРИ

Ең соңғы пайғамбар Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) Алладан түскен Құран Кәрім – мұсылмандардың қасиетті әрі киелі кітабы.

Құран Кәрімді Алла тарарапынан түскен басқа кітаптардан ерекшелейтін көптеген ерекшеліктері бар.

Бұл ерекшеліктердің ең бастылары мыналар:

а) Құран Кәрім пайғамбарымызға түскен күйінде ешқандай өзгеріске ұшырамастан бізге дейін жеткен және осылайша қияметке дейін өзгермestен жалғаспақ.

Басқа қасиетті кітаптардың кейбірі түбегейлі жоғалып кеткен, кейбіреулері бұрмалаушылық пен өзгеріске ұшырап, ешқайсысы Алладан түскен күйіндегі таза қалпын сақтай алмаған.

Құран Кәрімді қорғайтынына Алла Тағала мына аяты арқылы кеппілдік берген.

“Әлбетте Құранды біз түсірдік, қорғаушысы да әрине бізбіз!...”¹

Шындығында Алла киелі кітабымыз Құран Кәрімді күні бүгінге дейін қорғады, қияметке дейін де жалғаса бермек.

ә) Құран Кәрім бірден кітап күйінде емес, уақыт пен оқиғаларға байланысты аяттар және сүрелер түрінде бөлек-бөлек болып түскен. Бұл жағдай Құранды оңай жаттап, түсінуді қамтамасыз еткен.

б) Құран Кәрім – Алладан келген соңғы кітап. Одан кейін басқа кітап келмейді. Құранның үкімдері қиямет күніне дейін күшін жоймайды, ешқандай өзгермейді. Бұрынғы кітаптар болса белгілі бір уақыт үшін ғана түсірілген.

в) Құран Кәрім – бүкіл адамзатқа жіберілген кітап. Қай ғасырдың болмасын мұқтаждықтары мен қажеттіліктеріне жауап бере алатын ақиқат пен хикмет қамтылған. Ал басқа киелі кітаптар болса белгілі бір ұлттарға жіберілген.

г) Құран Кәрім – пайғамбарымыздың (с.а.у.) ең ұлы әрі мәңгілік мұғжизасы. Сөздерінің ұлылығы, мағынасының тереңдігі әрі ақиқаттары түрғысынан тенденсі жоқ ұлы мұғжиза.

¹ Хижр сүресі, 9-аят.

ҚҰРАН КӘРІМ АЛДЫНДАҒЫ МІНДЕТИМІЗ

- 1) Өрбір мұсылман Құран Кәрімнің Алла Тағаланың сөзі екенін біліп, оны тәжүид қағидаларына сәйкес қатесіз оқуы қажет.
- 2) Құран Кәрімді дәрет алғанан кейін ғана қолға алып, оқырда “Әгезу, бисмілләх” бастауы керек. Құран оқығанда мүмкіндігінше құбыланы бетке алып, ерекше әдептілікпен, құрметтеп, мағынасын түсінуге тырысқан жөн.
- 3) Құран Кәрім таза жерлерде оқылады. Басқа істермен шұғылда-нып жатқан, Құранды тыңдамайтын кіслердің жанында немесе лас жерлерде Құран оқылмайды.
- 4) Біреудің оқып жатқан Құранын құрметпен тыңдау қажет.
- 5) Құран Кәрім кітабы биік әрі таза орынға қойылуы керек. Оны төмен, лас жерлерге қоюға болмайды.
- 6) Құран Кәрімнің әмірлерін орындаپ, тыйым салған істерінен сақтандып, Құранның ахлақ қағидаларына сай әрекет ету қажет.

Оқу мәтіні:

ҚҰРАН ОҚУДЫҢ ИГІЛІГІ ЖАЙЫНДА ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ ҚАСИЕТТІ СӨЗДЕРІ

“Сіздердің ең қайырылышыңыз (жақсыларыңыз) – Құранды үй-реніп әрі басқаларға үйреткендеріңіз”;

“Кімде-кім Алланың кітабы Құраннан бір әріп оқыса, оған бір сауап беріледі. Әр сауаптың сыйы ретінде он есе тағы сауап жазылады”;

“Кімде-кім Алланың кітабы Құраннан бір аят тыңдаса, оған еселеп сауап жазылады. Кімде-кім Құраннан бір аят оқыса, қиямет күні өзіне нұр болады”;

“Құран оқыңыздар. Өйткені Ол қиямет күні оқығандарға шапағат етеді”;

“Кімде-кім Құран Қерімді оқып, онымен амал ететін болса, қиямет күні ата-анасының басына тәж кигізіледі, нұры дуниедегі күн сәулесінен де жарық болады. Енді сіздер Құранмен амал еткендердің сауаптарын өздеріңіз есептеңіздер”.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) Әбу Зәрге былай дейді:

“Таңертең үйден шығып Алланың кітабы Құраннан бір аят үйренуің сен үшін жұз рәқағат (нәпіл) намаздан да қайырлы”.

“Кімде-кім Құранды оқып оны жаттаса, халалын халал, харамын харам деп таныса, нәтижеде Алла оған жәнненнан орын беріп, туған-туысқандарынан жәһәннамдық болған он адамға оны шапағатшы етеді”.²

СҮРАҚТАР

- 1) Уахи деген не?
- 2) Уахидің түрлерін түсіндіріңіз.
- 3) Пайғамбарымызға уахидің келу жолын айтып беріңіз.
- 4) Құран Қерім уахидің қандай түрі арқылы Пайғамбарымызға түскен?
- 5) Алладан келген кітаптар мен парақтар қандай пайғамбарларға жіберілген?
- 6) Құран Қерім қалай түскен, алғаш түскен аяттар қайсылары?
- 7) Құран Қерімнің жазылуын айтып беріңіз.
- 8) Мұсхаф деген не?
- 9) Құран Қерімнің ерекшеліктері қандай?

² Әт-тәргиб уәт-тәрниб 2 том, 342-бет.

- 10) Құран Кәрім алдындағы міндеттеріміз қандай?
- 11) Құран оқудың ізгілігі жайындағы бес хадис жаттап алыңыз.

Тақырыптар:

- Пайғамбарлық және пайғамбарларға қажеттілік
- Пайғамбарлардың міндеттері мен сипаттары
- Құран Кәрімде аты аталған пайғамбарлар
- Пайғамбарлар жеткізген діндердегі ортақ негіздер
- Мұғжиза және керемет деген не?
- Пайғамбарымыздың мұғжизалары
- Пайғамбарымыздың ерекшеліктері
- Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) соңғы пайғамбар болуы
- Пайғамбарымыз жайында айтылған сөздер (мәтін)

ПАЙҒАМБАРЛЫҚ ЖӘНЕ ПАЙҒАМБАРЛАРҒА ҚАЖЕТТІЛІК

Иманның алты шартының төртіншісі пайғамбарларға иман келтіру. Пайғамбарлық – Алла мен адамдар арасындағы елшілік міндеті. Алла лайықты деген сүйікті құлдарын пайғамбар етіп таңдайды. Пайғамбарлар адамдарға дұрыс жол көрсетуші ретінде жіберіледі. Адамзат осындай дұрыс жол көрсетушілерге мұқтаж.

Өйткені, адамдар өз ақылымен Жаратушының бар екендігін білсе де, Алланың ұлы сипаттарын түсіне алмайды. Аллаға қалай құлшылық ету керектігін, о дүниені және сол жерде кімдерге сый-сияпат берілетіндігін, кімдердің жазага тартылатындығын, дүние мен ақыретте бақытқа қалай қол жеткізу жолын біле алмайды.

Бұл ақиқаттарды адам баласына үйрету, дүние мен ақыретте бақытқа жетудің жолдарын көрсету үшін Алла Тағала пайғамбарлар жіберген.

ПАЙҒАМБАРЛАРДЫҢ МІНДЕТТЕРИ

Пайғамбарлар адам баласына Алланы танытып, иман негіздері мен ғибадатты қалай жасау керектігін үйреткен. Діни үкімдер мен әдептілік

қағидаларын түсіндіріп, өздері де айтқандарын орындаپ, адамзатқа үлгі-өнеге болған.

Пайғамбарлар қандай қыншылықтарға тап келсе де өз міндеттерін орындаپ, иман келтірмегендеге пайғамбар екендіктерін дәлелдеу үшін ешкімнің қолынан келмейтін таңғажайып жағдайларды жасап, мұғжизалар көрсеткен. Алланың бұйрықтарын орындағандарды жәннатпен сүйіншілеген, бұйрықтарына бойұсынбағандарды тозақ азымен жазалайтындығын хабарлаған.

Пайғамбарлар – Алланың адамдар арасынан таңдал алған, барша көркем мінез берінде болған дара тұлғалар.

Пайғамбарларда болуы шарт сипаттар:

1) Сыдық: Шыншыл дегенді білдіреді. Пайғамбарлар ерекше шыншыл адамдар. Ешқашан жалған сөйлемейді. Болды дегендері болған, болады дегендері уақыты келгенде жүзеге асқан.

2) Аманат: Сенімді дегенді білдіреді. Пайғамбарлар әр қырынан сенімді тұлғалар. Аманатқа ешқашан қиянат жасамайды.

3) Фәтанат: Ақылды әрі парасатты дегенді білдіреді. Пайғамбарлар ақылды, парасатты, ерекше зерек тұлғалар.

4) Исмәт: Күнәдан аулақ болу дегенді білдіреді. Пайғамбарлар жасырын яки ашық түрде күнә істемейді.

5) Тәблиғ: Жеткізу, уағыздау дегенді білдіреді. Пайғамбарлар Алладан алған діни үкімдерді сол қалпында еш өзгерпестен адамдарға жеткізіп, уағыздаған.

ҚҰРАН КӘРІМДЕ АТЫ АТАЛҒАН ПАЙҒАМБАРЛАР

Алғашқы пайғамбар – Хазірет Адам (алейхиссәләм), соңғы пайғамбар – Мұхаммед (с.а.у.). Бұл екеуінің арасында көптеген пайғамбарлар келген. Құран Кәрімде пайғамбарлардың жиырма бесінің есімі аталаады. Бірақ жалпы саны одан да көп. Біз Құран Кәрімде аты аталған пайғамбарлармен қатар саны тек қана Аллаға мәлім басқа пайғамбарларға да ешқандай бөліп-жармай сенеміз.

Құран Қәрімде аты аталған пайғамбарлар мыналар:

Адам, 2. Ыдырыс, 3. Нұх, 4. Իұд, 5. Салих, 6. Лұт, 7. Ибраһим, 8. Исмайыл, 9. Ысқақ, 10. Яқуб, 11. Юсуф, 12. Шүғайып, 13. Һарун, 14. Мұса, 15. Дәуіт, 16. Сұлеймен, 17. Эйюб, 18. Зулкифил, 19. Юнус, 20. Илияс, 21. Элясағ, 22. Зәкәрия, 23. Яхия, 24. Иса. 25. Мұхаммед (с.а.у.).

ПАЙҒАМБАРЛАР ЖЕТКІЗГЕН ДІНДЕРДЕГІ ОРТАҚ НЕГІЗДЕР

Барлық пайғамбарларға Алла тараапынан келген дін – хақ.

Хақ діндердің ешқандай өзгермейтін негіздері бар. Олар:

- 1) Иман негіздері
- 2) Ғибадаттар
- 3) Ахлақи (этикалық) қағиадалар.

Уақыт өте келе адамдардың жағдайы мен қажеттіліктеріне байланысты кейбір діни үкімдер мен ғибадат түрлері өзгерген. Пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) келуімен тәмәмдалып, кемелденген.

МҰҒЖИЗА ЖӘНЕ КЕРЕМЕТ ДЕГЕН НЕ?

Мұғжиза: Пайғамбарлардың пайғамбар екендігін дәлелдеу үшін Алланың жәрдемімен көрсеткен таңғажайып істері. Мұғжизалар – пайғамбарлықтың құжаты. Пайғамбарлық міндеттіне сай көрініс береді. Қарапайым адамдар мұндай таңғажайып нәрселерді жасай алмайды, мұғжиза көрсете алмайды, оған құштері жетпейді.

Мұғжиза көрсету – пайғамбарларға тән. Алланың қалауы әрі құдіретімен іске асады.

Барлық пайғамбарлар пайғамбар екендігін дәлелдеу үшін мұғжиза көрсеткен, иман келтірмегендерді осылайша әлсіздіктерін мойыннатқан.

Керемет: Алланың жәрдемімен әулиелер көрсететін таңғажайып оқиғалар. Мұндай таңғажайып оқиғалар Алланың әулие құлдары үшін керемет, ал пайғамбарлары үшін мұғжиза деп аталады.

ПАЙГАМБАРЫМЫЗДЫҢ МҰҒЖИЗАЛАРЫ

Пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) Алла тарапынан пайғамбар ретінде жіберілгенін дәлелдеу мақсатында көптеген мұғжиза көрсеткен.

Олардың кейбірі мыналар:

- а) Бір күні екінші намазы жақындағап қалған кезде, пайғамбарымыз дәрет алу үшін су таба алмайды. Сахабалары оған аз ғана сусы бар бір ыдыс алып келеді. Пайғамбарымыз (с.а.у.) ыдыстың ішіндегі суға қолын тигізгенде, саусақтарының арасынан су тамшылай бастайды. Сол жердегі үш жүзге жуық жамағат осы сумен дәрет алғанға дейін таусылмайды.
- ә) Пайғамбарымыз (с.а.у.) Мәдина қаласындағы мешітте құрма ағашының дөңбегіне шығып жамағатқа үгіт-насихат жүргізетін. Мұсылмандардың саны көбейгеннен кейін биіктеу бір жерден насихат жүргізу үшін үш сатылы мінбер жасатқызыады. Жұма күні құтпаны сол мінберден оқи бастаған кезде, мешіттің екінші басындағы құрма ағашының дөңбегі пайғамбарымыздан жырақ қалғандықтан ботасынан айырылған түйе сияқты боздағаны естіледі. Мұны көрген пайғамбарымыз мінберден түсіп, дөңбекті құшақтап, сипайды; сол кезде жылағаны сап тыйылады.
- б) Пайғамбарымыз хижреттен бір жарым жыл бұрын бір күні түнде “Пырак” деген атқа мініп, Меккедегі Харам Мешітінен Құдыстағы Ақса Мешітіне жетіп, ол жерден Жәбірейілмен (а.с.) бірге көкке көтерілген. Алланың шақыруымен пайғамбарымыз жасаған мұндай сапар әлемде бұрын-соңды болмаған оқиға және өте қысқа уақыт ішінде жүзеге асқан. Алланың шексіз құдіретінің айғағы болған осы оқиға пайғамбарымыздың “**Исра мен Миғраж**” мұғжизасы деп аталады.
- в) Пайғамбарымыздың ұлы әрі мәңгілік мұғжизасы – Құран Кәрім. Рухты шаттыққа бөлеп, оқылуы көнілге тыныштық сыйласп, ұшантеніз хикметтерге толы мағыналары, адамзаттың бақыты үшін өшпейтін қағидалары, әр ғасырға нұр шашқан ғылыми ақықаттары арқылы Құран Кәрім тендересі жоқ мұғжиза.

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРИ

Алла Тағала былай дейді:

“Ya, Мұхаммед! Біз сені барлық адамзатқа сүйіншілеуші әрі ескертуші етіп қана жібердік”¹

“Ya, Мұхаммед! Айт: Ей, адамдар! Шынында мен Алланың бәрінде жіберген пайғамбарымын”²

Мұсылмандар бөліп-жармай пайғамбарлардың барлығына иман келтіреді. Бірақ, пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) басқа пайғамбарлар арасында ерекше орны мен ерекшеліктері бар.

Ең басты ерекшеліктері мыналар:

- 1) Пайғамбарымыз (с.а.у.) – Алланың сүйікті құлсы, жаратылғандарының ұлысы және ең ардақтысы;
- 2) Соңғы пайғамбар, одан кейін пайғамбар келмейді;
- 3) Барлық адамзаттың пайғамбary. Одан бұрынғы пайғамбарлар белгілі бір қауымға жіберілген;
- 4) Пайғамбарлығы қиямет күніне дейін болатын бүкіл кезеңдерді қамтиды. Бұрынғы пайғамбарлардың қызметі белгілі кезеңге тән еді;
- 5) Пайғамбарымыз жеткізген Ислам діні қияметке дейін жалғасады.

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) СОҢҒЫ ПАЙҒАМБАР БОЛУЫ

Алла Тағала былай дейді:

“Ол –Алланың елшісі және пайғамбарлардың соңғысы”³

Пайғамбарлардың ұлысы әрі соңғысы біздің пайғамбарымыз – Хазірет Мұхаммед (с.а.у.).

Ол жеткізген Ислам діні – соңғы дін. Алла тарапынан түсірілген Құран Кәрім бүкіл адамзатқа арналған Алланың соңғы кітабы.

1 Сәбә сүресі 28-аят.

2 Аграф сүресі 158-аят.

3 Ахзаб сүресі 40-аят.

Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) келуімен пайғамбарлық есігі жабылды. Ол әлемдегі барлық ұлттың, барлық халықтың пайғамбary. Бұл ақиқат Құран Кәрімде анық баяндалған.

Бұрынғы пайғамбарлар белгілі бір қауымға жіберілген еді. Олар бір ғана үйдің ішіне жарық шашатын шыраққа ұқсайды. Ал, құллі адамзатқа жіберілген біздің пайғамбарымыз болса, бүкіл әлемге сәулесін төгіп, нұрын шашып тұратын күн сияқты. Күн шыққаннан кейін шырактарға қажеттілік қалмаған.

Оқу мәтіні:

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗ ЖАЙЫНДА АЙТЫЛҒАН СӨЗДЕР

“Адамзат тарихының ұлы тұлғасы Хазірет Мұхаммед”.

Михайл X.Харт деген американцық ғалым “Адамзат тарихының ең ықпалды 100 адамы” деген тарихи зерттеуінде тарихта және бүгінгі танда ең көп ықпал еткен ұлы 100 адамның арасында Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) әлемдегі теңдессіз ұлы тұлға екенін жазған.

Американдық ғалым жазған бұл кітап 1978 жылы Қазан айында базылып шықты. Эрі үлкен қолдау тапты. Кітаптың авторы профессор, доктор Михайл X.Харт енбекінде Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) ұлы тұлға екендігін былай дәлелдеген:

“Әлемдегі ең ықпалды, ұлы тұлғалардың тізімінің басына Хазірет Мұхаммедті тандағаным кейбір оқырмандарды таң қалдыруы, кейбіреулердің сұрақ сұрауына да жол ашуы мүмкін. Бірақ Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) тарихта діни және дуниелік тұрғыдан зор табыстарға жеткен бірден-бір тұлға”.

Сүйікті пайғамбарымызға ұлken құрметпен қараған неміс зиялышы Пренс Бисмарк былай дейді:

“Мен сенімен замандас болмағаным үшін қатты өкінемін, уа, Мұхаммед! Адамзат сен сияқты ерекше жанды бір-ақ рет көрді, бұдан кейін енді мүлде көрмейді. Мен сенің айбынды тұлғаңың алдында ұлken құрметпен бас иемін”.

Француз философы Алекси Ливазон былай дейді:

“Адамдарға тұра жол көрсету үшін Хазірет Мұхаммедке түскен Құран – данышпандыққа толы құнды кітап. Хазірет Мұхаммедтің шынайы пайғамбар екендігі күмәнсіз”.

Атақты Толстой былай дейді:

“Пайғамбар Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) – ұлы реформатор. Адамзатқа өте үлкен қызмет көрсеткен. Үмбетін хақ нұрына қауыштырды. Оған осы құрмет пен атақ жеткілікті. Үмбетін қан төкпестен қорғады, табысқа жеткізді. Оларға алға ілгерілеудің, дамудың жолын ашты. Ол сияқты ұлы адам қандай құрметке болса да лайық”.

СҰРАҚТАР:

- 1) Пайғамбар кім және неге пайғамбарларға мұқтажбыз?
- 2) Пайғамбардың міндеттері қандай?
- 3) Пайғамбардың бойынан табылуы тиіс сипаттарды атаңыз.
- 4) Құран Кәрімде аттары аталған пайғамбарлар мен алғашқы және соңғы пайғамбарды атаңыз.
- 5) Пайғамбарлар шақырған діндердегі ортақ негіздер нелер?
- 6) Мұғжиза мен керемет деген не?
- 7) Пайғамбарымыздың мұғжизаларынан үшеуін айтыңыз.
- 8) Құран Кәрім қандай мұғжиза?
- 9) Пайғамбарымыздың ерекшеліктерін түсіндіріңіз.
- 10) Пайғамбарымыздың соңғы пайғамбар екендігі жайлы айтып беріңіз.

Тақырыптар:

- Ақырет күніне иман деген не?
- Ақыретке иманның пайдалары.
- Өлім, қабір және қиямет.
- Сый, жаза, жәннат және жәһаннам.

АҚЫРЕТ КҮНІНЕ ИМАН ДЕГЕН НЕ?

Иман шарттарының бесіншісі “ақырет күніне иман келтіру”.

Адамзаттың және басқа жаратылған тіршілік иелерінің соңы болғаны сияқты, өмір сүріп жатқан әлеміміздің де бір күні соңы келеді. Алланың тағдыр етіп жазған уақыты келгенде Исрафил періште “Сур” деп аталатын нәрсені үрлейді, осыдан шығатын қорқынышты дыбыстың әсерінен (Алланың қалағанынан басқа) барлық тіршілік иелері өледі, жер мен жеті қабат көк жүйесі бұзылып әлем жаңа бір бейнеге кіреді.

Қиямет деп аталатын бұл оқиғадан біраз уақыт өткеннен кейін Алланың бұйрығымен Исрафил періште екінші рет “сурды” үрлейді. Барлық адамзат қайтадан тіріліп, “Махшар” делінген аланға жиналады. Бұл жерде барлық адам Алланың құзырына шығарылып, дүниедегі істері үшін есепке тартылады. “Кираман, Кәтибин” деген періштерлер тарапынан жақсылық пен жамандықтары жазылған “Амал дәптерлері” пендениң қолына беріледі. Әркім дүниеде не істегенін амал дәптерлерінен көретін болады.

Дүниеде ашық, жасырын істелген барлық күнәлар анықталады. Жақсылықтар мен жамандықтар асқан мұқияттылықпен әділеттік таразысына тартылады. Сонда адам баласы дүниеде істегендерінің қайтарымын көреді.

Адам дүниеде не еккен болса, ақыретте соны орады. Алланың әділеттілігі орындалып, әркімге өз ақысы беріледі. Ешкім әділетсіздікке үшірамайды.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай деп хабар береді:

“Киямет күні адам баласы төрт нәрседен сұраққа тартылмайынша Алланың құзырынан кетпейді:

- Өмірін қай жерде өткізгендігі;
- Денсаулығын қайда құртқандығы;
- Дүние мүлкін қайдан тауып, қайда жұмсағандығы;
- Білгенімен қалай амал жасағандығы”¹

Жаңадан тіріліп, шексіздікке дейін жалғасатын уақытты “Ақырет күні” дейді. Ендеше, барлық адамдардың өлгеннен кейін қайтадан тірілуіне одан кейін жалғасатын мәңілік өмірге иман келтіру, иманның маңызды негіздерінің бірі болып табылады.

АҚЫРЕТКЕ ИМАННЫҢ ПАЙДАЛАРЫ

а) Ақырет күніне сену адамның жауапкершілік сезімін арттырады. Жауапкершілікті сезінген адам іс-әрекеттеріне көніл аударып мұқият болады.

Ақыретке иман келтіру дегеніміз – өлгеннен кейін қайта тірілуге, дүниеде істеген істеріміз жайында Алланың алдында есеп беретінімізге, жақсылық жасаған адамдардың мол табысқа жететіндігіне, ал жамандық істеген адамдардың жазаланатындығына сену дегенді білдіреді. Мұндай сенім адамды жамандық жасаудан сақтандырып, жақсылыққа, дұрыс жолға жөн сілтеп, парасатты, адамгершілікті дарытады. Осындей иманға ие болған адамдардан құрылған қоғамда ешкім-ешкімге қиянат жасамайды, зиян тигізбейді, барлығы бір-бірінің құқықтарына құрмет көрсетіп, қолынан келгенше жақсылық жасайды. Мұндай әрекеттер адамдар арасында өзара сүйіспеншілік пен сенімді арттырады. Әрбір адамның міnezін түзеп, қоғамда береке-бірлік сакталуында ақыретке иман келтірудің маңызы мен рөлі зор.

ә) Ақыретке иман келтірген адам бұл уақытша дүниеде жүріп мәңгілік өмірге дайындалады. Ұзақ сапарға шығатын адам жететіндей көрек-жарақ алып жолға әзірленеді. Керек-жарақ, дайындықсыз жолға шықпайды.

1 Әт-тәрғиб уат-тәрғиб, 1 том, 125-бет

Ал, өлгеннен кейін жалғасатын ақырет сапары дүниедегі сапарлардан әлдеқайда ұзақ әрі маңызды. Сол себепті ақырет үшін азық жинап, әзірленуіміз керек.

Ақырет күніне сенген адам Алланың әмірлерін орындалады, тыйым салынған нәрселерден бойын аулақ салу арқылы ақыретке дайындалады. Дайындалып жолға шыққандар тамаша өмірге қол жеткізеді. Алла бұл жайында “**Азық жинандар**” деп қай уақытта да дайын болуымызды нұсқаған.

Ақырет үшін дайындық жасамағандар өлген кездерінде шындықты көріп, Алланың әмірлерін орындау үшін дүниеге кері қайтқысы келеді. Бірақ болар іс болғандықтан, бұл тілегі қабыл болмайды. Бұл жағдай Құран Кәрімде былай баяндалады:

“Олардың біріне өлім келе қалса “Раббым! Мені дүниеге қайтара гөр! Бәлкім орындамағандарымды орындалап, жақсы істер істеп мін – дейді.²

б) Ақырет күніне иман келтіру адамды жұбатып, қайғысын азайтады.

Мысалы, дүниеде қаншама жақсы деген адамдар істеген жақсылықтарының зейнетін көрместен, зұлымдыққа ұшырағандар ақыларын алмастан, қанша залым адамдар жазаларын тартпастан өліп кетеді. Әділетті мен әділетсіздің, жақсылық пен жамандықтың бір-бірінен ажыратылып, әр адамның істегеніне лайықты қарымын алатын күн – ақырет күні.

Ақырет күнінде Алланың әділеті орнайды: Жақсылық жасаған адамдарға істеген жақсылықтарының сыйы, сауабы, жемісі артығымен беріледі. Әділетсіздікке ұшырағандар ақыларын алады. Залымдар да істегендеріне қарай жазасын тартады. Осындағы сенім адамды тыныштандырып, жұбатып, қайғы-мұңын азайтады.

ӨЛІМ

Әр адамның өмір сүретін белгілі бір уақыты бар. Бұл уақыт бітісімен адам қайтыс болады. Адам – дene мен жанның бірлесуінен пайда болған тіршілік иесі. Денемізді жандандырып, әрекетке келтіріп оты-

2 Мұминун сүресі 100-аят.

ратын нәрсе – рух. Алланың белгілеген күні келген кезде рух денеден айрылады. Рухтың денеден ажырауын “өлім” деп атайды. Өлім – әр адамның тағдырына жазылған. Одан құтылу жоқ.

Бұл ақиқат Құран Кәрімде былай баяндалады:

“Әрбір тірішілік иесі өлімді татады”³

“Қай жерде болсандар да, тіпті берік қорғанның ішінде болсандар да өлім сендерге жетеді”⁴

Өлім – жоқ болу дегенді білдірмейді. Өткінші дүние өмірінен мәнгі өмірге өту дегенді білдіреді.

Алла алдындағы міндеттін атқарғандарға өлім – бұдан да жоғары өмірге қауышу үшін ашылатын есік.

ҚАБІР

Адамның өлімінен қиямет күні қайтадан тірілуіне дейінгі уақыты “қабір өмірі” деп аталады. Осы уақыт арлығында болатын орнын “қабір” дейді. Адам өлген кезде денесі шіриді, топыраққа сіңіп кетеді, бірақ денеден ажыраған рух өлмейді, адам қабірге қойылған кезде Мұнкәр және Нәкір деген періштерлер оны сұраққа тартады. Сұрақтарға дұрыс жауап бергендер үшін қабір тынығу орны, ал жауап бере алмағандар үшін азап мекені болады.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) қабірдің жағдайын былайша суреттейді:

“Қабір – не жәннат бақшаларының бір бақшасы, не болмаса жәһаннам (тозақ) шұңқырларының бір шұңқыры”⁵

Қабір – Алла алдындағы өз міндеттін орындаған, өзгелерге ізгілік еткен кісілер тынығып, рахат көретін жәннат бақшаларының бірі, ал өз міндеттін орындаған пенделер үшін азап тартатын жәһаннам шұңқыры болмақ.

3 Әли Имран сүресі 185-аят

4 Ниса сүресі 78-аят

5 Кәшфул хафа II том, 90 бет.

ҚИЯМЕТ

Бұдан бұрын айтып өткеніміздей, Алла Тағаланың белгілеген уақыты келген кезде төрт ұлы періштенің бірі Исраифил “Сур” деп аталатын аспапты үрлейді. Одан өте үрейлі дауыс шығады, осы дауыстың әсерінен барлық тіршілік иелері өледі және әлемде орасан зор өзгерістер болады.

Бұл оқиға былай болмақ:

Көк жарылып, жер жүзін нұрландырып тұрған Күн түріліп, сәулесін жоғалтады, туған сайын көк жүзіне көрік беріп түнімізді жарықтандыратын Ай тұтылып, Күнмен бірлеседі.

Көкте жарқыраған жарық жұлдыздар сөніп, бұршақ сияқты жауады, жер жүзі күшті жер сілкіністен шайқалып, теніздер қайнайды. Таулар орнынан төңкеріліп, тозаңдай шашылады. Қысқасы, әлемнің қазіргі жүйесі бұзылып, жер мен көк басқаша түрге енеді.

Бұл ұлы оқиға “Қиямет” деп аталады. Қияметтің қашан болатынын бір Жаратушы ие ғана біледі.

СЫЙ, ЖАЗА, ЖӘННАТ және ЖӘҢАННАМ

Істелген жақсылықтардың қайтарымы – “сый”, ал жамандықтардың қайтарымы – “жаза”.

Адамдар бұл дүниеге сынақ үшін жіберіліп, орындастын міндеттері білдірілген. Алланың әмірлерін орындаған, тыйым салынған нәрселерден ұзақ болған және басқаларға жақсылық жасаған адамдар бұл сынақтан өтіп, нәтижеде үлкен сыйға кенеледі. Әр адам дүниеде жасағанына қарай ақыретте толық қайтарымын көретін болады.

Алла Тағала былай дейді:

“Қиямет күні әділет таразысын орнатамыз. Ешкім ешқандай әділетсіздікке ұшырамайды”⁶

“Кімде-кім тозаңдай жақсылық жасаса, ол оның сыйын көреді. Кім тозаңдай жамандық жасаған болса, ол да оның жазасын көреді”⁷

6 Әнбия сүресі, 47-аят.

7 Зилзәлә сүресі 7, 8-аяттар.

Жәннат – мүминдерге дайындалған сый-сыяпат мекені.

Жәннатта бұл дүниеде көз көріп, құлақ естімеген және ешбір адамның қиялы жетпес нығметтер бар. Жәннат – адамның көңілі қалап, ұнаған нәрсесін тұрақты таба алатын тенденсі жоқ тамаша мекен. Ол жерде барлық нәрсе адамның көңіліне қарай болады, нени қаласа сол сәтте-ақ қалаған нәрсесі дайын болады.

Жәннатта ауру, корқыныш, қайғы-мұң жоқ. Ол жерде адам мәңгілік жас болып қалады, қартаймайды. Жәннаттағы өмір – мәңгілік, өлім жоқ. Ол жерге кірген адам ол жерден еш уақытта шықпайды. Қалағанын табады, шаттық, куаныш, бақыт кешіп мәңгі-бақи өмір сүреді.

Құран Кәрімде бұл жайында былай делінген:

“Иман келтіріп, ізгілік еткен жандар – жәннаттық болғандар; олар жәннатта мәңгі тұрақтайды”⁸

“Ол жерде олар үшін не қаласа бәрі бар және артығымен бар”⁹

Алла Тағаланың әмірін орындаған, өзін харам нәрселерден тыймаған, адамдарға жамандық жасағандар бұл істерінің қайтарымы ретінде жәһаннамда жазаланады.

Жәһаннам – иман келтірмегендер мен иман келтірсе де, күнә іс жасағандардың ақыретте отпен жазаланатын орны. Имансыз өлгендер тозақта мәңгілік қалады.

Иман келтірсе де Алланың әмірлеріне сай әрекет жасамаған діни міндеттерін атқармағандар белгілі бір уақыт жәһаннамда жазаларын тартқаннан кейін шығып, сенімдері бар болғаны үшін жәннатқа кіреді. Кәпірлер мен мұнафықтар мәңгі жәһаннамға тасталады.

Құранда кәпірлер мен мұнафықтардың жағдайы былай білдіріледі:

“Иман келтірмегендер, аяттарымызды өтірік дегендер – жәһаннамдық адамдар. Олар ол жерде мәңгі қалады”¹⁰

“Шындығында, мұнафықтар сөзсіз тозақтың ең астыңғы қабатында болады. Оларды құтқаратын ешбір медеткер таба алмайсың”¹¹

8 Бакара сүресі, 82-аят.

9 Каф сүресі, 35-аят.

10 Бакара сүресі, 39-аят.

11 (Ниса сүресі, 145-аят).

СҮРАҚТАР:

- 1) Ақырет күні деген не?
- 2) Ақыретке иман келтірудің пайдаларын қысқаша айтып беріңіз
- 3) Өлім деген не?
- 4) Қабірдегі өмір қандай болады?
- 5) Қиямет деген не?
- 6) Сый мен жаза сөздерінің мағынасы түсіндіріңіз.
- 7) Жәннат пен жәһеннам деген не? Олар кімдер үшін әзірленген?

Тақырыптар:

- Тағдыр мен қаза деген не?
- Адамның жауапкешілігі
- Тағдыр мен қазаға сенудің пайдалары
- Рызық және ажал
- Тәуекел және еңбектену
- Ислам дінінде еңбек етудің маңызы
- Ағаш отырғызайық (мәтін).

ТАҒДЫР МЕН ҚАЗА ДЕГЕН НЕ?

Иман шарттарының алтыншысы – тағдыр мен қазаға, жақсылық пен жамандықтың Алла Тағаланың жаратуымен болатындығына сену.

Діни термин ретінде “тағдыр” мен “қазаның” мағыналары:

Тағдыр: Әлемде болатын құбылыстардың мезгілін, орнын, ерекшеліктерін және қалай болатынын Алла Тағала ежелден біліп, тағдыр етіп, белгілеп қоюын “тағдыр” дейді.

Қаза: Алланың ежелден тағдыр еткен құбылыстарды мезгілі келгенде осы тағдырда жазылғандай жаратуын “қаза” дейді.

Егер қадарды (тағдырды) бір жоспарға ұқсататын болсақ, “қаза” – жоспарға сәйкес сол нәрсенің жүзеге асырылуы. Әлемде болып жатқан және пайда болатын кез келген нәрсе Алланың білуі, қалауы және жаратуымен болады. Одан басқа жаратушы жок.

Тағдыр мен қазаға иман келтіру – жақсылық пен жамандықтың Алла тарарапынан белгіленіп, уақыты келісімен орындалатынына сену дегенді білдіреді.

АДАМНЫҢ ЖАУАПКЕРШІЛГІ

Адамның іс-әрекеті екіге бөлінеді:

Біріншісі, өз қалауынан тыс, Алланың жаратуымен жүзеге асатын істер. Науқастыққа байланысты қолының дірілдеуі, жүргегінің соғуы, бойының қысқа немесе ұзын болуы сияқты. Бұлар тікелей Алланың қалауымен және жаратуымен жүзеге асатындықтан адамдар бұл істерге жауапты емес.

Екіншісі, адамның қалауына байланысты Алланың жаратуымен жүзеге асатын істер. Адамның отырып-тұруы, қолымен және басқа мүшелерімен істеген істері Алланың жаратуымен жүзеге асатындықтан адамдар бұл істеріне жауапты болады.

Әрбір нәрсені белгілеп, жаратушы – Алла. Бірақ, бір істі істеуде не іstemеуде Алла адамға қалау, яғни таңдау еркін берген. Адам осы қалауымен жақсылықты таңдал, күш-қуатын соны істеу үшін жұмсайтын болса, Алла жақсылықты жаратады. Егер адам жамандықты таңдал, талпынысын соған бағыттаса, Алла жамандықты жаратады.

Байқаганымыздай, адам не істегісі келсе Алла соны жаратады. “Жақсылық пен жамандық Алладан. Яғни жақсылық пен жамандық Алланың жаратуымен болады” деген сөздің мағынасы осы.

Адамның істеген істеріне жауапты болуының себебі, осы таңдау еркіне ие болуында және күш-қуатын таңдаған ісін істеуге бағыттаудында. Сол үшін әркім өз еркімен жасаған істеріне жауапты. Жақсылық жасаған болса сыйын, жамандық істеген болға жазасын көреді.

ТАҒДЫР (ҚАДАР) МЕН ҚАЗАГА СЕНУДІҢ ПАЙДАЛАРЫ

Тағдырға сенген адам әлемде кез келген нәрсенің Алланың қалауы және жаратуымен болатынын, бірақ адамға таңдау еркі мен жұмыс жасау күші берілгенін біледі. Осындай сенімге ие болған адам өмірде табысқа жету үшін бар күшін салып еңбек етеді, ештеңеден тайынбайды. Өйткені, адам ерік-жігерімен күш-қайратын бір іс жасауға бағыттаса, ол істі Алланың жарататындығына және өзін табысқа жеткізетініне сенеді.

Адам өз қалауымен жасаған нәрселерінен жауап беретінін білген-діктен, өзіне берілген ерікті жақсы істерге бағыттайды. Жазасын тартатын істерден сақтанады. Осылайша тағдырға деген сенім әр адамның жұмыс істеу ынтасын арттырып, адамда жауапкершілік сезімін оятады.

Тағдырға сенетін адам істерінде табысты бола алмаған немесе бір қырсыққа тап келген жағдайларда үмітсіздікке салынбайды, еңсесін түсірмейді. Өйткені, Алланың әр ісінде бір сыр (хикмет) бар екенін, адамның күші шектеулі тіршілік иесі болып жаратылғанын, күші жетпеген істерге жауап бермейтінін біледі және Алланың жазғанына бас иеді. Бұл сенім адамды тыныштандырып, қайғысын азайтады.

Тағдырға деген сенім бізге тіршіліктегі әр нәрсенің бір жоспарға сәйкес, көзделген бір максатқа орай жаратылғанын, әр нәрсенің бір себебі бар екенін үйретеді.

Бұл сенім арқылы адам өмірде табысқа жетудің жолдары мен себептерін іздестіре отырып, мойнына жүктеген міндеттерін орындауға тырысады.

РЫЗЫҚ

Тіршілік иелерінің ішіп-жейтін, пайдаланатын нәрселері “рызық” деп аталады. Барлық тіршілік иелеріне рызық беруші – Алла. Құранда Алла Тағала былай дейді:

“Жер жүзіндегі күллі жаратылыстың қорегі тек Аллаға ғана тиесілі”¹

Алла әркімнің рызығын белгілеп, жазып қойған. Бірақ сол рызықты іздең табу адамның өз қолында. Адамның міндеті – рызығын адал жолдармен табу. Адам рызығын қалай қаласа, Алла соған қарай береді. Несібесін табу жолындағы ерік-жігерін жамандыққа жұмсаған және харам нәрсе жеген адам жазасын тартады.

АЖАЛ

Жоқтан бар етіп, адамға өмір сыйлаған Алла оның қаншалықты өмір сүретінін де жазып қойған. Өмір – адамның туғанынан өлгеніне

¹ Һұд сүресі, 6-аят.

дейін өтетін шектеулі уақыт. Ажал – адамның дәм-тұзы бітіп, дүниедегі өмірінің аяқталған уақыты.

Әр адамның қашалықты өмір сүретінін, қашан, қай жерде және қалай өлетінін Алла жазып қойған. Өлім себептері қандай болмасын, ажал біреу, еш уақытта өзгермейді. “Ажал” деген белгіленген уақыт келген кезде адам өледі. Ажалдың еш өзгермейтінін Алла Құран Кәрімде баяндаған:

“Ал енді олардың ажалы келгенде, оны бір сәтке кешіктіре де, ілгеріге де ала алмайды”²

Бізге жүктелген міндет – денсаулығымызды сақтап, өмірімізге қауіп төндіретін нәрселерден сақтанып, шектеулі уақытымызды босқа өткізбей, ешқашан өлмейтіндей бұл дүние үшін, ертең өлетіндей ақырет үшін еңбектену.

Адам өмірінің қашан бітетінін, ажалының қашан келетінін біле алмағандықтан, міндеттерін уақытында орындал, келер күнге қалдырмауды керек.

ТӘҮЕКЕЛ ЖӘНЕ ЕҢБЕК ЕТУ

Тәуекел – кез келген іске бар күшімізді салып, қолымыздан келгенше әрекеттеніп, нәтижесін Алладан күту.

Мұны бір мысалмен түсіндірейік.

Егіннен жақсы өнім алғысы келген диқан әуелі егіс алқабын жақсылап жыртып, тұқым себеді, тыңайтқыш беріп, қажет болған кезде суарады. Егінді зиянды жәндіктерден қорғау үшін әр түрлі шаралар жасағаннан кейін ғана Аллаға тапсырып, тәуекел етеді. Өйткені, диқан барлық қолынан келгенін жасады. Енді егіннің өсіп, өнім беруін Алладан күтеді. Нағыз тәуекел, міне осы.

Әйтпесе ешқандай маңдай терін төкпестен бір істің бола қоюын қалау және нәтижесін Алладан күту – тәуекел емес. Бұл мұсылманға жараспайтын қате пікір.

2 Нахыл сұресі, 61-аят).

Түйесін қазыққа байламай, бос қоя беріп “Аллаға тәуекел еттім” деген бір кісіге Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай дейді: “Алдымен түйенді байлагап, содан кейін ғана тәуекел ет”.³

Бұл сөзден мұсылманның әуелі қолынан келгенін жасап, тек содан кейін ғана Аллаға тәуекел ету керектігін түсінудеміз.

Намаз оқып, ораза ұстау қалайша діни міндеп болып табылса, күн көрісін қамтамасыз ету үшін еңбек етіп, ақша табу да ғибадатқа теңесер міндеп.

Алла Тағала былай дейді:

“Намаз оқылып болған соң жер жүзіне таралып, Алланың мол рақымынан нәсіпперінді іздеңдер”⁴.

Пайғамбарымыз да адап табыс табудың парызы екенін айтқан.⁵ Хазірет Омар: “Ешбірің ризық ізdemesten “Уа, Алла, маган ризық бер” демесін. Көктен алтынның да, күмістің де жаумайтынын жақсы білесіндер” деген.⁶

Көріп отырғанымыздай, еңбек ету – дініміздің әмірі, мұсылманның міндепті. Бір істе табысқа жету үшін алдымен қолымыздан келгенін жасаймыз, бар күшімізді салып еңбектенеміз. Содан кейін ғана табысқа жеткізууді Алладан күтеміз.

ИСЛАМ ДІНІНДЕ ЕҢБЕК ЕТУДІҢ МАҢЫЗЫ

Сонғы және қасиетті дін болып табылатын Исламның мақсаты – адамдардың бақыты. Бұл бақыт бір жақты, ауытқымалы бақыт емес.

Ислам діні адамдарға бұл дүниеде және ақырет өмірінде бақытты болудың жолдарын көрсетеді. Дүние мен ақырет бақыты еңбектену арқылы болады. Сондықтан, мұсылман екі дүние үшін де еңбектенуі керек. Дүние үшін еңбектеніп, табыс табу – дініміздің әмірі.

3 Кәшфүл-хафа, 1-том, 144-бет

4 Жұма сүресі, 10-аят

5 Кәшфүл –хафа, 3-том, 46-бет

6 Шарху Айнил-илм, 1-том, 182 бет

Алла Тағала Құран Кәрімде: “Шын мәнінде адам үшін өз табысынан басқа ештене жоқ”⁷ дей отырып, еңбектенудің маңызын білдірген.

Пайғамбарымыз да: “Адамның жеген ең қайырлы тамағы – өз еңбекімен тапқаны. Алланың пайғамбары Дәүіт (алейхиссәләм) те өз еңбекімен күн көретін” деген.⁸

Дініміз еңбек етуге үлкен мән беріп, адал табыс табу үшін еңбектенуді ғибадат ретінде бағалаған.

Бір күні сахабалар пайғамбарымызбен бірге отырғанда жандарынан құшті, қажырлы, қайратты бір кісінің өтіп бара жатқанын көреді.

Сахабалар:

“Әй, Алланың елшісі! Әттең, бұл кісі Алла жолында еңбектенсе ғой” дейді.

Сонда пайғамбарымыз (с.а.у.) былай деп жауап берді:

– “Егер бұл кісі үйінен шиеттей бала-шагасына наң табу үшін шыққан болса, онда Алла жолында. Қарт ата-анасының қажеттілігін қамтамасыз ету үшін шықса, Алла жолында. Өз нанын табу үшін шыққан болса да Алла жолында. Ал егер сырт көзге көрсету үшін шыққан болса, онда шайтан жолында”.⁹

Исламның бес шартының екеуі “Зекет” пен “Қажылық”, бай-дәүлетті мұсылмандардың орындауы керек ғибадаттар. Ал байлыққа тек еңбектену арқылы ғана қол жеткізуге болады. Еңбектенген адам – абсолют адам. Өйткені адам еңбектену арқылы әрі өзіне, әрі отбасына, әрі халқына пайда тигізеді.

Хадисте: “Адамдардың ең қайырлысы – жүртқа пайда тигізгені” делінген.¹⁰

Әрбір мұсылман ешқашан өлмейтіндей дүние үшін, ертең өлеңтіндей ақырет үшін еңбектенуі керек.

7 Нәжім сұресі, 39-аят

8 Риязұс-салихин, 1-том, 569-бет

9 Әт-тәрғиб уәт-тәрғиб”, II-том, 524 бет

10 250 Хадис, 121-бет

Пайғамбарымыз еңбектенуге үнемі шақырып отырған. “**Екі күні бір-біріне тең өткен адам – алданған адам**”¹¹ дей отырып, мұсылмандардың күн сайын алға қарай жылжуын қалаған.

Мәдиналық мұсылмандардың бірі келіп, жәрдем сұрайды. Пайғамбарымыз оған:

Үйінде ештеңе жоқ па? – дейді. Ол :

Бір жағын үстімізге жамылып, бір жағын астымызға төсеп жүрген көрпе мен су ішіп жүрген бір ыдыс қана бар, – дейді.

– Барып, соларды маған алыш кел!

Ол үйіне барып әкеп береді. Пайғамбарымыз:

– Бұларды кім сатып алады? – деді.

Мұсылмандардың бірі:

– “Уа, Расуллла, мен оларды бір дирхамға сатып алайын, – дейді.

Пайғамбарымыз:

– Одан да көбірек беретін адам бар ма? – деп сұрайды. Басқа біреуі:

– Мен екі дирхамға алайын, – дейді. Пайғамбарымыз бұларды сол адамға сатты. Содан кейін өзіне келген кісіге бұрылып:

– Бұл теңгениң біреуіне отбасың жейтін нәрсе ал, ал екіншісіне балта алыш, маған кел, – деп тапсырды. Балта алыш келгенде пайғамбарымыз өз қолымен балтасын саптап беріп:

– Қане, енді барып таудан отын әкеліп сат. Он бес күндей сені бұл жерден көрмейтін болайын, – дейді.

Он бес күннен кейін келгенде, байқаса, он дирхам тауып, жартысна тамақ, жартысна киім алған екен. Сол кезде пайғамбарымыз:

– Осылай еңбектенгенің қайыршылық жасаудан жақсырақ. Өйткені қайыршы болу ақырет күнінде жүзінде қара дақ болыш жағылады, – дейді.¹²

Пайғамбарымыз мына тамаша сөздері арқылы бізге дүние мен ақыретте бақытты болудың жолдарын көрсеткен:

11 Кәшфұл-хафа, II-том, 233-бет

12 Әт-тәргиб уэт-тәрниб, II-том, 523 бет

“Сендердің араларындағы ең қайырлы адам – бұл дүние үшін ақыретті ұмытпай, ақырет үшін бұл дүниені ұмытпай, екі дүние үшін де еңбектенетін және ешкімге ауыртпалығын артпайтын жан”.¹³

Ендеше, мұсылман әрі дүние, әрі ақырет үшін еңбектеніп, күн сайын алға ілгерілеп отыруы қажет. Дініміздің әмірі де осы.

Оқу мәтіні:

АҒАШ ОТЫРҒЫЗАЙЫҚ

Сүйікті пайғамбарымыз: “Қиямет қайым басталған кезде кімнің қолында бір құрма ағашы болса, қиямет орнамай тұрып құші жетсе дереу отырғызып үлгерсін” дейді.¹⁴

“Бір мұсылман бір ағаш отырғызыса немесе бір нәрсе ексе және одан бір құс, бір адам немесе жануар жесе, ол адам үшін садақа болып есептеледі”.¹⁵

“Әлдекім ағаш отырғызыса, дәптеріне отырғызған ағашының жемісіндей саяап жазылады”¹⁶

Аббаси халифаларынан Һарун Рашид бір қарт кісінің жеміс ағашын отырғызып жатқанын көріп, оған:

– Экей, өзіңіз қартайыпсыз. Отырғызып жатқан ағаштың жемісін жей алмайсыз, неге бейнеттеніп жатырсыз? – дейді.

Қарт кісі былай деп жауап береді:

– Бізден бұрынғылар отырғызған ағаштың жемісін біз жедік. Енді біз отырғызған ағаштың жемісін кейінгілер жесін.

Бұл жауап Һарун Рашидке ұнап, қартқа бір уыс алтын береді.

– “Көрдің бе, балам, отырғызып жатқан ағаштың жемісін міне, мен де көрдім”, – дейді.

Бұл сөз де Һарун Рашидке ұнайды.

13 Мұхтару-л – ахадис

14 250 хадис, 27 бет

15 Тәжриди сарих, аудармасы мен түсініктемесі, VII, 121 б

16 Тәжриди сарих аудармасы және түсініктемесі, VII, 122 б

Ағаштар мен ормандар – елдің байлығы. Жұтқан ауамыздан ішкен сүйемізға, оқыған кітабымыздан жазған қаламымызға дейін барлық жерде ағашты көреміз. Тіршілік иелерінің өмірі үшін қажетті оттегін ормандар өндіреді, әртүрлі жануарлар мен құстарға пана болады. Орман, топырактың әрозияға ұшырауына кедергі келтіреді.

Сол себепті жақсы ұрпақ тәрбиелеу сияқты ағаш өсірудің қайырлы іс екендігінде дау жоқ. Ағаш отырғызып, өсіру қаншалықты сауапты болса, ағашты кесіп, орманды қирату да соншалықты күнә іс.

Пайғамбарымыз былай дейді: “Кімде-кім бір жас шыбықты кессе, Алла Тағала сол адамды қиямет күні аяғынан алып жәһаннамға таставиды”¹⁷.

Бұл хадис мұсылмандар үшін маңызды ескерту.

Адам баласы өте бір қажеттілік болмаса, ағашты қалайша кеседі? Ормандардың күлге айналуына және сол жерде тіршілік құратын жәндіктердің отқа орануына қалайша себеп бола алады?

Ағаштар мен орманды аяусыз отағандар, осы істеген жамандықтары үшін қиямет күні жауап береді, лайықты жазасын тартады. Мұсылман ретінде біздің міндетіміз: пайғамбарымыздың әмірлері мен өсиеттерін орындаپ, ағаш отырғызып, өсіру, ағаштарды баладай мәпелеу, ормандарды көзіміздің қарашиғындей қорғау. Ағаш отырғызу құлышлық дәрежесінде өте жақсы іс, сонымен бірге патриоттық міндет. Ағашты жақсы көретін бір отандасымыздың ағаштың сезімдерін қалай баяндағанын көрініздер.

Міне, дұғаға жайылған адамның алақандары сияқты көкке ұзарған ағаштың мінәжаты:

Қыстың сүйек тұндерінде үйінді жылдытатын, жаздың ыстық күнінде күннен сая болатын меммін.

Үйінің төбесі, баспананың есігі, үстеліңің тақтайы меммін.

Қаламың да мен, қағазың да мен, бесіктен мазарға дейін адал досың да мен болам.

Туганда қуанышыңа, өмірде қызметіңе, өлгенде қайғыңа ортақтасмын.

17 Фәйзул-қадир, 6-том, 206-б

Мені өрттің алауынан, балтаның жүзінен, ешкінің тісінен қорға.

Өйткені мен отаныңның көркі, жерінің байлығы, елінің әшекейі, таулардың пердесімін.

Мені сүйсөң, бұтактарымда құстар сайрайды, басымнан жел еседі, көлеңкемде жолаушылар тынығады.

Мені жақпа, сайлар сел болады, таулар жалаңданады. Бұлақтар бітеді, топырақ құрғайды. Жағатының тезек, ғимаратың кірпіш болады.

Насихатымды тыңда, балтанды ағашқа емес тасқа шап.

Мені жақпа, менің қойнауымдағы жәндіктерге тиме.

Жүргегінді жарып шыққан ең үлкен тілек ағашты сүю болғай.

Осындай сөздермен бізге үндеу жасайтын, мені құтқарындар дегендегі жалбарған жас ағашқа қалай қол көтеріп, қалай қатыгездік жасауға болады?

СҰРАҚТАР

- 1) Тағдыр (кадар) мен қаза деген не? Түсіндіріңіз.
- 2) Адамның істері қаншаға бөлінеді?
- 3) Адам баласы жасаған істеріне не үшін жауап береді?
- 4) Тағдыр мен қазаға сенудің пайдаларын айтып беріңіз.
- 5) Рызық пен ажал деген не? Түсіндіріңіз.
- 6) Тәуекел және еңбектену дегенді қалай түсінесіз?
- 7) Ислам дініндегі еңбектенудің маңызын айтып беріңіз?

ЕКІНШІ ТАРАУ
ФИБАДАТ

Тақырыптар:

- Ғибадат деген не, не үшін ғибадат жасаймыз?
- Ғибадаттың түрлері.
- Ғибадаттың дәрежелері мен пайдалары.

ҒИБАДАТ ДЕГЕН НЕ?

Ғибадат дегеніміз – Аллаға тағым етіп, құрмет көрсету және Оның бізге берген шексіз нығметтері үшін алғыс білдіру.

НЕ ҮШІН ҒИБАДАТ ЕТЕМІЗ?

Бізді жоқтан жаратқан – Алла Тағала. Алла Тағала денемізге көретін көз, еститін құлак, сөйлейтін тіл сияқты тамаша мүшелер беріп әсемдеген. Басқа тіршілік иелерінен артық етіп бізге ақыл берді және ең жоғары дәрежеге көтерді. Бұлардан басқа өмір сүре алуымыз үшін көректі тыныс алатын ауадан ішken сұымызға дейін шексіз нығметтер берді.

Сондай-ақ бізді жалғыз тастамады. Пайғамбарлар мен кітаптар жібере отырып, дүние және ақыретте бақытты болудың жолдарын көрсетti. Осы жақсылықтардың қайтармы ретінде Алла Тағала бізден өзін танып-біліп, өзіне ғибадат етуімізді қалайды. Былай ойлап көрейік: Жақсылығын көп көрген бір үлкен кісіге құрмет көрсетіп, істеңген жақсылықтарына алғыс айтамыз. Бізге бір жұмыс тапсырса, оны жан-тәнімізben іstemейміз бе?!

Ендеше, бізді жоқтан бар етіп, сансыз нығыметтерге бөлеген Алла Тағала алғыс білдіру, өмір еткен құлышлықтарын қуана-қуана орындаудымыз қажет емес пе? Әрине, қажет.

Жаратылысымыздың мақсаты Алланы тану және Оған ғибадат ету. Ғибадаттарымызды орындаған жағдайда, Алла Тағаланың берген нығметтеріне алғысымызды білдіріп әрі Оның сүйіспеншілігіне бөлеміз. Егер біз ғибадаттарымызды орындарап, Оның сүйіспеншілігін

тапсак, Алла бізге дүниедегі нығметтерден де көп нығметті ақыретте беріп, бізді жәнната шексіз бақытқа кенелтеді.

ҒИБАДАТТЫҢ ТҮРЛЕРИ

Ғибадаттар үшке бөлінеді:

1) Дене арқылы орындалатын ғибадаттар: намаз оқу, ораза ұстай сиякты. Дене арқылы орындалатын ғибадаттарды әр мұсылман өзі орындауы керек. Бұл ғибадат түріне өкілдік журмейді. Бір адам басқа бір адамның орнына намаз оқып, ораза ұстай алмайды.

2) Дүние-мұлік арқылы орындалатын ғибадаттар: зекет беру және құрбан шалу сиякты. Ғибадаттың бұл түрінде өкілдік жасауға болады.

3) Әрі дүние-мұлік, әрі дене арқылы орындалатын ғибадат. Бұл түрге қажылық жатады. Ақшасы болғанымен қажылыққа бара алмайтындей дәрежедегі мүгедек, ауру немесе қарт кісілер өзінің орнына басқа біреуді өкіл ретінде қажылыққа жібере алады.

ҒИБАДАТТЫҢ ДӘРЕЖЕЛЕРИ

Ғибадат үш түрлі оймен жасалады:

1) Ғибадат пен құрметке лайық жалғыз жаратушы болғаны үшін Аллаға құлшылық ету.

Ешқандай пайда күтпей, тек Алланың әмірін орындау мақсатымен жасалған мұндай ғибадат – ғибадаттың ең жоғары дәрежесі болып табылады.

2) Жәннатқа кіруді үміттеніп немесе жәһаннамнан қорқып ғибадат ету.

Мұндай жолмен ғибадат ететін адам Алланың әмірін орындаған болып табылады. Бірақ, адам ғибадатта жеке басының қамы үшін емес, бір ғана Алла разылығы үшін жасауы керек.

3) Дүниедегі өз пайдасы мен сырт көзге көрсету үшін ғибадат ету. Бұл ғибадаттың ең төменгі дәрежесі. Мұны ғибадат деп атаудың өзі артық. Өйткені, Алла үшін жасалмаған ғибадаттың ешқандай құны жоқ.

ҒИБАДАТТЫҢ ПАЙДАЛАРЫ

Денеміз азықты қажет еткені сиякты рухымыз да азықты қажет етеді. Рұхтың азығы – иман мен ғибадат. Ғибадат рухымызды өсіреді. Бізді жамандықтан сақтап, міnez-құлқымызды кемелдендіреді әрі ең қымбат байлығымыз – иманымызды қорғайды.

Өмірде адамдардың әр түрлі қыындықтарға тап келіп, үмітсіздікке, қайғы-мұнға, уайымға бататын кездері болады. Сондай жағдайларда адам баласы ғибадат арқылы ішкі дергтен айығады. Өйткені адам ғибадат аясында Аллаға жақындейды. Оның рақымын паналап, рахат бір сезімге бөлөнеді. Ғибадаттардың тек рухымыз үшін емес, денемізге де әсер ететін көп пайдаласы бар.

Намаз оқитын адам дәрет алуы керек. Дәрет алу күніне бірнеше рет тазару деген сөз. Тазалықтың денсаулығымыз үшін қаншалықты пайдалы екенін бәріміз білеміз.

Намаз оқып жатқан кездегі белгілі бір қимыл-қозғалыстардың, ораза кезінде ас қорыту жүйесі мен кейбір мүшелердің тынығуының өзі денсаулық үшін пайдалы екендігі ақиқат. Зекет ғибадатының да әлеуметті қамсыздандыру тұрғысынан қоғамға тигізеген пайдаласы бар.

СҮРАҚТАР

- 1) Ғибадат деген не?
- 2) Не үшін ғибадат етеміз?
- 3) Ғибадаттар қаншаға бөлінеді?
- 4) Ғибадаттың дәрежелерін айтып беріңіз.
- 5) Ғибадаттың пайдаларын түсіндіріңіз.

Тақырыптар:

- Ислам деген не?
- Исламның шарттары
- Мүкәлләф және мүкәлләфқа байланысты үкімдер.

ИСЛАМ ДЕГЕН НЕ?

Ислам – пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) Алла тарапынан жеткізіп, баяндаған нәрселерін қабылдау, Алла Тағалаға және пайғамбарға мойынсұна отырып бұларды қабылдағанын көрсету. Қысқасы, Ислам – сенімін іс жүзінде көрсету деген сөз.

ИСЛАМНЫҢ ШАРТТАРЫ

Исламның бес шарты бар:

1) Кәлима-и шәһадат айту.

Кәлима-и шәһадат: **Әшhədu әnləe iləha illallassıh uya әshhādu әnni e Mūhāmmədən abduhu ya rassułuh**” деу.

Мағынасы: “Мен Алладан басқа тәнір жоқ екендігіне және Хазірет Мұхаммед Алланың құлы әрі елшісі екендігіне куәлік етемін”.

2) Намаз оқу:

Күнде 5 уақыт намаз оқу.

3) Ораза ұстau:

Әр жыл сайын Рамазан айында ораза ұстau.

4) Зекет беру:

Дініміз бойынша бай болып саналғандарға дүние-мұлкінен, қаражатының белгілі бір мөлшерін жыл сайын кедей-кеңшіктеге беру.

5) Қажылық жасау:

Дініміз бойынша жағдайы болғандардың өмірінде бір рет қажылыққа баруы.

МҮКЭЛЛӘФ ДЕГЕН КІМ?

Балиғат жасына толған, ақыл-есі дұрыс кісілерді “мүкәлләф” дейді. Яғни, мүкәлләф діннің әмірлерін орындаپ, тыйым салған нәрселерінен сақтануға міндетті болады. Мүкәлләф болуы үшін адамда екі шарт болуы керек:

- 1) Ақыл-есі дұрыс болу
- 2) Балиғат жасына жету

Ақыл-есі кемістер мен балиғат жасына жетпегендер мүкәлләф (жаяупты) болып саналмайды.

Балиғат жасы балалардың дene-бітіміне және климаттың шарттарына қарай өзгеріп отырады. Ер балаллар он екі мен он бес, ал қыз балалар тоғыз бен он бес жас арасында бой жетеді. Он бес жасқа толған жасөспірім балиғаттық жастың ерекшеліктері өзінде көрінсе де, көрінбесе де, ер бала болсын, қыз бала болсын, балиғатқа жеткен болып саналып, діннің әмірлері мен тыйым салғандарына сәйкес әрекет етуге жауапты болады.

МҮКЭЛЛАФҚА БАЙЛАНЫСТЫ ҮКІМДЕР

Мүкәлләфқа байланысты үкімдер сегіз:

Олар “Әфғал-и мүкәлләфин (мүкәлләфтың міндеттері)” деп аталады.

1) Парыз:

Дініміз бойынша жасалуы үзілді-кесілді дәлелмен бекітілген амалды “парыз” деп атایмыз. Мысалы: намаз оку, ораза ұсташа, зекет беру, т.б. сияқты.

Парыздың үкімі: Парыз амалын орындаған кісі зор сауапқа ие болады. Себепсіз орындаған адам о дүниеде қатты азаппен азапталады. Парызға сенбеген адам діннен шығады.

Парыз екіге бөлінеді:

а) Парыз айын: Эр мұкаллафтың орындауы міндettі парыз. Құнде бес уақыт намаз оқу сияқты.

ә) Кифая парыз: Бірнеше кісілердің орындауы нәтижесінде басқалардың мойнынан парыздығы түсетін амал “парыз кифая” деп аталады. Мысалы, жаназа намазын оқу сияқты. Кейбір мұсылмандар өлген кісінің жаназасын оқыса, парыз міндет орындалғандықтан, қалған мұсылмандардың сол марқұмға жаназа оқуы қажет емес.

2) Уәжіп:

Парыз сияқты нақты болмағанымен күшті дәлелмен орындалуы әмір етілген ғибадат “уәжіп” деп аталады. Мысалы, айт намазын оқу, пітір садақасын беру және құрбандық шалу сияқты.

Уәжіптің үкімі: Уәжіп амалдарын орындаған адам үлкен сауапқа ие болады, ал орындаған кісі немесе орындау мүмкіндігі бола тұра тәрк еткен кісі ақыретте азап шегеді.

3) Сұннет

Парыз бен уәжіптен басқа пайғамбарымыздың ғибадат ниетімен жасаған амалдары “Сұннет” деп аталады.

Сұннет екіге бөлінеді:

а) Бекітілген сұннет (сұннет мұәkkәда). Пайғамбарымыздың әрдайым орындаған амалдары. Мысалы: таң намазының сұннеті, бесін, ақшам намаздарының сұннеттері сияқты.

б) Бекітілмеген сұннет (Сұннет ғайри мұәkkәда). Пайғамбарымыздың кей кезде орындаған сұннеттері жатады. Мысалы, екінші намазының сұннеті мен құптан намазының алғашқы сұннеті сияқты.

Сұннеттің үкімі: Сұннеттерді орындаған кісі сауап алады. Пайғамбарымыздың шапағатына боленеді. Сұннетті біле тұра орындаған кісі айыпталады.

4) Мұстахаб:

Пайғамбарымыздың кейде істеп, кейде іstemеген амалдары “мұстахаб” деп аталады. Мысалы: Дұха намазын оқу сияқты.

Мұстахабтың үкімі: Мұстахаб амалдарын орындаған кісі сауап алады, ал орындаған кісіні айыптауға болмайды.

5) Мұбах:

Бұл амалды орындаушы адам орындағаны үшін сауап та алмайды, орындалмағаны үшін күнәһар да болмайды. Яғни орындап-орындаама-у әркімнің өз еркінде болған амалдар. Мысалы: отыру, жұру, ұйықтау сияқты.

Мұбахтың үкімі: Мұбахты орындаған сауап таппайды, орында-маған да күнә істеген болып табылмайды.

6) Харам:

Дініміз бойынша орындауға қатаң түрде тыйым салынған нәрсеге “харам” дейді. Жазықсыз адам өлтіру, ұрлық жасау, ішімдік ішу, құмар ойындар ойнау, доңыз етін жеу, ата-анаға қарсы келу.

Харамның үкімі: Харам амалды орындаған кісі жазаланады және азап тартады. Алладан қорқып харамнан сақтанған жан сауап алады. Харамды мойындаған жоққа шығарған адам діннен шығады.

7) Мәкрүh:

Дәл харам секілді болмағанымен дінімізде дұрыс саналмайтын нәр-селер мәкрүh деп аталады.

Мәкрүh екіге бөлінеді:

а) Харамға жақын мәкрүh: уәжіптерді орындау сияқты т.б. Мұ-ның үкімі: мұндай мәкрүhtі істеуден сақтанған кісі сауап алады. Ал істеген кісі күнәһар болады.

ә) Адалға жақын мәкрүh: сұннет пен мұстахабтарды орындау сияқты және т.б. Мұның үкімі: осы сияқты мәкрүhtардан сақтанған адам сауап алады да, ал істеген кісі жаза шекпейді.

8) Мұфсид:

Басталған ғибадаттарды бұзатын әрекеттерді айтамыз. Мәселен, на-маз оқып жатқанда сөйлеу, ораза ұстап жүргенде біле тұра, әдейі тамақ ішіп-жеу. Мұндай жағдайда сөйлеу намазды, ішіп-жеу оразаны бұзды.

Мұфсидтің үкімі: Себепсіз, біліп тұрып бастап қойған ғибадатты әдейі бұзудың соңында азапты қажет етеді.

СҮРАҚТАР:

- 1) Ислам деген не?
- 2) Исламның шарттары қанша және қандай?
- 3) Мұкәллаф деген не?
- 4) Балиғатқа жету деген не?
- 5) Мұкәллафқа байланысты үкімдерді айтып беріңіз.

Тақырыптар:

- Тазалық және Исламдағы тазалықтың маңызы
- Тазалық түрғысынан сулар
- Дәрет алудың маңызы
- Дәреттің парыздары, сұннеттері мен әдебі
- Дәрет қалай алынады?
- Дәреттің мәкрүхтері мен дәретті бұзатын нәрселер
- Дәретсіз жасалмайтын нәрселер
- Мәсінің үстінен мәсіх тарту
- Жарақат орауының үстінен мәсіх тарту
- Ғұсылды қажет ететін жағдайлар және жүніптік жағдайда орындалмайтын істер
- Ғұсылдың парыздары және сұннеттері және алыну тәртібі
- Үзірлі кісілердің жағдайы
- Әйелдерге тән жағдайлар
- Тәйэммұнің парыздары, сұннеттері және алыну тәртібі
- Коршаган ортаны таза ұстая (мәтін).

**ТАЗАЛЫҚ ЖӘНЕ ИСЛАМДАҒЫ ТАЗАЛЫҚТЫҢ
МАҢЫЗЫ**

Ислам діні – тазалыққа негізделген дін. Мұсылман – таза адам деген сөз. Таза адамды Алла да сүйеді әрі жұрт та жақсы көреді. Раббымыз Құран Кәрімде былай дейді:

“Алла көп тәубе еткендер мен жақсы тазаландарды сүйеді.”¹

Алланың сүйікті құлы болу үшін тазалыққа ерекше мән беруіміз керек. Сүйікті пайғамбарымыз: “**Тазалық – иманның жартысы**”² дей отырып, дініміздегі тазалықтың маңызын білдірген.

1 Бакара сүресі, 222-аят

2 Мәшарикул-әнуар, II том, 107 бет

Мұсылман адам намаз оқыған кезде Алланың құзырында тұрады. Алланың құзырына шығу үшін дене, киім және намаз оқитын орынның таза болуы керек. Дініміз ішкі тазалыққа да аса мән берген. Мұсылманның сырты қаншалықты таза болса, жүрегі мен рухы да таза болуы қажет.

ТАЗАЛЫҚ ТҮРФЫСЫНАН СУЛАР

Сулар екіге бөлінеді:

a) Таза сулар:

Бұлар: жаңбыр суы, қар суы, өзен, көл, теңіз, бұлақ және құдық сұлары. Су дегенде ойымызға осылар келеді. Бұл суларға ештеңе араласпаған яғни таза сулар.

ә) Аралас сулар:

Бұлар, гүл суы, жеміс-жидек сұлары мен басқа да нәрселер арасынан сулар. Бұл сулармен дәрет, ғұсыл алуға болмайды.

Тазалық түрфысынан “таза (мұтлак) сулар” беске бөлінеді:

1) Әрі таза, әрі тазарту мақсатында қолданылуы мәкрүh емес сулар:

Бұлар: тұсі, дәмі, иісі бұзылмаған, негізі өзгермеген және қолданылмаған сулар. Бұл сулармен әр түрлі тазалық жасалынып, дәрет, ғұсыл алынады және тамаққа және ішу үшін де пайдаланылады.

2) Әрі таза, әрі тазарту мақсатында қолданылуы мәкрүh сұлар:

Бұлар мысық, тауық сияқты үй жануарлары мен қаршыға, бүркіт сияқты құстардан қалған сулар. Басқа таза су бола түрып мұндай сулармен дәрет, ғұсыл алу, ішу немесе тамаққа пайдалану мәкрүh. Таза су болмаған жағдайда мұндай суларды пайдалану мәкрүh емес.

3) Өзі таза болғанымен басқа нәрселерді тазалауға жарамайтын сулар:

Бұлар дәрет пен ғұсыл алуда қолданылған сулар. Мұндай сулармен қайтадан дәрет, ғұсыл алынбайды.

4) Таза емес сулар:

Бұлар ішіне лас нәрселер түскен, тоқтау сулар. Иттің, доныздың және басқа жыртқыш андардан қалған сулар да таза емес және ешқандай тазалық үшін қолданылмайды.

5) Құмәнді сулар:

Бұлар есек пен қашырдан қалған сулар. Мұндай сулармен лас нәрселерді жууға болады. Бірақ басқа таза су тұрғанда бұл сумен дәрет, ғұсыл алуға болмайды. Басқа су жоқ болса дәрет, ғұсыл алынады, артынан тәйэммүм алынады. Өйткені, мұндай сулардың тазалығында күмән бар.

ДӘРЕТ АЛУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Дәрет – белгілі ағзаларды тәртібіне сай жуу және масіх тарту арқылы орындалатын тазалық. Дәрет алудың маңызы мен рухани пайдалары жайында хадистерде былай делінген:

“Бір мұсылман дәрет алған кезде қолдарын жуғанда қолда-рымен жасалған күнелары, бетін жуғанда көздері арқылы жа-салған күнелары, басына мәсиһ тартқан кезде құлақтарымен тындан-естіген күнелары, аяқтарын жуарда аяқтарымен жа-салған күнелары кешіріледі.”³

“Кімде-кім дәретін толығымен алып, артынан: “Әшіеду әнлә иләхе иләлләху уаҳдәә лә шәрикәдәх үә әшіеду әннә Мұхаммәдән әбдуһу үа расулүһ” десе, оған жәннаттың сегіз есігі ашылып, қа-лаған есігінен кіреді.”⁴

Дәреттің денсаулығымыз үшін көптеген пайдасы бар. Дәрет алған мұсылман қоршаған оргамен үнемі байланысты болып, кірленген мұшелерін жиі-жій жуып тазартады және ластан, кірден пайда болатын аурулардан осылай өзін қорғайды.

3 Әт-тәргиб уәт-тәрниб, I-том, 155 бет.

4 Әт-тәргиб уәт-тәрниб, I-том, 171 бет

ДӘРЕТТИҢ ПАРЫЗДАРЫ

Дәреттің төрт парызы бар:

- 1) Бетті бір рет жуу;
- 2) Қолдарды шынтақпен қоса бір рет жуу;
- 3) Бастың төрттен біріне мәсих тарту;
- 4) Аяқтарды тобықпен қоса отырып бір рет жуу.
- 5) Осы парыздардың біреуі кем болса, дәрет дұрыс болмайды.

ДӘРЕТТИҢ СҮННЕТТЕРІ

- 1) Дәрет алуға ниет ету;
- 2) Дәретті “Ағузу - Бисмиллә” деп бастау;
- 3) Әуелі қолдарды білекке дейін жуу;
- 4) Тістерін мисуақ немесе щеткамен жуу, не болмаса саусақтармен ысқылап жуу;
- 5) Дәретті үзбестен алу, яғни бір мүше құрғамастан екіншісін жуу;
- 6) Жуылатын мүшелерді жақсылап ысқылау;
- 7) Ауызға үш рет су алып шаю;
- 8) Ораза ұстамаған кезде сумен ауызды жақсылап шаю;
- 9) Мұрынға үш рет су тартып, үш рет сол қолмен сіңбіру (ораза емес кезде суды жақсылап тарту керек);
- 10) Дәрет алған кезде және мәсіх тартқанда жоғарыдағы ретті сақтау;
- 11) Жуылатын мүшелерді үш реттен жуу;
- 12) Дәрет алғанда жууды он жақтан бастау;
- 13) Қол мен аяқты жуарда саусақтардан бастау;
- 14) Сақалы қалың адамның сақалдарының арасын саусақтарымен тарауы;
- 15) Саусағындағы жүзікті қозғап жуу;
- 16) Құлаққа мәсіх тарту;

- 17) Мойынға мәсіх тарту;
- 18) Бастьың бәріне мәсіх тарту;
- 19) Саусақтардың арасын жуу.

ДӘРЕТТИҢ ӘДЕПТЕРИ

- 1) Намаз уақыты кірмей тұрып дәрет алып, намазға дайындалу;
- 2) Дәрет алу кезінде құбылаға қарau;
- 3) Биқтеу жерге отыру;
- 4) Дәрет алғанда басқалардан жәрдем сұрамау;
- 5) Дәрет алу кезінде мәжбүр болмаса сөйлеспеу;
- 6) Дәрет алуда суды ысырап ететіндей көп пайдаланбау және суды дәрет мүшелеріне жеткіліксіз мөлшерде өте аз пайдаланбау;
- 7) Дәреттен кейін құбылаға қарап Кәлима-и шәһадат айту.

ДӘРЕТ ҚАЛАЙ АЛЫНАДЫ?

Алдымен жең шынтақтан жоғары түріледі, мүмкіндігінше құбыла жаққа қарай бұрылу керек. Бұдан кейін “*Nuem еттім Алла разылығы үшін дәрет алуға*” деп ниет етіліп, “Әғузу билләғи минәш-шәйтанир режим, Бисмилләһир рахманир рахим” деп айтылады.

Содан кейін рет-ретімен:

Қолдар білекке дейін үш рет жуылады, саусақта жүзік болса, қозғап, астын жуу керек.

Содан соң оң қолмен ауызға үш рет бөлек-бөлек су алып, әр алғанда жақсылап шайқау керек. Содан кейін оң қолмен су алып, мұрынға үш рет су тартылады және сол қолмен сіңбіріп мұрын тазаланады.

Содан соң бет толығымен үш рет жуылады. Содан кейін әуелі оң қол үш рет шынтақпен қоса, содан соң сол қол үш рет шынтақпен қоса жуылады.

Одан кейін қол тағы да сумен шайылып, оң қолдың іші және саусақтармен басқа мәсіх тартылады. Содан кейін тағы да қолға су алышып, қолдың сұқ саусағымен құлақтың іші, бас бармақпен сыртына

мәсіх тартылады. Қолдың қалған үш саусағымен мойынның артқы жағынан мәсіх тартылады.

Содан кейін әуелі оң аяқ, содан кейін сол аяқ тобықтарымен қоса үш рет жуылады. Аяқтарды жуған кезде, оң аяқтың кішкентай бармағынан бастап рет-ретімен сол аяқтың кішкене бармағына қарай жуған жөн. Аяқтарды жуғанда бармақ араларының жақсылап тазаруына мұқият болу керек.

Дәрет біткен кезде құбылаға қарап “Кәлима-и шәһадат” оқылады. Парыздарын, сұннеттерін және әдебін толық орындаі отырып, толығымен дұрыс алынған дәрет осылай болады. Дәрет алған кезде оқылатын дұғалар бар (Дәрет дұғалары кітап соңында берілген). Олардың оқылғаны жақсы. Оқылмаса да дәрет толық болып есептеледі (Дәрет алушың бейнелерін кітап соңынан көруінізге болады).

ДӘРЕТТИҢ МӘКРҮΗТЕРІ

Дәреттің мәкруһтері мыналар:

- 1) Суды керек мөлшерден тым көп пайдалану;
- 2) Суды қажет болмаған жағдайда мөлшерінен аз пайдалану;
- 3) Суды дәрет алынатын мүшелерге шашып жуу;
- 4) Дәрет алғанда сөйлесу;
- 5) Лас жерде дәрет алу.

Дәрет алатын кісі бұларға сақ болуы тиіс.

ДӘРЕТТИ БҰЗАТЫН ЖАЙТТАР:

Дәрет төмендегіндегі жағдайларда бұзылады:

- 1) Дененің қандай да бір жерінен қан, ірің және су шығу;
- 2) Ауыз толтырып құсу;
- 3) Түкірген кезде түкірігінің жартысы немесе көбі қан болу;
- 4) Кіші немесе үлкен дәретке отыру не жел шығару;
- 5) Есінен тану, мас болу;

- 6) Намазда күлу (Намаздан тыс күлу дәретті бұзбайды);
- 7) Ұйықтау.

ДӘРЕТСІЗ ОРЫНДАУҒА БОЛМАЙТЫН ЖАЙТАР:

- 1) Намаз оқуға болмайды;
- 2) Құран Қәрімді ұстауға болмайды;
- 3) Тиләуэт сәждесін жасауға болмайды;
- 4) Қағба тауап етілмейді (Қағбаны тауап ету үшін дәрет алу уәжіп).

МӘСІНІҢ ҮСТІНЕН МӘСІХ ТАРТУ

Дәрет алғаннан кейін аяқтарына мәсі киген адам қайта дәрет алған кезде, мәсісін шешпей, үстінен мәсіх тартса жеткілікті. Бұл – дініміздің мұсылмандарға көрсеткен жеңілдігі. Жолаушы еместер бір тәулік (жиырма төрт сағат) ішінде, әр дәрет алған сайын мәсінің үстінен мәсіх тартады. Ал бір тәулік бітіп, дәрет алған кезде, аяқтарын жуу керек. Ал жолаушы адамдар үшін бұл мерзім үш күн, үш түн яғни, 72 сағатқа дейін жарамды болып саналады.

Мәсінің үстінен мәсіх былай тартылады:

Жоғарыда айтылып өткендей дәрет алынып, кезек аяқтарға келгенде, әуелі он қолын сулап, үш саусақпен (саусақтар ашық түрде) он аяғының ұшынан бастап, аяқтың мойнына қарай, мойнынан асыңқырап мәсінің үстінен бір рет сипайды. Содан кейін сол қолды сулап, сол аяқ осылай мәсіх етіледі. Мәсінің табанына мәсіх тартылмайды.

Мәсіге мәсіх тарту шарттары:

Мәсінің үстіне мәсіх тартылуының дұрыс болуы үшін мынадай шарттар болуы керек:

- 1) Мәсілер (аяқ жуылып дәрет алынғаннан кейін) киілуі керек.
- 2) Мәсілер аяқтың тобықтарын жауап тұруы керек. Тобықтан қысқа мәсілердің үстіне мәсіх тартуға болмайды.

3) Мәсілер он екі мың қадам және одан да көп жол жүрге жарамды болуы керек.

4) Әрбір мәсіде аяқтың кішкентай бармағымен үш бармақ ұлкендігінде жыртық немесе сөгілген жері болмауы керек.

5) Мәсілер аяқта баусыз тұра алатында қалың болу керек.

6) Мәсілер сырттағы суды сіңіріп аяққа өткізбеуі керек.

7) Мәсі киетін адамның қызыл асықтан алдына қарай қолдың кішкентай саусағымен ең кемі үш елі ұлкендігінде аяғы болу керек.

Егер аяқтарының алдыңғы жағы кесілген және үш елідей орын болмаған жағдайда, мәсіх тартуға болмайды. Аяқтарын жуу керек. Бір аяғы сондай болып, екінші аяғы сау болса екеуін де жуу керек. Сау аяғына мәсіх тартуға болмайды.

Мәсіхті бұзатын жайттар:

1) Дәретті бұзатын барлық жайттар мәсіхті де бұзады. Қайтадан дәрет алған кезде мәсілер үстіне мәсіх тарту керек.

2) Мәсіні шешу немесе шешіліп қалған жағдайда, адамның дәреті болса, тек қана аяқтарын жуады. Мәсінің біреуі шешіліп қалса, екі аяғын да жуу керек. Мәсіні шешу немесе шешіліп қалған жағдайда, дәреті болмаса дәрет алып, аяқтарын толық жуады.

3) Мәсі киу мерзімі біткенде дәреті болса, онда тек мәсілерді шешіп аяқты жуу жеткілікті. Дәреті жоқ болса қайтадан толық дәрет алады.

ЖАРАҚАТ ОРАУЫНЫҢ ҮСТІНЕН МӘСІХ ТАРТУ

Дененің қандай да болмасын бір жерінде сыныққа немесе жарага байланысты орауыш болса, дәрет және ғұсыл алған кезде орауы шешіліп, асты жуылады. Егер орауышты шешіп, астын жуу, зиянды болса, орауышты шешпесе де болады. Мұндай жағдайда қолды сулап мәсіх тарту қажет.

Жараның үстінде дәрі болып, оның үстінде орауыш болмаса, оны жуу зиян болмаса, үстіне су төгіп жуады. Ал су зиянды болса жумайды, тек мәсіх тартады. Мәсіх тарту да зиянды болса, мәсіх тартпаса да болады.

ҒҰСЫЛ

Құрғақ жер қалдырмasta түгел денені жуу, яғни шомылу “ғұсыл” деп аталады.

Ғұсыл алынуы қажет жағдайлар:

- 1) Жұніптік жағдайында:

 - a) Балиғат шағына толған ер мен әйелдің жыныстық қатынаста болуы;
 - б) Ұйқыда немесе ояу кезінде әйел немесе еркектің жыныстық мүшелерінен белгілі сұйықтықтың шығуы.

- 2) Әр ай белгілі уақыттарда әйелдердегі хайыз құндер біткенде.
- 3) Босанған әйелдің нифастық мерзімі біткенде.

Осы жағдайда болғандардың ғұсыл алуы парыз. Бұлар ғұсыл алмайынша:

- а) Намаз оқи алмайды;
- ә) Құран оқи алмайды;
- б) Қағбаны тауап ете алмайды;
- в) Қажеттілік болмаса мешітке кіре алмайды;
- г) Құранды ұстaugа болмайды.

Әйелдер етеккір келгенде және босанғаннан кейінгі нифас кездерінде ораза ұстамайды.

Бұған қоса, ғұсыл алу қажет болмаған жағдайлардан тыс жұма және айт намаздары үшін ғұсыл алу – сұннет.

ҒҰСЫЛДЫҢ ПАРЫЗДАРЫ

Ғұсылдың үш парызы бар:

- 1) Ауызға су алып, тамаққа дейін шаю;
- 2) Мұрынға су алып жуу;
- 3) Барлық денені (иненің жасуындағы құрғақ жер қалдырмай) жуу.

ҒҰСЫЛДЫҢ СҮННЕТТЕРИ

Ғұсылдың ең басты сүннеттері мыналар:

- 1) Ғұсылды “Бисмилләмен” бастау;
- 2) Ғұсылға ниет ету;
- 3) Алдымен дененің белгілі жерлерінде бар болса кірді жуып тазалау;
- 4) Әурет жерлерді жуу;
- 5) Ғұсыл алмай тұрып дәрет алу;
- 6) Дәреттен кейін әуелі үш рет басқа, содан кейін үш рет оң иыққа, үш рет сол иыққа су құя отырып жуыну және суды әр құйған кезде деңенің барлық жеріне жеткізу;
- 7) Су құйған кезде денені ысқылау.
- 8) Аяқ тұрған жерге су жиылатын болса, дәрет алғанда аяқтың жуылуын ең соңына қалдыру.

ҒҰСЫЛ ҚАЛАЙ АЛЫНАДЫ?

Ғұсыл алатын кісі алдымен “Бисмилләны” айтады және жуынуға ниет етеді. Қолдарын білегіне дейін жуып, содан соң әурет жерлерін тазартады. Содан кейін оң қолымен үш рет су алып, тамағына дейін аузының ішін жақсылап шаяды. Егер ауыз бекіткен болса, тамағына су жібермей шаяды. Содан кейін оң қолымен үш рет мұрынға су алып, сол қолымен сіңбіріп тазалайды.

Содан кейін жоғарыда айтылғандай дәрет алынады. Дәрет біткен кезде, әуелі үш рет басына, содан соң үш рет оң иығына, үш рет сол иығына су құя отырып жуынады. Суды әр құйған сайын денені қол жеткенше ысқалап жуады. Иненің жасуындағы құрғак жер тастамай деңенің барлық жерін үш рет жақсылап жуады.

Жуынып жатқан кезде:

Кіндік, құлақтың ішкі жағы, сырғаның тесіктері, тіс аралары, сақал, мұрт және шаштың түптеріне су тиуіне мұқият болу керек. Ғұсылда дұға оқылмайды. Үстінде жамылғы болмаса, құбылаға қарауға және

керексіз жағдайда сөйлесуге болмайды. Парыз бен сұннеттерге сай ғұсыл осылай алынады.

Ғұсыл алатын адам ауыз бен мұрынды жақсылап шайғаннан кейін ағып жатқан суға, теңізге немесе үлкен хауызға (бассейн) шомылып, дененің барлық жеріне су тигізсе, ғұсыл алған болып есептеледі.

ҰЗІРЛІ КІСІЛЕРДІҢ ЖАҒДАЙЫ

Дәретті бұзатын жағдайлардың бірі, бір намаз уақыты бойы үзілмей жалғасатын болса бұл жағдай “ұзір” деп, ал мұндай жағдайдағы кісі “ұзірлі кісі” деп аталады.

Бір ауру себепті мұрнының немесе денесінің бір жерінен қан немесе басқа нәрселер (тамшы түрінде зәрдің шығуы, ірің т.б.) ағатын адам намаз уақыты ішінде аққан нәрсе тоқтасымен дәрет алып, намазын оқиды.

Егер аққан нәрсе намаз уақыты бойы тоқтамаса “ұзірлі” болып есептеледі.

Мұндай адам намаз уақыты кіргенде, ұзір тоқтауын күтпей дәретін алып, намазын оқи береді. Аққан нәрседен басқа дәретті бұзатын себептер болмаса, осы дәретпен осы намаз уақыты ішінде қалағанынша намаз оқи алады (қаза немесе нәпіл намаздары сияқты).

Ұзірлі адамның дәреті намаз уақытының шығуымен бұзылады. Ұзірлі жағдайдың жалғасуы әр намаз үшін уақыт кіргеннен кейін қайтадан дәрет алуды қажет етеді.

Бұл ұзірлі кісілерге дініміздің жасаған женілдігі.

ӘЙЕЛ АДАМДАРҒА ТӘН ЖАҒДАЙЛАР

Әйел адамдарға тән жағдайлар үшеу:

1) Етеккір халі:

Қыздар балиғат жасына жеткен кезде, тек соларға ғана тән жағдайлар пайда болады. Етеккір ай сайын белгілі бір күндерде болып, көбінесе елу бес жасқа дейін жалғасады. Ал кейбір әйелдерде ертерек тоқтауы мүмкін.

Етеккір әр әйелге қарай өзгеріп отырады, ең азы үш күн, ең көбі он күн келеді. Бұл күндер ішінде етеккірдің тоқтаусыз келуі міндепті шарт емес. Етеккір кейде тоқтаса да, бұл күндер етеккір күндері болып есептеледі. Етеккір келген кездерде кейбір нәрселердің жасалуы харам болғандықтан, әрбір әйел етеккір күндерін жақсы біліп, мұқият болуы керек.

Әйелдер етеккір кезінде:

- 1) Намаз оқи алмайды;
- 2) Ораза ұстай алмайды;
- 3) Құран оқи алмайды;
- 4) Құран ұстай алмайды;
- 5) Қағбаны тауап ете алмайды;
- 6) Мешітке кіре алмайды;
- 7) Жұбайымен жыныстық қатынаста бола алмайды.

Етеккір мерзімі біткенде ғұсыл алу – парыз. Әйелдер етеккір келген күндердегі намаздарының қазасын оқымайды, бұларды Алла кешірген. Бірақ Рамазан айында ұстай алмаған оразаларының қазасын басқа уақытта ұстайды.

2) Босанғаннан кейінгі жағдай

Босанған әйелдерге тән жағдай “нифас халі” деп аталады. Бұл жағдай босанған күннен бастап, ең көбі қырық күн деп есептеледі. Бұдан аз болуы да мүмкін. Қырық күнге жетпей тыйылса, ғұсыл алып, ғибадаттарын жалғастырады. Қырық күннің толуын күтпейді. Нифас күндерінде нифастың біраз уақыт тоқтап, кейін қайтадан келсе, нифас тоқтаған күндері де нифас күндері болып есептеледі.

Етеккір кезінде жасалуы харам болған нәрселер нифас кезінде де харам болып саналады.

Нифас біткен кезде ғұсыл алу – парыз. Нифас кезінде қазаға қалған намаздардың қазасы оқылмайды, ал оразаның қазасы ұсталады.

3) Истихаза:

Етеккір күні үш күннен аз болып бітсе, бұл етеккір емес, әйелдің үзірі саналады. Он күннен көп келетін етеккір мен қырық күннен көп

созылатын нифас жағдайы және екі қабат кездегі келетін нәрселер де – осындай. Мұндай жағдайды “Истихаза” деп атайды.

Әйелдер мұндай жағдайларда намаздарын оқып, ораза ұстайды. Өйткені, бұлар етеккір немесе нифастық жағдай емес. Мысалы, мұрынның қанауы сияқты үзір жағдайы.

ТӘЙӘММҮМ

Ниет етіп, таза топырақ немесе топырақ жынысты нәрсеге қолдарын ұрып, бетіне және қолдарына мәсіх тарту “тәйәммүм” деп аталады. Дәрет немесе ғұсыл алу үшін су жоқ жағдайда тәйәммүм соғу – дәрет пен ғұсылдың орнын басады.

ТӘЙӘММҮМНІҢ ПАРЫЗДАРЫ

Тәйәммүмнің екі парызы бар:

- 1) Ниет ету;
- 2) Қолдарын таза топыракқа немесе топырақ жынысты нәрсеге ұрып бетіне, сосын тағы да ұрып қолдарына мәсіх тарту.

ТӘЙӘММҮМНІҢ СҮННЕТТЕРІ

- 1) “Бисмиллә” айту;
- 2) Ретті сақтау;
- 3) Ұзбей, бірінің артынан бірін орындау;
- 4) Топыраққа ұрған кезде қолдарды әуелі алға созу;
- 5) Содан кейін кері тарту;
- 6) Саусақтардың арасын ашу;
- 7) Қолын жерден көтергенде егер шаң болса, қолдарын бір-біріне қағу.

ТӘЙӘММҮМ ҚАЛАЙ АЛЫНАДЫ?

Жендерді шынтақтан жоғары түреді. Ниет етіледі. Саусақтардың арасы ашылып, алақан таза топыраққа не топырақ жынысты нәрсеге ұрылады. Егер қол шаң болып қалса, бір-біріне жайлап ұрып, сілкіленеді. Содан кейін алақанмен бетке толығымен мәсіх тартылады. Алақан топыраққа ұрылып, сол алақанмен оң қол шынтақты қоса, он алақанмен сол қол шынтақты қоса мәсіх етіледі.

ТӘЙӘММҮМДІ БҰЗАТЫН НӘРСЕЛЕР

- 1) Дәретті бұзатын нәрселер тәйәммүмді де бұзады.
- 2) Дәрет пен ғұсыл үшін су табылып, бұл суды жарату мүмкін болса, тәйәммүм бұзылады.
- 3) Бір жара не кеселге байланысты су тигізе алмағаны үшін тәйәммүм етуге мәжбүр болған адамның жарасы не кеселі жазылған кезде тәйәммүм бұзылады.

ТӘЙӘММҮМ ҚАНДАЙ ЖАҒДАЙЛАРДА АЛЫНАДЫ

- 1) Дәрет пен ғұсыл алатындағы таза су болмаған жағдайда;
- 2) Су болса да суды жарату мүмкін болмаған жағдайда;
- 3) Денениң бәрі немесе көбісі жаралы болып, су қолдану зиянды болған жағдайларда.

Тәйәммүм – ғибадаттарды орындаудың үшін пайғамбарымыздың және барша мұсылмандарға Алланың жасаған женілдігі.

ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ТАЗА ҰСТАУ (мәтін):

Тазалық дene, киім және үй ішінің тазалығын ғана қамтымайды. Дінімізде тазалықтың аясы өте кең. Сондықтан қоршаған ортаниң тазалығына айрықша тоқталып өтуді жөн көрдік. Өйткені айналамыздың тазалығы тек бізге қатысты емес, басқаларға да қатысы бар мәселе. Қоршаған ортани ластау – елдің мазасын алу және басқаларға зиян келтіру деген сөз. Алайда мұсылман өзгеге зияны тимейтін, ешқандай тіршілік иесіне жәбір-жапа шектірмейтін адам.

Пайғамбарымыз: “**Аулаларыңды таза ұстандар**”⁵ деп бұйырып, үйдің айналасының да таза болуы керек екендігін айтқан.

Қоршаған ортаны ластау жаман іс, мұсылманға жараспайтын оғаш әрекет.

Пайғамбарымыз: “**Лағынетке ұшыраушы болудан сақтанаңдар**” деп ескерткен.

Сахабалар:

“**Уа, Расулалла, олар кімдер?**” – деп сұрағанда, пайғамбарымыз:

“Адамдар жүретін жолды және қөлеңкелеп дем алатын жерлерді ластап, кірлеткендер”, – деген.⁶

Ел жүретін жолды, отырып дем алатын орындарды ластап басқалардың шырқын бұзудың ешқандай Ислам тәрбиесімен байланысы жоқ. Мұсылман кісі жүрттың мазасын алатында, оларды ренжітетіндей іс-әрекет жасамайды және жасамауы тиіс. Күнде жүретін жолдарамыздың таза болуына абай болып, көпшілік орындарының, саяжай, бау-бақша және демалыс орындарының таза болуына көніл бөлуіміз қажет.

Пайғамбарымыздың: тоқтау суларға дәрет сындыруды тыюы, мешіттің қабырғасындағы жабысқан түкірікті таспен сұртіп тазалауы, айналаның тазалығына қаншалықты көніл бөлгендігін көрсетеді.

Пайғамбарымыз жерге түкіруге де рұқсат бермесе, бір мұсылман баласы қалайша қоршаған ортаны ластап адамдардың мазасын алады? Қалайша басқа адамдарға зияны тиетіндей іс-әрекеттерге барады?!

Пайғамбарымыз: “**Пияз және сарымсақ жегендер бізден және мешітімізден аулақ болсын!**” (Бұхари, Бабу бәдил–азан) деген. Негізінде пияз бер сарымсақ адал тағам. Бірақ осыларды жеген кісінің аузының иісі басқалардың жиіркенішін тудырады, сондықтан мешітке барғанымызда пияз бер сарымсақты жемегеніміз дұрыс. Ал егер жеген болсақ, аузымыздың иісі кеткенге дейін басқалардың жанына жақын-дамағанымыз, олардың шырқын бұзбағанымыз жөн.

Алла Тағала Құран Кәрімде тазалыққа бой ұсынғандарды сүйетіндігін айтады. Ендеше, таза болайық, айналамызды таза ұстайық. Сөйтіп,

5 Тирмизи, Әдеп

6 Риязус-салихин, 3 т. 282 б

Алланың сүйікті құлдарының қатарына қосылайық. Таза болғандарды жүрт та ұнатады. Айналамызды кірлетіп, елдің жиіркенішін емес, тазалыққа абай болып сүйіспеншілігін алайық, ағайын!

СҰРАҚТАР

- 1) Исламдағы тазалықтың маңызын түсіндіріңіз.
- 2) Тазалық түрғысынан сулар қаншаға бөлінеді?
- 3) Дәреттің маңызын айтып беріңіз.
- 4) Дәреттің парыздарын, сұннеттерін және әдебін түсіндіріңіз.
- 5) Дәрет қалай алынады?
- 6) Дәреттің мәкрүхтері және оны бұзатын нәрселер қандай?
- 7) Дәретсіз адамға не істеуге болмайды?
- 8) Мәсінің үстіне қалай мәсіх тартылады?
- 9) Орауыштың үстіне қандай жағдайларда мәсіх тартылады?
- 10) Ғұсыл дегеніміз не және ғұсыл қандай жағдайларда алынады?
- 11) Жұніп кезінде қандай нәрселерді істеуге болмайды?
- 12) Ғұсылдың парыздары мен сұннеттерін атаңыз.
- 13) Ғұсыл қалай алынады?
- 14) Үзірлі адамдар не істеуі керек?
- 15) Әйелдерге тән жағдайлар қайсылар?
- 16) Тәйэммұм деген не? Тәйэммұмнің парызы мен сұннеттерін айтып беріңіз.
- 17) Тәйэммұм қалай соғылады?
- 18) Тәйэммұм қандай жағдайларда соғылады?

Тақырыптар

- Намаздың маңызы. Намаз кімдерге парыз?
- Намаз уақыттары және намаз оқуға болмайтын уақыттар.
- Намаз түрлері.
- Намаздың парыздары, уәжіптері мен сұннеттері.
- Намазды бұзатын нәрселер және намаздың мәкруһтері.
- Бес уақыт намаздың оқылуы.
- Таң намазының оқылуы.
- Бесін намазының оқылуы.
- Екінші намазының оқылуы.
- Ақшам намазының оқылуы.
- Құптан намазының оқылуы.
- Үтір намазының оқылуы.
- Намаздан кейін не оқылады?

НАМАЗДЫҢ МАҢЫЗЫ

Исламның бес шартының екіншісі – **намаз оқу**. Адамдардың алғашқы міндеті – Алланың бар және бір екендігіне, Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) пайғамбарлығына сену. Иманнан кейінгі парыздардың ең маңыздысы – намаз. Бес уақыт намаз, хижреттен бір жарым жыл бұрын Миғраж түнінде парыз болған.

Намаз – рухты тазартатын, жүректі нұрландырып, адамның Алла-ның құзырында дәрежесін арттыратын ғибадат. Пайғамбарымыз: “**Намаз – діннің тірекі**¹”¹ дей келіп, намаздың дініміздегі маңызды ғибадат екенін көрсеткен. Намаз – біздің денеміз бен рухымызды тазартатын нұр. Намаздың arkasynda мұсылмандар күнеларынан арылып, жәннатқа кіруге лайық таза құл болады.

Пайғамбарымыз намаз жайында былай дейді:

1 Кәшфүл-хафа, II том, 31-бет

“Сендердің қайсыбірінің есігінің алдында бір өзен ағып, сол адам өзенге күніне бес рет жуынса, денесінде кірден із қалар ма?”

Тыңдал отырғандар:

“Ешкандай кір қалмайды, уа, Расулалла”, – деп жауап береді.

Пайғамбарымыз:

“Міне бес уақыт намаз да осыған ұқсайды. Алла намаз арқылы күнәларды тазартады” деді.²

Намаз жүрекке Алладан қорку сезімін ұялатып, адамды күнә істеуден сактайды. Бұл ақиқат Құран Кәрімде былай көрсетілген:

“Саған уахи етілген кітапты оқы, намазды дұрыс орында. Шүбесіз намаз арсыздықтан, жамандықтан тыяды.”³

Намазды дұрыс оқыған адам мейлінше күнә жасамайды, иманы күштейді. Алланың разылығына ие болады. Алдынан жәннаттың жарық жолы ашылады. Мұсылман намаз оқуға міндettі болғаны сияқты, балаларына да намаз үйретуі керек. Пайғамбарымыз былай дейді: “Балаларыңа жеті жасқа келгенде намаз оқуды бұйырыңдар.”⁴

Ата-ана жеті жасқа толған балаларына намаз оқуды үйретсе, балалар ер жеткенде намазға оңай үйренеді.

НАМАЗ КІМДЕРГЕ ПАРЫЗ?

Намаздың парыз болуы үшін үш шарт болуы керек:

- 1) Мұсылман болу
- 2) Балиғат жасына жету
- 3) Саналы болу

НАМАЗ УАҚЫТТАРЫ

Бір күнде бес уақыт намаз бар. Олар: таң, бесін, екінші, ақшам және құпттан намаздары. Бұл намаздардың белгілі бір уақыттары бар. Эр намаз өз уақытында оқылуы керек. Уақытынан бұрын намаз оқуға бол-

2 Бұхари”, II том, 475 бет

3 Әнкәбүт сүресі, 45-аят

4 Кәшфүл-хафа, II том, 203-бет

майтыны сияқты, үзірсіз намазды уақытынан кейінге қалдыру да – үлкен күнә. Құран Кәрімде былай делінген:

“Намаз мұміндерге белгілі уақыттарда парыз болды”⁵

Таң намазының уақыты: Таңтерен таң ағара бастағаннан бастап, күн шыққанға дейінгі уақыт.

Бесін намазының уақыты: Күн дәл төбемізге келіп, көлеңке шығыска қарай ұзара бастаған уақыттан бастап – күн дәл төбемізде болған кездегі көлеңке емес, әр нәрсенің көлеңкесі екі есе ұзарғанға дейінгі уақыт.

Екінші намазының уақыты: Бесін намазының уақыты біткеннен бастап күн батқанға дейінгі уақыт.

Ақшам намазының уақыты: Күн батқаннан бастап қызыл шапақ, содан кейін пайда болатын ақ тұс жоғалғанға дейінгі уақыт.

Құптан намазының уақыты: Ақшам намазының шығатын уақытынан басталып, таң намызының уақытына дейін жалғасады.

Үтір намазының уақыты: Үтірдің уақыты да дәл Құптан намазының уақыты. Бірақ үтір намазы құптан намазынан кейін оқылады.

Жұма намазының уақыты: Бесін намазының уақыты.

Тарауих намазының уақыты: Құптан намазының уақыты.

Екі Айт намазының уақыты: Айт күндері таңтертең күн шыққаннан шамамен 50 минуттай өткеннен басталып (арқан бойы көтерілгеннен) күн дәл төбеге келгенге дейін созылатын уақыт.

НАМАЗ ОҚЫЛМАЙТЫН УАҚЫТТАР

- 1) Кейбір уақыттарда намаз оқуға болмайды. Мұндай уақыттар үшеу:
 - 2) Күн шығып келе жатқанда
 - 3) Күн дәл төбеге келгенде (тал түстө)
 - 4) Күн батып бара жатқанда

5 Ниса сүресі, 103-аят

- 5) Тек қана егер сол күннің екінші намазының парызы оқылмаған болса, күн батып бара жатқанда оқуға болады.

НАМАЗДЫҢ ТҮРЛЕРІ

Намаздар негізінен үшке бөлінеді:

- 1) Парыз намаздар;
- 2) Уәжіп намаздар;
- 3) Нәпіл намаздар.

A) ПАРЫЗ НАМАЗДАР:

Бұлар бес уақыт намаз, жұма және жаназа намаздары.

Бес уақыт намаз:

- 1) **ТАҢ НАМАЗЫ:** 4 рәқағат.
2 рәқағат сұннет;
2 рәқағат парыз.
- 2) **БЕСІН НАМАЗЫ:** 10 рәқағат.
4 рәқағат сұннет,
4 рәқағат парыз,
2 рәқағат сұннет.
- 3) **ЕКІНШІ НАМАЗЫ:** 8 рәқағат.
4 рәқағат сұннет,
4 рәқағат парыз.
- 4) **АҚШАМ НАМАЗЫ:** 5 рәқағат.
3 рәқағат парыз,
2 рәқағат сұннет
- 5) **ҚҰПТАН НАМАЗЫ:** 10 рәқағат.
4 рәқағат алғашқы сұннет,
4 рәқағат парыз,
2 рәқағат соңғы сұннет.

Бес уақыт намаздан басқа парыз намаздар:

6) ЖҰМА НАМАЗЫ: 10 рәкағат.

4 рәкағат алдыңғы сұннет,

2 рәкағат парыз,

4 рәкағат соңғы сұннет.

7) ЖАНАЗА НАМАЗЫ: парыз кифая.

Ә) УӘЖІП НАМАЗДАР:

1) ҮТИР НАМАЗЫ: 3 рәкағат.

2) ОРАЗА АЙТ НАМАЗЫ: 2 рәкағат.

3) ҚҰРБАН АЙТ НАМАЗЫ: 2 рәкағат.

Б) НӘПІЛ НАМАЗДАР

Парыз және уәжіп намаздардан басқа намаздарды “нәпіл намаздар” дейді.

Нәпіл намаздар екіге бөлінеді:

1) Парыз намаздарына байланысты оқылатын нәпіл намаздар:

Бұлар парыздардан бұрын немесе кейін оқылатын сұннеттер мен Рамазанда оқылатын Тарауих намаздары.

2) Парыз намаздарына байланысты емес, нәпіл намаздар.

Бұлар мұстахаб және мәндуб намаздар деп те аталады. Бұл намаздар кейбір уақыттарда сауап алу ниетімен оқылады.

Кейбірі мыналар:

а) Сәске (духа) намазы: Бұл намаздың ең азы – екі рәкағат. Ең көбі он екі рәкағат оқылады. Уақыты – күннің наиза бойы көтерілгенінен бастап күн тас төбеге жетуіне жарты сағат қалғанға дейін жалғасады.

ә) Тәһәжжұд намазы: Тұн ортасында оқылатын ең азы екі рәкағат, ең көп сегіз рәкағат оқылады.

6) Тахиятул мәсжид намазы: Мешітке барғанда (мәкруһ уақыт болмаған жағдайда) екі рәекағат оқылатын намаз.

НАМАЗДЫҢ ПАРЫЗДАРЫ

Намазда 12 парыз бар. Олардың алтауы намаздың сыртында. Олар “намаздың шарттары” деп аталады. Ал алтауы ішінде. Олар “намаздың рұқіндері” деп аталады.

Намаз дұрыс болуы үшін он екі парыз толығымен орындалуы керек.

Намаздың шарттары:

1) Хадастан (рухани) тазару – рухани кірдің кетуі үшін дәрет алу, қажет болған жағдайда ғұсыл алу.

2) Нәжістен тазару: Намаз оқитын адамның денесінде, үстіндегі киімінде және намаз оқитын жерінде лас, нәжіс болса, оларды тазарту.

3) Әурет жерін жабу: Намаз оқитын адамның денесіндегі жабылуы керек болған жерлердің жабық болуы.

Әурет ер адамдар үшін: Кіндік пен тізе арасы (тізесі қоса жабылады).

Ал әйел кісілер үшін: Жүзі, білектің төменгі бөлігі және аяқтың қызыл асықтан төменгі бөлігінен басқа жерінің жабылуы.

4) Құбылаға қарап: Намазды құбылаға қарап оқу. Құбыла Мекке қаласында жер жүзінде Аллаға ғибадат ету мақсатымен жасалған алғашқы киелі үй (Қағба). Қағбаны Хазірет Ибраһим мен Исмайыл салған.

5) Уақыт: Намаздарды өз уақыттарында оқу. Уақыт кірмей намаз оқуға болмайды.

6) Ниет: Қандай намазды оқитынын біліп, көнілінен, яғни ішінен еске түсіру. Ниеттің тілмен айтылуы сұннет.

Намаздың рұқіндері:

1) Ифтихар тәкбірі: Намазды бастағанда тәкбір айтуды.

2) Қиям: Намазда тік тұру деген сөз.

- 3) Қирагат:** Намазда кемі үш қысқа аят оқу.
- 4) Рұкуғ:** Намазда қолды тізеге тіреп, иілу.
- 5) Сәжде:** Рукуғдан кейін аяқтың ұшы, тізе және қолмен бірге мандайды жерге тигізу (қою).
- 6) Қағда-и ахир:** Намаз сонында “әттәхиятуді” оқитындағы уақыт отыру.

НАМАЗДЫҢ УӘЖІПТЕРІ

- 1) Намазды “Аллаһу әкбар” сөзімен бастау.
- 2) Парыз намаздардың алғашқы екі рәқағатында, ал нәпіл намаздардың әр рәқағатында “Фатиха” сүресін оқу.
- 3) Парыз намаздардың алғашқы екі рәқағатында, үтір және нәпіл намаздарының әр рәқағатында “Фатиха” сүресінен кейін, бір сүре немесе ең кемі үш қысқа аят оқу.
- 4) “Фатиханы” сүреден бұрын оқу.
- 5) Сәждеде маңдаймен қоса мұрынды да жерге тигізу.
- 6) Үш және төрт рәқағатты намаздардың екінші рәқағатында отыру (бұл қағда-и улә – бірінші отырыс деп аталады).
- 7) Намаздағы бірінші отырыс пен соңғы отырыстарда “әттәхиятты” оқу.
- 8) Жамағатпен оқылған таң, жұма, айт, тарауих және үтір намаздарының алғашқы екі рәқағатында имамның “Фатиха” мен қосымша сүрені дауыстап, бесін және екінші намаздарынада іштей оқуы.
- 9) Имамға ұйыған жамағаттың “Фатиха” мен қосымша сүрені оқымай, үндемей тұруы.
- 10) Үтір намазында құнұт тәкбірін алып, құнұт дүғасын оқу.
- 11) Айт намаздарындағы қосымша тәкбірлер.
- 12) Тағдил әркан, яғни тік тұрған кезде, рұкуғқа енкейгенде түптүзу болу (әйелдер біраз иіле алады). Рұкуғдан тұрғанда тік тұру және екі сәжде арасында толық отыру.

13) Намаздың соңында онға және солға сәлем беру.

14) Намазда жаңылса, “сәһү сәждесін” жасау.

(Намазда парыз немесе уәжіп амалдардан біреуінің кешіктіріліп жасалуы немесе уәжіптерден бірі ұмытылып кетсе сәһү сәждесін жасау керек. Уәжіпті біле тұра, әдейі орында маса, намаз қайтадан оқылуы керек).

НАМАЗДЫҢ СҮННЕТТЕРІ

1) Әр намаздың ифтитах тәкбірінде, үтір намазының құныт тәкбірінде және айт намазының қосымша тәкбірлерінде қолды көтеру (ер адамдардың қолдарының бас бармағы құлағына келетіндей көтеруі; әйелдер саусақ ұштары иықтарына келетіндей етіп қолдарын көтереді).

2) Бес уақыт намаз бен жұма намазы үшін азан шақыру және қамат түсіру (әйелдер үшін азан мен қамат сұннет емес).

Азанды тыңдау – мұстахаб. Азанды естіген адам азан айтушының айтқан сөйлемдерін бұлжытпай қайталайды. Тек қана “хайиә әләс-са-лаат” және “хайиә аләл-фәлах” дегенде “Лә хаулә уә лә қууата иллә билләһил алийл азим” дейді.

Азан біткеннен кейін Пайғамбарымызға салауат айтып, мына дұға-ны оқиды:

اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدُّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ أَتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَابْنَعْثَةَ
مَقَامًا مُحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتُهُ

Оқылуы: “Аллаһұммә Рabbә назиһид-дағуатиттәэммаһ уассала-тил-қаaimәти эти Мухаммәдәнәл-үесиләтә уәл-фадиләтә, уәбғашу мақаамән-махмудәнәлләзи үааттәх.”

Мағынасы: Эй, бұл толық шақырудың (азанның) және оқылатын намаздың Раббысы Алла! Мұхаммедке (с.а.у) жәнненнан ең жоғары дәрежені сыйлап, оны сен уәде еткен Махмұд дәрежесіне (ең жоғарғы шапағат деңгейі) жеткізе гөр.

Пайғамбарымыз: “Азаннан кейін кімде-кім бұл дүғаны оқыса, қиямет күнінде ол менің шапағатыма бөленеді” деген.⁶

АЗАН

Аллаху әкбар, Аллаху әкбар
Аллаху әкбар, Аллаху әкбар

Әшhədu әл ләә иләhə илләллаh
Әшhədu әл ләә иләhə илләллаh

Әшhədu әннә Мұхаммәдәр расулуллаh
Әшhədu әннә Мұхаммәдәр расулуллаh

Хайиә ғаләс-салаат - Хайиә ғаләс-салаат
Хайиә ғаләл-фәлах-Хайиә ғаләл-фәлах

Әссалату хайрум минән нәум
Әссалату хайрум минән нәум (Бұл бөлім тек қана таң намазына азан шақырғанда айтылады)

Аллаху әкбәр, Аллаху әкбәр
Лә иләhə илләллаh.

ҚАМАТ

Аллаху әкбар, Аллаху әкбар
Аллаху әкбар, Аллаху әкбар

Әшhədu әл ләә иләhə илләллаh
Әшhədu әл ләә иләhə илләллаh

Әшhədu әннә Мұхаммәдәр расулуллаh
Әшhədu әннә Мұхаммәдәр расулуллаh

Хайиә ғаләс-салаат - Хайиә ғаләс-салаат
Хайиә ғаләл-фәлах-Хайиә ғаләл-фәлах

6 Риязұссағалихин”, II том, 371-бет

Қад қаматис-салат

Қад қаматис-салат

Аллаһу әкбар, Аллаһу әкбәр

Лә иләһә илләллаh.

3) Субханәкә оқу.

4) Алғашқы рәқағатта Субханәкәдан кейін Әғузу-бисмилләh, басқа рәқағаттарда Фатихадан бұрын бисмилләні оқу.

5) Субханәкә, әғузу және бисмилләні ішінен оқу.

6) Фатихадан кейін имамның әрі жамағаттың іштей “Әмин”деуі.

7) Ифтитах тәкбірінен басқа намаз ішіндегі барлық тәкбірлер.

8) Рұкуғдан тұрғанда “сәмиаллаhу лиман хамидәh”, одан кейін “Раббәнә ләкәл - хамд” деу.

9) Рұкуғда үш рет “сұбханә раббиәл-азим” деу және сәжделердің әрқайсысында “сұбханә раббиәл ағла” деу.

10) Намазда тұрғанда аяқтардың арасы төрт елідей ашық болу.

11) Рұкуғда тізелерді қолмен ұстая, ұстаған кезде саусақтардың арасының ашық болуы. (Әйелдер саусақтарын ашпайды және тізелерін ұстамайды, тек қана қолдарын тізелерінің ұстіне қояды).

12) Рұкуғда тізелері мен шынтақтарын бүкпей, арқасын бүкірейтпей түзу ұстая. (Әйелдер болса тізелерін бүгіп, арқаларын біраз жоғарыға қарай көтеріп ұстайды).

13) Сәждеге барған кезде жерге әуелі тізелерін, содан кейін қолдарын, содан кейін ғана жүзін тигізді. Сәждеден тұрғанда әуелі жүзін, сосын қолдарын, содан кейін тізелерінің ұстіне қолдарын қойып, көтерілу.

14) Отырыстарда қолдарын санының ұстіне тізеге жақын қою.

15) Отырғанда сол аяғын жерге төсеп ұстіне отыру және оң жакқа қарай башпайларын құбылаға қарату. (Әйелдер аяқтарын оң жаққа қарай шығарыңқырап жамбастап отырады).

16) Соңғы отырыста “әттәхияту” ден кейін “Аллаһуммә салли” және “Аллаһуммә бәрик” пен бірге дұға оқу (Раббәнә әтина ... дұғасы).

- 17) Сәлем бергенде басын әуелі оң жаққа, содан кейін сол жаққа бұры.
- 18) Сәлем бергенде “әс-сәләму алейкүм уә рахматтуллах” деу.

Намаздың әдептері:

- а) Намазда тік тұрғанда сәждे ететін жерге;
- ә) Рұкуғда аяқтарына;
- б) Отырғанда алдына;
- в) Сәждеде мұрнының ұшына;
- г) Сәлем бергенде иықтарға қаруа.

НАМАЗДЫ БҰЗАТЫН ЖАЙТАР:

- 1) Намазда сөйлесу;
- 2) Бір нәрсе жеу немесе ішу;
- 3) Өзі еститіндей күлу (жанындағылар еститіндей күлсө, дәреті де бұзылады);
- 4) Біреуге сәлем беру немесе сәлемін алу;
- 5) Кеудесін құбыладан басқа жаққа бұру;
- 6) Дүниеге байланысты немесе ауруына байланысты жылау немесе “Ах” деу (Алладан қорқып жыласа намаз бұзылмайды)
- 7) Жөтелгісі келмесе де жөтелу; (өз-өзінен болатын, адамның еркінен тыс жөтел намазды бұзбайды).
- 8) Намазда бір нәрсе жасауға тырысу;
- 9) Бір нәрсені үрлеу;
- 10) Құранды мағынасы бұзылатындаі қате оқу;
- 11) Аятты Құранға қарап оқу;
- 12) Намазда дәреті бұзылу;
- 13) Тәйэммүм еткен адам су көрсе немесе мәсіге тартылған мәсіхтің уақыты бітсе;
- 14) Таң намазын оқып жатқанда құннің шығуы;

- 15) Әйелдер мен еркектердің арасында пердесіз, бір сапта тұрып намаз окуы;
- 16) Намазда әурет жерлердің ашылуы және бір рүқін орындала-тындей уақыт бойы жабылмай тұруы.

НАМАЗДЫҢ МӘКРУХЕРИ

- 1) Намазда денесімен немесе киімімен ойнау, саусақтарын шы-тырлату, саусақтарын айқастыру, қолдарын бүйіріне таяу;
- 2) Есінеу, керілу;
- 3) Көздерін жұму, онға, солға және жоғарыға қарау (қарағанда кеудесі құбыладан басқа жакқа бұрылса, намаз бұзылады);
- 4) Женін түріп, намазға тұру (әйелдер женін түріп намаз оқыса, намазы бұзылады);
- 5) Үзірсіз яғни, себепсіз намазда малдас құру, жартылай отыру, жүрелеп отыру;
- 6) Адамға қарап немесе жанып жатқан отқа қарап намаз оку, (шы-раққа, электр шамға, балауыз шамға қарап оку мәкрух емес);
- 7) Бетіндегі терді немесе шанды сұрту, қасыну, сәжде қылатын жердегі тастарды түзету (бұларды мазасын алғанда, кедергі жасай-тындей жағдайда ғана жасаса мәкрух болмайды);
- 8) Рұкуғда және сәждеде тәсбихтерді айтпау немесе үштен аз айту;
- 9) Намаз оқытын адамның алдында, үстінде, сол және оң жағын-да жаны бар нәрсенің суретінің болуы немесе жаны бар нәрсе сурет-терінің үстінде сәжде қылу (көрініс сияқты жансыз нәрселердің сурет-тері ештеңе етпейді);
- 10) Намазда бір нәрсеге сүйену;
- 11) Сәждеде тек қана маңдайын тигізіп, мұрнын тигізбеу;
- 12) Сәждеге барғанда қолдарын тізелерінен бұрын жерге қою. Сәждеден тұрганда тізелерін қолдарынан бұрын көтеру (ауруға байла-нысты жасайтын болса мәкрух емес);
- 13) Жол үстінде, лас жерде, мазар үстінде, лас болған нәрсеге жақын жерде, иесі рұқсат етпеген мекенде намаз оку;

14) Екінші рәқағатта, бірінші рәқағатта оқыған сүре немесе аяттан ұзын сүре немесе аят оқу;

15) Жатқа білетін сүресі бола тұра, екі рәқағатта да бір сүрені қайталаң оқу;

16) Екінші рәқағатта бірінші рәқағаттағы сүреден немесе аяттан бұрынғы сүре немесе аятты оқу; Қысқа сүрелерді оқығанда (бастан-а-яқ) жоғарыдан төмен қарай оқылады. Мәселен: Бірінші рәқағатта “Фатихадан” кейін “Әләм-тәраны”, екінші рәқағатта “Ли ийләфиді” оқыса дұрыс. Бірақ бірінші рәқағатта “Ли ийләфиді” оқып, екінші рәқағатта “Әләм - тәраны” оқыса мәкруғ болады.

17) Бірінші рәқағатта бір сүрені оқып, екінші рәқағатта арада бір сүре тастан, келесісін оқу;

Яғни; бірінші рәқағатта “Әләм тәрәны” оқыса, екінші рәқағатта “Ли ийләфиді” оқудың орнына, оны аттап “Әра әйтәлләзиді” оқу – мәкруғ. Бірақ екі немесе одан да көп сүре тастанаса мәкруғ болмайды.

18) Намаз оқығанда сырт киім немесе жейдесін кимей, жамылу;

19) Намазда көзін жұму;

20) Мешітте алдыңғы сапта ашық жер бола тұра артқы жаққа тұру.

БЕС ҮАҚЫТ НАМАЗДЫҢ ОҚЫЛУЫ

Намаздың толық және діни үкімдерге сай болуы үшін парыздарын, уәжіптерін және сұннеттерін орын-орнымен орындал, намаздарды бұзатын және мәкруғ нәрсelerден сақ болу керек.

ТАҢ НАМАЗЫ

Екі сұннет, екі парыз – барлығы төрт рәқағат. Алдымен сұннет, содан кейін парыз оқылады.

Таң намазының сұннетінің оқылуы:

Бірінші рәқағат:

1) Аяқтардың арасы төрт елі болатындай ашық және башпайлардың ұшы құбыла жаққа қарau керек.

Ниет:

2) “Ниет еттім Алла разылығы үшін бүгінгі таң намазының сұннетін окуға” деп ниет етіледі.

Ифтихар тәкбірі:

3) “Аллаһу әкбар” деп ифтихар тәкбірі айтылады.

(**Ер адамдар** тәкбір айтқанда, алақандары құбылаға қарайды, саусақтарының арасы шамалы ашық болады. Бас бармақтар, құлак ұшының деңгейіне келетіндегі қолдарын жоғары көтереді).

(**Әйел адамдар** тәкбір айтқанда, алақандары құбылаға қарайды, саусақтарының арасы шамалы ашық болады. Саусақтары көкірек деңгейіне келетіндегі қолдарын жоғары көтереді).

Қиям:

4) Тәкбірден кейін қолдарын байлайды. Тік тұрғанда сәждे қылатын жерге қарайды.

(**Ер адамдар** оң қолының алақаны сол қолының үстінде және оң қолының бас бармағы мен кішкентай саусақтары сол қолының білегін қапсырып, қолдарын кіндігінің астына байлайды).

(**Әйел адамдар** оң қолын сол қолының үстінен қойып және қолдарын көкірегінің үстінен байлайды).

Қирағат:

5) Тұрегеп тұрғанда рет-ретімен: а) Субханәкә; ә) Әғузу – бисмиллаh; б) Фатиха сүресі; в) Құраннан бір сүре оқылады.

Рұкуғ:

6) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа енкейіп, үш рет “сұбханә раббили-азим” делінеді. Рұкуғтан тұрғанда аяқтардың ұшына қарайды.

(**Ер адамдар** рұкуғта саусақтарын ашып, алақанымен тізелерін ұстайды, арқасы тұп-тұзу болуы керек. Тізелері мен шынтақтарын тұзу ұстайды).

(Әйел адамдар рұкуғта иықтарын біраз ііп, ер адамдарға қарағанда біраз іліңкіреп тұрады. Саусақтарын ашпай, қолдарын тізелерінің үстіне қояды әрі тізелерін біраз бүгіп тұрады).

Рұкуғтан тұры:

7) “Сәмиға Аллаһу лимән хамидәһ” деп рұкуғдан тұрады, тік тұрып “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.

Сәжде:

8) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге барады. Сәждеге баарда алдымен тізе, қол, содан кейін маңдай және мұрын жерге тиеді. Сәждеде бас екі қолдың арасында және бірдей деңгейде болады. Сәждеде болғанда екі аяқ көтерілмейді, мұрынға қарайды. Үш рет “сұхана раббил-ағлә” дейді.

(Ер адамдар сәждеде шынтақтарын бүйірінен ұзақ және білектерін жерден жоғары ұстайды. Аяқтары башпайлардың үстінде тік ұсталып, башпайдың ұштары құбыла жаққа қарайтындей етіп қойылады).

(Әйел адамдар сәждеде қолдарын бүйіріне жабыстырып, аяқтарын башпайлардың үстіне тік ұстап, башпайларының ұштарын құбыла жаққа қарайтындей етіп қояды).

Екі сәжде арасындағы отырыс:

9) “Аллаһу әкбар” деп басын көтеріп тізерлеп отырады. Отырган кезде саусақтарын тізенің деңгейіне келетіндей сандарының үстіне қояды және сәжде орнына қарайды. Бұл кезде “сұханалла” дейтіндей азғана уақыт отырады.

(Ер адамдар сол аяғын жерге төсеп, үстіне отырады, он аяқ башпайлары құбылаға қарайтындей тік ұсталады).

(Әйел адамдар аяқтарын жатқызып, он жаққа қарай созып отырады).

10) “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге жығылады және үш рет “сұхана раббил -ағлә” дейді.

11) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден екінші рәкағатқа тұрып қолын байлайды. Сәждеден көтерілгенде әуелі бас, содан кейін қолдар, соң қолдарын тізеге қойып тізелерін жерден көтереді.

Ифтитах тәкбірінен бастап осы жерге дейін жасалғандар “бір рәкағат” болып есептеледі.

Екінші рәкағат:

- 1) Түрегеп тұрғаннан кейін рет – ретімен: а) Бисмиллаh ә) Фатиха сүресі; б) Құраннан бір сүре оқылады.
- 2) Бірінші рәкағаттағыдай “Аллаhу әкбар” деп рұкуғқа барады да үш рет “сұхана раббил – азим” дейді.
- 3) “Сәмиғаллану лимән хамидәh” деп тұрады, толық тік тұрғаннан кейін “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) “Аллаhу әкбар” деп сәждеге жығылады да үш рет “сұхана раббил -ағлә” дейді.
- 5) “Аллаhу әкбәр” деп сәждеден тұрып тізерлеп отырады. “Сұханаллан” дейтіндей уақыт отырады.
- 6) Содан кейін “Аллаhу әкбар” деп екінші рет сәждеге жығалады да, үш рет “сұхана раббил -ағлә” дейді.

Намазда соңғы отырыс:

7) “Аллаhу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп отырады. Отырған кезде қолдың саусақтарын тізенің денгейінде келетіндей санның үстіне қояды да, алдына қарайды.

(**Ер адамдар** сол аяғын жерге төсеп үстіне отырады, он аяқтың саусақтарын құбылаға қаратып, тік ұстайды) .

(**Әйел адамдар** аяқтарын жатқызып, он жаққа қарай созып отырады).

8) Отырған кезде рет-ретімен: а) “Әттәхияту” ә) “Аллаhұммә салли” б) “Аллаhұмма барик” в) “Раббәнә әтинә...” дүғалары оқылады.

Оң жаққа сәлем беру:

9) Әуелі басын оң жаққа бұрып “Әссәләмү алейкүм уәрахмәтуллан” дейді. Сәлем берген кезде иығына қарайды.

Сол жаққа сәлем беру:

10) Содан кейін басын сол жаққа бұрып “Әссәләмү алейкүм уә рахмәтуллаң” дейді. Осылайша екі рәкағат намаз аяқталады.

Таң намазының парызының оқылуы:

Таң намазының парызы да екі рәкағат сұннеті сияқты оқылады. Сұннеттен айырмашылығы парыз үшін ниет етіліп, ер адамдардың қамат айтудында.

Таң намазының парызына былай ниет етеді:

“Ниет еттім Алла разылығы үшін бүгінгі таң намазының парызын оқуға”.

БЕСІН НАМАЗЫ

Бесін намазы алғашқы төртеуі сұннет, төртеуі парыз және екеуді соңғы сұннет болып барлығы он рәкағаттан тұрады.

Бесін намазының сұннетінің оқылуы:**Бірінші рәкағатта:**

- 1) “Ниет еттім Алла разылығы үшін бүгінгі бесін намазының алғашқы сұннетін оқуға” деп ниет етіледі.
- 2) “Аллаху әкбар” деп ифтитах тәкбірін айтып, қол байлайды.
- 3) Тұрегеп тұрғанда: А) Сұбханәкә; ә) Әғузу – бисмиллаң; б) Фатиха сүресі; в) Құраннан бір сүре оқылады.
- 4) “Аллаху әкбар” деп рұқуғқа барады, үш рет “сұбхана раббили-азим” дейді
- 5) “Сәмиға Аллаху лимән хамидәһ” деп тұрады, толық тік тұрғаннан кейін “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.

- 6) “Аллаху әкбәр” деп сәждеге жығылады да, үш рет “сұбхана раббили-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаху әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 8) Тағы да “Аллаху әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббили-ағлә” дейді.

9) “Аллаһу әкбар” деп екінші рет рәқағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Екінші рәқағат:

1) Түрегеп тұрғанда рет-ретімен: Бисмилләһ, Фатиха және бір сүре оқылады.

2) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барады, үш рет “сұбхана раббил-азим” дейді

3) “Сәмиға Аллаһу лимән хамидәһ” деп рұкуғтан тұрып, денесін түзеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.

4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады да үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.

5) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.

6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.

7) “Аллаһу әкбар” деп отырады да “Әттәхияту” оқиды (Бұл бірінші отырыс деп аталады).

8) “Аллаһу әкбар” деп үшінші рәқағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Үшінші рәқағат:

1) Рет-ретімен: Бисмилләһ, Фатиха және бір сүре оқылады.

2) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барып, үш рет “сұбхана раббил-азим” дейді.

3) “Сәмиға Аллаһу лимән хамидәһ” деп тік тұрып, “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.

4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады да, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.

5) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.

6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.

7) “Аллаһу әкбар” деп төртінші рәқағат үшін орнынан тұрып, қол байлайды.

Төртінші рәқағат:

1) Түрегеп түрғанда рет-ретімен: Бисмилләһ, Фатиха және бір сүре оқылады.

2) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барады, үш рет “сұхана раббили-азим” дейді.

3) “Сәмиға Аллаһу лимән хамидәһ” деп рұкуғтан тұрып, денесін тіктеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.

4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылып, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.

5) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.

6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.

7) “Аллаһу әкбар” деп отырады.

8) Отырған кезде рет-ретімен:

а) Әттәхияту,

ә) Аллаһұммә салли,

б) Аллаһұммә бәрик,

в) Раббәнә әтинә ... дұғаларын оқиды.

9) Әуелі басын оң жаққа бұрып “Әссәләмү аләйкүм уәрахматуллан” дейді. Содан кейін солға бұрып “Әссәләмү аләйкүм уә раҳматуллан” дейді.

Бесін намазының парызының оқылуы:

Бірінші рәқағат

1) Қамат айттылады (ерлер үшін).

2) “Ниет еттім Аллаһ разылығы үшін бүгінгі бесін намазының парызын оқуға” деп ниет етіледі.

3) “Аллаһу әкбар” деп ифтитах тәкбірін айттып, қол байлайды.

- 4) Рет-ретімен: А) Субханәкә; ә) Әғузу – бисмиллаh; б) Фатиха сүресі; в) бір сүре оқылады
- 5) “Аллаhу әкбар” деп рүкуфқа барады, үш рет “сұбхана раббил-азим” дейді.
- 6) “Сәмиға Аллаhу лимән хамидәh” деп рүкуftan тұрып, денесін тіктеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 7) “Аллаhу әкбар” деп сәждеге жығылады да, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 8) “Аллаhу әкбар” сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 9) Тағы да “Аллаhу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 10) “Аллаhу әкбар” деп екінші рет рәкағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Екінші рәкағат:

- 1) Тұрғанда рет-ретімен: Бисмилләh, Фатиха және бір сүре оқылады.
- 2) “Аллаhу әкбар” деп рүкуфқа барады, үш рет “сұбхана раббил-азим” дейді.
- 3) “Сәмиға Аллаhу лимән хамидәh” деп рүкуftan тұрып, денесін тіктеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) “Аллаhу әкбар” деп сәждеге жығылады да, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 5) “Алләhу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 6) Тағы да “Алләhу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаhу әкбар” деп отырады.
- 8) Отырғанда “Әттәхиятуү” оқиды.
- 9) “Аллаhу әкбар” деп үшінші рәкағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Үшінші рәқағат:

- 1) Тұрғанда Бисмилләһ және Фатиха сүресі ғана оқылады.
- 2) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барып, үш рет “сұхана раббили-азим” дейді.
- 3) “Сәмиға Аллаһу лимән хамидәһ” деп рұкуғтан тұрып, денесін түзеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады да, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 5) “Аллаһу әкбар” деп отырады.
- 6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп төртінші рәқағат үшін орнынан тұрып, қол байлайды.

Төртінші рәқағат:

- 1) Тұрғанда Бисмилләһ пен Фатиха сүресі ғана оқылады.
- 2) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барады, үш рет “сұхана раббили-азим” дейді.
- 3) “Сәмиғаллаһу лимән хамидәһ” деп рұкуғдан тұрып, денесін түзеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылып үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 5) “Аллаһу әкбар” деп отырады.
- 6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп отырады.
- 8) Отырған кезде рет-ретімен: Әттәхияту, Аллаһұммә салли, Аллаһұммә бәриқ, Раббәнә әтинә ... дұғаларын оқиды.
- 9) Әуелі басын оң жаққа бұрып “Әссәләмү ғалейкүм уә раҳматул-лан” дейді. Содан кейін солға бұрып “Әссәләмү ғалейкүм уә раҳматул-лан” деп сәлем береді.

Бесін намазының парызы осылай бітеді.

Бұдан кейін “Аллаһұмма әнтәс-сәләмү үә минкәс-сәләмү тәбәрәк-тә иәә зәл-жәләли үәл-икрам” деп, намаздың сәлем дұғасын оқиды. Сосын екі рәкағат сұннет намазымен бесінді аяқтайды.

Бесіннің соңғы сұннетінің оқылуы:

“Ниет еттім Алла разылығы үшін бүгінгі бесін намазының соңғы сұннетін оқуға” деп ниет етіледі.

Ниеттен кейін дәл таң намазының сұннеті сияқты оқылады.

ЕКІНТІ НАМАЗЫ

Екінті намазы төрт рәкағат сұннет, төрт рәкағат парыз – барлығы сегіз рәкағат.

Екінті намазаның сұннетінің оқылуы:

Бірінші рәкағат:

- 1) “Ниет еттім Алла разылығы үшін екінті намазының сұннетін оқуға” деп ниет етіледі.
- 2) “Аллаһу әкбар” деп ифтитах тәкбірін айтып, қол байлайды.
- 3) Тұрегеп тұрғанда рет-ретімен. Субханәкә; Әғузу – бисмиллаh; Фатиха сүресі және бір сүре оқылады.
- 4) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барады, үш рет “сұбхана раббили-азим” дейді.
- 5) “Сәмиғаллаh лимән хамидәh” деп тұрады, толық тік тұрғаннан кейін “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 6) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады да үш рет “сұбхана раббили-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп отырады.
- 8) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббили-ағлә” дейді.
- 9) “Аллаһу әкбар” деп екінші рет рәкағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Екінші рәқағат:

- 1) Тұрғанда рет-ретімен: Бисмилләһ, Фатиха сүресі, бір сүре оқылады.
- 2) “Аллаһу әкбар” деп рүкуғқа барады, үш рет “сұхана раббили-азим” дейді.
- 3) “Сәмиғаллаһу лимән хамидәһ” деп рүкуғдан тұрып, денесін тіктең “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады да үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 5) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп отырады
- 8) Отырғанда рет-ретімен: “Әттәхиятуү, Аллаһуммә салли, Аллаһумма бәрик оқылады.
- 9) “Аллаһу әкбар” деп үшінші рәқағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Үшінші рәқағат:

- 1) Рет-ретімен: Сұханәкә, Бисмилләһ, Фатиха сүресі; бір сүре оқылады.
- 2) “Аллаһу әкбар” деп рүкуғқа барып, үш рет “сұхана раббили-а-зим” дейді.
- 3) “Сәмиғаллаһу лимән хамидәһ” деп тік тұрып, “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады да, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 5) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп төртінші рәқағатқа барады.

Төртінші рәқағат:

- 1) Тұрғанда рет-ретімен: Бисмилләһ, Фатиха сүресі, бір сүре оқылады.
- 2) “Аллаһу әкбар” деп рүкуғқа барады, үш рет “сұхана раббили-азим” дейді.
- 3) “Сәмиғаллаһу лимән хамидәһ” деп рүкуғдан тұрып, денесін түзеп, “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылып үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 5) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 8) Отырған кезде рет-ретімен: Әттәхияту, Аллаһұммә салли, Аллаһұммә бәрик, Раббәнә әтинә ... дұғаларын оқиды.
- 9) Әуелі басын он жаққа бұрып “Әссәләмү ғалейкүм уә рахматуллан” дейді. Содан кейін солға бұрып “Әссәләмү ғалейкүм уә рахматуллан” дейді.

Бесін намазының төрт рәқағат алғашқы сұннеті мен екінші намазының төрт рәқағат сұннетінің арасындағы айырмашылық:

Бесіннің алғашқы сұннеті, “Мүәkkәд сұннет”. Бұның екінші рәқағатындағы отырыста тек қана Әттәхияту оқылады және үшінші рәқағатта тұрған кезде Бисмиллаһ, Фатиха және қосымша сүре оқылады.

Екіншінің сұннеті “Файри мүәkkәд сұннет”. Бұның екінші рәқағатындағы отырыста, Әттәхияту, Аллаһұммә сәлли, Аллаһұммә бәрик оқылады, үшінші рәқағатқа тұрған кезде алдымен Сұханакә оқылып, содан кейін Әғузу-Бисмилламен Фатиха және қосымша сүре оқылады.

Екінші намазының парызының оқылуы:

- 1) Қамат түсіріледі (ерлер үшін).
- 2) “Ниет еттім Алла разылығы үшін бүгінгі екінші намазының парызын оқуға” деп ниет етіледі.

- 3) Екінші намазының парызы тұра бесін намазының төрт рәкағаттың парызы сияқты оқылады. Айырмашылық тек ниет етуде ғана.

АҚШАМ НАМАЗЫ

Ақшам намазы үш парыз, екі сұннет барлығы бес рәкағат. Әуелі парызы оқылады.

Ақшам намазының парызының оқылуы:

Бірінші рәкағат:

- 1) Қамат айтылады (ерлер үшін).
- 2) “Ниет еттім Аллаh разылығы үшін ақшам намазының парызын оқуға” деп ниет етіледі.
- 3) “Аллаhу әкбәр” деп ифтихар тәкбірін айтып, қол байлайды.
- 4) Рет-ретімен. Субханәкә, Әғузу – бисмиллаh, Фатиха сұресі, бір сүре оқылады.
- 5) “Аллаhу әкбәр” деп рүкуғқа барады, үш рет “сұхана раббил-азим” дейді.
- 6) “Сәмиғаллаhу лимән хамидәh” деп тұрады, денесін тіктеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 7) “Аллаhу әкбәр” деп сәждеге жығылады да үш рет “сұхана раббил-ағлә” дейді.
- 8) “Аллаhу әкбәр” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 9) Тағы да “Аллаhу әкбәр” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұхана раббил-ағлә” дейді.
- 10) “Аллаhу әкбәр” деп екінші рет рәкағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Екінші рәкағат:

- 1) Тұрғанда рет-ретімен: Бисмилләh, Фатиха сұресі, бір сүре оқылады.
- 2) “Аллаhу әкбәр” деп рүкуғқа барады, үш рет “сұхана раббил-азим” дейді.

- 3) “Сәмиғаллаһу лимән хамидәһ” деп рұкуғдан тұрып, денесін тіктеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады да үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 5) “Алләһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 6) Тағы да “Алләһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп отырады.
- 8) Отырғанда “Әттәхияту” оқиды.
- 9) “Аллаһу әкбар” деп үшінші рәкағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Үшінші рәкағат:

- 1) Тұрғанда Бисмилләһ және Фатиха сүресі ғана оқылады.
- 2) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барып, үш рет “сұбхана раббил-азим” дейді.
- 3) “Сәмиғаллаһу лимән хамидәһ” деп тік тұрып, “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады да, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 5) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтереді.
- 6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп отырады.
- 8) Отырғанда: Әттәхияту, Аллаһумә салли, Аллаһума бәрик, Раббәнә этинә ... дұғаларын оқиды.
- 9) Алдымен басын оң жаққа бұрып “Әссәләмү аләйкүм уә рахматуллан” дейді. Содан кейін солға бұрып “Әссәләмү аләйкүм уә рахматуллан” деп сәлем береді.

Ақшам намазының сұннетінің оқылуы:

“Ниет еттім Алла разылығы үшін ақшам намазының сұннетін оқуға” деп ниет етіледі. Ақшам намазының сұннеті де дәл таң намазының екі рәқағат сұннеті сияқты оқылады.

ҚҰПТАН НАМАЗЫ

Құптан намазы төрт сұннет, төрт парыз және екі сұннет, барлығы он екі рәқағат.

Құптан намазының алғашқы сұннетінің оқылуы:

“Ниет еттім Алла разылығы үшін құптан намазының сұннетін оқуға” деп ниет етіледі.

Ниеттен кейін дәл екіншінің сұннеті сияқты оқылады. Екеуде “Бекітілмеген сұннет”. Арасындағы айырмашылық тек қана ниет етуінде.

Құптан намазының парызының оқылуы:

- 1) Қамат айтылады (ерлер үшін).
- 2) “Ниет еттім Алла разылығы үшін құптан намазының парызын оқуға” деп ниет етіледі.

Ниеттен кейін дәл бесін намазының парызы сияқты оқылады.

Құптан намазының соңғы сұннетінің оқылуы:

“Ниет еттім Алла разылығы үшін құптан намазының соңғы сұннетін оқуға” деп ниет етіледі.

Ниеттен кейін таңғы намаздың сұннеті сияқты орындалады.

ҮТІР НАМАЗЫНЫҢ ОҚЫЛУЫ

Құптан намазынан соң оқылатын үш рәкәғат үтір намазында басқа намаздарға қарағанда айырмашылық бар. Бұл айырмашылық – үшінші рәкәғатта Фатиха мен қосымша сүре оқылғаннан кейін бірден рүкуға бармай, “Аллаһу әкбар” деп тәкбір алып (құлақ қағып), қайтадан қол байлап Құныт дүғаларын оқу. Содан кейін рүкуға барады.

Бірінші рәқағат:

- 1) “Ниет еттім Алла разылығы үшін ұтір намазын оқуға” деп ниет етіледі.
- 2) “Аллаһу әкбар” деп ифтитах тәкбірін айтып, қол байлайды.
- 3) Түрегеп тұрғанда, рет-ретімен Субханәкә, Әғузу – бисмиллаh, Фатиха сұресі мен бір сүре оқылады.
- 4) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барады, үш рет “сұбхана раббил-азим” дейді.
- 5) “Сәмиғаллаhу лимән хамидәh” деп тұрады, толық тік тұрғаннан кейін “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 6) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жыңылады да, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтереді.
- 8) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 9) “Аллаһу әкбар” деп екінші рет рәқағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Екінші рәқағат:

- 1) Түрегеп тұрғанда, рет-ретімен бисмиллаh, Фатиха сұресі мен бір сүре оқылады.
- 2) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барады, үш рет “сұбхана раббил-азим” дейді.
- 3) “Сәмиғаллаhу лимән хамидәh” деп рұкуғдан тұрып, денесін тіктеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.
- 4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жыңылады да, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 5) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.
- 6) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді.
- 7) “Аллаһу әкбар” деп отырады.
- 8) Отырғанда “Әттәхияту” оқиды.

9) “Аллаһу әкбар” деп үшінші рәқағатқа орнынан тұрып, қол байлайды.

Үшінші рәқағат:

1) Түрегеп тұрғанда рет-ретімен: Әғузу – бисмилләһ, Фатиха сүресі және бір сүре оқылады.

2) “Аллаһу әкбар” деп қолдарын жоғары көтеріп, қолын қайта байлайды.

3) Құныт дұғалары оқылады. Құныт дұғаларын білмейтін болса, олардың орнына: **“Раббәнә этинә фиддүйә хасәнәтән уа фил-ахирети хасәнәтән уақина азәбән нәэр”** оқылады.

4) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа барады, үш рет “сұхана раббили-азим” дейді

5) “Сәмиғаллаһу лимән хамидәһ” деп рұкуғдан тұрып, денесін түзеп “Раббәнә ләкәл хамд” дейді.

6) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады да, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.

7) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден басын көтеріп, отырады.

8) Тағы да “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барып, үш рет “сұхана раббили-ағлә” дейді.

9) “Аллаһу әкбар” деп отырады.

10) Отырғанда рет-ретімен: Әттәхияту, Аллаһуммә салли, Аллаһуммә бәрик, Раббәнә этинә ... дұғаларын оқиды.

11) Әуелі басын оң жаққа бұрып “Әссәләмү аләйкүм уәрахматуллан” дейді. Содан кейін солға бұрып “Әссәләмү аләйкүм уә раҳматуллан” дейді.

НАМАЗДАН КЕЙІН НЕЛЕР ОҚЫЛАДЫ?

Парыз намаздарында сәлем берілгеннен кейін:

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْأَكْرَامِ

"Аллаһумма әнтәс-сәләму уә мин кәс-сәләму тәбәрактә ие
зәл-жәләли үәл-икраам" дейді.

Парыздан кейін сұннет намазы болмаса (таңғы және екінші намаздары сияқты):

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَلِسْنَتِنَا مُحَمَّدٍ

“Аллаһуммә салли алә Мұхаммәд уә алә әли Мұхаммәд” деп пайғамбарымызға салауат және сәлем айтылады. Парыздан кейін сүннет намазы болса (бесін, ақшам және құптан намаздары сияқты) Салауат пен сәлем сүннеттен кейін оқылады.

Салауат пен сәлемнен кейін:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

“Субханаллаһи уәл-хамду лилләһи уәләә иләһә иллаллаһу уаллаһу әкбар, уәлә хаулә уалә қуятә иллә билләһил алийл - азиим” дейді.

Содан кейін Әғузу бисмилләмен “Аятул Қурси” оқылады.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ
بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسَعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَؤْدُهُ حِفْظُهُمَا
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

Оқылуу: Аллаху ләэ иләһе иллә hyу Өл-хаййул-қаййум. Ләэ та-хузуhyу синәту уә ләэ нәуум. Ләhyу мәэ фиссәмәүәти уә мәэ фил-ард мән зәл-ләзии йәшфагу ғиндаhyу иллә биизниh йәгламу мәэ бәйнә эй-диниhим уә мәэ халфаhyум уә ләэ юхиитуунә бишәйим мин ғилмиhi иллә бимә шәэя. Уасиа курсийи-hус-сәмәүәти уәл-ард уәлә йә-у-дуhyу хифзуhумәэ, уә hyуәл-алийиул-азиim.

Мағынасы: Алладан басқа ешбір тәнір жоқ. Ол тірі, толық мен-геріп тұруши, қалғымайды да, ұйықтамайды. Көктегі және жердегі нәрсeler Аллаға тән. Оның құзырында өзінің рұқсатынсыз кім ша-

пағат етеді? Олардың алдарындағыны да, арттарындағыны да біледі. Олар (құлдар) Алланың қалауынан басқа еш нәрсе білмейді. Оның күрсісі (білімі) көк мен жерді қамтиды. Оған ол екеуін қорғау ауыр келмейді. Ол – өте ұлы, аса зор.

Содан кейін рет-ретімен:

33-рет سُبْحَانَ اللَّهِ “Субханаллан”

33-рет الْحَمْدُ لِلَّهِ “Әлхәмдү лилләh”

33-рет اللَّهُ أَكْبَرُ “Аллаhу әкбар” айтылады.

Бұлардан кейін:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Лә иләһе иллаллаhу уаҳдәhу лә шәрикә ләh, ләhүлмүлкү уә ләhүл-хамду. Уәhүүә алә қулли шәй-ин қадир” деп қолдарын кеуде тұсына көтеріп дұға етеді.

Пайғамбарымыз жасаған дұғалардың мағынасы:

“Әлемдердің Раббы - Аллаға шүкір. Пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) оған еріп мойынсұнғандар мен сахабаларына салауат пен сәлем!”.

Уа, Алла! Бізді көтере алмайтын қындықтардан, дүние мен ақырет істеріміздегі таршылықтардан, қайғы-мұнға кезіктіретін тағдырдан, дүшпандарды қуантатын қасіреттен бір Өзің ғана сақтай гөр!

Уа, Алла! Құнәларымызды кешіріп, бізді есіркей гөр. Бізге разы болып, гибадаттарымызды қабылдай гөр. Жәнненнан орын беріп, жәhеннамның отынан сақтай гөр. Дүние мен ақыреттегі барлық істерімізді түзете гөр. Өзінді еске алып, бір Өзіңе шүкір етіп, жақсы ғибадат жасау үшін бізге жәрдем бере гөр!...

Уа, Алла! Барлық ісіміздің нәтижесін жақсы қыла гөр. Бізді дуниенің қайғы мұнғынан, ақыреттің азабынан қорғай гөр.

Уа, Алла! Рақымынды жаудырып, кешіре гөр. Барлық құнәлардан ұзақ болып, жақсылыққа ғана жетуді, жәнннатқа кіріп, жәhеннамнан құтылуды өзінен сұраймыз.

Уа, Алла! Ешқандай күнәмізді қалдырмай кешіре гөр, ешқандай қайғы-мұңымызды қалдырмай қуанта гөр. Бізге барлық борыштары-мызды, парыздарымызды өтейтіндегі күш-куат бере гөр. Дүние мен ақыретте Өзің разы болатын барлық қажеттіліктерді бере гөр. Уа, мейірімділердің мейірімдісі!

Уа, Алла! Бізге дүние мен ақыретте жақсылық бере гөр, бізге рақым көрсетіп, кешіре гөр, жәһәннамың азабынан сақтай гөр, ей, мейірімділердің мейірімдісі!

Уа, Раббымыз! Мені, анамды, әкемді және барлық мұминдерді есеп беретін күні рақымыңа бөлей гөр, ей, мейірімділердің ең мейірімдісі!

Барлық пайғамбарларға сәлем және әлемдердің жалғыз Раббы болған Аллаға – мадақ!

Дұғаны:

سُبْحَانَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصْفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Субханә раббикә раббил иззети аммә йәссыйфуун. Уә сәләмүн аләл мұрсәлиин. Уәлхамду лилләхи раббил аләмиин” аятымен бітіріп, бетін сипайды.

СҮРАҚТАР:

- 1) Намаздың маңызын түсіндіріп беріңіз.
- 2) Намаз кімдерге парыз?
- 3) Намаз уақыттарын және намаз оқуға болмайтын уақыттарды айтыңыз.
- 4) Намаздың қанша түрі бар?
- 5) Намаздың парыздары қанша? Намаздың сыртқы парыздарын айтыңыз.
- 6) Намаздың ішкі парыздарын айтып беріңіз.
- 7) Намаздың уәжіптері мен сұннеттері нелер?
- 8) Намазды бұзатын нәрселер нелер?
- 9) Намазда мәкруғ саналатын нәрселер нелер?

- 10) Төрт рәкағат парыз бен төрт рәкағат сұннеттің орындалуының арасында қандай айырмашылық бар?
- 11) Бекітілген сұннет пен бекітілмеген сұннеттің оқылуының арасында қандай айырмашылық бар?
- 12) Үтір намазында басқа намаздардан ерекше қандай дұға бар?
- 13) Намаздан кейін не оқылады?

Тақырыптар:

- Сәху сәждесі
- Жамағатпен намаз оқудың артықшылығы
- Мешіт пен жамағат әдебі, намаздың жамағатпен оқылуы
- Жұма күні мен жұма намазы, жұма намазының оқылуы
- Айт намаздары
- Тәшриқ тәкбірлері
- Таразих намазы
- Отырып және ишармен намаз оқу
- Жолаушы намазы
- Уақыты өтіп кеткен намаздардың қазалары
- Тиләуэт сәждесі
- Жаназа намазы.

СӘХУ СӘЖДЕСІ

Қандай жағдайларда сәху сәждесі жасалады?

Намаз ішінде:

- а) Парыздардың бірін ұмытып кешіктіру;
- ә) Уәжіптердің бірін ұмытып кешіктіру немесе ұмытып жасамау.

Бұл кемшілікті жою үшін намаздың сонында сәху сәждесін жасау – уәжіп.

Парыздардың бірі ұмытылған жағдайда намаз аяқталса немесе біле тұра жасалмаған жағдайда намаз сахих (дұрыс) болмайтындықтан сәху сәждесін жасаумен толықпайды, намазды қайтадан оқу керек. Уәжіптердің бірін біле тұра жасалмаса, сәху сәждесін жасау қажет емес. Ондайда намазды қайтадан оқу керек.

Сәхү сәждесі қашан және қалай жасалады?

Егер біреу намазда парыздардың немесе уәжіптердің бірін ұмытып кешіктіріп, не болмаса уәжіптердің бірін орындамаса, намаздың соңғы отырысында тек “Әттәхийәту” оқып, он жаққа сәлем бергеннен кейін:

“Аллаһу әкбар” деп сәждеге барады. Бұл жерде үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді. Содан соң “Аллаһу әкбар” деп басын көтеріп отырады. Қайтадан “Аллаһу әкбар” деп екінші реті сәждеге барып, үш рет “сұбхана раббил-ағлә” дейді де “Аллаһу әкбар” деп отырады.

Бұл отырыста “Әттәхияту”, “Аллаһуммә салли”, “Аллаһуммә бәрик” және “Раббәнә этинә” дүғаларын оқып, әуелі оңға, содан кейін солға сәлем береді. Бұны “сәхү сәждесі” дейді.

ЖАМАҒАТПЕН НАМАЗ ОҚҰДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ

Дініміз жамағатпен намаз оқуға үлкен мән берген. Жамағатпен намаз оқыған мұсылмандар бір-бірімен етене араласып, білмейтіндер білетіндерден сұрап, жақсы әдеттерді үйренеді, уақыт өте жаман әдеттерінен де бас тартады.

Үнемі жамағатпен оқылатын намаздар мұсылмандар арасында өзара сүйіспеншілік, бауырмалдық және бір-біріне сүйеу болу сезімдерін тудырады. Періштeler сияқты Алланың құзырында сап түзеп намаз оқитын мүминдер жалғыз өзі намаз оқығандарға қарағанда көп сауап алады.

Бұл жайында пайғамбарымыз былай дейді:

“Жамағатпен оқыған намаздың сауабы жалғыз оқылған намаздың сауабынан жиырма жеті есе артық”.

“Құптан намазын жамағатпен оқыған адам тұн ортасына дейін намаз оқығандай болады. Таңғы намазды жамағатпен оқыған адам тұні бойы намаз оқығандай болады”.

“Егер кімде-кім үйінде жақсылап тазаланып, Алланың парыздарының бірін өтеу үшін мешітке барса, әр аттаған қадамының бірі күнеларын тазалап, екіншісі дәрежесін өсіреді”¹ Парыз намаздарын жалғыз оқуға да болады. Бірақ жамағатпен оку

1 Әт-тәрғиб уәт-тәрғиб, I том, 260 бет

– бекітілген сұннет. Мешітке үнемі барып жүретін адамның рухани табысы мол, халық бірлігін қамтамасыз етуде рөлі үлкен.

Сұннет пен нәпіл намаздар жамағатпен оқылмайды. Бірақ тарауих намазы сұннет болғанымен әрі жалғыз, әрі жамағатпен де оқуға болады. Уәжіп болып табылатын үтір намазы тек қана Рамазан айында жамағатпен оқылады. Жұма және айт намаздары тек жамағатпен оқылады, жалғыз оқылмайды.

МЕШІТ ЖӘНЕ ЖАМАҒАТ ӘДЕБІ

Мешіттер – мұсылмандардың Аллаға ғибадат ететін мекені. Жер жүзіндегі құрметті мекен болып табылатын мешіттер “Алланың үйі” деп аталады. Мешітке ғибадат үшін баратын мүмин Алланың зияратшысы және қонағы. Үй иесі үйіне келген қонақтарына қошемет көрсететін сияқты мешітке барып жүретін мұсылмандарға да Алла үлкен сый-сияпат береді.

Пайғамбарымыз бұл жайында былай дейді: “**Үйінен жақсылап дәрет алып, мешітке баратын адам, Алланың зияратшысы. Зиарат еткен адамға Алла үлкен марапат көрсетеді**”²

Мешіттерге құрмет көрсету – әр мұсылманның борышы әрі міндетті. Бұл міндеттер қысқаша айтқанда мыналар:

- 1) Мешітке дәрет алып, таза және дұрыс киіммен бару;
- 2) Мешітке оң аяқпен кіріп, кіріп бара жатқанда пайғамбарымызға салауат айтуды;
- 3) Мешіттен шығарда сол аяқпен шығу;
- 4) Аяғы және шұлықтары кір болса, мешіттегі жайнамаздарды, кілемдерді баспау;
- 5) Себепсіз аяқтарын созып отырмау, айқайламау, шуламау, дүниелік нәрселер жайында сөйлеспеу, мұндай құрметсіздіктерден сақтанған дұрыс;
- 6) Пияз, сарымсақ жеп, аузының ісімен мешітке кіріп, жамағатқа жағымсыз әсер етіп, кекіру, жанындағыларды жиіркендіретіндей әрекеттерден аулақ болу.

² Әт-тәргиб уәт-тәрніб, I том, 214 бет

Мешітте Құран оқылып, уағыз жүргізіліп жатса, мұқият, құрметпен тыңдау керек. Мешітке кеш келгендер бос жерге отыру, алдыңғы саптарға өтем деп жамағаттың мазасын алмау қажет.

Мешіт жайлы мәліметтер:

Мешіттер – мұсылман қоғамының ажырамас бір бөлігі. Ислам әлемінің символы. Мұсылмандар тарих бойы мешіт салуға үлкен мән берген, тіпті қазіргі таңда озық сәулетшілер шығып, әлемде теңдесі жоқ сәулетті мешіттер салдыրған.

Мешіт – мұсылмандардың жиналыш гибадат ететін мекені.

Намазхана – намаз оқылатын мекен деген сөз. Намазханаларда көбінесе бес уақыт намаздар оқылады, ал жұма және айт намаздары үлкен және орталық мешіттерде оқылады. Кейбір үлкен мешіттер мәсжид деп аталады. Мысалы: Мәсжид-и Нәбәуи, яғни пайғамбар мешіті сияқты.

Мешіт бөліктері:

Михраб – мешіттерде құбылаға қараган және имамның намаз оқытқан кезде тұратын бөлімі.

Мінбер – имамның жұма немесе айт құтпаларын оқитын биіктеу баспалдақты орын.

Мінбе – мешітте уағыз жүргізілгенде отыратын биіктеу жер.

Мұнара – мешітте азан айту үшін жасалатын биік құрылыштар.

Шарафа – мұнараларда шенбер түрінде қоршап тұратын біраз шығыңқы орналасқан азан айтылатын жер. Бұл жерге мұнаралардың ішіндегі баспалдақпен шығады. Мұнараларда көбіне бір шарафа болады, сондай-ақ бірнеше шарафалы мұнаралар да бар.

Аләм – Мұнараның үстіне орналастырылған тұған ай түріндегі мұнара белгісі.

НАМАЗДЫҢ ЖАМАҒАТПЕН ОҚЫЛУЫ

Намаздың бірінші рәқағатында имамға қосылғандардың жағдайы:

Имамның артында жамағатпен намаз оқытын адам оқылатын намазға және имамға ұйыуға ниет етеді. Мысал ретінде түскі намаздың парызының қалай оқылатынын көрейік.

- 1) Былай ниет етіледі: “НИЕТ ЕТТІМ Алла ризалығы үШІН бесін намазының парызын оқуға, ұйыдым осы имамға”.
- 2) Жамағатпен оқылатын барлық намаздарда намаз оқыған адам ниетінің соңында “ұйыдым осы имамға” деп айтуды керек.
- 3) Имам тәкбір алысмен жамағат та тәкбір алып, қолын байлайды да іштей “Субханәкәні” оқып ұн демей тұрады. Жамағат осыдан басқа рәқағаттардың ешқайсысында іштей ештеңе оқымайды. Тек имам “Фатиханы” бітірген кезде іштей “Әмин” дейді.
- 4) Рұкуғқа барғанда жамағат үш рет “сұбханә раб бил-азим” дейді. Имам “Сәмиғаллаһу лимән хамидаһ” деп түргелгенде жамағат та толық тік тұрып, “Раббанә ләкәл хамд” дейді. Сәжделерде үш реттен “сұбхана раб бил-ағлә” дейді.
- 5) Отырыстарда имаммен бірге жамағат та “Әттахияту”, “Аллаһуммә салли”, “Аллаһуммә бәрикті оқып имаммен бірге сәлем береді.

Имамның артында тұрып жамағатпен намаз оқыған адам тәкбір алған кезде, рұкуғқа барғанда, тұрғанда, сәждеге барғанда, одан тұрғанда және сәлем берген кезде имамнан озбайды.

Бір рәқағаттың рұкуғында, яғни имам рұкуғдан әлі тұрмай тұрғанда ниет етіп тәкбір алған және рұкуғда имамға ұйып ұлгерген адам сол рәқағатқа үлгерген болып есептеледі.

Екінші рәқағатта имамға қосылғандардың жағдайы:

Бірінші рәқағаттың рұкуғына үлгере алмаған адам үлгерген жерінен бастап ниет етіп, тәкбір алып, имамға ұйады. Имаммен бірге намазды жалғастырады. Соңғы отырыста “әттәхиятуді” оқып, имамның сәлем беруін күтеді. Имам оң жаққа сәлем берісімен үлгере алмаған рәқағатты оқу үшін сәлем бермей, “Аллаһу әкбар” деп орнынан тұрып, “Суб-

ханәкә”, “Әузу-бисмилләһ”, “Фатиха” мен бір сүре оқиды. Содан кейін рүкуғ пен сәжделерді орындаپ отырады. “Әттәхияту”, “Аллаһуммә салли”, “Аллаһуммә бәрик” және “Раббәнә әтинә” дұғаларын оқиды. Әуелі оң жаққа, содан кейін сол жаққа сәлем береді.

Үшінші рәқағатта имамға қосылғандардың жағдайы:

Төрт рәқағатты намаздың үшінші рәқағатында имамға ұйыған адам соңғы отырыста “Әттәхиятуді” оқып, имамның сәлем беруін күтеді. Имам оң жаққа сәлем берісімен сәлем бермей “Аллаһу әкбар” деп орнынан тұрады да, ұлгере алмаған екі рәқағатын оқиды:

“Субханәкә”, “Әғузу-бисмилләһ”, “Фатиха” мен бірге бір сүре оқып, рүкуғ мен сәжделерді жасағаннан кейін “Аллаһу әкбар” деп орнынан тұрады. “Әғузу-бисмилләһ”, “Фатиха” мен бір сүре оқып, тағы да рүкуғ және сәжделерді орындаған соң отырады. “Әттәхияту”, “Аллаһуммә салли”, “Аллаһуммә бәрик” және “Раббәнә әтинә” дұғаларын оқып, әуелі оң жаққа, содан соң сол жаққа сәлем береді.

Үш рәқағатты ақшам және үтір намаздарының үшінші рәқағатында имамға ұйыған адам, имаммен бірге сол рәқағатты оқиды. “Әттәхиятуді” оқып, имамның сәлем беруін күтеді. Имам оң жаққа сәлем берісімен, өзі сәлем бермей “Аллаһу әкбар” деп орнынан тұрады. “Субханәкә”, “Әғузу-бисмилләһ”, “Фатиха” мен бір сүре оқып, рүкуғ мен сәжделерді жасағаннан кейін отырады. Мұнда тек қана “Әттәхиятуді” оқиды, түрегеліп “Бисмилләһ” пен “Фатиха” және бір сүре оқылған соң рүкуғ және сәждені орындаپ отырады. “Әттәхияту”, “Аллаһуммә салли”, “Аллаһуммә бәрик” және “Раббәнә әтинә” дұғаларын оқып, әуелі оң жаққа, содан соң сол жаққа сәлем беріп, намазын бітіреді.

Төрт рәқағаттың намаздың төртінші рәқағатында имамға үй-ыған адам:

Жоғарыдағыдан имаммен бірге сол рәқағатты оқып, соңғы отырыста “Әттәхиятуді” оқып, күтеді. Имам оң жаққа сәлем бергеннен кейін, сәлем берместен “Аллаһу әкбар” деп орнынан тұрады. Тұрғанда “Әғузу-бисмилләһ”, “Фатиха” мен бір сүре оқиды. Содан соң, рүкуғ, сәжделерді орындаپ, отырады. Тек қана “Әттәхиятуді” оқып, түрегеледі де “Әғузу-бисмилләһ”, “Фатиха” мен бір сүре оқып, рүкуғ мен сәжделерді ретімен орындаіды. Содан соң отырмай, орнынан тұрып “Бисмилләһ” пен “Фатиханы” оқып алып (мұнда қосымша сүре оқылмайды) рүкуғ

пен сәжделерді жасап, отырады. “Әттәхияту”, “Аллаһұммә салли”, “Аллаһұммә бәрик” және “Раббәнә әтиңә” дүғаларын оқып, әуелі он жаққа, содан соң сол жаққа сәлем беріп, намазын бітіреді.

Сонғы рәқағаттың рұкуғынан тұрғаннан кейін имамға қосылған адам имам он жаққа сәлем берісімен “Аллаһу әкбар” деп орнынан тұрып, өзі бастан-аяқ барлық рәқағаттарды оқып шығады.

ЖҰМА КҮНІ ЖӘНЕ ЖҰМА НАМАЗЫ

Жұма – мұсылмандар үшін қасиетті күн. Сондықтан мұсылмандар бұл күнді қуанышпен қарсы алып, жуынып, тазаланып, жаңа киімдерін киіп мешітке баруы керек. Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай дейді:

“Егер кімде-кім дәрет алып, жұмаға келіп, ұндеңей құтпа тыңдаса, үш күн артығымен сол жұмадан келесі жұмаға дейінгі күнелары кешіріледі”³

Жұма намазы: төрт сұннет, екі парыз және төрті сонғы сұннет болып барлығы он рәқағат. Жұма күндері бесін намазының уақытында оқылады және ол күні бесін оқылмайды. Жұма намазының парызы жағағатпен оқылады, жеке оқылмайды.

ЖҰМА НАМАЗЫ КІМДЕРГЕ ПАРЫЗ?

Жұма намазының парыз болуы үшін мұсылман, ақыл-есі дұрыс, ба-лиғат жасына жетуі керек. Бұлардан басқа алты шарт тағы бар.

Жұма намазының парыз болуының шарттары:

- 1) Ер адам болу (әйелдерге парыз емес);
- 2) Басы бос, яғни азат кісі болу;
- 3) Жолаушы болмау;
- 4) Дені сау болу;
- 5) Соқыр болмау;
- 6) Өз аяғымен бара алатындей болу.

³ Риязус-салихин”, II том, 440 бет

Бұл шарттарға сәйкес келмеген адамға жұма намазы парыз емес. Бірақ мұндаған адам мешітке барып жұма намазын оқитын болса, сол күнгі бесін намаздың орнына есептеледі.

Жұма намазы дұрыс (сахих) болу үшін алты шарттың орындалуы қажет.

Жұма намазының дұрыс болуының шарттары:

- 1) Жұма намазының бесін мезгілінде оқылуы;
- 2) Парыздан бұрын құтпаның оқылуы;
- 3) Жұма оқылатын мекеннің жүрттың барлығына есігі ашық болуы;
- 4) Имамнан басқа кем дегендे үш ер адам жамағат болуы;
- 5) Жұма намазын оқытатын адам мемлекет тағайындаған немесе рұқсат берген адам болуы;
- 6) Жұма оқылатын жердің қаланың ішінде немесе соған дәрежесі тең келетіндей жерде болуы.

ЖҰМА НАМАЗЫНЫҢ ОҚЫЛУЫ

Жұма күні түсте азан оқылған соң әуелі төрт рәкағат алғашқы сұннет оқылады. Былайша ниет етіледі: “Ниет еттім Алла разылығы үшін жұма намазының алғашқы сұннетін оқуға”.

Жұманың алғашқы сұннетінің оқылуы бесін намазының төрт рәкағат сұннеті сияқты. Сұннет оқылған соң мешіттің ішінде тағы да азан айтылады. Содан кейін имам мінберге шығып, құтпа оқиды. Құтпа біткеннен кейін қамат айтылып, жұманың екі рәкағат парызы жамағатпен оқылады. Имамның артында тұрган жамағат былайша ниет етеді: “Ниет еттім Алла разылығы үшін жұма намазының парызын оқуға, ұйыымдың осы имамға”.

Парыздан кейін жұманың төрт рәкағат сұннеті оқылады. Мұның да оқылуы жұманың алғашқы сұннеті сияқты. Ниеті былай айттылады: “Ниет еттім Алла разылығы үшін жұманың сұннетін оқуға”.

Жұма намазы осылайша бітеді.

АЙТ НАМАЗДАРЫ

Айт – куанышты күн деген сөз. Жамағатпен оқылатын айт намаздары мұсылмандар арасында бірлік пен ынтымақтың тамаша көрсеткіші. Айт – мұсылмандарды етene жақындастырып, өзара реніш, араздықтарын жойып, бауырласу сезімдерін күшетететін маңызды күндер. Мейрамдар – Алланың мүмин құлдарына берген сыйы.

Мұсылмандардың жылда екі діни мейрамы бар:

- 1) Ораза айты.
- 2) Құрбан айты.

Жұма намазы кімдерге парыз болып есептелсе, сол адамдарға айт намаздарын оқу – уәжіп. Айт намазы екі рәкағат болып, жамағатпен оқылады. Айт намаздарында азан шақыру және қамат айту жоқ. Айт намазының құтпасы сұннет және ол намаздан соң оқылады. Ал жұма құтпасы парыз және екі рәкағат парыздан бұрын оқылады.

Басқа намаздардан айырмашылығы – айт намаздарының бірінші рәкағатында үш, екінші рәкағатында үш реттен алты тәкбір алынады. Бұл тәкбірлер “Зәуәид тәкбірлер (артық тәкбірлер)” деп аталады.

АЙТ НАМАЗДАРЫНЫҢ ОҚЫЛУЫ

Ораза айт намазы:

Бірінші рәкағат:

- 1) Жамағат тұзу сап тұзеп, имамның артында тұрып “Ниет еттім Алла ризалығы үшін ораза айт намазын оқуға, ұйыдым осы имамға” деп ниет етіледі.
- 2) Имам “Аллаһу әкбәр” деп қолдарын жоғары көтергенде жамағат та имамнан кейін “Аллаһу әкбәр” деп қолдарын жоғары көтеріп, содан кейін қолдарын байлайды.
- 3) Имам да, жамағат та іштерінен “сұбханәкә”-ні оқиды. Содан кейін үш рет тәкбір алады. Тәкбірлер былайша алынады:

Бірінші тәкбір: Имам дауыстап, ал жамағат оның артынша іштерінен “Аллаһу әкбәр” деп (ифтихар тәкбіріндегідей) қолдарын жоғары

көтеріп, содан кейін төмен түсіреді. Бұл жерде қысқа бір уақыт аялдайды.

Екінші тәкбір: Екінші рет “Аллаху әкбәр” деп қолдарын жоғары көтеріп, тағы да төмен түсіреді де, бірінші тәкбірдегідей қысқа уақыт тұрады.

Үшінші тәкбір: Тағы да “Алалұ әкбәр” деп қолдарын жоғары көтергеннен кейін түсіріп жібермей, байлайды.

4) Содан кейін имам ішінен “Әғузу Бисмилләһ”, дауыстап “Фатиха” мен бір сүре оқиды. (Жамағат ештеңе оқымай имамды тыңдайды).

5) Рұкуғ пен сәжделерді орындаپ екінші рәқағатқа тұрып, қолдарын байлайды.

Екінші рәқағат:

6) Имама ішінен “Бисмилләһ”, дауыстап “Фатиха” мен бір сүре оқиды. Сүре бітісімен имам дауыстап, ал жамағат іштерінен (бірінші рәқағаттағыдай) үш рет тағы тәкбір алады, үшінші тәкбірден кейін қолдарын байламай, төртінші тәкбір алып, рұкуғқа барады, содан кейін сәжделерді орындаپ, отырады.

7) Отырғанда имам мен жамағат ““Әттәхияту”, “Аллаһуммә салли”, “Аллаһуммә бәрик” және “Раббәнә этинә” дүғаларын оқып, әуелі он жаққа, содан кейін сол жаққа сәлем беріп, намазын бітіреді. Намаздан соң құтпа оқылады.

Құрбан айт намазы:

8) “Ниет еттім Алла разылығы үшін құрбан айт намазын оқуға, ұйыдым осы имамға” деп ниет етіледі.

9) Имам “Аллаху әкбар” деп ифтитах тәкбірін алғаннан кейін жамағат та “Аллаху әкбар” деп қолдарын жоғары көтеріп, содан кейін қолдарын байлайды.

Ниеттен кейінгісі дәл ораза айт намазы сияқты орындалады. Намаздан кейін құтпа оқылады.

ТӘШРИҚ ТӘКБІРЛЕРІ

Құрбан айттан бір күн бұрын “Арапа” күнінің таңғы намазынан бастап айттың төртінші күнінің екінші намазына дейінгі уақытта парыз намаздарының артынан сәлемнен кейін бір рет:

Оқылуы: “**Аллаһу әкбар, Аллаһу әкбар, Лә иләһә иллаллаһу уәллаһу әкбар. Аллаһу әкбар уә лилләһи хамд**” деп тәкбір айту уәжіп. Бұны “Тәшриқ тәкбірі” дейді.

Бұл тәкбір жамағатпен және жеке намаз оқығандарға, жолаушыға, жолаушы еместерге, ер-әйелдерге уәжіп.

Тәшриқ күндерінде қазаға қалған намаздардың қазасы тәшриқ күндерінде өтелетін болса, “тәшриқ тәкбірін” айту керек. Тәшриқ күндері біткеннен кейін қазасы оқылса, тәкбір айтылмайды.

Айт күндеріндегі міндеттеріміз:

Айт күні таңертен ерте тұру, жуыну, тіс тазалау, әдемі киіну және исі су сеуіп, мешітке бару, кездескен адамдарға құрмет көрсету, кедейлерге көмек көрсете отырып қуанышқа кенелту, дін бауырларымызды айтымен құттықтау, үлкендердің үйіне барып сәлем беру, марқұмдардың атынан садақа беру, қайтыс болғандардың рухына Құран оку, дұға оқу, реніш, араздықтарды ұмытып, араздарды татуластыру, балаларға сыйлықтар беріп қуанту – басты міндеттеріміз.

ТАРАУИХ НАМАЗЫ

Тарауих намазы жиырма рәқағат. Ерлер мен әйелдерге сұннет мұеккәдә, яғни, бекітілген сұннет. Ол Рамазан айында оқылады. Аурұ немесе жолаушы болып, ораза ұстай алмаған адамдардың да Тарауих намазын оқуы – сұннет. Тарауих намазын мешітте жамағатпен оқыған сұннет әрі сауабы мол. Үйде де жалғыз немесе жамағатпен оқуға болады. Бірақ мешітте оқыған артық. Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай дейді:

“Артықшылығына сене отырып, сауабын үміт ете отырып, Алла разылығы үшін Рамазан айында тұнде ғибадат ететін (Тарауих намазын оқитын) адамның өткен күнелары кешіріледі.”⁴

4 Риязус-салихин”, II том, 467 бет

Тарауих намазының оқылуы:

Тарауих намазы құптан намазынан кейін оқылады. Одан бұрын оқылмайды. Үтір намазы Рамазан айында Тарауихтан кейін оқылады. Тарауихтан бұрын да оқуға болады.

Жиырма рәкағат Тарауих намазын екі рәкағаттан да, төрт рәкағаттан да оқуға болады. Екеуінде де намаз жиырма рәкағатпен тәмәмдалады.

Екі рәкағатта бір сәлем беріліп оқылатын Тарауихтың жа- магатпен оқылуы:

Құптан намазының парызы мен соңғы сұннетінен кейін Тарауих намазы басталады.

Намазды оқытатын имам: “Ниет еттім Алла разылығы үшін маған ұйығандарға имам болып, Тарауих намазын оқуға” деп ниет етіп, ифтихата тәкбірін алып, қолдарын байлайды.

Имамға ұйыған жамағат: “Ниет еттім Алла разылығы үшін Тарауих намазын оқуға, ұйыдым осы имамға” деп ниет етіп, имам тәкбір алышымен “Аллаһу әкбар” деп тәкбір алып, қолдарын байлайды.

Содан соң имам мен жамағат іштерінен “Субханәкәні” оқиды. Ол біткеннен кейін имам ішінен “Әғузу, бисмилләһ”, дауыстап “Фатиха” мен бір сүре оқып, жамағатпен бірге рүқуг және сәжделерді орындалап, отырады.

Отырғанда Имам және жамағат “Әттәхияту”, “Аллаһуммә салли”, “Аллаһуммә бәрик” және “Раббәнә әтинә” дұғаларын оқып, сәлем береді. Осылайша екі рәкағат бітеді.

Орнынан түрып, жоғарыда айтып өткеніміздей, екі рәкағаттан намазын жалғастыра береді. 10 рет екі рәкағаттан оқыса, жиырма рәкағат Тарауих намазы бітеді. Содан кейін уш рәкағат Үтір намазы жамағатпен оқылады.

Екі рәкағат Тарауихтың жеke оқылуы:

“Ниет еттім Алла разылығы үшін Тарауих намазын оқуға” деп ниет етіп, таңғы намаздың екі рәкағат сұннеті сияқты оқылады.

Жиырма рәкағат біткенше екі рәкағаттан оқылады, тарауих бітісімен Үтір намазы оқылады.

Төрт рәқағатта бір сәлем беріліп оқылатын Тарауихтың жа- мағатпен оқылуы:

Имам мен жамағат жоғарыда айтып өткеніміздей ниет ете отырып, ифтихар тәкбірін алады да, қолдарын байлайды. Имам мен жамағат іштерінен “Субханәкәні” оқығаннан кейін имам ішінен “Әғузу, бисмилләһ”, дауыстап “Фатиха” мен бір сүре оқып, жамағатпен бірге рүкуғ және сәжделерді орындалап, екінші рәқағатқа тұрады.

Тұрғанда имам ішінен “Бисмиллахты”, дауыстап Фатиха мен бір сүрені оқып рүкуғ сәжделерді жасап, отырады. Екінші рәқағаттың сонында отырыста имам мен жамағат “Әттәхияту”, “Аллаһуммә салли”, “Аллаһуммә бәрик” дүғаларын оқып, үшінші рәқағатқа тұрады.

Үшінші рәқағатта имам да, жамағат та іштерінен “Субханәкәні” оқиды. Кейін имам ішінен “Әғузу, бисмилләһ”, дауыстап “Фатиха” мен бір сүре оқиды. Содан кейін рүкуғ пен сәжделерді орындалап, төртінші рәқағатқа тұрады.

Имам ішінен “Бисмиллахты”, дауыстап Фатиха мен бір сүрені оқып, рүкуғ сәжделерді жасап, отырады.

Отырғанда имам мен жамағат “Әттәхияту”, “Аллаһуммә салли”, “Аллаһуммә бәрик” және “Раббәнә этинә” дүғаларын оқығаннан кейін сәлем береді. Осылайша Тарауих намазының алғашқы төрт рәқағаты аяқталады.

Осыдан кейін тұрып дәл жоғарыдағыдай төрт-төрт рәқағаттан оқыла береді. Бес рет төрт рәқағаттан оқығанда жиырма рәкәғат Тарауих намазы оқылады.

Содан кейін тағы да жамағатпен Үтір намазы оқылады.

Төрт рәқағаттың Тарауихтың жеке оқылуы:

“Ниет еттім Алла разылығы үшін Тарауих намазын оқуға” деп ниет етіліп, екінші намазының сұннеті сияқты оқылады, айырмашылық ниетінде. Осылай төрт рәқағаттан оқылып, жиырма рәқағат біtedі, сонынан Үтір намазы оқылады.

ОТЫРЫП ЖӘНЕ ИШАРАМЕН НАМАЗ ОҚУ

Ислам дінінде киыншылық жоқ. Ғибадаттар адамның әліне және құшіне қарай атқарылады. Намазды тұрып оқи алмағандар, отырып оқиды.

Мұндай жағдайда намаздың түрегеп тұрып орындалатын қимылда-ры отырып жасалынады. Содан кейін иіліп рұкуғ жасайды. Рұкуғдан басын көтеріп, сәждеге жығылады. Осылай намазын жалғастыра береді.

Егер мәндайын жерге қойып сәждे етуге күші жетпесе, басымен ишара етеді. Бұл “**ым-ишарамен оқылатын намаз**” деп атала-ды. Рұкуғ пен сәждені басымен ишарат етіп орындарды. Мұндай жағдайдағы адам рұкуғда басын аз ғана еңкейтеді, ал сәждеде одан да төменирек еңкейтеді. Егер сәждеде рұкуғдан қарағанда төменирек иіл-месе намазы сахих (дұрыс) болмайды.

Науқас отыра алмайтындағы жағдайда болса, жатқан күйі бас ишара-сымен намаз оқиды. Басымен де ишара етіп намаз оқуға шамасы жет-пейтіндер намазын сауыққаннан кейін оқуға болады.

ЖОЛАУШЫ НАМАЗЫ

Қалыпты орташа жүріспен 18 сағаттық (шамамен 90 шақырым) бір жерге бару үшін үйінен, ауылынан шыққан адам жолаушы болып есеп-теледі.

Жолаушы адам барытын жеріне дейін жолаушы болғаны сияқты, барған жерінде 15 күннен аз уақыт қаламын деп жолға шықса, бірақ 15 күн немесе одан да көп қалса жолаушы болып есептеледі. Ал 15 күн немесе одан да көп қаламын деген оймен жолға шықса, жолаушы болып есептелмейді.

Дініміз жолаушыларға женілдіктер жасаған:

Жолаушы төрт рәқағат парыз намаздарын екі рәқағат етіп оқиды. Таң намазының екі рәқағат парызы, ақшам намазының үш рәқағат па-рызы мен үтір намазын толық орындарды. Ал егер уақыты ыңғайлы, жеткілікті болса, сұннеттерін қысқартпай толық оқиды.

Жолаушы адам жолаушы емес имамға ұйыған жағдайда, имаммен бірге төрт рәқағат парызды толық оқиды. Жолаушы адам жолаушы

емес адамға имам болса, имам екінші рәқағаттың аяғында сәлем береді, ал жолаушы емес жамағат өздері төрт рәқағаттарын бітіреді. Жолаушы сапар кезінде қаза болған төрт рәқағат намазын сапардан кейін де екі рәқағат қылып қаза етіп оқиды. Жолаушы дәрет алып киген мәсінің үстінен үш күн, үш тұн мәсіх тарта береді.

Жолаушы Рамазан айында қаласа ораза ұстайды, қаласа кейінге қалдырып, еліне келгеннен кейін ұстайды. Ораза ұстай еш қыыншылық тудырмаса, жолда да ораза ұстағаны жақсы. Жолаушы Жұма және Айт намаздарын оқымаса да болады. Бірақ оқыса, намазы дұрыс болып есептеледі. Жұма намазын оқи алмаса, Бесін намазын оқиды.

Міне, бұлар жол жүрудің қыыншылықтарын ескере отырып, дініміздің жолаушыларға көрсеткен женілдіктері.

УАҚЫТЫ ӨТІП КЕТКЕН НАМАЗДАРДЫҢ ҚАЗАСЫ

Намазды уақытында оқу “әда”, уақыты шыққанан кейін оқу “қаза” деп аталады. Намазды біле тұра, себепсіз уақытынан кейінге қалдыру күнә. Қазасын оқумен орны толуы мүмкін. Бірақ уақытынан кейінге қалдырғаны үшін Алладан кешірім сұрау керек.

Бес уақыт намаздың парыздары мен үтір намазының қазалары оқылады. Уақыты шығып кеткеннен кейін сұннет намаздарының қазасы оқылмайды. Тек қана Таң намазы қалып қойса, парызымен бірге сұннетін де Күн әбден шығып болғаннан бастап, дәл төбеге келгене дейін қаза етіп оқиды. Қаза намазын оқу үшін арнайы уақыт жоқ. Бірақ үш мәкрүһ уақытта, яғни күн шығып келе жатқанда, күн тас төбеде түрғанда, күн батып бара жатқанда оқылмайды.

Уақыты өткен намаздардың қазасын оқығанда қай күннің қай уақыт намазы екендігін білмесе: “Ниет еттім Алла разылығы үшін қазаға қалған алғашқы таң намазының парызын оқуға” деп ниет етіледі. Басқа намаздар мен Үтір намазының қазасы үшін де алғашқы бесін, алғашқы екінші, алғашқы ақшам, алғашқы құптан, алғашқы үтір намазын оқуға деп ниет етеді немесе ең соңғы таң, соңғы бесін, соңғы екінші, соңғы ақшам, соңғы құптан және соңғы үтір деп ниет етеді.

ТИЛӘУӘТ СӘЖДЕСІ

Тиләуәт сәждесі – Аллаға құрмет. Құран Кәрімнің 14 сүресінде сәжде аяты бар. Олардың бірін оқыған немесе естіген адамға сәжде ету уәжіп.

Сәжде аяты намазда оқылса, “Тиләуәт сәждесін” намазда жасау керек. Сәжде аятынан соң Құран оқу жалғасатын болса, сәжде аятын оқысымен тиләуәт сәждесін дереу орындал, қайта тұрып намазды жалғастыру керек. Егер сәжде аятынан кейін Құран оқуды жалғастырмайтын болса, бір, екі, ең көп дегенде үш аят оқып рұкуғ, сәждеге жығылады, осы сәждемен тиләуәт сәждесі орындалған болады, арнайы тиләуәт сәждесін жасау қажет емес.

Намазда оқылған сәжде аяты намазда емес адам естісе, сәжде етуі керек. Ал егер намазда тұрған адам намазда емес адамның оқыған сәжде аятын естісе, оған да намаздан кейін тиләуәт сәждесін жасау керек болады.

Намазда сәжде аятын оқыған адам намазда тиләуәт сәждесін жасау керек. Намаз біткеннен кейін жасалмайды. Имам намазда сәжде аятын оқыса, өзі де оған үйіп тұрған жамағат та сәжде жасайды. Тиләуәт сәждесі намаз окуы міндет болғандарға уәжіп. Етеккір халіндегі, жаңа босанған әйелдерге уәжіп емес.

Намаздан тыс тиләуәт сәждесінің жасалуы:

Дәретті алып, құбылаға қарайды. Тиләуәт сәждесіне ниет етіп, қолдарын көтермesten “Аллаһу әкбар” деп сәждеге жығылады. Сәждеде үш рет “сұхана раббіл-ағла” дегеннен кейін “Аллаһу әкбар” деп орнынан тұрады. Тұрғанда: “Фұфранәкә Раббәнә уә иләйкәл масиир” деп айту мұстахап. Сәжде бір рет жасалады. Сәждеден кейін сәлем берілмейді.

Құран Кәрімде сәжде аяты кездесетін он төрт сүре бар:

1) Ағраф сүресі (206 -аят)	8) Нәміл сүресі (25- аят)
2) Рағыд сүресі (15- аят)	9) Сәжде сүресі (15- аят)
3) Нахыл сүресі (48- аят)	10) Сад сүресі (24- аят)
4) Исра сүресі (107- аят)	11) Фұссилат сүресі (37- аят)

5) Мәриям сұрлесі (58- аят)	12) Нәжім сұрлесі (62- аят)
6) Хаж сұрлесі (18- аят)	13) Иншиқақ сұрлесі (21- аят)
7) Фұрқан сұрлесі (60- аят)	14) Алақ сұрлесі (19- аят)

ЖАНАЗА НАМАЗЫ

Жаназа намазы – парыз кифая. Қайтқан адамға дүға жасалынады. Мұсылман бауырының кемшіліктері мен күнәларының Алладан кешірілуін сұрайды. Оны соңғы ақтық сапарға шығарып салады.

Кімге жаназа намазы оқылады:

Өлген адамның жаназа намазын оқу үшін алты шарт болу керек. Олар мыналар:

- 1) Өлген адамның мұсылман болуы;
- 2) Таза болуы (яғни жуынып, таза кебінге оралуы);
- 3) Жамағаттың алдында болуы;
- 4) Өлген адамның барлық денесі немесе денесінің жартысынан көбісі, я болмаса басы мен бірге денесінің жартысы болуы керек;
- 5) Жаназа намазын оқитын адамның үзірі (себебі) болмаса тұрып оқуы;
- 6) Жаназаның жерде болуы, иықта немесе малдың үстінде болмасы керек.

Жаназа намазы парыз кифая болғандықтан, кейбір мұсылмандар оқыса, басқаларға міндет емес. Жаназа намазын жамағатпен оқу шарт емес. Тек қана бір ер адам немесе әйел адам жаназа намазын оқыса, парыз орындалған болып есептеледі. Басқа намаздарды бұзатын нәрселер жаназа намазын да бұзады. Намаз оқылуы мәкрүх болып есептелетін, үш уақыттан басқа уақыттарда жаназа намазын оқуға болады.

Жаназа намазының рүкіндері төрт тәкбір мен қиям (тік тұру). Сәлем беру уәжіп. Жаназа намазында рұкуғ, сәждे жоқ.

Жаназа намазының сұннеттері:

- 1) Намазды өткізетін имам марқұмның қеудесінің тұсында тұруы.

- 2) Бірінші тәкбірден кейін “Субханәкәні” оқу.
- 3) Екінші тәкбірден кейін “Аллаһуммә салли” және “Аллаһуммә бәрік” оқу.
- 4) Үшінші тәкбірден кейін дұға оқу.

ЖАНАЗА НАМАЗЫНЫҢ ОҚЫЛУЫ

Марқұм жуылып, кебіндеп намаз оқылатын жерге “Мусаллаға” қойылады. Жаназа жамағаттың алдында болады. Намазды өткізетін имам өлген адамның қеуде түсында тұрады. Ал жамағат құбылаға қарап, имамның артында сапқа тұрады. Жамағаттың үш сап болып тұруы мұстахаб.

Ниет еткен кезде марқұмның ер немесе әйел кісі, ер бала немесе қыз бала екені айтылып өтеді.

Намазды өтейтін имам: “Ниет еттім Алла разылығы үшін дайын тұрған жаназа намазын оқуға және (марқұм ер кісі болса) осы ер кісі үшін дұға етуге” деп ниет етіледі.

Марқұм әйел болса, “Осы әйел кісі үшін дұға етуге”,

марқұм ер бала болса, “Осы бала үшін дұға етуге”,

марқұм қыз бала болса, “Осы қыз бала үшін дұға етуге” деп айтылады.

Имамның артындағы жамағат: “Ниет еттім Алла разылығы үшін мына марқұмның жаназа намазын оқуға, мынау ер кісі (немесе әйел кісі, ер бала, қыз бала) үшін дұға етуге, ұйыдым имамға” деп ниет өтеді.

Жамағаттың ішіндегі біреу өлген адамның ер ме, әйел ме екендігін білмесе былайша ниет өтеді: “Ниет еттім Алла разылығы үшін имам өткізgelі жатқан жаназа намазына, марқұмға дұға үшін ұйыдым осы имамға”.

Ниет еткеннен кейін имам дауыстап, оның артынан жамағат іштерінен “Аллаһу әкбар” деп бірінші тәкбірді алып, басқа намаздағыдай құлақ қағып, қол байлаған соң “Субханәкәні” оқиды. Басқа намаздарда оқылмайтын субханәкәдағы “уә жәллә сәнәук” сөзі де оқылады.

“Субханәкә” оқылғаннан кейін қол көтерілмей имам дауыстап, ал жамағат іштерінен “Аллаһу әкбар” деп екінші тәкбірді алады. Имам да, жамағат та іштерінен “Аллаһуммә Салли және Аллаһумма бәрикті” оқиды.

Содан кейін қол көтерілмей тағы да “Аллаһу әкбар” деп үшінші тәкбірді алады да, жаназа дұғасын оқиды. Жаназа дұғасын білмейтін адам Құныт дұғасын оқыса болады. Құныт дұғасын да білмейтін адам “Раббанә этинә фиддүнийә хасанәтән уә фил ахирати хасанәтән уә қина азабән нәэр” аятын оқиды.

Содан кейін қол көтермей тағы да “Аллаһу әкбар” деп төртінші тәкбірді алып, ештеңе оқымастан әуелі оң жаққа басын бұрып: “Әс-сәләму аләйкум уа рахматуллан” дейді, содан кейін сол жаққа бұрып “Әссәләму аләйкум уә рахматуллан” деп Жаназа намазын бітіреді.

Жаназа намазының үшінші тәкбірінен кейін оқылатын дұгаслар:

Әр жаназа үшін мына дұға оқылады:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيَّتَا وَمَيِّتَنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَذَكَرِنَا وَأَنْشَانَ وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا
 اللَّهُمَّ مَنْ أَخْيَيْتُهُ مِنَ الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتُهُ مِنَ الْإِيمَانِ

Оқылуы: “Аллаһумма әғфир ли хайнәә уа мәйтінә уа шәәнидинәә уә ғаибинәә уә зәкәринәә уә унсәенә уә сағириңәә уә кәбіринәә”

Аллаһумма мән ахйәйтәһу миннәә фә әхйиһи аләл исләм. Уа мән тәуәффәйтәһу миннәә фә тәуәффәһу аләл имәен.

Мағынасы: Ya, Рabbым! Тірімізді, өлімізді, осы жердегі қатысушыларды, бұл жерге жете алмағандарды, ерлерімізді, әйелдерімізді, кішімізді, ұлkenімізді кешіре гөр.

Ya, Рabbым! Бізден кейінгі жаңа ұрпақтарды мұсылман қылып жарат! Біздің ішімізден ажалы келіп өletіндерді иманды қыл.

Осыдан кейін жаназаға байланысты дұғалардың бірі оқылады:

1) Жаназа ер кісі болса мына дұға оқылады:

وَخُصَّ هَذَا الْمَيِّتَةَ بِالرَّوْحِ وَالرَّاحَةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّضْوَانِ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مُحْسِنًا فَزُدْ فِي إِحْسَانِهِ وَإِنْ كَانَ مُسِيءًا فَتَجَوَّرْ عَنْهُ وَلَقِهِ الْأَمْنُ وَالبُشْرَى وَالْكَرَامَةُ وَالرُّلْفَى بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Оқылуы: “Уа хусса һәзал мәйиттә бирраухи уар-раахати уәр-рахмати уәл мәғфирати уәр-ридуән. Аллаһұммә ин кәнә мұхсинән фәзид фи ихсаниһи уә ин кәнә мусиән фәтә-жәеүәз анһу уә лаққиһил әмнә уәл бушра уәл кәрамәтә уәз зұлфә бирахмәтикә йә әрхамәр раахимиин”.

Мағынасы: Раббым! Бұл өлген кісіге таза ауада мәңгі рахат, шексіз мейіріммен күнәларын кешіріп, жәннattta да өмір бер.

Уа, Алла! Бұл адам жақсылық жасаған болса, оның сыйын артығымен бер. Егер жамандық жасаған болса, кешірім ет. Күнәларын кешіре гөр. Бұл марқұмды мейірім шапағатыңа бөлеп, ақырет күнінде үлкен мәртебеге жеткіз. Уа, мейірімділердің мейірімдісі Алла!

2) Жаназа әйел адам болса мына дұға оқылады:

وَخُصَّ هَذِهِ الْمَيِّتَةَ بِالرَّوْحِ وَالرَّاحَةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّضْوَانِ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ مُحْسِنَةً فَزُدْ فِي إِحْسَانِهَا وَإِنْ كَانَتْ مُسِيءَةً فَتَجَوَّرْ عَنْهَا وَلَقِهَا الْأَمْنُ وَالبُشْرَى وَالْكَرَامَةُ وَالرُّلْفَى بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Оқылуы: “Уа хусса һәзиһил мәйиттә бир раухи уар-рахати уәл мәғфирати уәр-ридууән. Аллаһұммә ин кәнәт мұхсинәтән фәзид фи ихсәниһе, уә ин кәнәт мусиәтән фәтә жәеүәз анһе уә ләққиһел әмнә уәл бушра уәл кәрамәтә уәззулфә бирахматикә йә әрхамәр раахимиин”.

Мағынасы: Раббым! Бұл кісіге таза ауада мәңгі рахат, шексіз мейірім мен күнәларын кешіріп жәннatttan жай бер.

Уа, Алла! Бұл марқұм жақсылық жасаған болса, сыйын артығымен бер. Ал егер жамандық жасаған болса, кешірім ет. Күнәларын кешіре гөр. Бұл адамды мейірім шапағатыңа бөлеп, ақырет күнінде жоғары мәртебеге жеткіз. Уа, мейірімділердің мейірімдісі Алла!

3) Жаназа ер бала болса, мына дұға оқылады:

اللَّهُمَّ اجْعِلْهُ لَنَا فَرِطًا وَاجْعِلْهُ لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا وَجْعِلْهُ لَنَا شَافِعًا وَمُشَفِّعًا

Оқылуы: “Аллаһұммәж-алһу ләнә фәратан уәж алһу ләнә әжрән уә зұхрән уәж алһу ләнә шафиан уә мүшәффиган”.

Мағынасы: Алла! Мына баланы жәннатта бізді қарсы алушы ете гөр!

Уа, Алла! Бұл баланы біз үшін шапағатшы қылып, шапағатын қабыл ала гөр.

4) Жаназа қызы бала болса, мына дұға оқылады:

اللَّهُمَّ اجْعِلْهَا لَنَا فَرِطًا وَاجْعِلْهَا لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا وَجْعِلْهَا لَنَا شَافِعَةً وَمُشَفِّعَةً

Оқылуы: “Аллаһұммәж-алһә ләнә фәратан уәж алһә ләнә әжрән уә зұхрән уәж алһәләнә шағиғатан уә мүшәффәгатән”.

Мағынасы: Алла! Бұл баланы жәннатта бізді қарсы алушы ете гөр!

Уа, Алла! Бұл баланы біз үшін шапағатшы қылып, шапағатын қабыл ала гөр.

Жаназа дұғаларын білмейтіндер мына аятты дұға ниетімен оқыса болады.

رَبَّنَا إِنَّا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ وَقَتَنَا عَذَابَ النَّارِ

Оқылуы: “Раббәнә атинә фиддуния хасәнәтән уә фил ахирати хасәнәтән уә қина азәбән нәэр”.

Мағынасы: “Уа, Раббым! Бізге бұл дүниеде игілік бер, ақыретте де игілік бер, бізді тозақ отынан сақтай гөр”.

СҮРАҚТАР:

- 1) Сәху сәждесі деген не және ол қандай жағдайларда жасалады?
- 2) Жамағатпен намаз оқудың артықшылықтарын айтып беріңіз.
- 3) Мешітте нелерге көніл бөлуіміз керек?
- 4) Мешіт бөліктерін айтыңыз.

- 5) Имамға ұйыған адам жамағатпен намазды қалай оқиды?
- 6) Жұма намазы кімдерге парыз?
- 7) Жұма намазы қанша рәкағат?
- 8) Айт намазы кімдерге уәжіп?
- 9) Айт намазының басқа намаздардан айырмашылығы не?
- 10) Тәшриқ тәкбірлерін айтып беріңіз?
- 11) Айт күндеріндегі міндеттеріміз нелер?
- 12) Тарапых намазының артықшылығын айтып беріңіз.
- 13) Тарапых намазы қалай оқылады?
- 14) Отырып және ым-ишарамен қалай намаз оқылады?
- 15) Жолаушы деген кім? Олар намазын қалай оқиды?
- 16) “Әда” және “қаза” деген не? Уақыты өткен намаздардың қазасы қалай оқылады?
- 17) Тиләуэт сәждесі деген не, қалай жасалады?
- 18) Кімдердің жаназа намазы оқылады?
- 19) Жаназа намазына қалай ниет етіледі және Жаназа намазы қалай оқылады?

Тақырыптар:

- Оразаның маңызы және оның пайдалары
- Ораза кімдерге парыз?
- Сәресі және ауызашардың артықшылығы, ауызашар дұғасы
- Оразага қашан және қалай ниет етіледі?
- Оразаның түрлері.
- Рамазан айында ұстай алмаған оразаны басқа уақытта ұстауға рұқсат еткен жағдайлар, фидия мәселесі.
- Рамазан айында себепсіз ораза ұстамаудың үкімі.
- Оразаны бұзатын әрі қазасын, әрі кәффаратын қажет ететін жағдайлар.
- Оразаны бұзатын, тек қана қазасын керек ететін жағдайлар
- Оразаны бұзбайтын жағдайлар.
- Ораза ұстаған адамға мәкрүх жағдайлар.
- Ораза ұстаған адамға мәкрүх емес жағдайлар.

ОРАЗАНЫҢ МАҢЫЗЫ

Исламның бес шартының үшіншісі – Рамазан айында ораза ұстau. Ораза ұстau, хижреттің екінші жылында парыз болды.

Ораза – ниет етіп таң ағара бастағаннан кешкे күн батқанша тамақ жемеу, ішпеу және ерлі-зайыптылардың жыныстық қатынаста болмады дегенді білдіреді.

Рамазан айы кей жылдары 29 күн, ал кейбір жылдары 30 күн болады. Рамазан айы 29 күн болған кезде де ораза толық болып есептеледі. Өйткені парыз болғаны сол айда толығымен ораза ұстau. Өйткені, пайғамбарымыз тоғыз мэрте Рамазан оразасын тұтқан. Бұл рамазандардың төртеуі 29, ал бесеуі 30 күн болған.

Рамазан – мұсылмандар үшін қасиетті және берекелі ай. Ислам таңы осы айда атып, дүниені жарығына бөлеген, ұлы кітабымыз Құран Кәрім осы айда түсе бастаған. Мың айдан да қадірлі болып есепте-

летін Қадір тұні де осы айдың ішінде. Ішкі дүниемізді жаман ойлардан және сыртқы дүниемізді жаман әрекеттерден тазарттын ораза осы айда ұсталады.

Алла былай дейді: “Әй, иман келтіргендер! Ораза сендерден бұрынғыларға парыз етілгендей Аллаға қарсы келуден сақ болатын шығарсындар деп санаулы құндерде сендерге де парыз етілді.”¹

Ораза – бізді дүниеде жамандықтардан сақтайтын, ақыретте жәһаннамнан қорғайтын және құнәларымыздың кешірілуіне себепші болатын манызды ғибадат. Пайғамбарымыз былай дейді: “Кімде-кім сене отырып, сауабын Алладан күтіп, Рамазан оразасын тұтса, өткен құнәлары кешіріледі”²

ОРАЗАНЫҢ ПАЙДАЛАРЫ

а) Ораза мінез-құлығымызды түзейді:

Ораза үнемі Алланы есімізге салып тұрады, жауапкершілік сезімін арттырады. Жүрегімізді жаман сезім мен ойлардан тазартып, басқаларға жамандық жасаудан сақтайды. Ораза бізге жақсы мінез-құлық қалыптастырып, тіпті періште сияқты халге жеткізеді. Ораза көзді харалға қараудан, тілді жалған және жаман сөздерді айтудан, құлақты харам нәрселерді тындаудан, асқазанды харам нәрселер жеуден, қол мен аяқты жаман іске барудан қорғайды.

Оразаның парыз болуының хикметі – мұсылманның Алла алдындағы ғибадат міндеттерін орындау және жамандықтардан сақтану.

ә) Ораза адамның мейірімін және жәрдемдесу сезімін күшейтеді:

Өмірінде аштықтың не еkenін білмеген ауқатты адам кедейлер көрген аштық пен қыншылықты жеткілікті түсіне алмайды. Бірақ ол адам ораза ұстаса, аштықтың не еkenін түсініп, кедейлердің қыншылықтарын әлдеқайда жақсы сезініп, оларға деген мейірім-шапағат сезімдері

1 Бакара сүресі, 183-аят

2 Риазус-салихин, II том, 489 бет

оянады. Нәтижесінде кедейлерге қол ұшын беріп, қыншылықтарын бөліседі.

б) Ораза адамдарға нығметтердің қадірін білуді үйретеді:

Адам қолында бар нығметтердің қадірін қолынан шығып кеткенде ғана біледі. Бірақ болар іс болған соң оның еш пайдасы тимейді. Ораза ұстая арқылы адам нығметтердің қадірін жақсы түсінетін болады. Бұл сезім адамға қолындағы дәулет, нығметтердің қадірін біліп, оны берген Аллаға көбірек шүкіршілік етуді үйретеді.

в) Ораза ұстая адамның денсаулығын жақсартады:

Бұл жайында пайғамбарымыз былай дейді: “**Ораза ұстандар, дендерің сау болады.**”³

Жылдың он екі айында ас қорытудан шаршап, бөгіп қалған денедегі асқорыту мүшелері оразаның арқасында демалады. Рамазаннан кейін жақсы жұмыс істейді. Ғалымдар оразаның денсаулық тұрғысынан организмге пайдалы екенін анықтаған.

Нобель сыйлығының иегері Француз ғалымы, доктор Алексей Корель ораза жайында былай дейді:

“*Ораза кезінде денеде жинақталып қалған қоректік заттар іске қосылады. Содан кейін олардың орнына жаңалары келеді. Осылайша денеде жаңару іске асады. Ораза денсаулық тұрғысынан өте пайдалы*”.

г) Ораза адамды сабырлы болуға үйретеді:

Ораза ұстая арқылы белгілі бір уақыт өзін ішіп-жеуден бас тартуға үйреткен адам өмірінде кездесетін ауыртпалықтар мен қыншылықтарға сабырлық жасайды. Қайғы-қасіретке де төтеп бере алады. Керек болса дүшпанмен шайқасудан тайынбай, сол жолда кездесетін қыншылықтарға тәзе біледі.

ОРАЗА КІМДЕРГЕ ПАРЫЗ?

Оразаның парызы болуының шарттары мыналар:

- 1) Мұсылман болу;

3 Кәшфул- хафа”, II том 33-бет

- 2) Ақыл-есі дұрыс болу;
- 3) Балиғатқа жеткен болу.

Балиғат жасына жеткен ақыл-есі дұрыс әрбір мұсылман ер-әйелге Рамазан айында ораза ұстau – парыз. Бұл Алла Тағаланың әмірі. Жас балаларға ораза ұстau парыз емес. Бірақ зиян келтірмейтіндей түрде балаларды бірте-бірте оразаға үйреткен абзal.

Әйелдер етеккір кезінде және нифастағы (босанған) әйел осы күндері біткенше ораза ұстамайды, намаз оқымайды. Бұл жағдайлар біткеннен кейін ұстай алмаған оразаның қарызын ұстайды. Яғни, қанша күн ұстамаса, сонша күн қазасын ұстайды. Бірақ намаздардың қазасын оқымайды.

СӘРЕСІ МЕН АУЫЗАШАРДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҒЫ

Сәресіге тұрып, тамақ жеу – мұстахаб. Пайғамбарымыз (с.а.у.): “**Сәресінде тамақ жендер, өйткені сәресі тамағында береке бар**” деген.⁴ Сәресі ораза ұстauға күш береді. Дұғалар қабыл болатын уақыттардың бірі – сәресі уақыты. Сәресіге тұрған адам тілектерін айтып, дұға етіп, Алла Тағаладан күнеларының кешірілуін сұрауы керек.

Оразасын ұстап, ауызашар уақытына жеткен адам үлкен бақытқа және қуанышқа кенеледі. Қиямет күні ұстаган оразасының сыйын алу үшін Алланың алдына барған кездे одан да үлкен қуанышқа қол жеткізеді.

Осыған байланысты пайғамбарымыз (с.а.у.): “**Ораза ұстаган адам үшін екі қуаныш бар: бірі – ауыз ашқан кез, екіншісі – Аллаға қауышқан кез**” дейді.⁵ Бұған қоса, пайғамбарымыз (с.а.у.) ауызашар уақытындағы дұғалардың кері қайтарылмайтынын, Алла тарапынан қабыл болатынын айтқан.

Ауызашар дұғасы:

Ауызашар уақытында мына дұғаны оку сұннет:

4 Риазус-салихин, II том, 495 бет

5 Әт-тәргиб уәт-тәрниб, II-том, 81-бет.

“Аллаһұммә ләкә сұмтү уә бикә әмәнту уә аләйкә тәуәkkәлтү уә ала ризқікә әфтартү уә саұмәл-ғади мин шәһри рамазанә нәүәйтү фагfirли мә қаддамту уә мә аххәртү”.

Мағынасы: “Уа, Алла! Сенің разылығың үшін ораза ұстадым. Өзіңе сеніп, тәуекел еттім, берген рызығыңмен оразамды аштым. Рамазан айының ертеңгі оразасына да ниет еттім. Енді менің өткен және келешектегі күнәларымды кеше гөр!”

ОРАЗАҒА ҚАШАН ЖӘНЕ ҚАЛАЙ НИЕТ ЕТІЛЕДІ?

Оразаның толық болуы үшін ниет ету шарт. Ниетсіз ораза қабыл етілмейді. Рамазан оразасында кешкі уақыттан бастап күн арқан бойы көтерілген уақытқа дейін ниет етуге болады.

Негізінде оразаға сәресіден кейін ниет етіледі. Бірақ сәресіде ояна алмай, тамақтана алмай уақыты біткенде оянған адам күн шығып кетсе, күн арқан бойы көтерілгенге дейін сол күннің оразасына ниет етсе болады. Тек таң атқаннан (сәресінің уақыты басталғаннан) кейін оразаны бұзатындей нәрсе жасамауы керек.

Сәресіге тұрғысы келмеген адам ертеңгі күннің оразасына ниет етсе, түнде тұрса, қайтадан ниет етпесе де болады. Ал бірақ сәресіге тұрып, оразаға ниет етуді ұмытып кетіп, таңтереңгісін есіне түскен адам да күн арқан бойы көтерілгенше ниет етсе болады. Осылай кеш ниет еткендердің оразаларында ешқандай кемшілік жоқ. Күн арқан бойы көтерілгеннен кейін оразаға ниет етуге болмайды. Рамазан айында ұстамаған оразаның басқа күндері қазасын ұстағанда, ниеттің түнде жасалуы шарт. Кәффәрат оразалары да осылай болады. Бұл оразаларға сәресіден кейін ниет ету дұрыс емес.

Ниет негізінде жүрекпен жасалады. Яғни түнде, ертең ораза ұстайтыны жайында ойлаған адам ниет еткен болып есептеледі. Ораза ұстаяниетімен сәресіге тұрган адамның бұл ойы да ниет болып есептеледі. Оразаға жүрекпен ниет ету жеткілікті. Бірақ жүрегімен қоса тілмен жеткізсе, одан да жақсы. Сондықтан ораза ұстайтын адам әрі жүреғімен, әрі тілімен ниет етіп: “Ниет еттім Рамазанның ертеңгі оразасын ұстаяға” деп айтуы абзал.

ОРАЗА ТҮРЛЕРІ

Оразаның алты түрі бар:

1. Парыз оразалар: Рамазан айында ораза ұстай, рамазандың ұсталмаған оразаның басқа күндерде қазасын ұстай және кәффарат оразалары – парыз.

2. Уәжіп оразалар: Бір нәрсеге аталған (нәзір) оразалар мен бұзылған нәпіл оразалардың қазасын ұстай – уәжіп.

3. Сұннет оразалар: Мұхаррам айының тоғызынышы және оныншы немесе он бірінші күндері ораза ұстай – сұннет.

4. Мұстахаб оразалар: Қамари айлардың (ай күнтізбесі бойынша) он үш, он төрт, он бесінші күндері аптаның дүйсенебі және бейсенебі күндері және Рамазанның кейін Шәууәл айында алты күн ораза ұстай – мұстахаб.

5. Мәкрүһ болып есептелетін оразалар: Әр Мұхаррам айының тек қана оныншы күні, тек қана жұма немесе сенбі күн ораза ұстай – мәкрүһ.

6. Ораза ұстай харам болып есептелетін күндер: Рамазан айтының бірінші күні мен Құрбан айтының төрт күнінде ораза ұстай – харам. Өйткені айт күндері Алланың құлдарына деген сыйы. Алланың сый-сияптынан бас тартпаған жөн.

РАМАЗАН ОРАЗАСЫН БАСҚА ҰАҚЫТТА ҰСТАУҒА РҮҚСАТ ЕТІЛГЕН ЖАҒДАЙЛАР

Рамазан айында себепсіз ораза ұстамау әрі күнә, әрі жазасы ауыр. Бірақ кімде-кім төмендегідей жағдайларда болса, Рамазан оразасын ұстамаса болады немесе бастаған оразасын бұза алады.

1) Науқастық: Ауру адам ораза ұстаган жағдайда ауруының ұзақ созылып кетуінен қорықса, ораза ұстамай-ақ қоюына болады. Денсаулығы жақсарғаннан кейін ұстамаған оразаларының қазасын ұстайды.

2) Сапарда жүру. Рамазан айында ең аз дегенде 90 км қашықтыққа сапарға шыққан адам ораза ұстамаса болады. Сапар аяқталысымен оразаларының қазасын ұстайды. Ораза ұстай қыындық туғызбаса, жолаушының ораза ұстаганы жақсы.

3) Қауіп төңген жағдайда: Өлтірілу немесе денесіне зиян келтіру қаупі туындаған кісі оразасын бұза алады. Бұзған оразасын кейін ұстайды.

4) Аяғы ауыр және бала емізген жағдайда: Аяғы ауыр немесе бала емізетін әйел кісі ораза ұстаған жағдайда өзіне және балаға зиян келуінен қорықса, ораза ұстамаса болады. Осы жағдайлар аяқталғаннан кейін ұстай алмаған күндерінің қазасын өтейді.

5) Қатты аштық пен шөл қысқанда: Ораза ұстаған адам аштық немесе шөл себебінен ақыл-есінен айырылып қалудан немесе денсаулығына закым келуінен қорықса, оразасын бұзуына болады. Кейін қазасын ұстайды.

6) Қарттық және әлсіздік: Денесі күннен күнге шөгіп қуаты қайтқан, оразаға шыдай алмайтындей әбден қартайған адам ораза ұстамаса болады. Мұндай адамдар кейін де оразасының қазаларын ұстай алмайтындықтан әр күннің оразасының орнына фидия береді.

ФИДИЯ

Ораза ұстаяға күші жетпейтін, қуаты кеміп әбден қартайған адамдар мен сауығу үміті жоқ науқастар Рамазан айының әр күні үшін фидия береді. Фидияның құны пітірге ұқсас. Бұл фидияны Рамазан айының басында, ортасында, аяғында беруге болады.

Қаласа фидияның бәрін бір кедейге жинап береді немесе бірнеше жағдайы төмен жандарға берсе болады. Мұндай жағдайдарғы адамдар фидия беруге дәрмені жетпесе Алладан кешірім сұрайды, ораза ұстаяға әлі жетпейтін қариялар мен үмітсіз аурулар келешекте ораза ұстай алатындей денсаулығы жақсарса, ұстай алмаған оразаларының қазасын өтеулері керек. Күш-куаты жететін кісінің алдындағы берген фидияларының үкімі болмайды, нәпіл садақа сияқты болып қалады.

РАМАЗАНДА СЕБЕПСІЗ ОРАЗА ҰСТАМАУДЫҢ ҮКІМІ

Рамазан айында ораза ұстай – Алла Тағаланың әмірі. Мұсылмандар бұл әмірге мойынсұнуы керек. Егер бір мұсылман себепсіз Рамазан айында оразаға ниет қылмай, тамақ ішсе, ұстамаған күндерінің ора-

заларының қазасын ұстайды, кәффарат шарт емес. Өйткені кәффарат – ораза ұстамаудың емес, бастаған оразаны бұзудың жазасы.

Рамазан айында себепсіз ораза ұстамаған адам күні істеген болады. Эрі Алла алдындағы жауапкершілігін орындағаны. Сондықтан тәубе етіп, Алладан кешірім сұрап, көп кешіктірмей қазасын ұстау шарт.

БҰЗЫЛҒАН ОРАЗАНЫҢ ӘРІ ҚАЗАСЫН, ӘРІ КӘФФАРАТЫН ҚАЖЕТ ЕТЕТИН ЖАҒДАЙЛАР

Ораза ұстағанын біле тұра:

- 1) Жеп-ішу (Қоректік зат немесе дәрі болсын)
- 2) Жыныстық қатынаста болу;
- 3) Шылым шегу.

Қаза: Бұзылған оразаның орнына күніне күн ораза ұстау.

Кәффарат: Бұзылған оразаның бір күніне, екі ай немесе алпыс күн қатарынан ораза ұстау.

Рамазан айында ниет етіп оразаға бастаған біреу ешқандай себепсіз біле тұра ішіп-жесе, жыныстық қатынаста болса, оразасы бұзылады. Бұзылған оразаның күніне күн қаза ету керек, әрі біле тұра себепсіз оразасын бұзғаны үшін кәффарат оразасын ұстау қажет.

Рамазан айында басталған бір оразаны біле тұра бұзса, дүниедегі жазасы –кәффарат. Яғни 60 күн қатарынан ораза ұстау. Қандай да себептен кәффарат оразасын үзсе немесе толық ұстамаса қайтадан басынан бастап 60 күн қатарынан ораза ұсташы қажет. Эйелдер кәффарат оразасын ұстап жүрген кезде етеккір көрсө, ол күндерді ұстамайды, тазаланғаннан кейін үзбей жалғастырып 60 күнге толтырады.

ОРАЗАНЫ БҰЗЫП, ТЕК ҚАНА ҚАЗАСЫН ӨТЕУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТИН ЖАҒДАЙЛАР

- 1) Әдетте желінбейтін нәрсені және дәрі ретінде қолданылмайтын нәрселерді жеп, жұту (топырақ, қағаз, мақта сияқты);
- 2) Мұрынға дәрі құю;
- 3) Құлактың ішіне дәрі тамызу;

- 4) Дәрет кезінде аузына және мұрынға су алғанда байқамай тамағына су кетіп қалу;
- 5) Аузына салған түрлі-түсті жіптің бояуы шығып, түкірікпен араласуы, оны жұтып қою;
- 6) Қын жағдайда оразасын бұзу;
- 7) Ұйықтап жатқанда басқа біреу аузына су құйып жіберу;
- 8) Өз қалауымен аузын толтырып құсу;
- 9) Әлі күн батпай тұрып, батты деп ойладап аузын ашу;
- 10) Сәресінің уақыты бітсе де, әлі уақыт бар деп жеу.

ОРАЗАНЫ БҰЗБАЙТЫН ЖАЙТТАР:

- 1) Ораза ұстағанын ұмытып, жеп-ішу (ұмытып кетіп жеп немесе ішіп қойған адам ораза екені есіне түссе, аузын шайып, оразасын жалғастырады. Ораза екені есіне түскеннен кейін тамағынан бір нәрсе өтсе, оразасы бұзылады).
- 2) Құлағына су кетіп қалу;
- 3) Көзіне дәрі тамызу;
- 4) Тұнде жуыну қажет болғанымен таңертеңгісін жуыну;
- 5) Еріксіз құсса;
- 6) Ұйықтап жатқанда жыныс жолдарынан сұйықтық бөлінсе;
- 7) Қан алдыру;
- 8) Еріксіз тамағына тозаң, тұтін кіру;
- 9) Аузындағы түкірікті жұту.

ОРАЗАНЫ ҰСТАҒАН АДАМҒА МӘКРҮН ЖАҒДАЙЛАР

- 1) Бір нәрсені жүтпай дәмін татып көру (егер күйеуі тамақтың тұзына байланысты мазасын алып дау тудырса, ол кезде әйел жұтып қоймай тамақтың дәмін көрсе болады).

2) Түкірігін аузына жинап жұту (Егер аузындағы жиналған түкірігін сыртқа шығарғаннан кейін жұтса, оразасы бұзылады).

3) Өзін әлсірететіндегі дәрежеде қан алдыру, ауыр жұмыстар жасау.

ОРАЗА ҰСТАҒАН АДАМҒА МӘКРҮҺ ЕМЕС ЖАҒДАЙЛАР

- 1) Раушан гүлі сияқты хош иістерді ііскеу;
- 2) Тісті щеткамен тазалау;
- 3) Ауызды шаю;
- 4) Мұрынға су тарту;
- 5) Жуыну.

СҮРАҚТАР

- 1) Ораза деген не?
- 2) Оразаның пайдаларын айтып беріңіз.
- 3) Ораза кімдерге парыз?
- 4) Ауыз ашар дұғасын жаттап алыңыз.
- 5) Оразаға қашан және қалай ниет етіледі?
- 6) Оразаның неше түрі бар?
- 7) Рамазан оразасын басқа уақытта ұстауға себеп болатын жағдайлар қандай?
- 8) Фидия дегеніміз не, кімдер фидия беруі керек?
- 9) Каза және кәффарат дегеніміз не?
- 10) Оразаны бұзып, әрі қаза, әрі кәффарат керек болатын жағдайлар қандай?
- 11) Оразаны бұзып, тек қана каза керек болатын жағдайлар қандай?
- 12) Оразаны бұзбайтын нәрселер нелер?
- 13) Ораза ұстаған адамға мәкруһ болатын және мәкруһ болмайтын нәрселер?

Тақырыптар:

- Зекеттің маңызы мен пайдалары
- Зекетті кімдер береді?
- Нисаб
- Зекет кімдерге беріледі?
- Зекеті берілмейтін мұліктер
- Зекеті берілетін мұліктер
- Пітір садақасы

ЗЕКЕТТІҢ МАҢЫЗЫ МЕН ПАЙДАЛАРЫ

Исламның бес шартының төртіншісі – зекет беру. Хижреттің екінші жылы оразадан бұрын парыз болған. Дүние-мұлік арқылы іске асатын ғибадат.

Зекет – діннің белгілеген мөлшері бойынша бай, ауқатты болып саналатын мұсылмандардың әр жылы дүние-мұлікі мен ақшасының 40/1 (қырықтан бірін) кедей мұсылмандарға беруі. Зекет Құран Қәрімде намазбен бірге отыз жеті жерде кездеседі. Зекетке осыншалықты көп тоқталуы – оның Ислам дінінде үлкен мәнге ие екенін білдіреді.

Зекет – жүректі сараптықтан, дүние-мұлікті рухани кірден тазартатын, бай, ауқатты адамдардың шапағат, мейірім сезімдерін оятатын ғибадат. Зекеттің аясында кедейлердің көкейлеріндегі көре алмаушылық және қызғаныш сезімі жойылады. Өздеріне жәрдем ететін ауқатты адамдарға деген сүйіспеншілік және құрмет сезімдері пайда бола отырып, халық арасында бірлік, бауырмалдық сезімдер үстемдік етеді.

Ислам діні қоғамның ауруын емдең, мұқтаждықтарын қамтамасыз ететін көптеген принциптерге негізделген. Алланың әмірі ретінде зекет, әлеуметтік көмек көрсету жүйесі. Зекет дүние-мұліктің көбейіп, берекеттің артуына үлес қосады. Зекеті берілген дүние-мұлікті, байлықты текке шығын болу мен түрлі зиянкестіктерден Алла сақтай-

ды. Пайғамбарымыз (с.а.у.): “Дұние-мұліктерінді зекет берумен қорғандар” деп бұйырады.¹

Зекет – мұсылмандығымыздың шынайылығының көрсеткіші. Зекетін берген адам Аллаға шынайы берілген құл екендігін көрсетеді әрі өзіне бұл байлықты берген Раббысына шүкір етеді. Зекетін берген бай, ауқатты адам кедейлерге жәрдем беріп, жарлы-жақыбайларды қуанышп өлдің ықыласына бөлөнеді.

ЗЕКЕТТИ КІМДЕР БЕРЕДІ?

Төмендегі шарттарға сай келген адамдар зекет беруге міндетті:

- 1) Мұсылман болу;
- 2) Ақыл-есі дұрыс болу;
- 3) Балиғатқа жеткен болу;
- 4) Азат кісі болу.
- 5) Діни тұрғыдан ауқатты (яғни негізгі қажеттіліктері мен борыштарынан басқа “нисаб” мөлшеріндегі дұние-мұлкі немесе ақшасы) болу;
- 6) Зекет берілуі керек дұние-мұлік пен ақша;
 - а) Нисаб мөлшерінде (яғни 80.18г. алтынның құнындай) болу;
 - ә) Бұл байлық бір қамари жыл (ай жылы, яғни 354 күн) иесінің қолында болу;
 - б) Қолындағы мал-мұлік, заттай немесе бағалай өсу күйінде болу қажет.

НИСАБ

Нисаб – дініміз тағайындаған байлық мөлшері. Қарызынан және негізгі қажеттеліктерінен басқа белгіленген осы мөлшер немесе одан да көп дұние-мұлік пен ақшасы бар адам дінімізде бай болып есептеледі.

Пітір садақа беру не құрбандық шалу үшін де ең аз дегенде нисаб мөлшерінде дұние-мұлкі мен ақшасы болу керек. Бірақ бұл жерде ду-

1 Әт-тәрғиб уәт-тәрғиб, I-том, 520-бет

ние-мұлік және ақшаның, қолында ең кемі бір жыл тұруы және қажеттіліктен артық болуы шарт емес.

ЗЕКЕТ КІМДЕРГЕ БЕРІЛЕДІ?

Зекет мына адамдарға беріледі:

- 1) Мұқтаждар:** діни мөлшер бойынша бай болып саналмайтын, нисаб мөлшерінде дүние-мұлкі жоқ адамдар.
- 2) Кедейлер:** Ештеңесі жоқ адамдар.
- 3) Борыштылар:** Қарызынан тыс дүние-мұлкі нисаб мөлшеріне жетпейтін адамдар.
- 4) Жолаушы:** Өз елінде дүние-мұлкі болса да жолда ақшасыз қалған, қолында ештеңесі жоқ адамдар (бұл адамдарға үйлеріне жете алатындей мөлшерде зекет беруге болады).
- 5) Алла жолындағылар:** Бұлар – жиһад немесе қажылық үшін жолға шығып ақшасыз қалғандар мен барлық жұмысын тастан ғылым жолына түскендер.

Зекет берген кезде мына ретті сақтау керек:

Алдымен бауырлары, бауырының балалары, немере ағасы, әпкесі, нағашы ағасы мен әпкесі, содан кейін басқа туған-туысқандар мен көршілер, олардан кейін көшесінде және ауылында, еліндегі кедей-кепшіктер. Зекеттен алған ақшаларын күнә жолына жұмсап, ысырап ететін адамдарға емес, шын мәніндегі қажеттіліктері үшін жұмсайтын кедейлерге берген жөн.

ЗЕКЕТ КІМДЕРГЕ БЕРІЛМЕЙДІ?

- 1) Әке-шеше, ата-әжелерге;
- 2) Ұлына, немерелеріне, қызына, қызының балаларына және шөберелеріне;
- 3) Бай адамдарға;
- 4) Мұсылман еместерге;
- 5) Ерлі-зайыптылар бір-біріне.

ЗЕКЕТИ БЕРІЛМЕЙТІН ДУНИЕЛЕР

Өзінің және қарамағындағы адамдарының қажеттілігі болған нәрселерден зекет берілмейді. Бұлар “**негізгі қажеттіліктер**” деп аталады. Мұндай заттарға негізінен мыналар жатады.

Отырған үйлері, үй мұліктері, киімдері, мініс-көліктері, сауда-саттыққа арналмаған кітаптар, өнер адамдарының қолданатын құрал-саймандары, жайтін тағамдары, алтын-күмістен басқа сауда-саттық мақсатымен алынбаған інжу-маржан, алмас және гауһар тас сияқты әшекей асыл бүйымдар.

ЗЕКЕТ БЕРІЛУІ ҚАЖЕТ ДУНИЕЛЕР МЕН ЗЕКЕТ МӨЛШЕРІ

Зекет болып берілуі керек нәрселердің нисабы мен олардың мөлшері мынадай:

- 1) Алтын:** ең кем дегенде 80.18г. немесе одан да көп болса, соның 40/1 бөлігі.
- 2) Күміс:** ең кем дегенде 561г. немесе одан да көп болса, соның 40/1 бөлігі.
- 3) Ақша:** ең кем дегенде нисаб мөлшерінде немесе одан да көп ақшаның 40/1 бөлігі. (ақшаның нисабы ең аз дегенде 80.18г. алтынның құнындай ақша болуы керек).
- 4) Сауда-саттық тауарлары:** ең аз нисаб мөлшеріндегі ақшаның құны немесе одан да көп сауда-саттық тауарларының 40/1 бөлігі.
- 5) Қой мен ешкі:** қырық қой немесе ешкіден, бір қой немесе бір ешкі.
- 6) Сиыр немесе қодас:** отыз сиыр немесе қодастан бір жасар тайынша.
- 7) Түйе:** бес түйеге бір қой немесе ешкі.

Малдың саны артқан сайын зекет мөлшері (көлемі) де өзгеріп отырады. Жерден алынатын өнімдердің берілетін зекеті мұлдем басқаша.

Жоғарыда аталған заттардан берілетін зекет сол заттардың өзі немесе солардың құнындай ақша ретінде берілсе болады.

Зекет қабыл болуы үшін ниет маңызды. Өйткені зекеттің шынайы көнілден болуының шарты – ниет. Бай-дәулетті мұсылман кедейлерге зекет бергенде шын көнілден ниет етуі керек, ал тілімен айтуы шарт емес.

ПІТІР САДАҚАСЫ

Қарызынан және негізгі қажеттіліктерінен басқа ең аз нисаб мөлшеріндегі дүниесі немесе соның құнындай ақшасы бар мұсылман пітір садақасын беруі –уәжіп. Бұны қысқаша “пітір” дейді. Пітір садақасы уәжіп болу үшін зекеттегідей дүние-мұлкінің ең аз дегендеге бір жыл қолында болуы және өсу күйінде болуы шарт емес.

Пітір – Рамазан айында кедейлерге берілетін садақа. Айт намазынан бұрын берілгені абзал. Кейбір қызын жағдайлар себебінен Айт күні немесе одан кейін де берсе болады. Діни тұрғыдан алғанда бай-дәулетті мұсылман өзінің, әрі ер жетпеген балаларының пітір садақасын беруі уәжіп.

Пітір мынандай тағамдардан төмендегідей мөлшерде беріледі:

- 1) бидай – 1460 г.
- 2) арпа – 2920 г.
- 3) мейіз – 2920 г.
- 4) құрма – 2920 г.

Бұл заттардың өзін немесе құнын ақшалай да берсе болады. Қайсысы кедей үшін пайдалы болса, солай берген жөн. Бір пітір бір ғана кедейге беріледі. Екіге бөлуге болмайды. Бір кедейге бір пітірден артық пітір беруге болады. Пітір садақасына ниет етіп беріледі. Бірақ мұның пітір екенін кедейге айтпаған жөн. Ішінен ниет етсе, жеткілікті.

Зекет қандай кедей адамдарға берілсе, пітір де сондай кедейлерге беріледі. Белгілі бір себептермен Рамазанда ораза үстай алмаған адамдар да нисаб мөлшеріндегі тауар немесе ақшалары болса, пітір беруге тиісті.

Бай-дәулетті мұсылмандар пітір беру арқылы кедейлерді қуанышқа бөлейді. Сонда әрі борышын өтеп әрі сауап алады. Пітір беру оразаның

қабыл болуына, өлімнің азабынан және қабір азабынан құтылуына се-
бепші болады.

СҰРАҚТАР:

- 1) Зекеттің пайдаларын қысқаша айтып беріңіз.
- 2) Зекет беру кімдерге парыз?
- 3) Зекет кімдерге беріледі?
- 4) Кімдерге зекет берілмейді?
- 5) Қандай заттардан зекет берілмейді?
- 6) Зекет қандай заттардан және қаншалықты беріледі?
- 7) Нисаб деген не?
- 8) Пітір садақасы деген не?

Тақырыптар:

- Қажылықтың маңызы мен пайдалары
- Қажылық кімдерге және қашан парыз?
- Қажылықтың түрлері
- Ихрам, тәлбия, тауап, сағи және уақфа
- Қажылықтың орындалуы
- Ұмра.

ҚАЖЫЛЫҚТЫҢ МАҢЫЗЫ ЖӘНЕ ПАЙДАЛАРЫ

Исламның бес шартының бесіншісі – қажылық. Қажылық белгілі уақытта, белгілі мекендерді арнайы түрде зиярат ету.

Хижреттің тоғызыншы жылында парыз болған. Қажылық әрі дүние-мұлік, әрі дене арқылы жүзеге асатын ғибадат. Белгілі шарттарға сай әр мұсылманға өмірінде бір рет қажылыққа бару парыз. Алланың басқа әмірлеріндегідей қажылықтың да хикметі мен пайдалары бар.

Әр түрлі елдерден қасиетті жерге келетін тілдері мен түстері әртүрлі мұсылмандардың бір ғана мақсатпен жиналуы және бірге Аллаға бет бұруы, Ислам бауырмалдығы мен достығын нығайтады. Мұсылмандардың бір-бірімен танысуы бір-бірінің қындықтары мен дертеріне шара тауып, бір-біріне жәрдемдесуін қамтамасыз етеді.

Бай болсын, кедей болсын бүкіл мұсылмандар ихрам киіп, бірдей киімді болуы адамдарға теңдікті түсіндіріп, махшар күнін еске салады. Қажылық сапары адамның білімі мен көрегенділігін арттырады, қыншылықтарға төтеп беруді үйретеді. Шыдам мен төзімге тәрбиелейді. Дүние-мұлікке қызықпай кедейлерге деген мейірім және қамқорлық сезімдерін дамытады.

Пайғамбарымыз туып-өсken, Ислам діні жер-жаһанға тараға бастаған қасиетті жерлерді көру – мұминдердің жан-дүниесін толқытады, діни сезімдері артады, киелі жерлерде адам өзін Аллаға жақын сезінеді. Ал оның жасаған ғибадаттарына еселеп сауап жазылады. Алла разылығы үшін қажылық міндеттін атқарған және адамдарға жа-

маншылық жасаудан сақтанған адамдардың (кісі ақысынан басқа) көп-теген күнелары кешіріледі. Бұл жөнінде пайғамбарымыз былай дейді:

“Кімде-кім Алла үшін қажылық жасап, жаман сөз бен әрекеттерден аулақ болса, анасынан туганда қандай күнәсіз болса, сондай болып күнеларынан арылып қайтады.”¹

ҚАЖЫЛЫҚ КІМДЕРГЕ ЖӘНЕ ҚАШАН ПАРЫЗ?

Төмендегі шарттарға сай кіслерге қажылық парызы:

- 1) Ақыл-есі дұрыс болу;
- 2) Балиғатқа жеткен болу;
- 3) Мұсылман болу;
- 4) Бас бостандығы болу;
- 5) Қажылықтың парызы екендігін білу (бұл шарт мұсылман емес елдерде мұсылмандықты қабылдағандар үшін. Ислам мемлекеттеріндегі мұсылмандардың қажылықтың парызы екенин білмеулері олар үшін үзір, сылтау болып есептелмейді).
- 6) Керекті қажеттіліктерінен басқа қажылыққа барып-келгенше өзінің қарамағындағы отбасы мүшелерінің күн көрінісіне жетерлік қаражатының болуы.
- 7) Қажылыққа жеткізетін өз жағдайына сай көлік және жол шығындарын өтейтіндей ақшасы болу.
- 8) Қажылық міндетін өтейтін уақытқа үлгеру.

Аталған жоғарыдағы шарттардан басқа қажылық міндетін орындау үшін мына шарттардың да болуы керек. Бұлар қажылықты атқарудың шарттары деп аталады.

Қажылықты атқарудың шарттары:

- 1) Тән жағынан сау болу: (загип, әлсіз, қажылық сапарына төзе алмайтындау ауру немесе қарт болмау).
- 2) Қажылыққа баруына кедергі жоқтығы (мысалы, түрмеде болу сияқты).

1 Риазұс-салихин. II-том., 521-бет

- 3) Жол қауіпсіздігі.
- 4) Әйелдің қасында күйеуі немесе неке жүрмейтін бір маҳрамы болу. (Шафиғи мәзһабында: қасында күйеуі немесе некесі жүрмейтін бір маҳрамы болмаған әйел, сенімді екі немесе одан да көп әйелдермен бірге парыз қажылығын орындайды).
- 5) Күйеуі өлген немесе ажырасып кеткен әйелдердің ғиддәт күндері мерзімінің толуы.

Бұл шарттарға ие болған адам алдындағы алғашқы қажылық маусымында қажылыққа баруы парыз болып табылады.

ҚАЖЫЛЫҚТЫҢ ПАРЫЗДАРЫ

Қажылықтың парызы, бірі шарт, екеуі рүкін болып табылады.

- 1) Ихрамға кіру (қажылықтың негізгі шарты);
- 2) Арафатта уақфа жасау (тұру);
- 3) Зиярат тауабы.

ҚАЖЫЛЫҚТЫҢ ТҮРЛЕРІ

Орындалуы тұрғысынан қажылықтың үш түрі бар:

- 1) Ифрад қажылығы** – Ұмрасыз жасалатын қажылық. Қажылық жасамақ болған адам ихрамға кірерде тек қана қажылыққа ниет етіп, қажылық міндеттерін атқарады. Ифрад қажылығын жасағандарға құрбандық шалу уәжіп емес.
- 2) Тәмәттуғ қажылығы** – Ұмра мен қажылықты бөлек-бөлек ихрамға кіре отырып жасау. Қажылық жасамақ болған адам ұмра үшін ихрамға кіріп, ұмра міндеттерін өтейді, осыдан кейін ихрамнан шығады. Уақыты келгенде қайтадан ихрамға кіріп, қажылық міндеттерін атқарады. Тәмәттуғ қажылығында құрбандық шалу уәжіп.

- 3) Қыран қажылығы** – Ұмра мен қажылықты бір ихрамда жасау. Қажылық жасамақ болған адам ихрамға кірерде әрі ұмра әрі қажылық үшін ниет етеді. Алдымен ұмраны орындейды, бірақ ихрамнан шықпайды. Содан кейін қажылықты өтейді. Қыран қажылығында да құрбан шалу уәжіп.

Қажылыққа барғысы келген кісі осы үш түрлі қажылықтан қалағанын орындаиды. Әдіс-тәсіліне, қағидаларына сәйкес жасалған қай қажылықты орындаса да міндетін өтеген болып табылады.

Ихрам, тәлбия, тауап, сағи және уақфа

Ихрам – Қажылық немесе ұмра жасайтын адам басқа уақыттарда адал болып есептелетін іс-әрекеттерді белгілі бір уақыт өзіне харам етуі. Қажылық пен ұмрага ниет етіп, тәлбия айту арқылы ихрамға кірген болып есептеледі.

Тәлбиә – ихрамға кіргеннен кейін дауыстап: “**Ләббәйк, Аллаһұммә ләббәйк, ләббәйкә лә шәрикә ләкә ләббәйк, иннәлхамдә уән-ниғмәтә ләкә уәл-мұлк, лә шәрикә ләк**” дейді. Әйелдер тәлбиәні дауыстамай айтады.

Тауап – Қағбаны шарты бойынша жеті рет айналу.

Сағи – Қағбаға жақын орналасқан Сафа және Мәруя төбелерінің арасында жүру. Бұл екі арадағы бару-келулер Сафадан Мәруаға төрт, Мәруадан Сафаға үш рет болып жеті рет жүріледі.

Уақфа – Қажылыққа Арафат және Мұздалифа деген жерлерде белгілі бір уақытта тұру. Арафат уақфасы – парыз, Мұздалифа уақфасы – уәжіп.

ҚАЖЫЛЫҚТЫҢ ОРЫНДАЛУЫ

Қажылыққа барғысы келген адам бұл қасиетті парызды өтеу үшін адал жолмен, адал табыс табу керек. Жолға шықпай тұрып қарыздарын өтейді, біреудің онда ақысы бар болса, соларды береді. Күнәларының кешірілуі үшін тәубе етіп, Алладан кешірім сұрайды. Қаза болған ғибадаттары болса, мүмкін болғанша өтейді. Жолға шығар алдында үйінде екі рәқағат намаз оқиды. Отбасы мүшелері, достары, жолдастары мен жакындарының онда ақысы болса, соларын өтеп, олармен қоштасып, жолға шығады. Жолда және қажылық кезінде басқаларды ренжітетіндей, көнілін қалдыратындей сөз айттып, іс-әрекет жасамауы керек.

Ихрамға кіретін орын – “Миқат” шекарасына кіrmей тұрып тырнағын алып, денесін тазартады, мүмкіндік болса ғұсыл алады, болмаса дәрет алады. Ер адамдар үстіндегі барлық киімдерін шешіп “Изар” және “Рида” деп аталатын екі бөлек шүберекпен оранады. Ихрамға кір-

ген кезде аяқтары мен басы ашық болады. Эйелдер ихрамға кіргенде киімдерін шешпейді.

Содан кейін “Миқат” шекарасында “Ихрамның сұннеті” ниетімен екі рәқағат намаз оқып, қажылыққа ниет етіп тәлбия айтады. Ихрамға осылай кіреді. Ихрамға кірген соң ихрамға кірген адамдарға тыйым салынған харам істерден аулақ болуы керек.

Меккеге барғаннан кейін ғұсыл немесе дәрет алады. Содан кейін Қағбаның айналасында қудум тауабын жасайды. Артынша екі рәқағат тауап намазын оқып, Сафа мен Мәруа арасында сағи жасайды. Қажылыққа ниет еткен адам осыдан кейін сол ихрамға кірген күйі Меккеде болады. Ол жерде мүмкіндігінше намаздарын Харам-Шәрифте оқып, мүмкіндік туган жағдайда нәпіл тауап жасаудың сауабы көп.

Тәруия күні, яғни Арафадан бір күн бұрын Арафатқа шығады. Арафа күні күн батқанша Арафатта болады. Уақыттарын ғибадат, дұға етумен өткізеді. Бұл жерде тұскі және екінші намаздарын жамағатпен бесін уақытында біріктіріп оқиды. Бұл – “Жәміг тақдим” деп аталады. Түстен кейін уақфа жасалады. Күн батқаннан кейін ақшам намазын оқымастан “Мұздалифа” барады.

Мұздалифада ақшам және құптан намаздарын жамағатпен құптан уақытында оқиды. Бұл “Жәміг тахир” деп аталады. Түнді Мұздалифада өткізіп, шайтандарға тас лақтыру үшін тастарды осы жерде жиһайды.

Айт күні таң намазы ерте оқылып, одан кейін “Мұздалифа уақфасы” жасалады. Қажылар күн шыққаннан кейін Минаға қарай жылжиды.

Айттың бірінші күні Минада ретімен:

- Ақаба жәмрасына жеті тас лақтырады.
- Шаш алынып, ихрамнан шығады. (Ифрад қажылығын жасайтындарға құрбандық шалу уәжіп болмағандықтан, олар Ақаба жәмрасына тас лақтырғаннан кейін шашын алып, ихрамнан шығады. Тәмәттүғ немесе Қыран қажылығын жасайтындар Ақаба жәмрасына тас атып, құрбан шалғаннан кейін, шаштарын алып, ихрамнан шығады).
- Уақыты және мүмкіндігі болса, сол күні Меккеге барып, парыз болып есептелетін зиярат тауабы жасалады.

Айттың екінші күні рет-ретімен: Кішкентай, орта және Ақаба жәмрасына жеті тастан атылады. Айттың бірінші күні зиярат тауабын жасай алмағандар екінші күні жасайды.

Айттың үшінші күні: тағы да кішкентай, орта және Ақаба жәрмасына жеті тастан атылады. Сол күні Минадан Меккеге қайтып оралып, қоштасу тауабы жасалып, қажылық міндепті тәмам болады.

Жоғарыда түсіндіргеніміз ифрат қажылығы. Тәмәттуғ пен Қыран қажылықтарының орындалуларында өзгешеліктер бар.

Тәмәттуғ қажылығы: Тәмәттуғ қажылығын орындаған болған адам “Миқат” шекарасында ұмра үшін ихрамға кіреді. Меккеге келісімен ретіне қарай ұмра жасағаннан кейін шашын алғып, ихрамнан шығады. Тәруия күніне дейін (яғни Арафа күніннен бір күн бұрын) Меккеде ихрамсыз күтеді. Тәруия күні Меккеде қажылық үшін қайтадан ихрамға кіреді және жоғарыда айтылғып өткендегі қажылық міндеттерін орындаиды.

Бірақ ифрад қажылығынан ерекшелігі:

- 1) Айттың бірінші күні Ақаба жәмрасына тас лақтырғаннан кейін құрбандық шалады, содан кейін шашын алғып, ихрамнан шығады.
- 2) Зиярат тауабынан кейін қажылық сағиын жасайды.

Қыран қажылығы. Қыран қажылығын жасайтын адам микат шекарасында қажылық және ұмра үшін бірден ниет етіп, ихрамға кіреді. Меккеге барғаннан кейін әуелі ұмра жасайды. Содан кейін қажылық тауабын, артынан қажылық сағиын жасайды. Бірақ ихрамнан шықпайды. Ихрамда болған күйі күтіп, тәруия күні Арафатқа шығып, жоғарыда айтылғандай қажылық міндептін орындаиды. Қыран қажылығының ифрад қажылығынан айырмашылығы айттың бірінші күні Ақаба жәмрасына тас лақтырғаннан кейін құрбандық шалып, шаш алғып ихрамнан шығады.

ҰМРА

Ұмра – белгілі бір уақытқа қарамастан қағидаларына сай ихрамға кіргеннен кейін тауп етіп, сағи жасау және шаш алудан тұрады. Ұмра жасау – сұннет. Ұмраның арнайы уақыты жоқ. Арафа және одан кейінгі құрбан мерекесі күндерінен тұратын бес күннен басқа жылдың кез-келген уақытында ұмра жасауға болады.

Ұмраның орындалуы:

Ұмраға барғысы келген адам “Миқат” шекарасына кірмей тұрып қажетті тазалықты жасағаннан кейін ұмраға ниет етіп, тәлбия айтып, ихрамға кіреді. Меккеге барғаннан кейін ретімен “Тауап намазын” оқиды. Содан кейін Сафа мен Мәруа арасында ұмра сағиын жасайды. Сағиды бітіргеннен кейін шаш алдырып, ихрамнан шығады. Ұмра осылай тәмам болады.

СҮРАҚТАР

- 1) Қажылық деген не?
- 2) Қажылықтың пайдаларын қысқаша айтып беріңіз.
- 3) Қажылық кімдерге парыз?
- 4) Қажылықтың қанша түрі бар?
- 5) Құрбандық шалу қай қажылық түрінде уәжіп емес?
- 6) Ихрам, тәлбия, тауап, сағи және уақфа деген не?
- 7) Ұмра деген не?

Тақырыптар:

- Құрбандық шалудың маңызы. Кімдер құрбандық шалады?
- Құрбандық қашан және қалай шалынады?
- Құрбанның еті және терісіне байланысты мәселелер
- Құрбандыққа шалынуға жарайтын және жарамайтын малдар
- Еті желінетін және желінбейтін жануарлар
- Нәзір құрбаны
- Анттың түрлері және оның үкімі

ҚҰРБАНДЫҚ ШАЛУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Құрбан – ғибадат ниетімен белгілі бір уақытта құрбандық малын шалу дегенді білдіреді.

Құрбандық шалу дүние-мұлік арқылы жасалатын ғибадат және уәжіп. Хижреттің екінші жылында бұйырылған. Құрбан – Алла жолында жасалған жанпидалық және Жаратқанның берген нығметтеріне алғысымызды білдіру.

Бай-дәулетті адамдар шалатын құрбан еттерінен кедейлерге беру мұсылмандар арасында сүйіспеншілік пен бауырмашылық сезімдерді нығайтады. Бай-дәулетті адамдармен қоса кедейлер де қуанышқа бөленеді. Құрбан арқылы келетін қуаныш қоғамның ынтымағы мен бірлігіне үлес қосады.

Пайғамбарымыз (с.а.у.): “**Кімде-кім дүние-мұлкі мол бола тұра құрбан шалмаса, мешітімізге жақында масын**”¹ дей отырып құрбан шалудың байлар үшін маңызды міндет екенін көрсеткен.

КІМДЕР ҚҰРБАН ШАЛАДЫ?

Төмендегі шарттарға сай адамдардың құрбандық шалуы уәжіп:

- 1) Мұсылман болу;

¹ Әт-тәргиб уәт-тарниб, II-том, 155-бет

- 2) Ақыл-есі дұрыс болу;
- 3) Балиғатқа жеткен болу;
- 4) Бас бостандығы болу;
- 5) Жолаушы болмау;
- 6) Нисаб мөлшерінде дүние-мұлкі және ақшасы болу (Құрбан нисабында дүние-мұлік пен ақшаның зекеттегідей бір жыл қолында болуы шарт емес).

ҚҰРБАНДЫҚ ҚАШАН ЖӘНЕ ҚАЛАЙ ШАЛЫНАДЫ?

Құрбандық шалудың уақыты – Құрбан айт мерекесінің бірінші, екінші және үшінші күні. Үшінші күні күн батқан соң құрбандық шалуға болмайды.

Құрбандықты шалуға алып бара жатқанда малға жақсы қарап, итеріп, ұрып-соқпау керек. Малды қинамау үшін пышағын өткірлеп, жақсылап қайрап, құрбан шалушы адам қолынан келсе өзі бауыздайды, болмаса біреуге бауыздатқызыады.

Құрбандық шалынатын мал сол жағымен және құбылаға қаратылып жатқызылады. Бауыздайтын адамның өзі “Бисмиллахи, Аллаху әкбар” деп малдың иегі астынан өңеші, кенірдегі және куре тамырларын кесе отырып бауыздайды. Малдың жаны шықпастан басын кесіп алу және терісін іру – мәкрүһ. Құрбандық шалып жатқанда біле тұра “Бисмиллах” айтылмаса, ол малдың етін жеуге болмайды.

ҚҰРБАНДЫҚ МАЛДЫҢ ЕТІ МЕН ТЕРІСІНЕ БАЙЛАНЫСТЫ МӘСЕЛЕЛЕР

Құрбандық шалған адам құрбанның етінен өзі жей алатыны сияқты, басқаларға да беруге болады.

Құрбан етін үшке бөліп: бір бөлігін құрбандық шалмаған кедейлерге, екінші бөлігін туған-туысқандар мен достарына, қалған бөлігін өзі отбасы мүшелеріне алып қалады. Құрбан етін түгелдей беруге болады, дін оған рұқсат береді. Құрбан терісінен жайнамаз немесе үйде қолда-

нылатын бір нәрсе жасау дұрыс. Бір кедейге я қайырымдылық мекемелерінің біріне берсе де болады.

ҚҰРБАНДЫҚҚА ЖАРАЙТЫН ЖӘНЕ ЖАРАМАЙТЫН МАЛДАР

Малдан қой, ешкі, сиыр, қодас және түйе құрбандыққа шалынады. Ұлардың қой мен ешкі бір жасқа, сиыр мен қодас екі жасқа, түйе бес жасқа толуы керек. Бірақ қой алты айдан асқанымен сүйегі ірі болса, оны да құрбан етіп шалуға болады. Ал ешкі ондай емес, міндегі түрде бір жасқа толуы тиіс.

Қой мен ешкі бір кісі үшін шалынады. Сиыр, қодас және түйені бірден жеті адамға дейін ортақтасып құрбандық шалуға болады. Ұл жануарлардың мүйізсіз болуы, мүйізінің біраз сынық болуы, терісінің көбі түсіп қалуы және ақсақ болуы құрбандық шалуға кедергі емес.

Мына кемшіліктерден бірі кездессе, ол мал құрбандыққа жарамсыз:

- 1) Бір немесе екі көзі соқыр болуы;
- 2) Мүйіздерінің біреуі немесе екеуінің де түбінен сынық болуы;
- 3) Құлағының немесе құйрығының жартыдан көбісінің жоқ болуы;
- 4) Аяғын баса алмайтындаі ақсақ болуы;
- 5) Тұғаннан құлақтары-құйрығы болмауы;
- 6) Тістерінің көбі түсіп, қарнын тойдыра алмайтын болуы;
- 7) Ауру болуы;
- 8) Сүйектерінің ішінде жілік майы жоқ, арық болуы;
- 9) Желіндерінің ұштары жоқ болуы;
- 10) Қой мен ешкі емшектерінің бірі, сиыр тектестердің екі емшегі бірдей құрып қалуы.

Бұған қоса, қораз, тауық сияқты үй жануарлары мен еті желінетін жабайы жануарлар құрбандыққа жарамайды.

ЕТТЕРІ ЖЕЛІНЕТІН ЖАНУАРЛАР

Кой, ешкі, сиыр, қодас, түйе, жылқы, тауық, қаз, үйрек, жираф, түйекұс, көгершін, шілік, тауыс, қарлығаш, байғыз, қоян, тырна, торғай және сауысқан сияқты жануарлар шаригат жолымен бауыздалса, еттері желінеді. Бұлардан басқа суда өмір сүретін әртүрлі балықтар да адал.

ЕТТЕРІ ЖЕЛІНБЕЙТІН ЖАНУАРЛАР

Азу тістерімен қауып аулап, бөлшектеп жейтін және өзін қорғайтын жануарлардың еттері желінбейді. Қасқыр, аю, арыстан, қабылан, тиін, маймыл, шошқа, мысық, ит, піл, кесіртке, тұлкі т.б. сияқты.

Есек және қашырдың еті желінбейді. Тырнақтарымен аң аулайтын, өлексе және лас нәрселерді жейтін құстардың еттері де желінбейді: бүркіт, қарақұс, ләйлек, құзғын, қырғи, жарқанат және қарға, т.б. сияқты.

Жаратылышынан жиіркенішті тышқан, шаян, жылан, кесіртке, құрбака, қосмекенді тасбақа, кірпі, ұлу, жауын құрты, құрттар, шыбындар, қоңыздар, жәндіктер, ара және көбелектер желінбейді.

Балық бейнесінде емес теңіз жануарлары мен шаян, медуза, устрица және омар да желінбейді.

НӘЗІР ҚҰРБАНЫ

Нәзір – бір адамның жасауға міндетті емес нәрсені өзіне уәжіп қылуды.

Нәзір екіге бөлінеді:

1) Ештеңеге байланысы жоқ нәзір.

Бір адам “Алла разылығы үшін бір құрбандық шаламын” деп айтса, құрбандық шалу оған уәжіп болады және нәзірін қалаған уақытында орындаиды.

2) Бір нәрсенің болуына немесе болмауына байланысты шалынатын нәзір құрбаны.

Мысалы: “Ауруым жазылып кетсе, Алла разылығы үшін бір құрбандық шаламын” деп айтқан адам ауруы жазылған кезде құрбандық шалуы – уәжіп. Айтқан ісі аспай тұрып құрбандық шалуы дұрыс емес.

Нәзір тек қана құрбан ретінде шалынатын жануарлар болады: тауық, қораз сияқты жануарлар нәзір құрбаны болмайды.

Нәзір құрбанының етінен атаған адамның өзі, жұбайы, әкесі, шешесі, ата, әже, балалары мен немерелері жей алмайды, нисаб мөлшерінде дүние-мұлкі және ақшасы бар бай, дәүлетті болып есептелетін адамдар да жей алмайды. Нәзір құрбаны түгелдей кедейлерге таратылуы керек.

Өлген адам үшін құрбандық шалудың үкімі:

Өлген адам үшін құрбандық шалғысы келген адам мұны құрбан айт күндөрі шалуы керек. Мұндай құрбан етінен құрбандық шалған адамның өзі басқалары да жесе болады.

Егер құрбандық шалуды қайтыс болған адам өсиет етсе, бұл құрбаның етін мұрагерлері жей алмайды, бәрін түгелдей кедейлерге таратып беру керек.

АНТТЫҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҮКІМІ

Ант – сөздің құдіретін арттыру мақсатымен Алланың атын қосып айту.

Ант үш түрлі болады:

1) Лагу анты: Қателесіп айтылып қалған ант. Ақшасы бола тұра, жоқ деп ойлап қалып, байқамай “*Уаллахи, ақшам жоқ*” деп ант ету. Мұндай антқа кәффарат бермесе де болады.

2) Фамус анты: Біле тұра өтірік ант беру. Көрмеген нәрсені “*Уаллахи, көрдім*”, қарызын өтемесе де “*Уаллахи, өтедім*” деп біле тұра өтірік ант ету. Бұлайша өтірік ант ету – үлкен күнә. Күнәсі кешірілуі үшін тәубе етіп, Алла Тағаладан кешірім сұрауы керек.

3) Мунақид анты: Болашақта бір нәрсе жасап немесе жасамайтынына байланысты ант ету. “*Уаллахи, ертең қарызыымды өтеймін*”, “*Уаллахи, пәленшемен сөйлеспеймін*” деп ант ету. Егер

сөзінде тұрса, кәффарат керек емес. Ал егер сөзінде түрмаса, жаза ретінде кәффарат беруі керек.

Анттың кәффараты:

Болашакта бір нәрсені жасап немесе жасамайтынына байланысты ант етіп, оны бұзған адам кәффарат ретінде он кедейді киіндіреді немесе он кедейге пітір садақасы мөлшерінде ақша береді. Мұны жасауға күші жетпегендер үш күн қатарынан кәффарат оразасын ұстайды.

СҰРАҚТАР

- 1) Құрбандық шалу кімдерге уәжіп?
- 2) Құрбан қашан шалынады?
- 3) Құрбан еті мен терісін не істеу керек?
- 4) Құрбандыққа шалуға болатын және болмайтын жануарлар қайсылары?
- 5) Нәзір құрбаны деген не, қашан шалынады, нәзір құрбандарының еті мен терісін не істеу керек?
- 6) Еті желінетін және желінбейтін жануарларды атап беріңіз.
- 7) Ант дегеніміз не және қанша түрі бар?
- 8) Анттың кәффаратын түсіндіріп беріңіз.

Тақырыптар:

- Жұма және Айт күндері
- Мәуліт түні
- Рәфайып және Миғраж түні
- Бәраат және Қадір түні.

ЖҰМА КҮНІ

Жұма күні – мұсылмандар үшін мереке. Жұма намазы жамағатпен оқылады. Сол себепті мұсылмандар бір жерге жинала отырып, бір-бірімен жақын танысу мүмкіндігіне ие болады. Әр апта мұсылмандардың осылайша бас қосуы араларындағы достықты, ынтымақтастықты нығайтады, бірлікке үйітқы болады.

Жұма – маңызды оқиғалар іске асқан, өте қайырлы, берекелі күн. Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай деген:

“Күндердің ең қайырлысы – жұма күні. Адам (алейһиссәләм) осы күні жаратылған, осы күні жәннатқа жіберілген және осы күні жәннаттан шығарылған.”¹

“Жұма күнінде бір сағат бар. Бір мүмин сол сағатта Алладан бір нәрсе тілесе, Алла оның тілегін қабыл етеді”²

АЙТ КҮНДЕРІ

Жылда екі діни мейрам бар:

- 1) Рамазан айт;
- 2) Құрбан айт.

Айт – қуаныш күні деген сөз. Рамазан айында ораза ұстай отырып, Алланың әмірін орындаған, Құрбан айт мерекесінде құрбандық

1 Риазус-салихин, II том, 439-бет

2 Риазус-салихин, II том, 444-бет

шала отырып, Алла жолында жанпидалық көрсеткен, айт намаздарын топ-тобымен оқыған мұсылмандар міндеттерін атқарып, парыздарын орындағаны үшін шексіз қуанышқа, шаттыққа және бақытқа бөлөнеді.

Рамазанда зекет пен пітір арқылы ал Құрбан айтта құрбандықпен кедейлерге қол үшін беріледі. Осылайша бай-кедей арасында шын мәніндегі сүйіспеншілік пен құрмет пайда болады.

Айтта ата-ана, ата-әжелер, үлкендерге құрмет көрсетіліп, өкпелескендер татуласады, туысқандар арасында өзара сыйластық сезімдері арта түседі. Мерекенің арқасында мерекемен бірге келетін шаттық мұсылмандардың шаршағанын ұмыттырады, қайғы-мұндарын сейилтеді.

Мерекелерде мұминдер бірін-бірі айттымен құттықтайды, алыста тұратындарға сәлем жолдайды. Қабірлердің басына барып өлгендер үшін дұға оқылады. Құран оқылып, садақа беріліп, рухтарына Құран бағышталады.

Айттар – Алланың мұсылман құлдары үшін тағайындаған сый-сијап күндері. Бұл күндерді Алланың разылығына сай іс-әрекеттермен өткізуіміз керек.

МӘУЛІТ ТҮНІ

Адамзатты қаранғылықтан құтқару үшін жіберілген соңғы пайғамбар – біздің пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) 571 жылы Рәбиул-әууәл айының 12-түні туған. Бұл қасиетті түн “*Mәуліт түні*” деп аталады.

Ол дүниеге келген шакта жер-жаһанды надандық, зұлымдық пен арсыздық жайлап, Аллаға деген сенім ұмытылып, адамзат қорқыныш пен қаранғы түнекке қамалып, өмір сүре алмайтындей дәрежеге түскен еді.

Пайғамбарымыздың дүниеге келуімен дүние нұрға бөлөніп, халықтың жүрегіне Аллаға деген сенім ұялады. Тендік, әділет және баяуырмалдық пайда болды. Аллаға сенген халықтар шын мәнінде қуанышқа кенеледі. Пайғамбар туған түн – адамзаттың қаранғылықтан құтылуы үшін өте қайырлы әрі берекелі бастама болды.

Бұл түн мұсылмандар арасында ғасырлардан бері үлкен белсенелікпен тойланып келеді. Танымал түрік ғалымы С. Челеби жазған

“**Ұәсіләтун-Нәжат**” деп аталатын Мәуліт кітабы – оның туған кезін, ерекшеліктерін және мұғжизаларын тамаша тілмен суреттеген құнды еңбек.

Пайғамбарымыздың туған күнінде айтылатын мәуліт жырларын құрметпен тыңдау, оның қасиетіне, рухына салауат айту – халқы-мыздың пайғамбарға деген шексіз сүйіспеншілігі мен терең құрметінің көрсеткіші.

Бұған қоса, оның парасатқа толы өмірін оқып-үйрену, одан ұлгі алу – басты міндетіміз. Тек сол кезде ғана оның сүйіспеншілігіне қол жеткіземіз.

РӘҒАЙЫП ТҮНІ

Рухани жағынан алғанда Рәжәб, Шағбан, Рамазан айлары басқа айларға қарағанда бір төбе жоғары, берекелі айлар болып табылады. Рәжәб айы келгенде Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай деп дұға ететін:

“Уа, Алла! Рәжәб пен Шағбан айларын бізге мұбәрак қылып, аман-есен Рамазан айына жеткізе ғөр.”³

Рәжәб айының алғашқы жұма түні “Рәғайып түні” деп аталады. Бұл түн – Алла Тағаланың мейірімі түскен, кешіретін және дұғаларды қабыл ететін түн. Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай деген:

“Бес түн бар. Ол түндердегі оқылған дұғалар кері қайтарылмайды, (яғни қабыл болады). Олар:

- **Рәжәптің алғашқы жұма түні**
- **Шағбанның он бесінші түні;**
- **Жұма түні;**
- **Рамазан айының түні;**
- **Құрбан айының түні”⁴**

3 Жамиғ әс-сағир, V-том, 131-бет

4 Жамиғус-сағир, V-том, 454-бет

МИГРАЖ ТҮНІ

Алланың шақыруы бойынша пайғамбарымыз (с.а.у.) бір күні тұнде Меккедегі Харам мешітінен Құдыстағы Ақса мешітіне сапар шегіп, ол жерден Жәбірейілмен бірге қекке көтеріліп, “Сидрәтүл-мұнтах” деп аталатын жерге дейін көтеріледі. Пайғамбарымыз (с.а.у) бұл жерден ары қарай барып, арада ешқандай дәнекерсіз және құпия түрде Алла-мен кездескен.

Бұл қасиетті сапардың Меккеден Құдысқа дейінгі бөлігі Ибраһим, Құдистан басталатын қалған бөлігі Миғраж деп аталады. Пайғамбарымыз бес уақыт намазды ұмбетіне Миғраж тартуы ретінде әкелген.

Миғраж оқиғасы – пайғамбарымыздың ең үлкен мұғжизаларының бірі. Хижреттен бір жарым жыл бұрын Рәжәб айының 27-тұнінде болған.

БӘРААТ ТҮНІ

Шағбан айының 15-туні “Бараат тұні” деп аталады. Қарыздан, күнә мен жазадан құтылу деген мағынаны білдіретін Бераат – күнәлардан құтылу (тазару) кеші.

Бұл тұн – Алланың өзінен кешірім сұраган мұміндерді кешіріп, күнәдан арылу тұні. Бұл тұні ұйықтамай Алла Тағаладан кешірім сұрапымызды қалаған пайғамбарымыз (с.а.у.) былай дейді:

“Шағбан айының он бесінші тұні болғанда тек қана гибадатпен өткізіндер, ал күндіз ораза ұстандар. Өйткені, Алла Тағала сол тұні күн шыққанға дейін әлемге мейірімін төге тұрып, былай дейді:

- Кешіруімді қалайтын адам бар ма, кешейін?
- Рызық талап етушілер бар ма, берейін?
- Дертке шалдыққандар бар ма, шипа берейін?
- Тағы кім не тілесін, берейін!”

Ендеше, Раббымыздың сүйінші хабарына құлақ асып, берілген мүмкіндіктерден пайдаланып қалуымыз керек.

ҚАДІР ТҮНІ

Рамазан айының 27-тұні “Қадір тұні” деп аталады. Адамдарға дүниеде және ақыретте бақытты болудың жолын көрсететін дініміздің киелі кітабы – Құран Кәрім пайғамбарымызға Рамазан айында Қадір тұнінде түсе бастаған. Қадір тұнінде Хазірет Мұхаммедке (с.а.у) пайғамбарлық міндет жүктеліп, Ислам таңы осы тұні атқан. Міне, осын-

дай маңызды оқиғалар Қадір тұнін нұрга бөлеп, қасиетін арттырған. Қадір тұнінің мың айдан да қайырлы екендігі Құран Кәрімде ашық айтылған. Пайғамбарымыз (с.а.у.) бұл тұннің артықшылығы жайында былай деген:

“Кімде-кім артықшылығына иланып, сыйын Алладан күтіп, Қадір тұнін ғибадатпен өткізе, өткен құнәлары кешіріледі.”⁵

Қадір тұні – мұміндерге Алла Тағала берген шексіз мейірімділік белгісі мен үлкен ілтираты. Бұл тұнде Алла разылығы үшін намаз оқып, Құран оқып, дұға етіп, дұрыстап өткізуіміз керек⁶

Хазірет Айша бір күні пайғамбарымыздан:

“*Ya, Rasulallah! Қадір тұнінде қайтіп дұға етейін?*” – деп сұрады.

Сонда мынандай жауап естіді:

“Былай де: “Раббым, сен өте кешірімдісің, кешіргенді жақсы көресің, мені де кешіре ғөр.”⁷

Пайғамбарымыз (с.а.у.) үйреткен бұл дұғаны біз де Қадір тұнінде қайталайық.

Қасиетті тұндерді намаз оқу, Құран оқу, пайғамбарымызға салауат айту, құнәларымызға кешірім тілеу, дүние және ақыретке байланысты тілектерімізben дұға қылып, қолымыздан келгенше қайырымдылық іс-шаралар өткізіп, кедейлерді қуанту сияқты ізгі істермен өткізуіміз керек.

СҰРАҚТАР

- 1) Жұма күннің артықшылығын айтып беріңіз.
- 2) Бір жылда қанша діни мереке бар, мерекелердің қандай маңызы бар?
- 3) Мәуліт тұні жайында айтып беріңіз.
- 4) Рәғайып тұні деген не?
- 5) Миғраж тұнінің маңызы жөнінде айтып беріңіз.
- 6) Бәраат тұні қашан және оның артықшылығы неде?
- 7) Қадір тұнінің артықшылығы туралы айтып беріңіз.
- 8) Қасиетті тұндерде не істеуіміз керек?

5 Әт-тәргиб уәт-тәрниб, II-том, 119-бет

6 Риазұс-салихин, II-том, 464-бет

7 Риазұс-салихин, II-том, 467-бет

ҮШІНШІ ТАРАУ
АХЛАҚ
(әдеп)

Тақырыптар:

- Ахлақ (әдеп) деген не?
- Исламдағы ахлақ
- Ізгі ахлақ иесі болуда сенім мен ғибадаттың рөлі
- Ең тамаша ахлақ үлгісі – Хазірет Мұхаммед (с.а.у.)
- Жеке адамдар үшін ахлақтың маңызы
- Кәсіп және ахлақ
- Мінез-құлық өзгере ме?
- Исламның ақыл мен білімге мән беруі

АХЛАҚ ДЕГЕН НЕ?

Ахлақ – адамның жан-дүниесінде қалыптасқан әдеттер. Бұл әдеттер көбіне іс-әрекетімізден көрініс береді.

Жан-дүниемізде қалыптасқан әдеттер екіге бөлінеді:

- 1) Жақсы әдеттер
- 2) Жаман әдеттер

Дене мүшелеріміздің іс-әрекеті жан-дүниемізben тікелей байланысты. Болмысымызда жақсы әдеттер орын алса, қылықтарымыз жақсарады, бұлар **көркем ахлақ** деп аталады. Ал егер болмысымызда жаман әдеттер орнықса, қылықтарымыз да жаман болады. Оны жаман әдет немесе **жаман ахлақ** деп атайды. Ис-әрекеттеріміздің жақсы, парасатты болуы үшін жан-дүниемізді жаман мінез-құлықтардан тазарта отырып, өзімізді жақсы мінез-құлықтарға баулуымыз керек.

Топыраққа еккен тұқымға қарай өнім аламыз. Бидай тұқымынан бидай өсіп шығатыны сияқты, арпаның дәнінен де арпа өсіп шығады. Демек, топыраққа қандай дән ексең, соған қарай өнім өсіп шығады. Осы сияқты жан-дүниеміздің түкпіріне жақсы мінез-құлықтардың тұқымын сепсек, бұл тұқым да дене ағзаларымызда жақсы іс-әрекеттерді

іске асырады. Ал, егер жаман мінез-құлықтардың тұқымын сепсек, дene мүшелерімізді жаман іс-әрекеттерге итермелейді.

ИСЛАМДАҒЫ АХЛАҚ

Ислам дінінде ахлақтың маңызы үлкен. Исламның мақсаты – адамдарды ігі ахлақ иесі қылыш тәрбиелеп, кемелдендіру. Ислам – көркем мінез деген сөз. Пайғамбарымыз (с.а.у) былай деген:

“Мен адамгершілік мінезді толықтырып, кемелдендіру үшін жіберілдім.”¹ Мұсылманға берілетін баға оның парасаттылығымен өлшенеді. Пайғамбарымыз:

“Сіздердің маған ең сүйкімділерің және қиямет күнінде маған ең жақындарыңыз – ахлағы көркем болғандарыңыз.”² дейді.

Пайғамбарымыздан:

“Алла жанында ең сүйікті құлдар кімдер болады?” деп сұрады.

Сонда:

“Ең көркем ахлаққа ие болғандары”, – деп жауап береді. Гибадаттар қалай дініміздің әмірі болса, ахлақи міндеттерді орындау да дініміздің әмірі. Исламдағы ғибадаттардың негізгі мақсаты – адамдарды жаманшылықтан тыйып, ізгі ахлақты болуға тәрбиелеу.

ІЗГІ АХЛАҚ ИЕСІ БОЛУДА ИМАН МЕН ҒИБАДАТТЫҢ РӨЛІ

Шынайы иман еткен адам барлық іс-әрекеттерін Алланың көріп, періштелердің жазып отыратынына сенеді. Дүниеде істеген әрбір қылышына қиямет күні жауап беретінін біледі. Жақсылық жасағандардың сый көретініне, ал жаманшылық жасағандардың жазасын тартатынына иланады.

Алла Тағала Құран Кәрімде былай дейді:

1 Кәшф әл-хафа, I-том, 211-бет

2 Риязұс-салихин, II-том, 54-бет

Кімде-кім титтей жақсылық жасаса, оның сыйын алады, ал кімде-кім титтей жамандық жасаса, оның жазасын тартады.”³

Шынайы иман адамды жаманшылықтан алыстатады, жақсылық жасауға итермелейді. Жан дүниесі иман мен жауапкершілік сезімдерінен алыс болған адамдар тек бас пайдасы үшін жақсылық жасайды. Олар қолынан келгенше жамандық жасауға тырысып бағады.

Ал, жүргегі иманға толы мұсылман барлық іс-әрекетіне көніл аударып, мұқияттылық танытады. Ешкімге жамандық істемейді. Қолынан келгенше жақсылық жасауға тырысады. Ғибадаттар жүргіміздегі иманды арттырады, парасатты болуымызды қамтамасыз етеді.

Бес уақыт намаз бізге үнемі Алланы еске салып, әртүрлі нашар іс-әрекеттерден тияды. Ораза болса, мейірімділік сезімдерін оятып, қолымызды харам нәрселерден, тілімізді жалған, өтіріктерден сақтайды. Зекет, сарандықтан құтқарып, басқаларға жақсылық жасап, жәрдем беру сезімдерін тудырып, қоғамға пайдалы адам болуға шакырады.

Осылай ғибадаттармен азықтанған иман, дene мүшелерімізде парасаттылық жемістерін беріп, шынайы адамгершілік құндылықтарын сініреді. Парасатсыз адамдар болса – гүл ашпайтын, бүршік жармайтын жеміссіз ағаш іспеттес.

ЕҢ ТАМАША АХЛАҚ ҮЛГІСІ – ХАЗІРЕТ МҰХАММЕД (С.А.У.)

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) – Алланың тәрбиесінде болған, көркем ахлаққа ие пайғамбар. Ол мінез-құлқын Құраннан алып, барша игіліктерді бойына сінірген. Хазірет Айшадан пайғамбарымыздың адамгершілігі, мінез-құлқы жайында сұрағанда, былай деп жауап берген:

“Оның мінез-құлқы – Құран”⁴

Пайғамбарымыз ахлақи міндеттерді үйреткен әрі өзі іс жүзінде көрсетіп үлгі болған. Ол ешқашан туралықтан, шындықтан, жақсылықтан бір сәт ажырамаған, тамаша мінезімен, іс-әрекеттерімен басқаларға үлгі еді. Алла Құранда: “Алланың расулының бойында сіздер үлгі алатындаі тамаша өнеге бар”⁵ дей отырып, пайғамбарымыздың

3 Зілзәлә сүресі, 7/8 аяттар

4 Шәрх әш-шиға, Алиул-Қари, I-том, 222-бет

5 Ахзаб сүресі, 21-аят

өмірінен үлгі алуға шақырған. Біздің міндетіміз – пайғамбарымыздың парасаттылық пен адамгершілікке толы өмірін біліп, үйреніп, оны өзімізге үлгі тұту.

ЖЕКЕ АДАМДАР ҮШІН АХЛАҚТЫҢ МАҢЫЗЫ

Білетініміздей, қоғам – отбасынан басталады. Отбасы – жеке адамдардан тұрады. Олай болса, бір ұлттың құшті болуы, береке-бірлік ішінде өмір сұруі жанұяның берік болуына байланысты. Отбасының береке-бірлігі отбасындағы жеке адамдардың парасатты іс-әрекеттеріне байланысты.

Сондықтан қоғамды құрайтын жеке адамдардың парасатты болғаны үлкен мәнге ие. Шіріген тақтайлардан берік кеме жасалмайтыны сияқты парасатсыз, жауапкершілік сезімдерінен жүрдай болған адамдардан құшті-қуатты қоғам құрылмайды.

КӘСІП және АХЛАҚ

Еңбек ету – дініміздің әмірі. Кез-келген мұсылман құн көру әрі ешкімге мұқтаж болмай өмір сұру үшін еңбектенуі қажет. Адамдардың еңбек ететін салалары, табыс табу жолдары әр түрлі. Еңбектеніп, табыс табуда мынаған мән беру керек: Табысымызды адал жолмен тауып, нәсібемізге харам араластырмау.

Пайғамбарымыз (с.а.у.):

“Адамның дүние-мұлқін қалай тауып, оны қайда жұмсағаны қиямет күнінде сұралатынын.”⁶ айтқан. Ал табысын харам жолдармен тапқандарға былай деген:

“Бір мұсылманды алдаған, оған зиян тигізген және айла жағаған адам – бізден емес”⁷

Еңбегін адал жолдармен тапқандарға мына сүйінішті хабарды жеткізеді:

6 Әт-тәрғиб уәт-тәрғиб, I-том, 125-бет

7 250 хадис, 159-бет

“Саудада шындықтан, туралықтан бір сәт айырылмаған адам қиямет күні пайғамбарлардың жанынан орын алыш, солармен бірге болады.”⁸

Адалдық – мұсылман үшін маңызды ахлақи қағида. Мұсылманға, қызмет бабында шындықтан алыштамау, адамдарды алдамау, алаяқтық жасамау, көлеңкелі кәсіптің барлық түрінен аулақ болу, тек қана адап, таза жолдармен табыс табу жарасады.

Өндірушінің міндеті – жақсы және сапалы өнім өндіру. Жұмысшы мен қызметкердің міндеті – өздеріне берілген істерді кемшіліксіз орындау. Жұмысшы адам “мені ешкім көріп тұрган жоқ” деп міндетіне немкүрайлықпен қараса, адалдықтан айырылып, арам ақша тапқан болады. Бұған дініміз тыйым салған. Басқаның ақысын жеу – міндетін, қызметін дұрыс атқармауды білдіреді. Бұндай әрекет жасағандардың еңбектері босқа кетеді. Бұдан мемлекет зиян шегеді әрі адамдардың бір-біріне деген сенімі азаяды.

Жүргі таза парасатты адам қызметін дұрыс атқарады, ешкімді алдамайды, алаяқтық жасамайды. Мойнына алған міндетін адап атқарып, өзіне әрі айналасындағыларға пайдасын тигізеді.

МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ ӨЗГЕРЕ МЕ?

Бала дүниеге пәк болып келеді. Ата-ана жақсы тәрбие берсе, парасатты, адамгершілігі мол болып өседі. Ал егер жақсы тәрбие көрмей, жаман мінез-құлыштарға бой алдыrsa, онда одан адамгершілік күтүге болмайды.

Денеміздегі ауруды дәрімен емдесек, ал бойымыздағы жаман қылыштарды адамгершілік пен көркем мінез үйрену арқылы кетіреміз.

Пайғамбарымыз: “**Мінез-құлыштарынды дұрыстандар**” дей отырып, жаман мінез-құлыштың түзелетінін айтқан.

Жұқпалы ауруы бар науқаспен бірге жүрген адам дәл сондай кеселге ұшырауы мүмкін. Мінез-құлқы нашарлармен жолдас болған адамдар да уақыт өте келе жаман мінезге түсіп кетеді. Сол себепті ізгі ахлақ иесі болып, өзінің жақсы мінез-құлқын сақтау үшін, ізгі ахлакты

8 250 хадис”, 62-бет

үйренуімен қатар білімді, жақсы мінезді адамдармен араласуы керек, ал әдепсіз адамдарға жуымаған жөн.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) жақсы адамдармен жолdas болуды этір сулар сатылатын дүкенде отырғанға ұқсатады. Дүкеннің қожайыны оған ештеңе ұсынбаса да ол жердің хош ісінен әсерленеді. Жаман адамдармен жолdas болуды темірші ұстаханасына ұқсатады. Ол жерде отырған кісіге оттың бір ұшқыны шашырайды, я болмаса иісі мазасын алады (Жамиғус-сағир).

Міне, осы сияқты жақсы адамдармен жолdas болғандарға жақсылардың әдептілігі әсер етеді. Ал жаман мінезді адамдармен достасқандарға олардың жаман қылықтары әсер етіп, уақыт өте ол адамның да мінез-құлқы бұзылып, жаман жаққа өзгереді.

Біздің міндеттіміз жора-жолdas таңдағанда абай болу, жақсы әрі білімділермен дос болу, олардан жақсы өнеге алу, жаман адамдардан аулақ болу. Бірақ оларды сол нашар әдептерінен арылту мақсатында олармен араласып, адамгершілікке, парасаттылыққа тарту қажет.

ИСЛАМНЫҢ АҚЫЛ МЕН БІЛІМГЕ МӘН БЕРУІ

Ақыл – Алланың адам баласына берген үлкен сыйы. Адам жақсы мен жаманды ақылмен ажыратады. Ақыл – адамды басқа тіршілік иелерінен ерекшелейтін үлкен қасиет.

Дінімізде жауапты (мүкәлләф) болу үшін ақыл-есі дұрыс болуы шарт. Иман мен ғибадатта алғы шарт – ақыл. Ақыл-есі дұрыс еместерге діни әмірлердің жүктелмейтіндігінің өзі-ак ақылдың Ислам дініндегі маңыздылығын көрсетеді. Бірақ ақылдың шынайы құндылығы адамға пайдалы болуы, оны дұрыс жұмыс істетуге байланысты. Ақылға жүгінбегендер Құран Кәрімде айыпталады. Ақыл – маңызды білім құралдарының бірі.

Ислам ақылмен қатар білімге де үлкен мән береді. Ислам – үнемі оқып, білім алып, үйренуді әмір еткен. Құран Кәрімнің алғашқы аятының “Оқы!” деген бүйрықпен басталуы бізге білімнің аса маңызды екенін көрсетеді. Білім және ғалымдардың орнын Алла Тағала былай баяндайды:

“(Әй, пайғамбарым!) Сен айт: Білетіндер мен білмейтіндер тен бола ма?”.⁹ Пайғамбарымыз да білім үйренудің мұсылмандар үшін өте маңызды парыз екенін көрсете отырып, былай дейді:

“Ілім үйрену – ер-әйел барлық мұсылманға парыз.”¹⁰

Осыған сәйкес аталарымыз білімге аса мән беріп, ғалымдарға құрметпен қараған.

Бір патша Мысырдан қайтқан бетінде атақты дін ғалымы Ибн Кәмалмен бірге балшықты жерден өтіп бара жатады. Осы мезет Ибн Кәмалдың атының аяғынан шашыраған балшық патшаның киімін ластап, ғалым бұған қатты қысылады.

Ұстазының ыңғайсызданғанын көрген патша:

“Қысылманың ұстаз! Ғалымның атының аяғынан шашыраған балшық – біз үшін әшекей. Осы былғанған шапаным балшығымен сақтап, өлгенде табытымның үстіне қойылсын” – деп өсиет айтып, ғалымға деген құрметін білдірген.

СҮРАҚТАР

- 1) Мінез-құлық (ахлақ) деген не?
- 2) Исламда ахлақтың орны жөнінде айтып беріңіз.
- 3) Иман мен ғибадаттың көркем мінез-құлықты болудағы рөлін түсіндіріңіз.
- 4) Пайғамбарымыздың ахлағы қандай еді?
- 5) Жеке адам үшін ахлақтың маңызы қандай?
- 6) Ахлақтың қызмет бабындағы әсерін айтыңыз.
- 7) Мінез-құлық өзгере ме? Түсіндіріп беріңіз.
- 8) Исламның ақыл мен білімге қаншалықты көңіл бөлгөні туралы айтыңыз.

9 Зумар сүресі, 9-аят

10 Мишкатул мәсабих, 1-том, 233-бет

Тақырыптар

- Ислам дініндегі ахлақи міндеттер
- Алла, пайғамбар және Құран алдындағы міндеттеріміз
- Жеке басымызға байланысты міндеттеріміз
- Тәніміз алдындағы міндеттеріміз
- Рухымыз алдындағы міндеттеріміз
- Тамақ жеу кезіндегі ахлақ қағидалары
- Тілдің тәрбиеленіп, түзетілуі
- Дене мүшелеріміздің тәрбиесі
- Оқу мәтіні

АХЛАҚИ МІНДЕТТЕРІМІЗ

Ислам дінінде ахлақи міндеттер бесеу:

- 1) Алла, пайғамбар және Құран алдындағы міндеттеріміз
- 2) Жеке басымызға байланысты міндеттеріміз
- 3) Отбасы алдындағы міндеттеріміз
- 4) Отан және ұлттымыз алдындағы міндеттеріміз
- 5) Барлық адамдар алдындағы міндеттеріміз

1 – АЛЛА, ПАЙҒАМБАР ЖӘНЕ ҚҰРАН АЛДЫНДАҒЫ МІНДЕТТЕРІМІЗ

А- Алла алдындағы міндеттеріміз:

Бізді жоқтан бар етіп, тамаша дене мүшелерін берген, жер бетіндеңі барлық нәрсені біз үшін жаратқан – Алла. Адамға берілген бұл артықшылықтар мен ерекшеліктер басқа ешқандай тіршілік иелеріне берілмеген. Сондықтан осы жақсылықтарға шүкірлік ретінде орындауымыз қажетті міндеттер бар.

Бұл міндеттер мыналар:

- а) Алланың бар және бір екендігіне сену;
- ә) Ғибадаттарымызды орындау;
- б) Алла әмірлеріне бағынып, тыйым салған істерден бойды аулақ ұстай;
- в) Аллаға деген сүйіспеншілікті басқадан жоғары ұстай;
- г) Алланың атын құрметпен еске алу;
- д) Берген нығметтеріне шүкіршілік ету.

Ә – Пайғамбар алдындағы міндеттеріміз:

Алла Ислам дінін адамдарға жеткізу міндетін Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) жүктеген. Пайғамбарымыз адамзаттың игілігі үшін көп еңбек сінірді. Осы жолда көптеген қыншылықтарға ұшырады. Сонында Ислам нұры жер жүзін жарыққа бөледі. Адамдар бақытқа кенелудің жолдарын үйренді. Сондықтан:

- а) Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) соңғы әрі ұлық пайғамбар екендігіне иман келтіру;
- ә) Расулды жақсы көріп, аты аталғанда салауат айтуды;
- б) Ол көрсеткен жолмен жүру;
- в) Расулдың жақсы қасиеттерін үлгі тұту. Бұлар пайғамбарымыз алдындағы міндеттеріміз.

Б – Құран алдындағы міндеттеріміз:

- а) Құран Кәрімнің пайғамбарымыз арқылы Алла жіберген соңғы кітап екенине сену;
- ә) Құранды қағидаларына сай мәнерлеп оқу;
- б) Мағынасын түсінуге тырысу;
- в) Құран оқығанда және тындағанда құрмет көрсету;
- г) Құранның бүйректарын орындау, тыйымдарынан сактану.

2 – ЖЕКЕ БАСЫМЫЗГА БАЙЛАНЫСТЫ МІНДЕТТЕРІМІЗ

Адам – дене мен рухтан (жаннан) құралған тіршілік иесі. Жеке басымыз алдындағы міндеттерді екіге бөліп қарастыруға болады.

- 1) Тәніміз алдындағы міндеттеріміз.
- 2) Рухымыз (жанымыз) алдындағы міндетіміз

A – Тәніміз алдындағы міндеттеріміз:

а) Дұрыс тамақтану: Тамақтанғанда мұқият болып, дұрыс тамақтану керек. Өйткені тәніміздің саламатты әрі мықты болуы осыған байланысты. Құран Кәрімде былай делінген:

“Әй, адамдар, жер жүзіндегі таза әрі адал рызықтарды жендер.”¹

Пайғамбарымыз (с.а.у.): **“Құшті, қуатты мүмин әлжуаз мүминнен қайырлы және Алла алдында сүйкімді.”²** дей отырып, мұсылманның қуатты, құшті болуы керектігін айтқан.

ә) Денсаулығымызды қорғау: Тәнімізді аурулардан қорғай отырып, қажетті шараларын орындау міндет. Сондықтан қандай да бір ауруға шалдыққанда емделу керек. Пайғамбарымыз (с.а.у.) бұл жөнінде былай дейді:

“Әй, Алланың құлдары! Емделіндер. Өйткені, Алла әр дергінен емін қоса жаратқан.”³

Ислам діні тәнімізге зиянды болып табылатын ішімдіктер мен есірткілерді қолдануға тыйым салып, денсаулығымызды қауіпті әртүрлі нәрсelerден сактануды бұйырған.

Алланың адам баласына берген үлкен нығметтерінің бірі – денсаулық. Адам өмір бойы осы нығметті қорғауға жауапты. Денсаулығы дұрыс болмаған адам жақсы өмір сүре алмайды, құлшылық та атқара алмайды. Сондықтан халқымыз: “Денсаулық – зор байлық” деген.

Денсаулығымыз мықты кезінде қадірін біліп, ауру-сырқаудың алдын алған жөн. Өйткені, адамдар көбінесе нығметтің қолда барда қадірін біле бермейді. Пайғамбарымыз бұл турасында былай дейді:

1 Бакара сүресі, 168-аят

2 Машариқұл-ануар”, II том, 112 бет

3 Жамиғ әс-сағір

“Екі нығмет бар, адамдардың көбі бұл тұрасында алданған. (яғни бұлардың қадірін білмейді.) Бірі денсаулық, екіншісі бос уақыт”⁴

Әрі дүние, әрі ақырет бақытына қол жеткізуіміз денсаулығымызға байланысты. Сол себепті, дініміз денсаулық мәселесіне көңіл бөліп, аурулардың алдын алушы талап етеді. Науқастанған жағдайда емделуді әмір етеді.

Дұрыс тамақтанып, тазалыққа баса назар аударып, денеміздің қуатты болуына атсалысуымыз керек. Пайғамбарымыздың: “Құшті мүмин әлсіз мүминнен қайырлы әрі Аллаға сүйкімдірек” деген сөзін ұмытпаған жөн.

Қатты шаршаудан, ұйқысыздық, ішімдік ішу, ауасы ластанған жерде болу, санитарлық талапқа сай емес тамақ жеу, су ішу сияқты денсаулығымызға зиянды нәрселерден сақтанып, жүқпалы аурулар таралған жерлерден аулақ тұру керек. Қажет болған жағдайда мамандардың кеңесін тыңдап әсіресе балалардың екпесін уақытында жасатуымыз қажет.

Пайғамбарымыз (с.а.у.): “**Арыстаннан қашқандай алапес аурынан қашыңыз**” дей отырып жүқпалы ауруға шалдыққан адамдардан ұзақ болуды әмір еткен⁵

Екінші бір хадисінде: “**Бір жақта оба ауруы бар деп естісендер, ол жаққа бармандар**” деп бұйырған және де жүқпалы ауруларға қарсы мұқият болуды ескерткен⁶

Пайғамбарымыздың: “**Алла Тағала қандай ауру жаратса, оның емін де қоса жаратқан, емделіндер**” деген сөзі де бар. Қандай да бір ауруға душар болған жағдайда, барлық мүмкіндіктерді пайдалана отырып емделу де дініміздің әмірі екендігін көрсетеді.

Пайғамбарымыз өзі де емделген және емделу мақсатында сол заманға сай кейірі нәрселердің еміне жүгінуге кеңес берген.

Ислам діні емделуге көңіл бөлгендіктен мұсылмандар арасынан көптеген медицина ғалымдары шыққан. Ибн Сина және Әбу Бәкір

4 Жамиғус-сагир, “Нун” тармағы

5 Бұхари, “Тыб”

6 Кәшфул хафа, 1-т., 104-бет

Рази сияқты ғалымдардың медицина жайында жазған кітаптары Европада ғасырлар бойы оқытылып келеді.

Емделу тәуекелге қарсы емес. Керісінше нағыз тәуекел – ауырған адамның қолдан келген әртүрлі емделу шарасын орындағаннан кейін Алладан шипа тілеу. Эйтпесе, еш емделмей “Аллаға тәуекел” деу дұрыс емес, ол исламдағы тәуекел ұғымын қате түсіну. Бұл тұқым сеппестен егін сұрағанға ұқсайды. Сондықтан бұндай түсініктің тәуекелмен байланысы жоқ.

Дүниеде әр нәрсе бір себепке байланған. Алдымен себептерді орындаап сосын нәтижесін күтеміз. Дәріні тауып қолдану – себепті орындау, ал науқастан айыфу – осының нәтижесі. Уақыты келгенде егінге тұқым себу – себеп, егін орып, астық алу соның нәтижесі.

б) Тазалық сақтау: Тәніміз алдындағы міндеттеріміздің бірі – тазалық. Мұсылманның тәні, киімі және қоршаған ортасы, айналасы таза болу керек. Тазалық – денсаулық кепілі. Пайғамбарымыз:

“Тазалық – иманның жартысы”⁷ деп, дініміздегі тазалықтың рөлін қадап айтқан.

Өзі тіс тазалығына да аса мән берген, бізге тісімізді тазалауға кенес бере отырып, былай деген:

“Сендерге не болған, тістерің сарғайып, менің қасыма келесіндер? Мисуак қолданындар”⁸

2 – Рухымыз алдындағы міндеттеріміз:

- а) Рухымызды негізсіз, жалған сенімдерден тазарту;
- ә) Дұрыс әрі берік сенім орнықтыру;
- б) Дұрыс әрі пайдалы біліммен қаруландыру;
- в) Жаман ойлар мен жағымсыз мінез-құлықтардан тазарту;
- г) Жақсы ойлар мен тамаша мінез-құлықтарға баулу;

7 (Мәшәриқұл-әнүар, II-том, 107-бет)

8 (Байқаки риуааты, Мисуак: Сауда Арабстанда есетін “Әрак” ағашының бұтақтарынан жасалған тіс щеткасы. Бұғандегі жасалған тіс щеткасы “мисуак” орнында. Мақсат тістерді таза ұстая).

Рұхымызды мына жаман мінез-құлықтардан тазартуымыз керек:

Дүшпандық, ашу, басқаларды қызғану, өтірік айту, сөзінде тұрмау, екі жүзділік, ұтсызық, құрметсіздік, тәрбиесіздік, мейірімсіздік, корқақтық, жалқаулық, сараңдық, менмендік, зұлымдық, әділетсіздік, аманатқа қиянат жасау, сабырсызық, дөрекілік, жүргегі қатты болу т.б.

Жанымызға мынадай тамаша мінез-құлықтарды серік ету керек:

Достық, мейірімділік, шыншылдық, батылдық, еңбеккорлық, сабырлылық, ұят, ұлкендерге құрмет, адамдарды жақсы көру, сөзінде тұру, нәзіктік, жұмсақ мінезді болу, әділеттілік, әдептілік, тәрбиелілік, кешірімшіл болу, кішіпейілділік, ашуын жену, тіліне ие болу, адамдарға және тіршілік иелеріне жанашырылыш таныту.

ТАМАҚТАНУ КЕЗІНДЕГІ АХЛАҚ ҚАҒИДАЛАРЫ

- 1) Жейтін, ішетін нәрселердің адап болуы;
- 2) Тамақтан бұрын және кейін қол жуу;
- 3) Тамақты бастағанда “**бисмилләh**”, біткенде “**элхамдулилләh**” деу;
- 4) Тамақты өз алдынан және оң қолымен жеу;
- 5) Тамақты аузына шақтап алып, оны жақсылап шайнағаннан кейін жүту;
- 6) Аузында тамақ барда сөйлемеу;
- 7) Аузындағыны жүтпайынша, басқасын аузына салмау;
- 8) Суыту үшін тамақты үрлемеу;
- 9) Су ішкенде ыдыстың ішіне үрлемеу;
- 10) Жиіркендіретін сөздер айтпау және орынсыз әрекеттер жасамау;
- 11) Тамақты ысырап қылмау, табағына жей алғындағы тамақ салу, салған тамағын тауысу;
- 12) Көпшілік тамақтанып отырғанда, барлығы тамағын бітірмейінше дастарханнан тұрмау;

- 13) Тамаққа әуелі үлкендердің бастауы;
- 14) Көшеде тамақ жемеу.

ТІЛДІҢ ТӘРБИЕЛЕНИШ, ТҮЗЕТИЛУІ

Жеке басымыз алдындағы міндеттеріміздің бірі – тілімізді тәрбие-леу. Аузымыздан өтетін асқа абай болғанымыздай, аузымыздан шығатын сөздерге де абай болуымыз керек. Ислам діні бізге әңгімелесудің, сөз сөйлеудің әдебін үйретеді.

Сөйлесу кезіндегі ахлақ қағидалары мыналар:

- 1) Айтатын сөзінің соңын ойлап, соған қарай сөйлеу;
- 2) Дұние және ақырет үшін пайдасы жоқ сөздерді айтпау;
- 3) Сөзімен ешкімді ренжітпеу, әңгімелесіп отырғанда басқалардың сөзін бөлмеу;
- 4) Адамдармен дәрежесі мен мәртебесіне қарай сөйлесу;
- 5) Біреуді мақтағанда асыра мақтамау;
- 6) Үлкендердің жанында дауысын көтеріп сөйлемеу;
- 7) Мылжың сөздер айтпау;
- 8) Сөйлескен кезде ернін шошайтпау, тым білгішсінбеу, басқалардың сөзінен мін іздемеу;
- 9) Тілін жаман сөздерге үйретпеу, өтірік ант ішпеу, өзгелерді жамандайтын сөздер айтпау;
- 10) Біреулерді келемеждемеу, біреуге жаман ат тақпау;
- 11) Айтылмайтын сырларды әшкере етпеу.
- 12) “Құтылу жолы бар ма?” деп сұрағанға пайғамбарымыз: “Тіліңе ие бол!” деп жауап берген екен⁹. Сахабаларының бірі: “Қорқуға тиісті ең қауіпті нәрсе не?” деп сұрағанда, сүйікті пайғамбарымыз тілін қолымен ұстап: “Міне, мынау”¹⁰ деп жауап берген.

⁹ Риазұс-салихин”, III том, 107-бет

¹⁰ Риазұс-салихин”, III том, 106-бет

Тағы бір хадисінде былай деген: “**Аллаға және ақырет күніне иман келтірген адам не жақсы сөз айтсын, не болмаса үндемесін**”¹¹

Демек, көріп отырғанымыздай, тілге ие болу, айтар сөзімізге абай болу – өте маңызды ахлақ қағидасты.

ДЕНЕ МҰШЕЛЕРІМІЗДІҢ ТӘРБИЕСІ

Тілімізден кейін, басқа дене мұшелерімізді тәрбиелей отырып іс-әрекеттерімізді түзету, дене мұшелерімізді адамгершілік қағидаларына сәйкес қолдану – жеке басымыздағы міндеттердің бірі. Бұл міндеттер қысқаша мыналар:

- 1) Кол-аяқты харамнан, басқаларға зиян тигізетін әрекеттерден сактау;
- 2) Өзінікі емес нәрсеге жаман көзben қарамау, басқалардың мінін іздемеу, сұқтанып қарап өзгелердің мазасын алмау;
- 3) Құлағымен өтірік, ғайбат, дұние мен ақырет үшін пайдасыз сөздерді тыңдамау.
- 4) Біреудің мал-жаны мен намысына тимеу.

Оқу мәтіні:

Дініміз еңбек етіп, адал табыс табуды әмір етіп, тапқан-таянғанымызды ысырап етуге және пайдасыз жерге жұмсауга тыйым салған.

Құран Кәрімде былай бұйырылады:

“Жендер, ішіндер бірақ ысырап етпендер. Өйткені, Алла ысырап етушілерді сүймейді”¹²

Ысыраптың харам екендігі айқын түрде білдіретін осы аятының соңындағы “Өйткені, Алла ысырап етушілерді сүймейді” деуі мұсылмандар үшін маңызды ескертту. Әлбетте, ешбір мұсылман Алланың сүймеген адамы болуды қаламайды.

Дініміз сараңдықтан да аулақ болуды, әрқашан өмірде орта және ақылга қонымды жолды ұстануды әмір етеді.

11 Риазұс-салихин”, III том, 103-бет

12 Аграф сүресі, 31-аят

Құран Қәрім Алланың мейіріміне лайық болған жақсы құлдың өмірде осы жолда жүргендер екендігін былайша баяндайды:

“Олар (*дүние*) жұмсағанда ысырап та етпейді, сараңдық та жасамайды, екеуінің арасында орта жолды ұстайды.”¹³

Қарап отырсақ, дініміз бізге табысты қалай табуды үйреткені сияқты, қалай жұмсауды да үйреткен. Біздің міндеттіміз – Раббымыздың әмірлеріне, пайғамбарымыздың өсиеттеріне құлақ асып, соган сай, артық кептей және тепе-тәндікті ұстай отырып өмірімізді реттей.

Тапқан-таянғанын қалай болса солай шашатын, шығысы мен кірісін есептемей, тапқанынан көп жұмсайтын адам, өмірінде қалаган дәрежесіне жете алмайды және ондай жанұяда береке болмайды. Мал-мұлкімізді, ақшамызды өз қажеттіліктеріміз бен қогамның пайдасы үшін жұмсауымыз қажет.

Бір жанұядагы жағдай осындай болғаны сияқты ұлт ішінде де дәл солай. Ысырап – ұлттың өсіп-өркендеуіне кері әсерін тигізеді, жеке адамдар мен қогамды құлдырауға әкеп соқтырады және де еңбектің босқа кетуіне себеп болады.

Еліміздегі негізгі қорек болып табылатын наның қанышалықты ысырап болып жатқанын ойласақ ойлантарлық жайт. Негізінен қоқысқа лақтырылып жатқан тек нан емес. Ойлансақ, диқаның маңдай тери, оны нан қылғанга дейінгі істегендердің еңбегі және сатып алушының ақшасы да ысрал болып жатыр.

Пайғамбарымыз нанды қастерлеуді өсиет еткен. Егер нанды лақтырсақ, сол өсиетті орындаған боламыз әрі нанды қастерлемеген боламыз. Табаққа жей алатынан артық тамақ құйып артығын төгу, қажеттен тыс электр жарығын жағу, шүмектен артық судың ағуы да ысырап. Ешкімнің осыларды мөлшерден тыс қолданып ысырап етуге қақысы жок.

Уақытты бос өткізу де ысырап. Өзінен тұрмысы жағынан жоғарғыларға елікten, қарапайым киімдерін тастап қымбатын алу, әр күн ауысатын моданы қуамын деп қарызға бату да ысырап. Бұлар дініміздің орташа өмір сүру үшін қойған принциптеріне керегар, әлеуметтік тәндікті жоятын және экономиканы құлдырататын іс-әрекеттер болып табылады.

13 (Фурқан сүресі, 67-аят).

Дамыған елдер – тынбай еңбек ететін және тапқан табысын орынды жұмысайтын, ысыраптан қашатын елдер болып саналады.

Мүмкіншіліктерімізді, уақытымызды, табысымызды, жер асты және жер үсті байлықтарымызды орынды пайдалануымыз, ие болған нығметтердің қадірін білуіміз, ысыраптан, қалай болса солай пайдаланудан сақ болуымыз қажет. Осылай жасасақ, ұлт болып, дамыған елдердің қатарына қосыла аламыз.

Пайғамбарымыз (с.а.у.): “Орнымен жұмсаған кедей болмайды”¹⁴ дей отырып, біздің өмірімізге қажет маңызды бір қагида қойып кеткен. Іссыраптың зияны тек қана дүниеде емес екендігін ұмытпаганымыз жән.

Өмірін және мал-мұлкін дұрыс қолданбагандар қиямет күні осылардың есебін береді.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) былаи бұйырады: “Қиямет күні адам төрт нәрседен сұраққа тартылмай Алланың алдынан кетпейді:

- 1) Өмірін қайда өткізгендігі;
- 2) Денесін қай жерде қолданғандығы;
- 3) Мал-мұлкін қалай тауып, қайда жұмсағандығы;
- 4) Білімімен қандай амал жасағандығы.”¹⁵

СҰРАҚТАР!

- 1) Ахлақи міндеттеріміз қанша?
- 2) Алла, пайғамбар және Құран алдындағы міндеттеріміз қандай?
- 3) Жеке басымызды кемелдендіру міндетіміз қандай?
- 4) Тәніміз алдындағы міндеттеріміз қандай?
- 5) Рухымыз алдындағы міндеттеріміз қандай?
- 6) Жақсы және жаман мінез-құлықтарымыз қандай?
- 7) Тамак үстіндегі қағидаларымыз қандай?
- 8) Сөйлесken кездегі адамгершілік қағидалары қандай?
- 9) Дене мүшелеріміздің қылышын қалай түзеуіміз керек?

14 Кәшфұл хафа, 2-том, 189-б

15 Әт-тәргиб уәт-тәрhiб, 1-том, 125 б

Тақырыптар:

- Исламда отбасының маңыздылығы
- Жанұя мүшелерінің өзара міндеттері
- Ерлі-зайыптылардың бір-бірі алдындағы міндеттері
- Ата-ананың балалары алдындағы міндеттері
- Балалардың ата-ана алдындағы міндеттері
- Анасына қарсы келген азаматтың соңғы демінде иманын жоғалтып алу қатеріне ұшырауы
- Бауырлардың өзара міндеттері
- Жақындарымыз бер туған-туыстарымыздың алдындағы міндеттеріміз
- Көршілеріміздің алдындағы міндеттеріміз
- Мұсылман көршісінің жайын осылай ойлау керек (мәтін)

ИСЛАМДА ОТБАСЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Ата-ана және балалардан тұратын кішкене адамдар қауымы "отбасы" деп аталады. Отбасының бірлесуінен ұлт пайда болады. Ұлт үшін отбасының маңызы зор. Әйткені, ұлттың кемелденуі жанұяның біртұастығына байланысты. Отбасы бақытты және шаттыққа толы болса, ұлт та күшті әрі қуатты болмақ.

Жанұя ұлттың құрайтын және оның рухани дәстүрлерін үйрететін мектеп секілді. Ұлы Жаратушымыз, Отанымыз және ұлттымыз алдындағы міндеттеріміз алдымен осы жанұяда үйретіледі. Балалар жанұяда үлкендердің іс-әрекеттерін қайталап, рухына орнықтырып, әдетке айналдырады. Осылайша, баланың адамгершілік табиғаты мен тұлғасы қалыптасады.

Адамдардың әрекеттерін фотоаппарат сияқты қабылдайтын баланың таза рухында жақсы нәрселер орнығуы үшін жанұя мүшелері әрдайым жақсы әрекеттер жасауы керек. Сол себептен жанұя мүшелерінің бір-бірі алдындағы адамгершілік міндеттері мен жауапкер-

шіліктерін орындауының маңызы зор. Жанұяның бақыты мен ұлттың болашағы осыған байланысты.

ЖАНҰЯ МУШЕЛЕРІНІҢ ӨЗАРА МІНДЕТТЕРИ

Жанұяның негізі – ерлі-зайыптылар. Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай деген:

“Естерінде болсын, сендердің әйелдерінде және әйелдерінің де сендерде хақы бар”¹

А – Ерлі-зайыптылардың бір-бірінің алдындағы міндеттері:

1) Ең алдымен ерлі-зайыптылар арасында өзара сүйіспеншілік болу керек.

2) Отағасы жанұясының тамағын, киімін және басқа да қажеттіліктерін қамтамасыз ету үшін еңбектенуі, адал табыс табуы керек.

3) Отағасы жанұясының діни және адамгершілік міндеттерін орындауына үйітқы болып, кемшиліктерін толықтырып отыруы керек.

4) Ер адам әйеліне нәзік, жұмсақ болуы, дөрекілікпен ренжітпеуі керек.

Бұл жайында пайғамбарымыз былай дейді:

“Мұміндердің ішінде иманы кәміл дәрежеде болғандар – мінез-құлқы көркем болғандар. Сендердің араларындағы ең жақсы адам – әйелдеріне жақсы қарағандарын”²

Әйел күйеуіне сүйіспеншілікпен, құрметпен қарауы, үй шаруасында, бала тәрбиесінде жұбайына көмектесуі керек.

1) Әйел үнемшіл болып, жұбайының тапқанын ысырап етпей, үйге ие болуы керек.

2) Әйел үйін, жанұясын ойлап, ар-үяттын қорғауы керек.

Пайғамбарымыз былай дейді:

1 Риязұс-салихин, I-том, 318-бет

2 Риязұс-салихин, I-том, 320-бет

“Әйел бес уақыт намазын оқып, Рамазан оразасын ұстап, арын сақтап, күйеуіне бағынса, оған қалаған есігінен жәннатқа кір деп айтылады”³

“Бір әйел күйеуі өзінен разы болған күйде өлсе, жәннатқа кіреді”.

Ә – Ата-ананың балалары алдындағы міндеттері:

Жанұяның көркі мен бақыты, шаттығының көзі болып табылатын бала – ата-анаға Жаратушының берген аманаты. Ата-ана бала тәрбиесіне Алла алдында және халық алдында жауапты. Ата-ананың балалары алдындағы басты міндеттері мыналар:

- 1) Балаларын дені сау етіп өсіру, оның тән мен жан сұлулығын қорғау;
- 2) Балаларына арам нәрселерді жегізбеу.

Пайғамбарымыз: “**Алла жолында жұмсалған қаржылардың ең сауаптысы – жанұя мүшелеріне жұмсалғаны**”⁴ деген.

“Бір адамның өз қамқорлығындағы жандарға селқос қарауы оның күнәшар болуына жеткілікті”⁵ деп ескерту де жасаған.

- 3) Баласына жақсы ат қою;

- 4) Баласын жақсы тәрбиелеп, оған ахлақ түрғысынан ұлғі болу;

Пайғамбарымыз: “**Әкесінің баласына қалдырган ең үлкен мұрасы – оны жақсы тәрбиелеуі**” дей отырып, бала тәрбиесінің қаншалықты маңызды екенін атап көрсеткен.

5) Баласына намаз оқытуы, басқа да діни және ахлақи міндеттерін үйрету;

6) Баласын оқытуып, күнін көре алатында мамандық иесін етіп тәрбиелеу;

Хазірет Әли былай деген: “**Балаларыңды өз заманына сай тәрбиелендер, өйткені олардың уақытында сендер болмайсыңдар**”.

7) Балаларды жақсы көріп, оларға әр кез көніл бөлу, өйткені олар қарнының тоқ болуымен қатар сүйіспеншілікті де қажет етеді.

3 250 хадис, 186 бет

4 Риазус - салихин, I- том, 329-бет

5 Риазус - салихин, I- том, 331-бет

- 8) Балаларды жақсы көргенде, оларды бөліп-жармау, тең және әділетті болу;
- 9) Үйленетін шаққа келгенде балаларын үйлендіру.

Б – Балалардың ата-ана алдындағы міндеттері:

- 1) Ата-анаға жақсылық жасау;
- 2) Күн көрісі қыын болса оларға көмектесу;
- 3) Ата-ананың ешқашан сөзбен не қылығымен ренжітпеу, тіпті “тұh” демеу;
- 4) Ата-анаға жылы шыраймен қарап, жылы сөйлеу. Олардың жүздеріне ашулы немесе қабақ түйіп қарамау;
- 5) Шақырғанда лезде жетіп бару;
- 6) Алланың бұйрықтарына қарсы болмайынша, ата-ана әміріне мойынсұну және орындау;
- 7) Кез-келген істе олардың ризалығын алу;
- 8) Олардың қасында дауыс көтеріп сөйлемеу;
- 9) Ата-ананың қартайған шактарында жандарында болып қолғабыс жасау, шын көңілмен орындалған ризашылығын алу;
- 10) Жолда кетіп бара жатқанда алдын кеспенеу;
- 11) Олардың рұқсатынсыз еш жерге бармау;
- 12) Өмірден озғанда оларды құрметтеп еске алып, дүға қылу, артынан қайырлы істер жасау, өситеттерін орындау, тірісінде араласқан кісілеріне жақсылық жасау, марқұмдарға жаман ат келтірмеу.

Ата-ана ақылары жайында пайғамбарымыз былай дейді:

“Алланың жақсы көретін амалы – уақытында оқылған намаз бер ата-анаға жақсылық жасау.”⁶

“Қиямет күнінде Алла жүздеріне қарамайтын кісілердің бірі – ата-анасына қарсы келген кісі.”⁷

“Алла барлық күнәлардан қалағанының жазасын қиямет күніне қалдырады. Бірақ ата-анаға көрсетілген қарсылықтың жазасын өлмestен бұрын тартқызады”.

6 Риазус-салихин, I-том, 347-бет

7 Әт-тарғиб уәт-тәрғиб, III-том, 327-бет

Оқу мәтіні:

Анасына қарсы келген азаматтың соңғы демінде иманын айырылып қалу қатеріне ұшырауы...

Абдулла ибн Әбу Әуфа былай деп әңгімелейді:

Пайғамбарымыздың қасында отырғанымызда, оған бір кісі келіп:

- Уа, Расулалла, өлім халінде жатқан бір жас жігіт бар, оған “Лә иләһә иллаллан” десек те, бір түрлі қайталап айта алмайды, – деді.
- Пайғамбарымыз:

- Намаз оқитын ба еді? – *деп сұрады. Келген кісі:*

- *Иә, оқитын, – деді. Осыдан кейін орнынан тұрды. Бізде онымен бірге орнымыздан тұрдық.* Пайғамбарымыз жаңағы жігітке барды да оған:

- Лә иләһә иллаллаңдеп айт, – *деді. Жігіт:*

- *Айта алмаймын.*

- Неге айта алмайсың? – *деп сұрады.*

- *Анасына қарсы келетін, – деді біреу.* Пайғамбарымыз:

- Анасы тірі ме? – *деп сұрады. Сол жердегілер:*

- *Иә, тірі, – деп бас шұлғысты.* Пайғамбарымыз:

- Шақырандар, – дегенмен кейін қасындағылар барып анасын шақырып келеді. Пайғамбарымыз одан:

- Бұл аурып жатқан жігіт сіздің балаңыз ба? – *деп сұрады.*

Анасы:

- *Иә, менің ұлым, – деді. Пайғамбарымыз одан:*

- Қараңыз. Мына жерге от жағып, ұлыңызды сол отқа тастаймыз. Егер кешірсеңіз, ұлыңызды отқа жақпаймыз. Ал егер кешірмесеңіз, онда ұлыңызды отқа жағамыз десе, не істер едіңіз? Шапағат қылар ма едіңіз? – *деп сұрады.*

- *Иә, шапағат етер едім, – деді анасы.* Сонда пайғамбарымыз:

- Олай болса, өзінізге қарсылық көрсеткен бұл ұлды жәһаннам отынан құтқару үшін ақыңызды адалдап, оған риза екендігінізге Алла-ны және мені күә қылышыз, – *деді. Анасы:*

- *Уа, Раббым, сені және пайғамбариңды күә етемін. Ұлымда риза мын, ақымды кешірдім,* – *деді. Осыдан кейін пайғамбарымыз:*

- Мен арқылы бұл жасты жәһаннам отынан құтқарған Аллаға шүкір, – *деді.*

В-Бауырлардың өзара міндеттері:

- 1) Бауырлар арасында шынайы сүйіспеншілік пен бірлік болуы керек;
- 2) Бауырлар – бірін-бірі толықтырып тұратын бір бүтіннің жекелеген бөлшектері сияқты. Ешқандай нәрсе осы бірлікті бұзбауы, бауырларды бір-бірінен алыстатпауы керек.
- 3) Мирас, мұра, дүние-мұлік сияқты нәрселер, материалдық дүниелер бауырлардың арасын ашып, шырқын бұзбау керек;
- 4) Ағалары інілері үшін ата-ана тәрізді. Кішілері үлкендеріне ізет көрсетіп, оларға қарсы келуден, ренжітетін, көңілін қалдыратын сөздерден және жаман іс-әрекеттерден аулақ болуы керек. Үлкендер кішілерін қорғап, сүйіспеншілік пен мейірімділік танытуы қажет.
- 5) Бауырлар бір-біріне жақсылық жасап, бір-бірінің қамын өз қамындағы ойлауы тиіс.

Г- Тұған-тұысқандарымыздың алдындағы міндеттеріміз:

Тұған-тұысқандарымызды жанұямыздың бір бөлігі деп қарауымыз керек, олардың алдында біздің адамгершілік міндеттеріміз бар:

- 1) Тұған-тұысқандарымызды жақсы көріп, оларға құрмет көрсету;
- 2) Қажет болғанда қол ұшын беру;
- 3) Оларды ұмытпау, үнемі барып, көңіл қүйлерін сұрастырып, сыйлық беріп тұру;
- 4) Алыста болғандарға хабарласып, жағдайларын сұрап, жанұя байланысын нығайту;

Немере әпке-ага, нағашы аға-әпкелер ата-ана сияқты. Оларды ата-анамыз сияқты жақсы көріп, сыйлауымыз керек.

Пайғамбарымыз:

“Тұысқандармен байланысты үзген адам жәннатқа кіре алмайды”⁸ дей отырып, жақын-тұысқандармен араласудың маңызды екенін білдірген.

Сахаба Абдулла ибн Әби Әуфа былай дейді:

Біз пайғамбарымыздың жанында отыр едік. Бір уақытта:

8 Риазус-салихин, I-том, 370-бет

“Жақын-туыстарымен байланысын үзгендер бүгін бізben бірге отырмасын”, – деді. Сол кезде нағашы әпкесімен ренжісken жас жігіт орынан тұрып, нағашы әпкесіне барды да онымен татуасты. Содан кейін мәжілісімізге қайтып келді. Сол кезде пайғамбарымыз:

“Тұысқанымен байланысын үзген адамдары бар қоғамға мейірім шапағат жауумайды”, – деді.

F – Көршілер алдындағы міндеттеріміз:

Жанұя мен туысқандардан кейін жақын адамдар – көршілер. Үнемі араласып, көбіне бірге тұратын көршілермен арамыз жақсы болу керек. Бұл – дініміздің әмірі.

Алла Құран Кәрімде көршілерге жақсылық жасауды бұйырған. Пайғамбарымыз да:

“Аллаға және ақырет құніне иман келтірген адам көршісіне жақсылық жасасын.”⁹

“Аллаға және ақырет құніне иман келтірген адам көршісіне жамандық жасамасын, жәбір көрсетпесін”¹⁰ деген.

Пайғамбарымыз бір хадисінде көршісіне зорлық-зомбылық жасағандардың шынайы мүмин емес екендігін және олардың жәннатқа кіре алмайтынын айтқан.

Көршілеріміз алдындағы басты міндеттеріміз мыналар:

- Көрші ақысына құрметпен қарау, оларды сөзімізben, іс-әрекетімізben ренжітпеу;
- Жылы шырай танытып, жылы сөйлеу, қуаныш пен қайғыларына ортақ болу;
- Басына іс түскенде, қыындықтарға ұшырағанда қол ұшын беріп, өзара сый-құрмет көрсету, сыйласу;
- Шулап, қатты айқайлап, мазасын алмау;
- Ауырса, барып қал сұрау, өлгендерінің жаназасына қатысып, көңіл айту;

Корыта келгенде, өзімізге тілеген жақсылықты оларға да тілеп, өзіміз қаламайтындей нәрселерді оларға жасамауымыз қажет.

9 Риазус-салихин, I-том, 343-бет

10 Риазус-салихин, I-том, 342-бет

Көршіміз мұсылман болмаса да, олармен арамыз жақсы болып, жәбір көрсетпеу – басты міндеттіміз.

Дініміздің әмірі – осы. Бұл әмірге мойынсұнған мұсылмандар, тарих бойы мұсылман емес көршілермен де араласып, жақсы тұрган.

Хазірет Омардың ұлы Абдула бір күні қызметшісіне қой сойдырып, еттің бір бөлігін көршілеріне беруді және алдымен мұсылман емес көршілерден бастауын ұш қайтара тапсырған¹¹

Оқу мәтіні:

Мұсылман көршісінің жайын осылай ойлайды ...

Бірде патша тағамдардың сапасы мен бағасын білу үшін киімін өзгертіп, базарға шығады. Бір дүкенге кіріп сатушыға, сәлем бергеннен кейін:

– Маган жарты келі май, жарты келі бал және жарты келі ірімшік беріңіз, – дейді. Сатушы жарты келі май өлишеп, ақшасын есептеп болғаннан кейін:

– Ага, сұрагандарыңыздың қалғанын көршиімнен алыңыз. Өйткені оның заттары жақсырақ, көршиім әлі ештеңе сатпады, – деді. Патша екінші дүкенге кіріп, ол жерден жарты келі бал алып жатқанда, сатушы оған:

– Аллаға шүкір, ага, мен бүгін саудамды бастадым, балаларымның нәпақасын таптым, ал көршиім ештеңе сатқан жоқ, – дейді. Сол кезде патша:

– Бұл халық осындай тамаша адамгершілігімен дүние жүзін өзіне қаратады. Халықтың осы таза кіслік қасиетін бұзған адамдарға Аллаһың қаһары жаусын, – дейді.

Сұрақтар:

- 1) Ислам дініндегі отбасының маңызын түсіндіріңіз.
- 2) Ер мен әйелдің бір-біріне деген міндеттері қандай?
- 3) Ата-ананың балаларына деген міндеттері қандай?
- 4) Балалардың ата-анасына деген міндеттері қандай?
- 5) Бауырлардың бір-біріне деген міндеттері қандай?
- 6) Тұған-туысқандарға міндеттеріміз қандай?
- 7) Көршілерімізге деген міндеттеріміз қандай?

11 Алииул-Қари, Шәрху Айнұл-илм, I том, 291-бет

Тақырыптар:

- Отан мен ұлтқа деген сүйіспеншілік
- Дініміздің береке-бірлікке берген маңызы
- Дініміздегі бауырластық
- Дініміздегі сыйластық
- Ұлттық бірлігімізді қамтамасыз етудегі міндетіміз
- Туга деген құрмет
- Қазақстан әнүраны.
- Үлкендерімізді құрметпен еске алу
- Мемлекет алдындағы міндетіміз
- Қоғам мұлкі қалай қорғалады?

ОТАНФА мен ҰЛТҚА ДЕГЕН СҮЙІСПЕНШІЛІК

Тұып өсken, шекаралары белгіленген қасиетті мекен “Отан” деп аталады. Қалалар, аудандар және мешіттеріміз біздің жеріміз. Әрі өнеркәсіптеріміз, мектептеріміз, қысқасы, бізге қатыстының барлығы осы отанда.

Аталарамыз әлемдегі тамаша және берекелі топырақты отан қылыш таңдаған және бізге аманат етіп қалдырған. Бұл аманатты қорғау – дініміздің әмірі, бәріміздің борышымыз.

Аталарамыз берекелі отанымыздың жерін жауға бастырмау үшін ерлікпен күресіп, бұл жолда жандарын пида еткен. Әр қарыс топырағына шейіттердің қаны сіңген отанымыздың қадірін білуіміз керек.

Ол үшін отанды сүйіп, қажет болғанда отанымызды жаудан қорғау үшін шайқасып, осы жолда жанымызды пида ету – қасиетті борышымыз. Отанға деген сүйіспеншілік тек қана оны қорғау емес, әрі өлкеміздің аяғынан тік тұрып, дамып кетуі үшін де тер төгү.

Отанын сүйген адам жер жыртып, егін егеді, жол жасап, ормандарын қорғайды, көкке көтерілген мешіт мұнараларымен қоса зауыт-фабрикалардың мұржаларын да көтереді. Әрі рухани, әрі материалдық

жағынан кемелденуді бірдей жүзеге асырады. Отанын сүйген адам ұлтына қызмет етуді өзіне қасиетті борыш деп біледі.

Пайғамбарымыз (с.а.у.):

“Адамдардың ең жақсысы – жұртқа пайда тигізгені” деген.

Дініміздегі отанға деген сүйіспеншілікті мына сөйлемдермен қорытындылауға болады: **“Отанды сую – иманнан”**.

ДІНІМІЗДІҢ БЕРЕКЕ-БІРЛІККЕ БЕРГЕН МАҢЫЗЫ

Тарихта мұсылмандардың қол жеткізген табыстары береке-бірліктің арқасында болған. Мұсылмандардың басына түсken ауыртпалақтардың, қыншылықтардың көпшілігі бірліктің бұзылуы, мұсылмандардың бөлінуінен туындаған.

Алла Құран Кәрімде бізді бірлікке шақыра отырып, былай дейді: **“Барлықтарың Алланың жібінен мықтап ұстандар, бөлінбендер.”**¹

Пайғамбарымыз да:

“Мұминдер – кірпіштерден қаланған бір ғимарат сияқты” дей отырып, дініміздегі береке-бірліктің маңызын білдірген.

Бірлік – қуаттың, қүштің көзі, ал бөліну – бәленің көзі. Біздің міндеттіміз, мұсылмандар арасындағы бірлікті сақтау, жікшілдікке жол бермеу.

Пайғамбарымыз мұсылмандардың бірлігін бұзғысы келетіндер жайында былай дейді:

“Бөлінушілікке жол ашқандар – бізден емес”.

Осы өсietке құлақ асып, бөлінушілікке жол ашатын істерден бойымызды аулақ ұстаямыз керек.

ДІНІМІЗДЕГІ БАУЫРЛАСТЫҚ

Құран Кәрімде былай делінеді: **“Мұминдер бір-біріне бауыр, ен-деше, ренжіскең бауырлардың арасын татуастырындар. Алладан қорқындар, ол сендерге мейірімді.”**²

1 Әли-Имран сүресі, 103-аят

2 Хужурат сүресі, 10-аят

Бұл аяттан исламның бауырластық діні екені айқын көрінеді. Бауырмалдық сезімі мұсылмандардың бір-бірін жақсы көру арқылы жүзеге асып, күшейеді. Бұл жайында пайғамбарымыз: “**Иман келтірмейінше жәннатқа кіре алмайсындар, ал бір-бірінді жақсы көрмейінше иман еткен болып есептелмейсіндер**”³ деген.

Шынайы мұсылман болу үшін бір-бірімізді суюіміз керек. Жер жүзінде өмір сұру үшін ұлттық тұтастығымыз бер бүтіндігімізді сақтауымыз қажет. Мұның шарты, мұсылмандар арасындағы сүйіспеншілік қарым-қатынастар мен бауырмалдық сезімдерінің берік болуы. Құранның әмірі, пайғамбарымыздың өсietі де – осы. Мұсылманның міндеті – дініміздің бауырластық жөніндегі әміріне сай әрекет етуі.

ДІНІМІЗДЕГІ СЫЙЛАСТЫҚ

Адамдар бірлесіп өмір сүретіндіктен бір-бірімен тату-тәтті, түсіністікте, бір-бірінің құқықтарына құрметпен қараулары керек.

Біз үшін адамгершіліктің өнегесі болған пайғамбарымыз адамдарды жақсы көрген, олармен сыйпайы, жұмсақ мәміле жасасқан.

Әнәс ибн Мәлік: “Он жыл пайғамбарымызға қызмет еттім, маған бір рет те кейіген жоқ”⁴ дейді.

Ұхуд шайқасы кезінде дұшпандар пайғамбарымызға оқ-тас жаудырған, оның тісін сындырған, бетін жарақаттаған. Сейте тұра пайғамбарымыз оларға жаман сөз айтпаған. Адамдарға деген шексіз жанашырлықтың үлгісін көрсете отырып, былай деген: “**Уа Алла! Ұлтымды кешіре ғөр, олар не істеп жүргендерін білмейді!**⁵

Алла Тағала Құран Кәрімде шынайы мұміндерді: “**Ашуын жеңіп, өзгенің кемшіліктерін кешіре білгендер**” деп мадақтай отырып, адамдарға кешірімшіл болып, оларға ілтипатпен қарауға үйретеді.

Ойлары мен сенімдері бізден өзгеше кісілерге де ізетпен, құрметпен қарап, оларды да жақсы көруіміз керек. Мұсылмандар тек қана өз дін бауырларымен емес, тарихта басқа діннен болғандармен де аралары жақсы болған.

3 Риязус-салихин, II-том, 228-бет

4 Риязус-салихин, II-том, 50-бет

5 Мәжмауз-зауайд, VI том, 117-бет

Пайғамбарымыз мұсылмандардың бір-біріне қалай әрекет ету көректігін мына сөздермен көрсетіп берген: “**Мүмин – жуас, басқала-рымен тату-тәтті өмір сүретін адам. Басқалар да онымен тату-тәт-ті өмір сүреді. Басқамен тату өмір сүре алмайтын, басқалары да онымен жараса алмайтын адамнан қайыр жоқ**”.

Ұлт болып, бірге өмір сұрудің шарты бір-бірімізді жақсы көру. Жақсы көру, кешірімшіл болу, жасалған жамандықтарға әдейі көз жұмып қару, үндемей көне беру деген сөз емес. Мұнда да жұмсақ тілмен жамандықтарды түзету – басты міндетіміз.

ҰЛТТЫҚ БІРЛІГІМІЗДІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ МІНДЕТИМІЗ

Байтақ даламызда көк **жалаудың** көлеңкесі астында мәңгі өмір сұруіміз бірлігімізге байланысты. Мұны жүзеге асыру үшін:

- a) Мұсылман ретінде бір-біріміздің дін тұрғысынан бауыр екендігімізді біліп, алауыз болғандарды татуластырып, олардың арасын жақындастыруымыз керек.
- ә) Өзімізге ұнайтын нәрсені оларға да тілеп, өзімізге ұнамайтын нәрсені басқаларға да істемеуіміз керек.
- б) Қыындыққа ұшырап, басына іс түскен діні бір бауырларымыздың қайғысына ортақтасып, қолымыздан келгенше жәрдем етуіміз керек.

Алла Тағала былай дейді: “**Жақсылықта және жамандықтан қорғануда бір-біріңе жәрдем етіндер.**”⁶

- в) Ұлтық бірлігімізді бұзып, бір-бірімізге айдал салуға тырысатындарға абай болып, ондайлардың сөзіне ермеуіміз керек.

Алла бұл жайында мұсылмандарға мынадай кеңес береді:

“**Әй, иман келтіргендер! Егер жолынан тайған пасық адам сендерге бір хабар әкелсе, әуелі анық-қанығына жетіндер, әйтпесе білмей, абайсызда бір елге кесірлерің тиіп кетеді де кейін істегендеріңе өкінесіндер**”⁷

6 Мәидә сүресі, 2-аят

7 Хұжурат сүресі, 6-аят

г) Ұлттық бірлігімізді қамтамасыз етуде маңызы зор болып есептегетін діни сенімдерімізді бұзып, отанымыз бен халқымызға арамдық, дүшпандық ойлаған, бөлініп кетуімізді көксеген іріткі салушылардың алдап-арбағанына сеніп қалмай, дін жөніндегі білмегендерімізді нағыз білетіндерден сұрап отыруымыз керек.

ғ) Отанға және ұлтқа деген сүйіспеншіліктің иманнан екенін біліп, мұсылмандар арасындағы бауырмалдықтың шырқын бұзбай, оны нығайтуға тырысуымыз керек.

ТУҒА ДЕГЕН ҚҰРМЕТ

Ту – бір ұлттың қадір-қасиеті, мақтанышы, еркіндік пен бостандық белгісі.

Пайғамбарымыз заманындағы соғыстарда ислам әскерлерінің туы болған және де оған аса мән берілген. Хайбар соғысы кезінде үлкен ерлік көрсеткен Хазірет Әлиге туды пайғамбарымыз өз қолымен тапсырган.

Мұсылмандар мен Византиялықтар арасында 629 жылы болған Му'тә соғысында ислам әскерінің қолбасшысы Хазірет Зәйд еді. Пайғамбарымыз ислам әскерін Мәдинадан шығарып салып тұрып, туды өз қолымен әскер қолбасшысы Зәйдке тапсырып, “Егер шейіт болып кетсен, туды Жағфар алады” деген Соғыста Зәйд шейіт болып, туды пайғамбарымыз айтқандай Хазірет Жағфар алған. Соғыстың қызған тұсында туды ұстап жүрген Жағфардың оң қолы жарапанып, кесілгеннен кейін, сол қолына алып, сол қолында ұстап, шейіт болғанша туды жерге түсірмеген. Көк аспанның реңіндей көк байрағымыз – халқымыздың бостандығының белгісі. Ту бір жапырақ маттағана емес, халқымыздың намысы, мақтанышы, рухани байлығы, қадір-қасиеті. Туды сүю – халқымызды сүю. Туға құрмет көрсету – ұлттымыздыңabyroyына құрмет көрсету.

КӨК ТҰЫМЫЗ

Ту – мемлекеттің егемендігі мен біртұастығын білдіретін басты рәміздерінің бірі. Ту ежелден елдің халқын біріктіру және оны белгілі бір мемлекеттік құрылымға сәйкестендіру міндетін атқарып келеді.

Тәуелсіз Қазақстанның Мемлекеттік туы ресми түрде 1992 жылы қабылданды. Оның авторы – белгілі суретші Шәкен Ниязбеков.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік туы – ортасында шұғыла-лы күн, оның астында қалықтап ұшқан қыран бейнеленген тік бұрышты көгілдір түсті мата. Тудың сабының тұсында тік жолақ түрінде ұлттық өрнек нақышталған. Күн, оның шұғыласы, қыран және ұлттық өрнек бейнесі алтын түстес. Тудың ені мен ұзындығының арақатынасы – 1:2

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ӘН-ҰРАНЫ

ҚР Президентінің 2006 жылғы 7 қаңтарында Конституциялық заң күші бар Жарлығымен мемлекеттік рәміз – Әнұранның мәтіні мен оны ресми пайдаланудың рет жөні бекітілді. Сөзін жазғандар: **Жұмекен Нәжімеденов, Нұрсұлтан Назарбаев**. Музыкасын жазған **Шәмші Қалдаяқов**.

*Алтын күн аспаны,
Алтын дән даласы,
Ерліктің дастаны,
Еліме қараши!
Ежелден ер деген,
Даңқымыз шықты гой.
Намысын бермеген,
Қазагым мықты гой!
Мениң елім, менің елім,
Гүлің болып егілемін,
Жырың болып төгілемін, елім!
Туган жерім менің — Қазақстаным!
Үрпаққа жсол ашқан,
Кең байтақ жерім бар.
Бірлігі жарасқан,
Тәуелсіз елім бар.
Қарсы алған уақытты,
Мәңгілік досыңдай.
Біздің ел бақытты,
Біздің ел осындай!
Мениң елім, менің елім,
Гүлің болып егілемін,
Жырың болып төгілемін, елім!
Туган жерім менің — Қазақстаным!*

МЕМЛЕКЕТ АЛДЫНДАҒЫ МІНДЕТИМІЗ

Жер бетінде өмір сүріп жатқан халықтарды билеп тұрган ұжымды “мемлекет” деп атайды.

Жанымызды, дүние-мұлкімізді, дінімізді, намыс пен қадір-қасиетімізді ішкі және сыртқы дүшпандардан қорғайтын ол мемлекет. Мемлекет болмаса адам өз-өзін дүшпандардан қорғай алмайды, рахат өмір сүре алмайды. Күшті әлсізді езіп-жаншиды. Ондай кезде жанымызға, дүние-мұлкімізге, малымызға, дінімізге, намысымызға қатер төнеді. Мемлекетсіз ұлт жоқ болып кетеді, не болмаса дүшпандардың құлдығына түседі.

Мемлекеттің басты міндеттері

- а) Отанымызды, ұлттымымызды жаудан қорғап, жан мен мал қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- ә) Білім-тәрбие, денсаулық, жол, су, байланыс сияқты салаларда халықтың мұқтаждықтарын қамтамасыз ету;
- б) Өлкенің өркендеуі және азаматтардың бақытты өмір сүруі үшін қажетті шараларды жүзеге асыру;

Мемлекет мұны жүзеге асыру үшін мемлекет алдындағы міндеттерін халықтың өтеуі керек. Халық мемлекет алдындағы міндеттерін қаншалықты жақсы өтесе, мемлекет те халыққа соншалықты жақсы қызмет етеді.

Мемлекет алдындағы басты міндеттеріміз мыналар:

1) Салық төлеу:

Жоғарыда айтып өткеніміздей, мемлекет халыққа көрсетілген қызметтерін азаматтардың төлейтін салықтарының арқасында жүзеге асырады. Біреу салығын төлемесе немесе алаяқтық жасап кеміткен жағдайда басқа біреудің толық төлеген салықтарының арқасында жасалған қызметтерден пайдаланса, әділетсіздік жасалған болып есептеледі. Жасалған іске үлес қоспай, одан түскен пайдага ортақ болу – әділетсіздік.

Үлесі болмаған, құқығы болмаған нәрсені алу – мемлекеттің нанын халқының ақысын жеп, үрлағанмен тен. Аллаға сенетін және ұлтын, халқын сүйетін мұсылман ешқашан бұлай істемейді. Миллиондаған

адамның ақысын жеген адамға Алланың алдында есеп беру оңай емес, жауапкершілігі ауыр. Сондықтан да “Мемлекеттің мұлкі теңіз, жемеген адам доңыз” деген қате түсініктен аулақ болуымыз керек. Мемлекеттің өркендеуі, жанымыздың, малымыздың, намысымыз бен қадір-қасиетіміздің аман-есен болуы, мемлекетіміздің күшті, халқы-мыздың бақытты болуы үшін салықтарымызды уақытында және толық төлеп отыруымыз керек.

2) Зандарға құрмет көрсету, халықтың бейбіт өмір сүріп, аман-есен болуы үшін қағидалар мен ережелерге мойынсұну.

Алла Құран Кәрімде былай дейді:

“Әй, иман келтіргендер, Аллаға мойынсұндар, пайғамбарға және өз араларындағы әмірші, билеушілерге мойынсұндар.”⁸

Пайғамбарымыз:

“Әміршіге (битеуші, басшыға) бойұсынған, маған бойұсынғаны болып табылады, оған қарсы келгені маған қарсы келгені болып табылады”⁹ деп, басқарушыларға бойұсынуға аса мән берген.

3) Әскер қатарында борышын өтеу:

Мемлекет алдындағы маңызды міндеттеріміздің бірі – мемлекет алдындағы әскери борышымызды өтеу. Әскери борыш әрі діни, әрі ұлттық парыз: ішкі және сыртқы жаулардан Отанымызды қорғау. Пайғамбарымыз әскерде күзетте тұрудың артықшылығы жайында былай дейді:

“Бір тәулік шекара құзету күндіз ораза ұстап, тұнді ғибадатпен өткізген бір айдан да артық. Құзет кезінде өлсе, жасаған ісінің сауабы мен рызығы (шайттер сияқты) мәнгі жалғасады және қабір азабынан құтылады.”¹⁰

“Екі көз бар, оған жәһаннам оты тимейді. Біреу – Алладан қорқып жылаған көз, екіншісі – Алла разылығы үшін шекара қүзетіп ұйықтамаған көз.”¹¹

8 Ниса сүресі, 59-аят

9 Риазус- салихин, 2/87

10 Риазус- салихин, 2-том, 533-бет

11 Риазус- салихин, 2-том, 544-бет

Оқу мәтіні:

Қоғам мұлкі осылай қорғалады...

Халифа болып тұрған кезінде Хазірет Әли бір күні тұнде іс қарап отырады. Осы кезде біреу жеке шаруасымен оның алдына кіріп, шаруасын айта бастайды. Хазірет Әли шапшаң орнынан тұрып, сол жерде жаңып тұрған май шамды өшіріп басқа шам жағады. Бұдан ештеңе түсінбекен қонақ:

– Май шамды неге ауыстырыңыз? – деп сұрайды. Хазірет Әли оған былай деп жауап береді.

– Сөндірген май шам мемлекеттікі. Сенімен жеке шаруа жайында сөйлесу үшін мемлекеттің мұлкін қолдануға құқығым жоқ. Сондықтан оны сөндірдім, өз ақшама алған май шамды жақтым.

Міне, көріп отырғанымыздай, бұрынғы кеменгер жандар мемлекет мұлкін осылай қорғаған.

Хайбар қамалы алынған күні сахабалар келіп:

– Пәленше шейіт болды, түгенше шейіт болды, – дейді. Бір адамның жанынан өтіп бара жатқанда:

– Мына кісі де шейіт, – дейді . Сол кезде пайғамбарымыз:

Жоқ, мен оны қоғам мұлкінен ұрлаған сырт киімімен немесе құртесіне оранған күйде жәһаннамда көрдім”¹² – дейді.

Көріп отырғанымыздай, мемлекеттің мұлкін ұрлаған жан шейіт болғанымен жәһаннамнан құтыла алмаған.

СҰРАҚТАР:

- 1) Отанға және ұлтқа сүйіспеншіліктің маңызын айтып беріңіз.
- 2) Дініміздің береке-бірлікке берген маңызы жайында айтып беріңіз.
- 3) Дініміздің бауырластыққа берген маңызы қандай?
- 4) Дініміздегі сыйластық туралы не білесіз?

¹² Риазус-салихин, I том, 264-бет

- 5) Үлттық бірлік пен бүтіндікті қамтамасыз ету үшін қандай міндеттеріміз бар?
- 6) Туға және әнұранға деген сүйіспеншіліктің маңызын айтып беріңіз.
- 7) Мемлекет алдындағы міндеттеріміз қандай?

Тақырыптар:

- Адамзат алдындағы ахлақи міндеттеріміз
- Жан- жануарлар алдындағы міндеттеріміз
- Көзге жас алдыратын өнеге
- Исламға сай өмір сүрген мұсылманның ерекшеліктері
- Ислам дінінде тыйым салынған жайттар
- Адамзатты алаңдатқан үлкен қауіп – ішімдік пен есірткі.

АДАМДАР АЛДЫНДАҒЫ АХЛАҚИ МІНДЕТТЕРІМІЗ

1) Ешкімге зиян тигізбеу:

Адамдардың бас-бостандығына, дүние-мұлкіне, ар-намысына қол сұғу дінімізде – харам. Бұлар адамдардың қол сұғуга болмайтын жеке басының құқығы. Мұсылман басқаларының құқығына құрмет көрсетіп, жұртқа зиянды іс-әрекеттерден аулақ болуға міндетті. Нағыз мұсылман болудың шарттарының бірі де осы. Пайғамбарымыз былай деген:

“Өзге мұсылмандар қолы мен тілінен жәбір қөрмеген адам нағыз мұсылман.”¹

2) Басқаларға жәрдем ету:

Жұртқа жылы сөйлеп, жылы шырай таныту, кедейлерге жәрдем ету, ешкімі жоқтарға қамқорлық көрсету, құлағанды сүйеп, адасқандарға жол көрсету – дініміздің әмірі, көркем мінез-құлықтың көрінісі.

3) Үлкендерге құрмет, кішіге ізетті болу:

Ата-анамызға, үлкен-кіші бауырларымызға, ұстаздарымыз бер өзімізден үлкендерге құрмет көрсету, өзімізден кішілерге ізетті болу, адамгершілік қағидасы, парасаттылықтың белгісі. Пайғамбарымыз (с.а.у.) былай дейді:

¹ Риязус-салихин, III-том, 148-бет

“Үлкендерге құрмет көрсетіп, кішіге ізеттілік танытпаған адам – бізден емес”.

4) Сәлемдесу:

Мұсылмандар бір-бірімен кесдескенде қол алысып амандасады. Сәлем беру, берген сәлемді алу – парыз. Әуелі кіші үлкенге, жүріп бара жатқан отырғанға сәлем береді. Сәлемдесу мұсылмандар арасында сүйіспеншілік пен достық сезімдерін нығайтады.

5) Ренжіспеу:

Екі мұсылманның бір-бірімен ренжісіп жүргенін көрген жан оларды татуастыруы керек.

Пайғамбарымыз (с.а.у.): “**Бір мұсылманның мұсылман бауырына үш күннен артық өкпелеуі халал емес**”² деген. Ұзак уақыт өкпе, кек сақтаған адам үлкен бір күнә жасайтынын ескерткен:

“Бір кісі мұсылман бауырына бір жыл бойы өкпелесе, оның қа-нын төккендей күнә істеген болып табылады.”³

6) Ренжіскендерді татуастыруу:

Екі мұсылманның бір-біріне ренжіп жүрегенін көрген жан олардың арасын жарастыруға, татуастыруға міндетті. Бұл жайында Құран Кәрімде былай делінген:

“Мұміндер тек қана бауыр. Олай болса, бауырының арасын татуастырындар.”⁴

Пайғамбарымыз (с.а.у.) да: “**Садақаның ең жақсысы – араз-дасқандарды татуастыру**” деп, араздасқандардың арасын жарастырудың қайырлы іс екенін көрсетеді.

7) Достарға қонаққа бару:

Мұсылмандар сәті келгенде жақындарына, үлкен сыйлы кісілер мен достарына қонаққа баруы керек.

Қонаққа барғанда мынаған көніл болу керек:

a) Қонаққа баруға ыңғайлыш уақытты тандау;

2 Риязус-салихин, III- том, 168-бет

3 Риязус-салихин, III- том, 170-бет

4 Хужурат сүресі, 10- аят

- ә) Қонаққа бару жалықтыратындей жиі-жі болмау;
- б) Қонаққа баратын кезде алдын-ала хабар беру;
- в) Киімі таза, дұрыс болу;
- г) Рұқсат алмастан біреудің үйіне немесе бөлмесіне кірмеу.

8) Қонақ құту:

Қонақ құту – дініміз бойынша ізгі істердің бірі. Қонақжайлышық ұлттық салт- дәстүрімізде маңызды орын алады.

Қонақ алдындағы міндеттіміз:

- а) Қонақты жылы шыраймен, жайдары жүзбен қарсы алу;
- ә) Барынша жақсы құту;
- б) Қонақтың көзінше қызметшісіне немесе баласына зекіп-ұрыспау, қабағын түймеу;
- в) Қонақты шығарып салу.

9) Шақырған жерге бару:

Бір мұсылман егер ыңғайсыз жағдай болмаса, дін бауырларының шақыруына баруы керек. Бұл үрдіс мұсылмандар арасындағы сүйіспеншілікті арттырады. Пайғамбарымыз бұл жайында былай деген:

“Дін бауырларың тойға немесе қонаққа шақырса, барындар.”⁵

Пайғамбарымыз бай болсын, кедей болсын, бөліп-жармай, тіпті қызметшісі шақырса да баратын.

10) Үлкендердің қолын алу:

Мұсылмандар құрметтерінің көрсеткіші ретінде ғалымдар мен үлкендердің қолын алады.

11) Жұрттан кемшілік іздемеу:

Бір мұсылман басқа бір мұсылман бауырының жеке өмірін тексеруге құқылы емес. Көрген кемшіліктерін басқаларға жаймайды, дін бауырын басқаларға жамандамайды. Көрген кемшіліктерін, жаңылыс әрекетін ренжітпей айттып, жақсы сөйлей отырып түзетуге тырысуы керек.

12) Жаманшылық жасағандарды кешіру:

Парасатты адам өзіне жасалған жамандықтарды кешіреді. Тек кешірумен шектелмей, жамандық көрсе де жақсылық жасайды. Бұл тамаша қасиет.

Пайғамбарымыз (с.а.у.):

- **Үш тамаша мінез кімде болса, Алла Тағала сол адамды мейіріммен жәннатқа кіргізеді,** – дейді.
- Ол қандай мінез? – деп сұрағанда:
- **Өзіңе бермегенге сен бер,**
- **Өзіңе келмегенге сен бар,**
- **Киянат жасағанды кешір,** – деп жауап береді.

13) Науқастардың қал-жағдайын сұрап, оларға бару:

Мұсылман ауруға шалдыққан дін бауырына барып қал-жағдайын сұрап, жазылып кетуі үшін дұға етуі керек. Олардың ауруын асқындыратын сөздер айтып, дөрекі әрекеттер жасамауы керек.

14) Жаназага қатысу:

Қайтыс болған діні бір бауырларының жаназасына қатысу, оны қабірге дейін апарысу, дін бауыры үшін Алладан мейірім тілеп дұға ету – мұсылмандарда бұл дүниеден ақиretтке көшкен дін бауырларына көрсетуі тиіс міндеттер.

15) Дін бауырларына жақсылық тілеу:

Мұсылман дін бауырластарына жақсы нәрсе ойлап, өзі үшін қалаған жақсылықты оларға да тілеп, өзіңе ұнамайтын жамандықты басқаларға да лайық көрмеген дұрыс:

Парасатты, нағыз мұсылман болудың өлшемі міне – осы.

ЖАН – ЖАНУАРЛАР АЛДЫНДАҒЫ МІНДЕТТЕРІМІЗ

Дініміз жан- жануарларға да жақсы қарауды бұйырған. Жануарларды қинамай, оларға жақсы қарau – адами міндеп.

Бір мысықты аямаған әйел жайында пайғамбарымыз былай деп әңгімелейді:

— Бір әйел бір мысықты қамап қойып, оған тамак, су бермеген. Өз тамағын өзі тауып жесін деп сыртқа да шығармаған. Бейшара мысық біраз уақыттан кейін қамалған жерінде аштан өліп қалады. Әйел сол үшін азапқа ұшырап жәннаннамға кірді⁶

Ал бір итке мейірімділік көрсеткен адам жайында пайғамбарымыз былай деп әңгімелейді:

“Бір күні бір адам жолда келе жатанда қатты шөлдейді. Ақыр сонында бір құдыққа кезігіп, оған түсіп, су іshedі. Сөйтіп жолда шөлден тілі салақтап, дымқыл топырақты жалап жатқан итті көріп, “Бұл ит те тұра мен сияқты шөлден жатыр екен” деп, дереу құдыққа түсіп, ыдысы болмағандықтан мәсісімен су ішкізеді. Осындай жақсылық жасағаны үшін Алла Тағала оған разы болып, күнәларын кешіреді”.

Сахабалар:

“Уа, Расулалла, жан-жануарларға жақсылық жасау да сауап па?” – деп сұрайды. Пайғамбарымыз:

“Әр жаны бар тіршілік иелерінде біз үшін сауап бар”⁷ – деп жауап береді.

Оқу мәтіні:

Көзге жас алдыратын көрініс...

Мұсылмандар мен Византиялықтар арасында болған Ярмұқ соғысына қатысқан Хұзайфа әл-Әдауи былай деп әңгімелейді.

“Соғыс бітісімен немере ағамның баласын тауып алайын деп іздейдім. Сөйтсем, ол ауыр жаракаттанып қалған екен. Біраз су берейін деп үмттыла бергенім сол еді, енді ішкізейін деп жатқанымда қасымыздан екінші бір жаралының ыңғырсыған даусы естілді. Немере ағамның баласы суды ішпей қойды, ”әуелі ыңғырсып жатқан жаралыға апар” деп ымдады. Суымды алып, әлгі ыңғырсып жатқан жаралының жасына бардым. Ол Астың ұлы Хишиам екен. Оған да енді суды бе-

6 “Риязус-салихин”, II том 174 бет

7 “Риязус- салихин”, I том 161 бет.

рейін деп жатқанда, басқа бір жаралының ыңырысыған даусы естілді. Хишам да суды ішпей қойды, "Анау жаралыға апаршы" деді.

Мен суды алып жаралының қасына бардым. Сол кезде ол жан тәсілім етті. Улгермедім. Хишамның қасына оралдым, ол да қайтыс болыпты. Енді не болса да немере ағамның ұлына берейін деп жүгіріп барғанымда оның да жан тәсілім еткенін көрдім. Сөйтін ешбіріне су бере алмадым".

Не деген асқақ сезім, не деген асыл қасиет! Тіпті соңғы демінде де шөлден өлгелі жатып діндес бауырын өзінен артық көрген нағыз адамгершілік!

ИСЛАМҒА САЙ ӨМІР СҮРЕТИН МҰСЫЛМАННЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРИ

Жақсы мұсылман:

- 1) Иман негіздеріне кәміл сеніп, бұл сенімін тілімен жеткізеді;
- 2) Фибадаттарын Алла Тағала әмір еткендей және пайғамбарымыз көрсеткендей жасайды;
- 3) Дініміз тыйым салған ішімдік, құмар ойындар, ұрлық және алдау-арбау сияқты жаман әдеттерден бойын аулақ ұстайды;
- 4) Өтірік айтпайды, өтірік күәлік етпейді, өтірік ант етпей, ешкімді жамандамайды;
- 5) Қолымен де, тілімен де ешкімді ренжітпейді;
- 6) Берген сөзінде тұрады, аманатқа қиянат жасамайды;
- 7) Мойнына алған міндеттерін тамаша түрде орындауға тырысады;
- 8) Адамдарды бір-біріне айдан салатын сөз және іс-әрекеттен бойын аулақ ұстап, ренжіскендерді татуластырады;
- 9) Екіжүзділіктен аулақ болып, сөзі мен ісі тұра, шыншыл, адал болады;
- 10) Жақсы мінезді, парасатты жандарды дос тұтады, жаман адамдармен дос болмайды;
- 11) Ата-анасын құрметтеп, оларды ренжітпейді;

- 12) Кішілерге қамкор болып, үлкенге құрмет көрсетеді;
- 13) Көршілерін ренжітпей, қолынан келгенше жақсылық жасайды;
- 14) Біреуге әділетсіздік жасаса кешірім өтінеді, ақысы өткеннің ақысын қайтарады, Алладан кешірім сұрайды;
- 15) Өзіне жамандық жасағандарды кешіреді;
- 16) Осы дүние үшін (адал жұмыстарда) мәнгі жасайтындей, ал ақиқат үшін ертең өліп кететіндей жұмыс істейді;
- 17) Барлық адамның игілігі үшін еңбектенеді. Өсіресе, кедейлерге ешкімі жоқ әлсіздерге жәрдемдеседі;
- 18) Алла жолында Отан және ұлт үшін қажет болған жағдайда қолынан келгенше, тіпті жанын пида етуге дайын тұрады;
- 19) Ешкімді мазақ етпейді, өзінен төменгілерді кемітпейді, кем көрмейді, барлық адаммен тату-тәтті өмір сүріп, кішіпейіл болады;
- 20) Барлық мұсылмадарды бауырым деп санайды;
- 21) Қындықтарға ұшырағанда ұмітсіздікке салынбайды, сабырлы болады.

ИСЛАМ ДІНІНДЕ ТЫЙЫМ САЛЫНГАН НӘРСЕЛЕР

Дінімізде тыйым салынған нәрселер “харам” деп аталады.

Алланың әмірлерінің бізге хикметі мен пайдалары болғаны сияқты тыйым салған нәрселердің біз үшін дүниеде де, ақиrette де зияны бар. Алла Тағала бізге мейірбандылықпен зиянды нәрселерге тыйым салған, олардан бойымызды аулақ ұстауымызды қалаған. Харам нәрселерді жасағандар Аллаға мойынсұнбай, оның әміріне құрмет көрсетпеген болып есептеледі. Әрі бұл әрекеттерінің жазасын тартады.

Харамдардың зияннан құтылып, жазасын тартпас үшін дініміздегі тыйым салынған жайттарды біліп, олардан аулақ болуымыздың маңызы зор.

Тыйым салынған (харам) жайттар:

- 1) Алланың бір болғандығына қарсы, оған серік қосу;

- 2) Ата-анаға бағынбай, қарсы келу;
- 3) Жазықсыз адам өлтіру;
- 4) Бөтеннің малына және арына қол сұғып, зина жасау;
- 5) Адамды мас қылатын әр түрлі спиртті ішімдіктер, апиын, есірткі, героин т.б. сияқты заттарды тұтыну;
- 6) Құмар ойнау, өсімқорлық жасау;
- 7) Үрлық, алаяқтық жасау, саудада алдау;
- 8) Өлген жануар, шошқа еті мен етін жеуге болмайтын адал емес жануарлар етін жеу;
- 9) Өтірік айту, өтірік ант ішу, басқаларды жамандау, жала жабу, жалған күәлік ету, басқаларды мазактау, өсек тарату, сөзінде тұрмау;
- 10) Көре алмау (басқалардың жақсылықтарын қызғану) өкпе арту, ұзақ уақыт ренжү;
- 11) Әскерлік борышын өтеуден қашу, Отанға қиянат жасау;
- 12) Адамдардың арасына іріткі салу, ажырату, сөз тасып адамдарды бір – біріне айдал салу;
- 13) Екікүзді болу, өзін жоғары санап басқаларды менсінбеу;
- 14) Жақсы білмеген нәрсесі туралы төрелік ету;
- 15) Қиянатшылдармен жолдас болу;
- 16) Сиқыр жасау, сиқыршылардың сөзіне сену;
- 17) Малын, ақшасын ысырап ету немесе мүлдем сараң болу;
- 18) Басқалардың үйіне баса көктеп кіру;
- 19) Гибадаттары мен жасаған жақсылықтарын Алла үшін емес, көз бояушылық үшін жасау;
- 20) Басқалардың кемшіліктерін іздеу;
- 21) Әділетсіздік пен жамандыққа көмектесу;
- 22) Өзіне тапсырылған аманатқа қиянат жасау.

Оқу мәтіні:

Адамзатты аландағатқан үлкен қауіп – ішімдік пен есірткі

Дініміз адамның денсаулығына қатты мән береді. Сонымен қатар, дene және рухымыздың саулығына зиянды нәрселердің ішілуін, қолданылуын және қандай да бір жолмен болсын денемізге кіруін харам қылышп қатаң түрде тыйым салады.

Осылай бола тұра, есірткі қолдану көбейіп, осы уды қолданушылардың саны күннен күнге артуы бізді ойландырады. Ислам діні тыйым салған алкогольді ішімдіктер мен мас қылатын, адамды есінен айыратын барлық заттардың қаншалықты зиянды екендігін пайғамбарымыз: “**Барлық жамандықтардың атасы болған ішімдіктерден сақтанындар**”⁸ және “**Ішімдіктен сақтанындар, ейткені ол барлық жамандықтардың кілті**”⁹ деп айқын түрде ескерткен.

Шындығында да алкогольді ішімдіктер және есірткі заттар адам денесінің басқару орталығы болып саналатын миға кері әсерін ти-гізіп, ақыл және ойлау сезімдерін тоқтатады. Сонымен қатар, адам кейде өз-өзін тани алмайтындей масқара жағдайға, ал кейде аянышты жағдайларға тап болады. Денемізді зақымдап, әр түрлі ауруларға жол ашады. Адамның өз денесін өз қолымен біле тұра зақымдауы, әсіре-се ойы басқа тіршілік иелерінен ерекшелендіретін ойлау жүйесін жұмыс істемейтіндей жағдайға түсіруі қандай аянышты. Ішімдік, жақын дос болып үстелге отырғандарды бір-біріне қару қолданып кейбіреуін қабірге, енді бірін ауруханаға жібереді. Көптеген жол апаттарына себеп болатын және осының нәтижесінде қаншама адамдарды құтпеген жерден ажал құштыратын осы алкогольді ішімдіктер емес пе?

Алла Тағала: “**Ендеше, осылардан қашсандар құтылуға қол жеткізесіндер**”¹⁰ деп бұйыра отырып, ішімдікке және құмарға тыйым салып, мәңгілік бақытқа қол жеткізу осылардан аулақ жүрген жағдайдаған болатындығын баяндаған. Пайғамбарымыз да: “**Мас қылатын әр түрлі ішімдік харам**”¹¹ “**Көбі мас қылатын ішімдіктің азы да**

8 Кәшфул- хафа, I том, 382-бет

9 Жамиус-сағір

10 “Мәйдә” сүресі, 90-аят

11 Бұхари, Әшрибә

харам^{”12} хадистерімен мұсылмандардың бұл нашар әдеттен құтылуын қалаған.¹³

Әсіресе, адам баласының ойлау қабілетін, жүйкесін және денесін зиянын тигізетін, соны өлім құштыратын есірткілер жайында тереңірек токталып өткен жөн. Ислам діні қолданылуына, алынып-сақтылуына тыйым салған осы бір улы зат жайында әрбір адамды, әсіресе жастарды хабардар ету қажет. Жастарымыз есірткі сатушылардың және жаман достардың тұзағына түсіп қалмау үшін әрбір адам өзіне тиісті міндеттің дұрыс атқаруы қажет.

“Бір жолға ештene етпес” деген оймен есірткі қолданған адамның қайтып одан құтылуы қынға соғады. Өйткені бұл удың дәмін тату деген сөз. Удың дәмін бір-ақ рет татуға болады. Екінші рет болмайды. Себебі біріншісінде өлтіреді. Есірткі де сол сияқты тәжірибе жасауға келмейді. Есірткі қолданған адам кейін қайтуы мүмкін емес қауіпті жолға түседі. Осы жолдың соны аянышты өліммен аяқталады.

Ендеше, балаларымызға ие болайық. Олардың кімдермен дос болғандығын, кімдермен жүргендерін және қайда жүргендерін қадағалап отырайық. Әмір бойы өкінішке душар ететін осы бір пәлекеттен балаларымызды қорғайық.

“Менің балам оған бармайды” деп ойламайық. Балаларыңыз жақсы болуы мүмкін, оларға сенуге де болады. Бірақ біреулердің тұзағына түсіп қалуы бек мүмкін. Бауыр еті балаларымыздың осындей жаман топтардың және құрылған тұзақтардан аулақ жүруін қалай қамтамасыз ете аламыз? Осыған мүқият болғанымыз жөн.

Жастарымызды улап және ұйықтатып өз мақсаттарын жүзеге асыруға тырысатын, сол жастарымыз арқылы ұлтымыздың болашағына қауіп төндіретін жасырын әрі қорқынышты тұзақтардың алдын алу ете маңызды.

Жастарымызды улап, мәңгүрт үрпақпен жарқын болашамызға көлеңке түсіргісі келетін дұшпан ойындарынан халықтың көзі ашық болып жастарды қорғай білген жөн.

12 Жамиус-сағір

13 Кәшфул- хафа, I том, 382-бет

Егер тезірек алдын алмасақ халқымыз, әсіресе жастар жаман істердің құрбаны болып кетуі мүмкін. Әлі өрши қоймаған осы тұзактардың алдын алған жөн.

Есірткі қолдану – біле тұра шыныраудан секіру, соған біле тұра бару деген сөз. Есірткінің тұзағына бір түскен адам одан қайтіп құтылуы өте қыын, тіпті мүмкін емес.

Біз жарқын болашақтың жастар қолында екеніне сенеміз. Олар өздеріндегі сеніммен, жігермен бұндай тұзактарға түспейді деп үміт етеміз.

Бірақ аз да болса осы тұзакқа ілінгендерді қөрген кезде жүрегіміз ауырады. Сол себепті, есірткі қаупіне қарсы ұл болып, ел болып абай болғанымыз жөн екендігін қайталап айтамыз.

Алдын алудың ең жақсысы, бұл қорқынышты тұзакқа жақындау, бұл қатігез жыртқыштың тырнағына ілінбеу. Осы пәледен құтылудың жалғыз амал – оны қолданбау. Осыны ұмытпайық

Ел болашағы жастарға мынаны айтамыз:

Қадірлі жастар!

Өздерінді ойландар,

Болашақтарынды ойландар,

Алдарында жарқын болашақ бар.

Өмірлерінің көктемінде өздеріне обал қылмандар,

Сендерден ештеңесін аямайтын жанұяларынды ойландар,

Сендерден үлкен қызмет күтіп отырған елді ойландар,

Өлгеннен кейінгі мәңгілік өмірді ойландар,

Дүние мен ақыретте өкінбейтіндей болындар.

Сендерге сенім артып отырған халықты ренжітпендер.

Осы ескертулерге құлақ түрейік,

Және бәріміз бір ауыздан “Өлім тұзағы – есірткіге жол жоқ” деп қарсы тұрайық.

СҮРАҚТАР:

- 1) Адамдар алдындағы міндеттерімізді жеке-жеке айтып беріңіз.
- 2) Қонақтар алдындағы міндеттеріміз қандай?
- 3) Достарды зиярат еткенде неге көніл бөлуіміз керек?
- 4) Жан-жануарларға мейірімді болудың маңызын айтып беріңіз.
- 5) Исламға сай өмір сүретін мұсылманның ерекшеліктері қандай?
- 6) Исламда тыйым салынған (харам) жайттарды айтып беріңіз.

ТӨРТИНШІ ТАРАУ
СИӘР
(ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ ӨМІРІ)

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) ДҮНИЕГЕ КЕЛУІ және БАЛАЛЫҚ ШАҒЫ

Тақырыптар:

- Исламға дейінгі Арабстанның жағдайы
- Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) тегі (шежіресі).
- Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) дүниеге келуі.
- Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) балалық шағы.

ИСЛАМҒА ДЕЙІНГІ АРАБСТАННЫҢ ЖАҒДАЙЫ

Исламға дейін арабтар надандықтан көз ашпай өмір сүріп жатты. Оқу- жазу билетін сауаттылар жоқ дерлік дәрежеде аз еді. Адам құқықтарына құрмет көрсетілмейтін. Күштілер әлсіздерді езіп-жаншыған заман еді. Көптеген құқықтардан мақұрым болған әйелдер зат сияқты саудаланатын. Қызы балаларын тірідей көму әдетке айналған еді. Мұндай жиркенішті әдеттерге ешкім қой демейтін.

Бір Аллаға деген сенім ұмытылып, адамдар өз қолдарынан жасап алған пұттарға табынатын. Қағбаның ішінде 360-тан астам пұт бар еді. Негізінде Қағба Хазірет Ибраһим мен ұлы Исмайыл тарарапынан Аллаға ғибадат ету үшін салынған болатын. Ішімдік, құмар ойын және әр түрлі адамгершілікке жат қылықтар белен алыш, ар-ұят мұлдем ұмыт болған еді. (Әлемнің басқа жерлерінде өмір сүріп жатқан халықтардың да жағдайлары мәз емес болатын.)

Қарандылықтың бұғауында қалған бұл жан түршігерлік жағдайдан құтқаратын, адамдарға бұл дүниеде және ақыретте бақытты болудың жолдарын көрсететін соңғы пайғамбардың келуіне мұқтаждық бар еді.

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) ТЕГІ (ШЕЖІРЕСІ)

Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) әкесі – Абдуллаһ, Абдуллаһтың әкесі Құрайыш тайпасының Хашым әuletінің және Меккенің соңғы қатардағы адамдарының бірі – Әбдімұттәліп. Анасы Құрайыш тайпасының Зүһра әuletінен Уәһабтың қызы – Әмина.

Әкесі жағынын да, шешесі жағынан да текті, беделді отбасынан шыққан Хазірет Мұхаммедтің ата тегі Хазірет Ибраһимге барып тіреледі.

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) ДҮНИЕГЕ КЕЛУІ

Пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) 571 жылы Көкек айының 20-сына сәйкес келетін Рабиул-әүуәл айының 12 Дүйсенбі таңында Меккеде дүниеге келді.

Ол дүниеге келген түні таңертең әлем нұрға бөленді. Әкесі Абдуллаһ оның дүниеге келуінен 2 айдай бұрын қайтыс болғандықтан, жалғыз ұлын көре алмады.

Хазірет Эмина осылайша нұр сияқты бір баланы дүниеге әкелісімен атасы Әбдімұттәліп үлкен ас беріп, той жасап, сүйікті немересіне Мұхаммед деп ат қойды.

“Немерене қандай ат қойдың?” – деп сұрағандарға, “Мұхаммед деп қойдым”, – дейді.

Олар:

“Аталарыңың арасында мұндай ат жоқ еді, бұндай есім қоюыңың мәнісі не?” – деп сұрайды. Сонда Әбдімұттәліп:

“Көкте Алланың, жерде халықтың мақтанышы болсын деген үмітпен қойдым”, – деп жауап береді.

Пайғамбарымыз дүниеге келген күні жер бетінде бұрын-соңды болмаған таңғажайып оқиғалар орын алды. Сол күні түнде Иранда патша (Кисра) сарайының 14 бағанасы құлады. Саяа көлі тартылып, құрғап, мың жылдан бері жанып тұрған мәжусилер (отқа табынушылар) табынып келген оттар аяқ астынан сөнді. Бұл оқиғалар келешекте Иран сұлтандығының жойылып, Византия империясының шөгетінін және пұтқа табынушылардың жойылатындығының белгісі еді. Шындығында да, айна-қатесіз осылай болды.

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) БАЛАЛЫҚ ШАҒЫ

Меккенің алдыңғы қатарлы адамдарының бір әдеті бар еді. Жаңа туған балаларын Мекке төнірегіндегі тайпалардағы сүт-аналарға беріп бақтыратын. Өйткені, Меккенің ауасы балаларға қолайсыз болатын.

Пайғамбарымызды Хазірет Әмина үш күн, Суәйба деген әйел екі күн емізеді. Содан кейін Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) Сағд тайпасынан Халима деген сүт-анаға беріледі. Халима оны өз баласынан артық жақсы көріп, тіпті соққан желден қорғаштайтын. Халиманың кішкене қызы Шейма да Мұхаммедті (с.а.у.) өте жақсы көретін, үнемі бірге ойнайды. Бұл жетім бала олардың отбасына бақыт әкелді. Халиманың күйеуі бір күні былай дейді:

“Халима, бұл бала бізге бақыт әкелді. Ол үйіміздің табалдырығын аттаған күннен бері сиырларымыздың сүті молайды, сүтінің майы көбейді. Үйімізге берекет әкелді. Қолымыз ұзарды. Мен бұл баланың бойынан ерекше, басқа бір нәрсе сеземін”.

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) осы шаңырақта бес жыл тұрганнан кейін оны Меккедегі өз үйіне әкеледі.

Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) анасы Әминаның Мәдінада туыстары бар болатын. Әрі оларды көру үшін, әрі ұлын әкесінің мазарына апарып қайту мақсатымен Әмина баласымен бірге Мәдінаға барады. Мәдінада бір ай болады. Пайғамбарымыздың әкесі Абдуллаһтың мазарын зиярат етеді. Хазірет Әмина баласы және қасындағы қызметшісі Үммұ Әймәнмен бірге Меккеге қайту үшін жолға шығады. Кешкүрым Әбу ауылына жетіп, сол жерде түнейді.

Хазірет Әмина осы жерде сырқаттанады. Қасына алып отырған жалғыз ұлын мейірлене сүйіп, бауырына басып, арқасынан сипайды. Өлетінін және ұлынан айырылатынын сезген ана енді ешқашан көре алмайтынын сезіп, ұлына былай дейді:

“Кез-келген жаңа нәрсе ескіріп, кез-келген нәрсе түбінде жоқ болады. Мен де өлемін. Бірақ қам жемеймін. Өйткені артыма журегі таза ұрпақ қалдырып бара жатырмын. Өлемге қайырлы адам тастап бара жатырмын”.

Осы сөздерден соң Әмина көзін жұмады. Сол кезде Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) алты жасында еді. Үммұ Әйман баланы алып Меккеге оралады.

Әке-шешесінен жетім қалған Мұхаммедті (с.а.у.) атасы Әbdімұт-тәліп өз тәрбиесіне алады. Пайғамбарымыз екі жылдай атасының қолында болды. Әbdімұттәліп өлер алдында немересін Әбу Талибке тапсырып, оған жақсы қарауды өсиет етеді. Пайғамбарымыз сол кезде

сегіз жасқа толған еді. Әбу Талиб пен зайыбы Фатима балаға жақсы қарады. Оны өз балаларындаң жақсы көрді.

Оқу мәтіні:

ҚАҒБАНЫ АЛЛАНЫҢ САҚТАП ҚАЛУЫ

Қағба – жер бетінде салынған алғашқы гибадатхана. Оны Аллаһың әмірімен Хазірет Ибраһим мен Исмайыл салған. Исламга дейін Қағбага пұттар орналастырылған. Сөйтіп о бастағы мақсатынан ауытқып кеткен. Пайғамбарымыздың 630 жылы Меккені азат етуімен Қағба пұттардан толық тазартылды.

Исламга дейін Мекке арабтардың сауда орталығы болғандықтан, қоپтеген адамдар жыл сайын Қағбаны көріп кету үшін Меккеге келетін.

Хабәшістан мемлекетіне қарайтын (Эфиопия) Йемен өңірінің әкімі Әбраһа Қағбага жыл сайын ағылған жүртты өз өңіріне тарту үшін Сана қаласынан үлкен табынатын орын салғызады. Бірақ халықты Қағбадан айыра алмайды. Сондықтан Әбраһа Қағбаны қира-туға бел буады. Пілдермен жасақтанған әскерімен Меккеге бет алады. Әскердің алдында үлкен бір піл жургізеді.

Бұл әскерге қарсы тұратын меккеліктердің қауқары жоқ еді. Әбраһаның адамдары арабтардың мал-мұлкін тартып алып, Әбраһага әкеліп жатты. Тартып алған малдың арасында пайғам-барымыздың атасы Әбдімұтталіптің да жүз түйесі бар еді. Мекке халқынан бір топ адам өтініши жасап Әбраһага барады. Топтың ішінде Әбдімұтталіп түйелерін қайтаруын сұрайды. Сол кезде Әбраһа:

“Мен Қағбаны жыға көрме” деп жалбарынуға келген шығар десем, сен түйелерінді жоқтап келіп түр екенсің ғой”, – дейді мысқылдан.

Әбдімұтталіп Әбраһага былай деп жауап береді:

“Мен түйелердің ғана иесімін, түйелерімді қайтарып бер. Ал Қағбаның өз иесі бар, оны өз иесі қорғайды”.

Әбраһа Әбдімұтталіпке түйелерін қайтарып береді. Содан кейін Қағбаны жығу үшін соган қарай бет алады. Ең алдында келе жатқан піл, бір қызығы, Қағбага жақындағанда алға баспай қояды. Кері

тартса жүреді, бірақ ілгері жүрмейді. Сарбаздар қанша тырысса да пілді Қағбага қарай жүргізе алмайды.

Дәл сол кездे күтпеген жағдай болады. Ton-ton болып келген құстар көк жүзін жасаудың кетеді. Олар аузындағы және аяқтарындағы тастарды пілдердің үстіне жаудырады. Таң тиген әскерлердің үсті-бастары тесіліп, аз уақыттың ішінде қырылады. Қағба сөйтіп аман қалады. Әбраһамың өзі әрек құтылып, еліне қайтып оралады, бірақ көп ұзамай сол жерде өледі. Әбдімұтталіп айтқандай, Қағбаны өз иесі Алла осылай қорғаган еді. Қағбаны қиратуға Алла рұқсат бермедин. Өйткені жуық арада Алланың сүйікті құлы Хазірет Мұхаммед (с.а.у) дүниеге келетін еді. 571 жылды болған осы оқиғадан 50 күннен кейін пайғамбарымыз Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) дүниеге келеді.

СҮРАҚТАР:

- 1) Исламға дейінгі Арабстанның жағдайы қандай еді?
- 2) Хазірет Мұхаммедтің ата-анасының аты кім?
- 3) Хазірет Мұхаммед қайда және қашан дүниеге келді, сұт анасы кім?
- 4) Хазірет Мұхаммед дүниеге келген түнде жер бетінде қандай оқиғалар болды, бұлар нені мензейтін еді?
- 5) Хазірет Мұхаммедке бұл есімді кім және қандай мақсатпен қойған?
- 6) Хазірет Мұхаммедтің ата-анасы қашан өмірден озды?
- 7) Хазірет Мұхаммед анасы қайтыс болғаннан кейін кімдердің қолында өсті?

Тақырыптар:

- Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) сапарлары
- Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) саудамен айналысы
- Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) Хазірет Хадишамен үйленуі және балалары
- Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) Қағбаның жөнделуі кезінде төрешілік жасауы

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) САПАРЛАРЫ

Пайғамбарымыздың әкесінің ағасы Әбу Талиб саудамен айналысатын. Бір сапарында Хазірет Мұхаммедті өзімен бірге ала кетеді. Шам қаласына жақын жердегі Бұсра ауылына соғады. Сол жерде Бахира деген бір топпен кездеседі.

Бахира Тәуратта және Інжілде аты мен қасиеттері жазылған соңғы пайғамбардың белгілерін осы кішкентай баланың бойынан көреді. Осыдан кейін Әбу Талибқа “Дереу баланы Меккеге алыш кет, өйткені иудейлер балаға жамандық жасауы мүмкін” дейді. Әбу Талиб Бахираның айтқанын орындалп, Шамға бармай, сауда-саттығын сол жерде бітіріп, қайтып кетеді.

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) 17 жасқа келгенде де немере ағасы Зубэйрмен бірге Йеменге барып келген.

**ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) САУДАМЕН
АЙНАЛЫСУЫ**

Құрайыштың алдынғы қатарлы байларынан Хадиша деген бір жесір әйел кейбір адамдарға ақшасын беріп ортақтасып сауда жасайтын. Хадиша Хазірет Мұхаммедке ақша беріп, оны сауда керуенімен Сирияға жіберді.

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) сауда-саттықпен айналысып жүрген кезінде-ақ еңбекқорлықпен әділлетті, турашыл, адал, адамгершілік қасиеттерімен табысқа жетеді. Сол себептен үнемі көп пайда түсіріп отырады. Хадиша Хазірет Мұхаммедпен бірлесіп ортақ сауда жасаганына өте риза болады.

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) ХАДИШАМЕН ҮЙЛЕНУІ ЖӘНЕ БАЛАЛАРЫ

Шам қаласынан оралғаннан кейін, пайғамбарымыз Құрайыш тайпасының ақсүйек, бай әйелі Хадишаға үйленеді, Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) сол кезде жиырма бес жаста, ал Хадиша қырықта еді. Осылайша бақытты бір отбасының шаңырағы көтеріледі.

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) үшеуі ұл, төртеуі қыз, барлығы жеті балалы болады. Бұлардың алтауы Хадишадан, біреуі Мәриядан өмірге келеді. Ұлдарының аттары: Қасым, Абдуллаһ және Ибраһим. Ал қыздарының аттары: Зәйнәп, Рукия, Үммүгүлсім және Фатима. Ұлдары Қасым мен Абдуллаһ әлі пайғамбарлық келмей тұрып Мекке қаласында жастай шетінеген. Ибраһим деген ұлы хижреттен кейін Мәдина қаласында туылды. Ол да кішкентай кезінде қайтыс болды. Қыздарының барлығы өсіп, тұрмыс құрады. Пайғамбарымыздың үрпағы Хазірет Әлиге тұрмысқа шыққан Фатимадан тарайды.

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) ҚАҒБАНЫҢ ЖӨНДЕЛУІ КЕЗІНДЕ ТӨРЕЛІК ЖАСАУЫ

Селден үйдің кей жерлері бұлінгендіктен, Қағбаны жаңалап жасау ісі қолға алынады. Даулдары қаланып биіктетіліп, “Хажәрүл әсуад” деп аталатын қасиетті қара тасты орнына қояр кезде, әрбір тайпа осы абыройға ие болу үшін бір-бірімен бәсекелесіп, ортақ келісімге келе алмайды. Тіпті, соның салдарынан жанжал шығады. Ақыры шынайы сенімді әрі әділдігімен танылған Хазірет Мұхаммедті қазы етуге, оның берген үкіміне разы болуға келісті.

Хазірет Мұхаммед “Хажәрүл әсуадты” ортаға төсөлген жайманың үстіне қойып, әр рудың ақсақалдарынан бір кісіге соның шетінен ұстартты. Осылайша жоғарыдағы қойылатын орнына апарылғаннан кейін өзі мұбәрак қолымен орнына қойды. Сөйтіп, әр ру бұл қасиетті

жұмысты атқаруға қатысқан болып, бәрі де бұл билікке разы болды. Өйткені мұндаған шешім ешкімнің ойында жоқ-ты. Сонымен үлкен бір жанжалдың алды алынды. Осы оқиға болған кезде Хазірет Мұхаммед 35 жаста еді.

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) пайғамбарлығынан бұрын да өте адал әрі сенімді кісі еді. Бұл ерекшеліктерді себепті халық оны “Мұхаммәдүл-әмин”, яғни “Сенімді Мұхаммед” деп атаған. Жұрттың сүйіспеншілігі мен құрметіне бөленген таза да үлгілі өмірімен қогамда бір жарқыраған жүлдyz іспеттес болған. Ұлы Алла оны ең жақсы түрде тәрбиеЛЕДІ. Кәміл ахлақ және ерекшеліктер сыйлады. Өйткені адамзаттың құтылуы үшін оған (болашақта) пайғамбарлық міндегі берілетін еді.

СҮРАҚТАР

- 1) Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) балалық және жастық шағында қай жерлерге саяхат жасаған?
- 2) Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) қашан және кіммен үйленді?
- 3) Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) қанша баласы болды?
- 4) Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) Қағбаның жөнделуі кезіндегі төреші болуы жайында айтып беріңіз.
- 5) Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) “Мұхаммәдүл-әмин” есімі неге берілген?

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) ПАЙҒАМБАР БОЛУЫ ЖӘНЕ ЖАСЫРЫН (ДІНГЕ) ШАҚЫРУ

Тақырыптар:

- Алғашқы уахидың келуі
- Аралық уақыт (Фәтрәт)
- Исламға шақырудың басталуы
- Алғашқы мұсылмандар
- Хабәшістанға жасалған алғашқы хижрет (көш)
- Хабәшістан патшасы Нәжашидың мұсылмандарға қамқорлығы

АЛҒАШҚЫ УАХИДЫҢ КЕЛУІ (М. 610 ЖЫЛ)

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) 40 жасқа келгенде, оның бойынан кейбір өзгерістер байқала бастады. Азық-түлігін алып Мекке қаласына жақын Хира тауындағы бір үңгірге кетіп қалатын. Сонда бірнеше күнді жалғыз өткеретін. Үнемі әлемді жаратқан Алланың ұлылығын ойлады. Түсінде көргендегі өнінде де айна-қатесіз орындалып жататын. Ешкім көре алмайтын жағдайларға күә болды. Бұл жағдай алты ай бойы жалғасты. Ұлы Алла Тағала оны рухани тәрбиелей отырып, пайғамбарлыққа дайындал жатқан еді.

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) милади жыл санауды бойынша 610 жылдың Рамазан айының дүйсенбі күні тағы да сол Хира тауындағы үңгірінде жападан жалғыз бар болмысымен беріліп, тек қана Алланы ойлаумен болды. Сол кезде періште Жәбірейіл (а.с.) оған көрініп, “*Oқы!*” дейді.

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.):

“Мен оқу білмеймін”, – деді.

Жәбірейіл (а.с.) екінші рет “*Oқы*” деді. Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) тағы да оқу білмейтінін айтты.

Жәбірейіл (а.с.) үшінші рет “*Oқы*” дегенде, Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) “**Не оқыын?**” – деп сұрады.

Сол кезде Жәбірейіл (а.с.) Құран Кәрімдегі “Алак” сүресінің басындағы төмендегідей мағынаны білдіретін аяттарды оқытады:

“Жаратқан Раббыңың атымен оқы,
Ол адамды ұйыған қаннан жаратты.
Оқы! Ол Раббың аса ардақты,
Қаламмен жазуды үйретті,
Адамға білмегенін үйретті”.

Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) алғашқы уахи (Алладан аян) осылай келді. Осыдан бастап ұздік-ұздік Құранның аяттары түсे бастады. Содан кейін періште кезден ғайып болды. Оқылған аяттар пайғамбарамызың жүргегіне жазылып қалғандай әсермен оны өз-өзінен оқи бастады.

Алғашқы уахидің ауырлығынан өзіне алған міндettің ұлылығы мен жауапкершілік сезімінің әсерімен үйіне оралады. Басынан өткен оқиғаларды Хазірет Хадишаға айттып береді. Хадиша оны жұбатып:

“Мынау қуанышты хабар ғой, сабыр ет. Ант етейін, сен осы ұмбеттің пайғамбары боласың. Ұлы Алла сені еш уақытта жалғыз қалдырымайды. Өйткені туысқандармен арапастығың жақсы, уәдеңде тұрасын, адап, шынылсың, қындықтарға төзіп, қонақтарды құрметтеп күтесін. Басына күн туган адамдарға жәрдем бересің. Мұндаидай құлын Алла жалғыз тастамайды”, – деді.

АРАЛЫҚ УАҚЫТ (ФӘТРӘТ)

“Алак” сүресінің алғашқы бес аяты түскеннен кейін уахи біраз уақыт үзіліп, Жәбірейіл (а.с.) көрінбеді. Бұл аралық уақыт Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) уахиді қарсы алуға жақсылап дайындалу үшін берілген еді. Дегендей-ақ пайғамбарымыз иләһін (тәңірлік) уахидың қайта келуін шын көңілден қалап, оны қабылдауға іштей дайындығын пысықтады.

Сол кезде Жәбірейіл (а.с.) оған көрініп, “Мұддассир” сүресінің алғашқы аяттарын жеткізді. Ол аяттардың мағыналары мынандай:

“Уа, жамылғысына орнаған (Мұхаммед)
Тұр енді! Адамдарға ескерт!
Раббыңды ұлықта!
Киімінді таза ұста!

Әр түрлі лас істерден аулақ бол!"

Осыдан кейін уахидің келуі үзілмestен келе бастады және Құран Кәрім 23 жылда толық түсіп бітті.

Жоғарыда айтып өткеніміздей, алғашқы уахиден кейінгі уақытша аралық мерзім, яғни уахи уақытша келмей қалған уақыт “Фәтрәт уақыты” деп аталады.

ИСЛАМҒА ШАҚЫРУДЫҢ БАСТАЛУЫ

Уахидің келуімен пайғамбарлық міндегі жүктелгені белгілі болды. Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) пайғамбарлығы жайында ең әуелі сенетін адамдарына айтты әрі оларды Исламға шақырды. Алғашқы мұсылмандар ғибадаттарын жасырын түрде жасады. Бұл жағдай үш жылға созылды. Осы уақыт ішінде мұсылмандықты қабылдағандардың саны отыздан асты.

АЛҒАШҚЫ МҰСЫЛМАНДАР

Хазірет пайғамбарымызға ең алдымен ардақты жұбайы Хазірет Хадиша сенді, одан кейін балалардан Хазірет Әли, құл болып жүргенде азат қылған Зәйт, ересектерден жанашыр досы Хазірет Әбу Бәкір иман етіп мұсылман болды.

ХАБӘШІСТАНҒА ЖАСАЛҒАН АЛҒАШҚЫ ХИЖРЕТ (КӨШ)

Мұшріктердің мұсылмандарға көрсеткен зорлық-зомбылығы күн өткен сайын арта түсті. Мұсылмандар ғибадаттарын еркін жасай алмады, ашық түрде дауыстап Құран оқы алмайды. Сондықтан Хазірет Мұхаммед мұсылмандарға сенімдірек орын болып табылатын Хабәшістанға (Эфиопия, Аббиссиния) хижрет жасауға (көшуге) рұқсат берді.

Он бір ер және төрт әйелден тұратын алғашқы көш Хазірет Мұхаммедтің (с.а.у.) пайғамбарлығының бесінші жылы Мекке қаласынан жасырын шығып, Қызыл теңіз жолымен Хабәшістанға барады. Аралында Хазірет Осман мен зайыбы, пайғамбарымыздың қызы Рұкия да

бар еді. Ол жерде жылы қарсы алғынған мұсылмандар тыныш, бақытты өмір сүре бастады.

Алғаш кеткен топтың тыныш өмір сүріп жатқанын естіген мұсылмандардан 80 кісілік екінші топ бір жылдан кейін сонда қоныс аударды. Көштің басында Хазірет Әлидің бауыры Жағфар Тайяр болған еді.

ХАБӘШІСТАН ПАТШАСЫ НӘЖАШИДІН МҰСЫЛМАНДАРҒА ЖАСАҒАН ҚАМҚОРЛЫҒЫ

Меккелік мұшріктер мұсылмандардың Хабәшістанда рахат, тыныш өмір сүріп жатқанына ызаланып, көре алмады. Оларды кері қайтару үшін Хабәшістан патшасы Нәжашиге көп тарту-таралғымен, екі елші жіберді. Елшілер Нәжашиден мұсылмандарды кері қайтаруды сұрады. Өзі христиан болған Нәжаши мұсылмандарды шақырып, Ислам діні жайында мағлұмат алды. Екі жақты да тыңдағаннан кейін мұсылмандардың дінін дұрыс деп тауып, елшілерді кері қайтарып жіберді.

Осыдан кейін Нәжаши мұсылмандарға бұрынғыдан да көбірек қамқорлық жасады. Мұсылмандар мен Хабәшістанның тұрғылықты халқы тату-тәтті өмір сүрді.

СҮРАҚТАР:

- 1) Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) алғашқы уаҳи қанша жасында, қашан және қай жерде келді?
- 2) Арапық уақыт деген не?
- 3) Исламға алғаш рет шақыру қалай басталды?
- 4) Алғашқы мұсылмандар кімдер?
- 5) Мұсылмандар Хабәшістанға неге көшті?
- 6) Мұсылмандарды Хабәшістанда қалай қарсы алды?

Тақырыптар:

- Исламға шақырудың ашық түрде жүргізілуі
- Мұшріктердің мұсылмандарға көрсеткен қысымы
- Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) ең көп дүшпандық жасағандар
- Құрайыштың Исламға жауласуының себептері
- Мұшріктердің Әбу Талибке шағынуы және пайғамбарымыздың жауабы
- Хазірет Хамза мен Хазірет Омардың мұсылмандықты қабылдауды

ИСЛАМҒА ШАҚЫРУДЫҢ АШЫҚ ТҮРДЕ ЖҮРГІЗІЛУІ

Пайғамбарымыз Исламға шақыруды алғашқы үш жыл жасырын түрде жүргізді. Кейіннен мынадай мағынадағы аяттардың тұсуімен халықты ашық түрде Ислам дініне шақыра бастады.

“Сен ең жақын туыстарыңды шақыр, мұминдерден саған ергендерге қанатыңды жайып, хақ жолын көрсет. Егер саған қарсы келетіндер болса, оларға “Мен сендердің істеп жүргендеріңнен аулақпын де.”¹

“Енді саған қандай әмір берілсе, ашық түрде жеткіз. Серік қосуышылардан теріс айнал.”²

Осыдан кейін пайғамбарымыз (с.а.у.) алдымен жақын туыстарын үйіне жинап, құрмет көрсетіп күтті. Алладан келген бұйрықты баяндаі отырып, Ислам дініне шақырды. Немере ағасы Әбу Ләһаб пайғамбарымызға қарсы шығып, жиналғандарды таратып жіберді.

Біраз уақыт өткеннен кейін пайғамбарымыз (с.а.у.) шақыру тәсілін кеңейту үшін Сафа жотасына шықты. Осы жерден Меккенің халқына жар салды. Дауысын естіген жүрт төнірегіне жиналды.

1 Шуара сүресі, 214-216 аяттар

2 Хижр сүресі, 94-аят

Пайғамбар (с.а.у.) жиналғандарға:

“Мына төбенің артында дұшпан әскері келе жатыр десем, маған сенесіздер ме?” – деп сұрады.

Бәрі бірауыздан:

“Иә, сенеміз. Өйткені сенің өтірік айтқаныңды ешқашан естіген емеспіз”, – деп жауап берді.

Сол кезде пайғамбарымыз оларға:

“Ендеше, біліп қойыңыздар, Алла мені пайғамбар етіп таңдады. Маған періштесі арқылы Өзінің сөзін жеткізді. Адамдарды өзінің ақиқат діні Исламға шақыруыма бүйрек берді. Алла жалғыз, Одан басқа тәнір жоқ. Ал мен – сіздерге және бүкіл адамзатқа жіберілген пайғамбармын”.

Сол кезде Әбу Ләһаб орнынан атып тұрып, пайғамбарымыздың көңіліне тиетін сөздер айтты. Содан кейін жиынға келгендер тарап кетті. Осылайша бұл жиыннан да нәтиже шықпады.

МҰШРІКТЕРДІҢ МҰСЫЛМАНДАРҒА ҚОРСЕТКЕН ҚЫСЫМЫ

Мұшріктер мұсылман болғандарды сенімінен бас тартқызу үшін әр түрлі қысым жасай бастады.

Исламның ең үлкен дұшпандары Үмәйя ибн Халаф Біләл Хабашиді ыстық құмға жатқызып, денесін таспен бастырып, бірнеше сағат күнің астына тастап қойып:

– Егер мұсылмандықтан бас тартпасаң, сені осылай өлтіреміз, – деді. Мұнысынан ешқандай нәтиже шығара алмаған соң Біләлдің мойнынан жіп тағып, Меккенің бір басынан екінші басына дейін сүйреді. Мұндай жан түршігерлік зорлыққа қарамастан, Хазірет Біләл: “*Алла бір. Алла бір*” деп айтқанынан қайтпайды. Ақырында Хазірет Әбу Бәкір Біләлді сатып алғып, бас бостандығын береді де, залым Үмәйяның қолынан құтқарады.

Алғашқы мұсылмандардан Аммар бин Ясирды де мұшріктен қызып тұрған құмға жатқызып, есінен танғанша ұратын. Анасы Сүмәйяны Әбу Жаһил найзамен шаншып өлтірді. Әкесін де қинап өлтірді.

Ясир мен зайыбы Сүмәйя “Алғашқы Ислам шейіттері” деген дәрежеге ие болды.

Мұшріктер Хаббаб бин Әрәтті жаңып тұрып қып-қызыл көмірдің үстіне жатқызып, Әбу Фуқайханың аяғына жіп байладап, қызып тұрган топырақтың үстімен сүйрелеп, сенімдері үшін адам шыдап болмайтын неше тұрлі жапа шектіріп, зорлық-зомбылық көрсетті. Бұлардан басқа көптеген мұсылмандар мұшріктердің зұлымдықтарына ұшырады. Соған қарамастан ешқайсысы сенімдерінен бас тартпады.

Хазірет Әбу Бәкірдің Исламға деген ұлы қызметтерінің бірі мұсылмандықты қабылдағаны үшін зұлымдық көрген құлдар мен құндерді сатып алғып, құтқаруы еді.

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДКЕ (с.а.у.) ЕҢ КӨП ДҮШПАНДЫҚ ЖАСАҒАНДАР

Мұшріктер пайғамбарымызға да, мұсылмандарға да зорлық-зомбылық көрсетуден бір тынбады.

Пайғамбарымызға ең көп дүшпандық жасағандар мыналар:

Әбу Ләһаб – пайғамбарымыздың туған немере ағасы болғанына қарамастан Исламның ең үлкен дүшпаны еді. Сонау алғашқы құннен бастап пайғамбарымызға қарсы шықты. Әйелі де пайғамбарымыз өтетін жолға қолынан келгенше тікен тастайтын. “Тәббәт” сүресі осы екеуі жайында түсті. Әбу Ләһаб Бәдір соғысында мұсылмандар женгенин естіп ашу-ызадан өлді.

Әбу Ләhabтың баласы Үтайба бір сапарында пайғамбарымызға жармасып, жағасын жырттып жіберді. Пайғамбарымыз оның бұл әрекетінен қатты көнілі қалып: “Раббым! Үтайбаға хайуандарыңың біреуін жібер” деп дұға қылды. Алла сүйікті елшісінің дұғасын қабыл алды. Үтайба Шамға кетіп бара жатқан кезінде жолда бір арыстан шығып, оның парша-паршасын шығарды. Пайғамбарымызға жасаған зұлымдығының жазасын осылай тартты.

Әбу Жәнил – пайғамбарымызға ең көп дүшпандық жасағандардың басшысы. Мұсылмандарға көп зорлық көрсетті. Аммар бин Ясирдің анасын осы Әбу Жәнил өлтірді. Ол да Бәдір соғысында өліп, жазасын тартты.

1) Ас бин Уайыл – пайғамбарымызға дұшпандық жасағандардың бірі. Пайғамбарымыздың ұлы Қасым шетінегенде “Мұхаммедтің тұқымы құрыды” деп мазақтап, баласының өлімінен қайғырып, жүрегі қарсы айрылған пайғамбарымызды табалаған.

“Кәусар” сүресіндегі “Негізінде тұқымы құрып, есімі ұмытылған, саған кек тұтып, дұшпандық істеген адамның өзі” деген аят сол жайында түскен. Ас бин Уайыл Мекке төнірегіндегі бір тау өткелінен өтіп бара жатқан жерінен астындағы аты оны жерге құлатып, аяғын тістеп алады. Ажалы сол жарадан болады.

- 2) Уәлид бин Мұғира
- 3) Үмәйя ибн Халаф
- 4) Үтбә бин Рәбиалар да пайғамбарымызға дұшпандық жасағандардың қатарында болатын.

ҚҰРАЙЫШTYҢ ИСЛАМҒА ДҰШПАН БОЛУЫНЫң СЕБЕПТЕРИ

1) Ислам діні қоғамдағы таптар арасындағы ерекшеліктердің жойып, адамдардың бір тарақтың тісіндей тең екендігін, құл мен байдың Алла алдында бір екенін айтатын. Құрайыштың төрелері бұл тенденция разы болмай, орындарынан айырылып қалудан қорыққаны үшін Исламға жауасты.

2) Арабтардың сауда орталығы Мекке болатын. Меккедегі Қағбаның ішінде үш жұз алпыстай пүт бар болатын. Арабтардың назарын ол жерге тартатын сол пүттәр болғандықтан, Ислам пүттәры жойып жіберген кезде, енді Меккеге ешкім келмейді, олай болса, құнқөрістерінің көзі болып отырған сауда да тоқтап қалады деп санады.

3) Араб түбегінде ғасырлар бойы пүттарға табыну тамырын терең жайған еді. Жақсыны жаманнан айыра алмайтын халық аталарынан мұра болып қалған дәстүрлерінен онай бас тарта қоймады. Ал Ислам арабтар үрреніп қалған пүтқа табынушылықтың тамырына балта шауып, бір ғана Аллаға деген сенімді дәріптеді.

4) Арабтар халыққа басшы болу үшін лайықтылық, адамгершілік қасиет ақыл-парасат сияқты қасиеттерге мән бермейтін, тіпті мұндай қасиеттерді басшы болатын адамдардың бойынан іздемейтін.

Оларда тек қана екі нәрсеге мән берілетін: байлық және көп балалы болғандықтары.

Хазірет Мұхаммедте (с.а.у.) бұлардың бірі де жоқ еді. Сол себепті оны өзімізге басшы ете алмаймыз дейтін. Бұдан басқа Хашимилер мен Әмәуилер арасындағы өртеден келе жатқан тайпаға бас болу бақта-ластығы бар еді. Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) Құрайыштың Хашим руынан болғандықтан, оған дұшпандық етушілердің көбі Әмәуилерден болатын.

МУШРИКТЕРДІҢ ӘБУ ТАЛИБКЕ ШАҒЫМДАНУЫ

Немере ағасы Әбу Талиб пайғамбарымызды жаңындай жақсы көретін. Исламның жайылып, таралуына үнемі жәрдем етіп, оған қамқор болатын. Мұшріктердің басшылары Әбу Тәлибке шағым айтып, “Сен інінді исламға шақырудан бас тартқызы немесе оны қорғаудан өзің бас тарт” деп қорқытты.

Әбу Талиб жағдайды інісіне айтып көріп еді, Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) оған: “Хақ дінін жеткізу үшін Алла Тағала маган міндет жүктеді. Мен өз бетіммен ештеңе істеп жүргенім жоқ. Мен – Алланың елшісімін. Эй, немере ағам, бұл істен бас тартуым үшін он қолыма Құнді, сол қолыма Айды берсе де, бұл жолдан бас тарт-паймын”, – деп жауап берді.

Әбу Тәлиб бұл жауапты естіген соң “Сен ісінді тоқтатпа, інім, көзімнің тірісінде олар саған ештеңе де істей алмайды”, – деп, пайғамбарымызды қамқорлығына алатынына кепілдік берді.

ХАЗІРЕТ ХАМЗАНЫҢ МҰСЫЛМАН БОЛУЫ

Пайғамбарымыз (с.а.у.) қыншылықтарға қарамастан ісін жалғастыра берді. Мұсылмандардың саны күннен-күнгө арта түсті.

Пайғамбарлығының алтыншы жылды еді. Бір күні Сафа тәбесінде отырған кезде сол жерден өтіп бара жатқан Әбу Жанил пайғамбарымызды ешбір себепсіз балағаттады. Оның бұл тәрбиесіз әрекеттеріне пайғамбарымыз жауап қайтармады. Мұны естіген бір әйел бұл жағдайды пайғамбарымыздың немере ағасы Хамзаға айтады. Хамза әлі мұсылман болмаған еді. Бірақ бауырына істелген бұл қылыққа қатты

ашуланды. Дереу Құрайыш мұшріктері жиналатын жерге барып, Әбу Жәһилге:

“Менің бауырымның ұлын балағаттап, ренжіткен сен бе?” – деп сұрайды да, садағымен Әбу Жәһилдің басынан ұрады.

Осы оқиғадан кейін Хазірет Хамза мұсылмандықты қабылдап, пайғамбарымыздың қасында болды.

ХАЗІРЕТ ОМАРДЫҢ МҰСЫЛМАН БОЛУЫ

Хазірет Хамзаның мұсылман болуы және мұсылмандардың күннен күнге қүшесең Құрайыш мұшріктерін састыра бастады. Бұл жағдайдан шығар жол табу үшін “Дарун-нәдуда” деп аталатын жерге жиналды. Жағдайды айтып, бір шолып өткеннен кейін Әбу Жәһилдің ұсынысы бойынша Хазірет Мұхаммедті (с.а.у.) өлтіруге бел буады. Бұл қорқынышты шешімді жүзеге асыру үшін аралығындағы ең батылы Омарға келіп токтады. Сол кезде отыз үш жастағы Омар қылышын алғып, Хазірет Мұхаммедті (с.а.у.) өлтірмек болып жолға шықты.

Сол кезде мұсылмандар Әкрамның үйінде жиналышп отыр еді. Пайғамбарымыз да сол жерде болатын. Омар жолда Нуаймға кездесті. Нуайм: “Омар, қайда кеміп барасың?” – деп сұрады. Омар:

“Халықты бір-біріне айдал салып жүрген Мұхаммедтің көзін жоюға кеміп бара жатырмын”, – деп жауап берді. Нуайм: “Қыын бір іске кірісіпсің”, – дегенде, Омар оған “Сен де Мұхаммедтің жасағындасың ба?” – деп даусын көтерді. Нуайм:

“Омар, сен мені не қыласың, әуелі өз отбасыңа қара. Күйеу балаң Саид пен қарындасың Фатима да мұсылман болды гой”, – дегенде, Омар:

“Олай болса, әуелі солардың ісін бітірейін”, – деп, жолынан бұрылып, қарындасының үйіне барып, есігін тоқпақтады. Ол кезде қарындасы мен күйеу баласы пайғамбарымызға (с.а.у.) жаңа түскен “Taha” суресіндегі аяттарды оқып жатады. Омардың қаруланышп келгенін көргенде қорқып, Құранның беттерін тыға қояды.

Омар ішке кіріп не оқығандарын сұрады. Олар: “Ештеңе”, – деді. Омар одан сайын ашуланды. “Демек, естігенім рас екен” деп, күйеу баласының жағасынан ұстап, жерге алғып ұрып төмпештей бастады.

Күйеуін құтқармақ болған қарындасы Фатиманың бетінен де тартып жіберді. Бейшара әйел аузы-мұрнынан қан кеткен күйі жерге құлады.

Фатима иманның берген батылдығымен Омарға былай деді:

“Алладан қорық. Қарындасыңа істегеніңе қара. Мен де, күйеу ба-лаң да мұсылман болдық. Басымызды кесіп алсаң да, алган бетімізден қайтпаймыз”.

Омар:

“Оқыған нәрселеріңді әкеліңдер”, – деді. Қарындасы шығарып берді. Омар мұқият оқи бастады, оқыған сайын жүргегіне жылдылық кіре берді. Құран Кәрімнің тенденсі жоқ әуені, ұйқасы, мағынасындағы ұлылық, оқылуындағы көркемдік Омардың жүргегін баурап алды. Омардың жүргегі Исламды қабылдауға дайын еді. Хазірет пайғамбардың қасына барды. Оның алдында тізе бүгіп, қәлима-и шәһадатты айттып, мұсылман болды. Ол жердегілер бұған қатты қуанды. Бәрі бірге қәлима-и шәһадатты айтты.

Омардың Исламды қабылдауымен мұсылмандық күшейді. Омар:

“Бәріміз қанша кісіміз?” – деп сұрады.

“Сенімен қырық болдық”, – деп жауап берді.

Омардың қалауымен пайғамбарымыз бастап, барлық мұсылман Қағбаға қарай қозғалды. Ол жерде топ болып, ашықтан-ашық намаз оқыды. Ал мұшріктер пайғамбарды өлтіруге жіберген Омардың мұсылмандарының естігенде таңқалысады.

Пайғамбарымызды өлтірмек болып жолға шыққан Омардың мейірімсіз, тастан да бетер қатты жүргегін қарындасының үйінде оқыған Құран аяттары жұмсарып, қараңғы көнілін нұрға бөлең, пайғамбарға деген дұшпандық сезімдерін достыққа айналдырған еді.

СҰРАҚТАР:

- 1) Хазірет Мұхаммедке (с.а.у.) адамдарды неге және қалай ашық түрде Исламға шақырды?
- 2) Мұшріктердің мұсылмандарға көрсеткен зорлық-зомбылықтары және мұсылмандардың бұған қалай қарсы тұрғаны жайында айттып беріңіз?

- 3) Хазірет Мұхаммәдке (с.а.у.) ең көп дұшпандық еткендер кімдер?
- 4) Құрайыштың Хазірет Мұхаммәдке (с.а.у.) дұшпан болуының себептері не?
- 5) Әбу Талиб кім? Хазірет Мұхаммәдті (с.а.у.) қалай қорғаған?
- 6) Хазірет Хамза мен Хазірет Омар қалай мұсылман болды?

Тақырыптар:

- Мұшріктердің мұсылмандарға бойкот жариялауы
- Әбу Тәлиб пен Хазірет Хадишаның қайтыс болуы
- Тайф сапары
- Ақаба анттары
- Миғраж мұғжизасы
- Намаз – миғраждың тартуы.

МҰШРІКТЕРДІҢ МҰСЫЛМАНДАРМЕН АРАЛАСТЫҚҚА ТҮЙЫМ САЛУЫ

Хазірет Хамза мен Омардың мұсылман болуы және Исламның күннен-күнге жайылып, тамырын тереңге салуы мұшріктерге үрей салды. Сондықтан жиналып мұсылмандарға қарсы байланысты үзуге қатысты тыйым жариялауға шешім қабылдайды:

“Бұдан былай мұсылмандармен және оларға қамқор болғандармен, Мұхаммедтің туысы – Хашым ұлдарымен барлық байланыс түрлерін үземіз. Олармен ешкім сөйлеспейді, сауда жасамайды, қызы алып, қызы бермейді”.

Мұшріктерден Мансұр бин Икрима бұл шешімді жазды, сонан соң оны Қағбаның қабырғасына ілді.

Бұл тыйым туралы шешім үш жылға дейін созылды. Осы уақыт ішінде мұсылмандар өте көп қыншылық көрді. Мұшріктер қаланың мұсылмандар тұратын аймағында тамақ, киім жібермеу үшін қолданын келгенше тырысып бақты. Мұсылмандар ислам үшін әр түрлі қыншылыққа, аштыққа және шөлге де шыдады. Ағаш жапырақтарын азық етіп, өмір сүргуге тұра келеді. Ал, аштықтан жылаган балалардың жағдайы тіптен аянышты болып жүректерді сыйздатын.

Адамгершілікке жат мұндай қылықтарынан да мұшріктер ештеңе шығара алмады. Ислам нұрының жайылуына тосқауыл бола алмайды. Қағбаның қабырғасында ілулі тұрған келіссөзді күйе жеп, “Алла”

дегеннен басқа барлық жазудың көзін құртты. Және де Мансүр бин Икриманың келіссөз жазған қолы тартылып, шолақ болып қалды. Ол кезде “Бисмилләһ” орнына “Бисмикәллаһұммә” қолданылатын.

Ақыр соңында мұшріктерден бірнеше кісі ынсанқа келіп, шешімді алып, жыртып тастады. Сөйтіп келіссөз өз күшін жойып, мұсылмандар қыншылықтан құтылды. Мұсылмандарға жасалған бұл шешім пайғамбарлықтың жетінші жылынан оныншы жылына дейін үш жылға созылды.

ӘБУ ТАЛИБ ПЕН ХАЗІРЕТ ХАДИШАНЫҢ ҚАЙТЫС БОЛУЫ

Шешім өз күшін жойғаннан кейін пайғамбарамыз да, мұсылмандар да еркін тыныс ала бастады. Бірақ көп ұзамай пайғамбарамыздың немере ағасы Әбу Талиб, бірнеше күн өткеннен кейін жұбайы Хазірет Хадиша қайтыс болды.

Әбу Талиб пайғамбарамызды өз баласындай жақсы көріп, қорғайтын. Хазірет Хадиша болса пайғамбарамызға ең алғаш иман еткен, қын шақтарда оны жұбатып, сүйеніш болған адап жары еді. Пайғамбарамызың үнемі өзіне сүйеу болған бұл екі қымбатты жақынынан айрылып, қайғырды. Сондықтан бұл жыл “қасірет жылы” деп аталды.

Әбу Талиб пен Хазірет Хадишиң өлімінен кейін мұшріктер пайғамбарамызға көрсеткен зорлық-зомбылықтарын арттыра түсті. Бір күні пайғамбарамыз көшеден өтіп бара жатқанында мұшріктердің біреуі басына топырақ шашты. Хазірет пайғамбар (с.а.у.) сол күйі үйіне келгенде қызы Хазірет Фатима әкесін бұл күйде көргенде іші сыздап, жүрегі ауырды. Устіндегі топырақты тазартып тұрып жылады. Қызының жылағанын көрген пайғамбарамыз (с.а.у.) “Жылама, балам, Алла Тағала әкенді қоргайды” деп, Аллаға деген сенімін тілге тиек етті.

ТАЙФ САПАРЫ

Әбу Талиб пен Хазірет Хадиша қайтыс болғаннан кейін мұшріктердің көрсеткен зорлық-зомбылығының артуына байланысты пайғамбарамыз Тайф халқын Исламға шақыру үшін алғашқы мұсылмандардан Зәйд ибни Харисаны қасына алып, Тайфқа кетті. Тайфтықтар

Исламды қабылдамағанымен қоймай, пайғамбарымыздың ол жерден кетуін қалайды. Мұнымен қоймай, пайғамбарымызға тас жаудырды. Бұл тастардан тағы жарақаттанып, қан кетеді, жүре алмайтындей халге келеді. Зәйд денесімен пайғамбарымызға жауған тастардан оны қорғауға тырысады.

Жол шетіндегі бір бақты панаған пайғамбарымыз ол жерде біраз уақыт тыныққан соң қайғырып, Меккеге оралды. Пайғамбарымыз **ен көп** осы сапар кезінде жәбір көрген еді. Бірақ сонда да үмітсіздікке бой алдырмайды. Алған бетінен қайтпайды. Міндетін атқара береді.

АҚАБА АНТТАРЫ

Пайғамбарымыз көптеген жылдар Мекке халқын Исламға шақырып, бірақ Меккелітердің қырсықтығынан үлкен қыыншылық көрді. Дегенмен, олардың бұл қыңыр мінезі оны міндетінен бас тартқыза алмайтыны анық еді. Исламның нұрының адамзатқа жол сілтеуі жалғаса берді. Осы үшін Алла Тағала жаңа бір мүмкіндік ашты. Бұл Мәдина қаласы еді.

Пайғамбарлықтың он бірінші жылы Қажылық уақытында Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) Меккениң сыртына шықты. Мәдинадан келе жатқан алты кісілік бір топпен кездесті. Оларға пайғамбар болғаны жайында айтып берді. Құран оқыды. Алла Тағаланың әмірлері жайында айтты. Оларды мұсылман болуға шақырды.

Мәдиналықтар ойы түзу адамдар болатын. Пайғамбарымыздың айтқандарының қисынды және дұрыс екендігін мойындал, мұсылмандықты қабылдады. Олар Мәдинаға қайта оралған соң, Ислам дінін таратуға күш салды.

1) Ақаба анты: (Пайғамбарлықтың 12-жылы)

Келесі жылы Меккеге келген Мәдиналық он екі кісілік топ Мекке-ге жақын Ақаба деген жерде пайғамбарымызбен кездесті. Басшылары Әсат бин Зурага еді. Олардың араларында бір жыл бұрын мұсылман болған бес кісі де бар еді. Олар “*Аллаға серік қоспау, үрлік қылмау, зина жасамау, өтірік және жала жабудан аулақ болу. Пайғамбарга қарсы келмеу*” жөнінде пайғамбарымызға серт берді. Бұл “*Бірінші Ақаба анты*“ деп аталды.

Мәдиналықтар өздеріне Исламды үйрететін біреуді сұрады. Пайғамбарымыз бұл міндettі Мұсғабқа жүктеп, соны жіберді. Мұсғаб Мәдинада Ислам негіздерін үйретіп, оның кең тарауына үлкен еңбек сіңірді.

2) Ақаба анты (Пайғамбарлықтың 13-жылы)

Бұл жылы Мәдинадағы мұсылмандардан 75 кіслік бір топ Меккеге келді. Олардың екеуі әйел еді. Ақаба деген жерде пайғамбарымызбен кездескеннен кейін екінші Ақаба анты жүзеге асты. Ол ант бойынша, Мәдиналықтар эйелдерін, қыздарын қалай қорғайтын болса, пайғамбарымызды да тұра солай қорғайтындарын айтып, уәде берді. Бәрі пайғамбарымызға қол беріп ант етті.

Содан кейін пайғамбарымыз араларынан 12 кісіні үәкіл қылып сайлауды сұрады. Олар 12 кісіні үәкіл етіп сайлады. Бәрі де Хазірет пайғамбарға “Қынышылықта болсын, қуанышта болсын, кез келген жағдайда тек қана шындықты айтуга және Алла жолында еш нәрседен қорықпауга ” уәде берді.

Ақаба анттары – Исламның таралуындағы маңызды бір белес болған еді.

МИГРАЖ МҰҒЖИЗАСЫ

“Миграж” сөздікте “жоғары көтерілу” ал “Исра” болса “тұнде жұру” деген сөз. Пайғамбарымыз (с.а.у.) хијреттен бір жарым жыл бұрын Режеп айының 27-түні Меккедегі Мәсжид-Харамнан Құдыстағы Мәсжид-Ақсаға барып, ол жерден көкке көтеріліп, періштелер әлемін тамашалаған.

Алланың шексіз құдіретінің белгісі әрі пайғамбарымыздың ең үлкен мұғжизаларының бірі Миғраж оқиғасына мүшріктер сенбеді. Әйткені олардың Алланың ұлылығын, құдіретінің кендігін түсінуге ақылы жетпеді. Ойлары шектеулі, сенімдері жалған болғандықтан, Миғраж мұғжизасын түсінетіндей шамада емес еді.

Мұсылмандар еш шұбә келтірмesten Миғражды мойындайды және оған сенеді. Хазірет Әбу Бәкірге миграж оқиғасын айтып бергенде, ол: “Мұны Мұхаммед айтса күмәні жоқ” дейді де пайғамбарымызды құптайтын. Осыдан кейін оған “құптаушы (адал)” деген мағынаны білдіретін “Сыддық” деген лақап ат тағылды.

НАМАЗ – МИГРАЖ СЫЙЫ

Саяхаттан оралған кез-келген жанның жақындарына сыйлық ала келетіні сияқты пайғамбарымыз да қасиетті Миғраж сапарынан маңызды сүйіншілермен және өзіндік сый-тартумен оралды.

Миғраж тұні пайғамбарымыз (с.а.у) биік мәртебеде Алламен кездесіп, арада ешқандай дәнекерсіз иләхи (тәнірлік) уахиды естиді. Бұл денгейде оған үш нәрсе берілді:

1) “Бақара” сүресінің соңғы екі аяты (әмәнәр-расулу)

2) Үмбетінің Аллаға серік қоспағандары жәннатқа кіретіндігі жайындағы қуанышты хабар.

3) Миғраж сыйы ретінде бес уақыт намаз.

Ислам шарттарының бірі әрі діннің тірегі болып табылатын намаз Миғраж тұнінде парыз болды.

СҮРАҚТАР :

1) Мұшріктер мұсылмандарға қарсы қандай шешім қабылдады? Ол тыйым қанша жылға созылды?

2) Әбу Талип пен Хазірет Хадиша қашан қайтыс болды? Бұл жай қалай аталады?

3) Пайғамбарымыздың Тайф сапары жайында айтып берініз.

4) Бірінші және екінші ақаба анттары жайында айтып берініз.

5) Пайғамбарымыз Миғражға қашан шықты?

6) Миғраждың сыйлықтары нелер?

Тақырыптар:

- Пайғамбарымыздың Меккеден Мәдинаға хижреті
- Пайғамбардың Мәдинаға жетуі
- Мәсжид-и Нәбәуидің салынуы
- Аңсар мен Мұхажирлер арасындағы бауырластық
- Пайғамбар мектебі және Асхаб-ы суффа

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ МЕККЕДЕН МӘДИНАГА ХИЖРЕТИ (М.622Ж.)

Ислам тарихында пайғамбарымыздың Меккеден Мәдинаға көшүі “хижрет” деп аталды.

Мұшріктердің қысымы толастамағандықтан, пайғамбарымыз мұсылмандарға Мекке қаласынан Мәдина қаласына көшуге рұқсат берді. Мұсылмандар топ-топ болып, Мәдинаға көше бастады. Дін жолында, дін үшін туып-өсken, кіндік қаны тамған жерлерін дүние-мұліктегін таstadtы.

Меккеде пайғамбарымызben Хазірет Әбу Бәкір, Хазірет Әли және біrnеше мұсылманнан басқа ешкім қалмады. Расулалла қанша қыын болса да өз міndetіn atқарып, пайғамбарлықтың 13 жылын Меккеде өткізді.

Мұшrіkter Mәdinalyқtardың mұсылmanc болуы, Mекkedegi mұсылmandarдың da Mәdinaғa kөshui Islamды kүsheite me dep қорықты. Islamды tүp-tamyrymen жойып жіberu үshіn “Dарун-nәdua” dep atatalyin mәjikileiske jinaldys. Әbu Жaһилдің aқylымen пайғамбарымызды өltiruge шешіm қabыldады. Bүl қorқynышты шешіmdі orыndaу үshіn әr tайпадан bіr-bіrden жас жіgіt сайлады. Taңdalғan bүl жас жіgіtter пайғамбарымыздың үйін қorшап алады da, onың сыртқa шығуын kүtedi.

Мұшrіkterdің жасырын қabыldaғan bүl шешіmіn Алла Жәbrey-іl arқylы пайғамбарымыzғa жеткіzdі de, хижрет etуіne рұқsат berdi.

Пайғамбарымыз (с.а.у) төсегіне Хазірет Әлиді жатқызып, үйін қоршап тұрған мұшріктердің арасынан шығып, Хазірет Әбу Бәкірдің үйіне барды. Алла Тағала пайғамбарын қорғады. Қолында қаруы бар мұшріктер оны көрmedі.

Жолға дайындалып болған соң, пайғамбарымыз Хазірет Әбу Бәкірмен бірге тұнде Меккеден бір жарым сағат қашықтағы Сәүір тауына барады да, сол жерде бір үнгірді паналайды. Таң атысымен пайғамбарымыздың үйден шығып кеткені белгілі болады. Осыдан кейін мұшріктер шартарапқа сабылып іздеуді бастады. Мұхаммедті кім тапса, сол адамға жұз түйе сыйға береміз деп жар салды.

Пайғамбарымызды іздегендер жолдағы іздердің соңына түсе отырып, үнгірдің аузына дейін келді. Бірақ үнгірдің кіре берісінде бір өрмекшінің тор құрғанын көрді. Үнгірдің ішіне кірмекші болғанда, араптарынан біреуі “ішке адам кірсе, бұл жерде өрмекшінің торы, көгершіннің ұясы болмас еді” деген соң қайтып кетті.

Мұшріктер үнгірдің аузына келген кезде Хазірет Әбу Бәкір қорқып:

– Бізді көріп қоятын болды, уа, Расулалла! – деді. Пайғамбарымыз:
– **Қам жеме, Алла бізбен бірге,** – деп жауап қатты.

Үнгірдің аузына өрмекшілердің тор құруы, сол жердегі ағаштардың біріне көгершіннің ұя салып, жұмыртқа тастауы мұғжиза еді. Алла Тағала сүйікті пайғамбарын осы мұғжизаларымен қорғап, үнгірдің аузына дейін келген дұшпанды жасырын бір күшпен кері қайтарды. Пайғамбарымыз бен Әбу Бәкір үнгірде үш күн жатқаннан кейін, Мәдінаны бетке алып жолға шықты. Олардың ізіне түскен Сұрақа деген бір палуан қиналмай-ақ іздерін тапты. Атын тебініп, өкшелеп қуып берді. Дәл сол кезде атының аяғы сүрініп кетіп, өзі жерге омақаса құлады. Қайтадан орнынан тұрып атымен шаба жөнелді. Бірақ бұл жолы атының аяғы тізесіне дейін құмға батып, жүре алмай қалды. Жасырын бір күш атын жүргізбей қойды. Сұрақа мұны көргенде қатты қорқып кетті. Өкшелеп қуғанына өкінді. Дауыстап пайғамбарымыздан кешірім сұрады. Сөйтті де сол жерден кері қайтты. Артынан келгендерге “Мен бұл жақтарды қарап таппадым” деп оларды кері қайтарды. Өзі кейіннен мұсылман болды.

Сүйікті пайғамбарымыз бір аптаға созылған тарихи сапарын аяқтап, дүйсенбі күні Мәдинаға жақын Құба ауылына жетті. Бұл жерде жүрт оны қуана қарсы алды.

Пайғамбарымыз бұл жерде он күннен артық аялдады. Құба мешітін салғызыды. Мешіт салынып жатқанда, өз қолымен тас тасыды. Ислам тарихында салынған алғашқы мешіт – осы Құба мешіті. Пайғамбарымыздан үш күннен кейін Меккеден шыққан Хазірет Әли де осы жерде пайғамбарымызға келіп жетті.

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ МӘДИНАҒА ЖЕТУІ

Қасындағы мұсылмандармен бірге пайғамбарымыз (с.а.у.) Жұма күні Құбадан шығып Мәдинаға бағыт түзеді. Салимұлдарының еліне жеткенде, уақыт түс мезгілі болған еді. Пайғамбарымыз Жұма намазын оқудың парыз етілгенін мұсылмандарға жарияладап, сол жерде алғаш рет намаз оқытты. Намаздан кейін Мәдинаға қарай жолын жалғастырды.

Мәдиналықтар мерекелік қуанышпен бұл құрметті қонақты қарсы алу үшін жолдың екі жағын алғып, тізіліп тұрды. Пайғамбарымыз өтіп бара жатқанда “Қош келдің, уа, Расулалла!” деп дауыстап, кішкентай сәбілерге дейін “Алланың елшісі келді” деп қуанғаны байқалды.

Мәдинаға жеткенде зор ілтиpat көрген пайғамбарымыз Халид бин Зәйд, яғни Әбу Әйюб әл-Ансаридың үйіне қонақ болып тұсті. Осы үйде жеті айдай тұрды.

МӘСЖИД-И НӘБӘУИДІҢ САЛЫНУЫ

Әбу Әйюб әл-Ансаридың үйінің жанында бос жер бар болатын. Пайғамбарымыз сол жерді сатып алғып, мешіт тұрғызып, қасынан өзі тұру үшін бөлмелер салғызады. Кейін қонақ болып тұрған үйінен осы жерге көшті.

Қазірде мұсылмандар зиярат ететін Мәдинадағы “Мәсжид-и Нәбәуи” міне осы жер. Бұл мешіт салынып жатқан кезде де пайғамбарымыз кірпіш тасып, өзі де жұмыс істеді.

АНСАР МЕН МҰҢАЖИРЛЕР АРАСЫНДАҒЫ БАУЫРЛАСТЫҚ

Меккеден көшіп, Мәдинаға қоныстанған мұсылмандар “Мұңажир”, ал Мәдинаның жергілікті халқы мұңажирлерге жәрдем еткендіктен “Ансар” деп аталып кетті.

Дұние-мұлқін тастан келген мұхажирлерге Мәдиналықтар қолдан келгенше көмек жасады. Оларды бауырға басып, үйлеріне қонақ етіп, не бар бәрін бөлісті.

Әлем тарихында бір-бірін осылай шынайы жақсы көрген, бір-біріне сүйіспеншілікпен байланған басқа қауым кездеспейді. Бұл әлемге үлгі боларлық ерекше оқиға, ислам бауырластығының ең тамаша көрінісі.

Пайғамбарымыз мұхажирлердің әрбірін ансардың біреуіне бауыр етті. Бұл бауырластық қан бауырластығынан да күшті еді. Ислам тарихында әрдайым құрметпен еске алынатын ансар мен мұхажирлер дінімізге көп еңбек сінірген.

ПАЙҒАМБАР МЕКТЕБІ ЖӘНЕ АСХАБ-Ы СУФФА

Мәсжид-и Нәбәуидің бір жағына жапсарлас үсті жабулы жасалған орын “Суффа”, ал ол жердегілер “Асхаб-ы суффа” деп аталды.

Бұл жерде үйі жоқ тақыр кедейлер, ешкімі жоқтар тұратын. Олар табылған жұмысты істеп күн көретін. Жұмыс таба алмаған кездері пайғамбарымыз бен сахабалардың ауқаттылары жәрдемдесетін. Бұл тоptан үйленгендер, басқа бір үйге шығып, өз алдына отау тігетін.

Бұл жердегілер пайғамбарымызбен бірге болды. Күндерін гибадат және ілім үйренумен өткізетін. Исламда алғашқы оқу-тәрбие және білім беру мекемесі Суффа мектебі, білім алған сахабалардың ұстазы – Хазірет пайғамбардың өзі болды. Пайғамбарымыздан ең көп хадис риуаят еткен Әбу Хұрайра осы мектепте тәлім алған еді.

Суффа мектебінде оқып-тәрбиеленгендердің арасынан Ислам дінін, Құран Кәрим мен хадистерді жан-жақты менгерген, олардың мән-мағынасын ашып, түсіндіріп беретін көптеген ғалымдар шықты. Басқа жерлерге Исламды түсіндіру үшін әуелгі кезекте солар жіберілетін.

Осы себепті Суффа деп аталатын бұл жер – Ислам тарихындағы алғашкы ашылған мектеп болып саналады. Бұл мектепте тәрбиеленгендер Исламның таралып, дінді үйретуде маңызды істер атқарды.

СҮРАҚТАР:

- 1) Хижрет деген не?
- 2) Пайғамбарымыздың және мұсылмандардың хижрет етуінің себебі не?
- 3) Хижрет оқиғасын және хижрет кезінде пайғамбарымыздың көрсеткен мұғжизаларды айтып беріңіз.
- 4) Ислам тарихында алғаш қай мешіт салынды?
- 5) Жүрт пайғамбарымызды Мәдинада қалай қарсы алды және ол алғаш кімнің үйінде қонақ болды?
- 6) Мәсжид-и Нәбәуи деген не? Ол қай жерге салынған?
- 7) Ансар және мұхажир дегендер кімдер?
- 8) Асхаб-ы суффа деген кімдер, олар Исламға қалай қызмет етті?

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ (с.а.у.) СОҒЫСТАРЫ

Тақырыптар:

- Бәдір соғысының себептері
 - Бәдір соғысы және нәтижесі
 - Ұхұд соғысының себептері
 - Ұхұд соғысы және нәтижесі
 - Хәндек соғысының себептері
 - Хәндәк соғысы және нәтижесі
 - Хұдайбия келіссөзі
 - Хұдайбия келіссөзінің нәтижесі
 - Көршілес елдердің басшыларына жолданған Исламға шақыру хаттары
 - Хайбардың алынуы
 - Қағба зияраты (Қаза ұмрасы)
-

БӘДІР СОҒЫСЫНЫҢ СЕБЕПТЕРІ

Пайғамбарымыз мұхажирлермен бірге Мәдинаға қоныстанғаннан кейін де Меккелік мұшріктер дұшпандықтарын қоймады. Мәдинаға жақын жерлерге дейін келіп мұсылмандардың өрісте жайылып жүрген түйелерін алып кетті. Мұшріктер Абдуллаһ ибни Үбәйға хабар салып, Мұхаммедті өлтір немесе Мәдинадан шығарып жіберуді талап етті. Егер оны орында маса, Мәдинаға шабуыл жасайтындарын айтты. Екінші жақтан мұсылмандармен жасалатын соғыска дайындалу үшін үлкен сауда керуенін Шамға бағыттады.

Мұсылмандар бұл төніп тұрған қауіптің алдын алып, әзір тұруы көрек еді. Керуеннің алдын алу үшін хижреттің екінші жылды Рамазан айында пайғамбарымыз 305 кісілік әскермен жолға шықты. Мұны естіген Меккелік мұшріктер 1000 кісілік қолмен Мәдинаға қарай жылжыды. Бәдір деген жерге келгенде тоқтап, сол жердегі суды бақылауға алды.

Мұсылмандар Мәдинадан соғыс үшін емес, мұшріктердің керуенінің алдын алу үшін шыққан болатын.

Мекке жақтан орасан дүшпан әскерінің келе жатқаны жайында хабар жетті. Осыдан кейін пайғамбарымыз сахабаларымен кенесіп, жаудың алдынан шығуға шешім қабылдады.

Бәдірге келген Ислам әскері құмдауыт бір алаңға тап келді, бұдан басқа шара болмады. Ол жерде су жоқ екен. Өйткені, олардан бұрын келген мұшріктер сұы бар өнірді алып қойыпты. Бірақ мұсылмандар Алладан жәрдем көрді. Сол күні түні бойы жаңбыр жауып, мұсылмандар жағы су тапшылығынан құтылды.

Пайғамбарымыз Ислам дінін көркем мәміле және ілім жолымен таратуға тырысты, ешкімді мәжбүрлемеді. Бірақ шабуылдаған мұшріктерден қорғану үшін Алла Тағала мұсылмандарға қару алып қарсы тұруға рұқсат етті.

БӘДІР СОҒЫСЫ және НӘТИЖЕСІ (h .2-М.624)

Мұшріктер әскер саны мен қару-жарақ жағынан мұсылмандардан басым болатын. Осы себепті соғыста жеңіске жететіндеріне кәміл сендей. Мұсылмандардың рухани күшін есепке алмады. Бұл хақ пен батил, яғни ақиқат пен жалған, иман мен күпір арасындағы құрес еді. Исламның болашағы да осы соғыстың нәтижесіне байланысты болды.

Ертеңіне таңертең екі жақтың әскері қарсыласып, соғыс басталды. Осы кезде пайғамбарымыз қолын көкке көтеріп :

“Ya, Рabbым маған уәде еткен жәрдемінді бүгін бер” деп дұға етті. Содан кейін басын сәждеге қойып, Алла Тағалаға былай деп жалбарынды:

“Ya, Рabbым, мына бір уыс мұсылман бүгін жойылса, жер бетінде саған құлшылық жасайтын ешкім қалмайды” .

Алла Тағала пайғамбарының дұғасын қабыл алды.

Мұсылмандар иманнан алған күшпен, ерлікпен құресті. Алланың жәрдемімен өздерінен бірнеше есе көп жау әскерін жер жастандырды. Жау жағы тым-тырақай қашты. Олардан соғыс алаңында жетпіс өлген адам, жетпіс тұтқын қалды. Исламның ең үлкен жауы Әбу Жаһил де өлгендердің арасында жатты. Соғыс мұсылмандардың түпкілікті жеңіске жетуімен аяқталды. Бұл соғыста мұсылмандардан он төрт кісі шейіт болды.

Ислам әскері жеңіс қуанышымен Мәдинаға оралды. Пайғамбарымыз (с.а.у.) тұтқындарға жақсы қарауға бүйрек берді. Тұтқындардың бір бөлігі фидия (белгілі бір мөлшерде қарожат) төлегені үшін босатылады.

Мұндай ақшасы жоқ бірақ хат танитын тұтқындардың әрқайсысы он мұсылманға оку-жазу үйреткеннен кейін босатылды. Пайғамбарымыздың бұл әрекеті Ислам дінінің оку-жазуға, білімді болуға қанша-лықты мән бергенін көрсетеді.

ҰХҰД СОҒЫСЫНЫҢ СЕБЕПТЕРИ

Мұшріктердің Бәдір соғысында жеңіліске ұшырауы Меккеге үлкен қайғы бұлтын үйірді. Мұшріктер қайғырды. Пайғамбарымызға ең көп дұшпандық жасаған Әбу Ләхаб осы қайғыдан өлді.

Мұшріктер Бәдірдегі ауыр жеңілістің өшін алу үшін мың кісілік әскер дайындағы. Бәдір соғысында жақындары өлген бірнеше әйел де әскер қатарына қосылды. Әбу Суфиян басшылығындағы бұл әскер Меккеден шығып, Мәдинаға жақын жердегі Ұхұд тауына барып бекініс құрды.

Пайғамбарымыздың немере ағасы Аббас ол кезде әлі мұсылман емес еді, бірақ Меккеде болатын. Мұшріктердің Мәдинаға қарай кетіп бара жатқанын хатпен жазып, жасырын түрде пайғамбарымызға білдірді. (Пайғамбарымызды өте жақсы көретін немере ағасы Аббас кейін мұсылман болған)

ҰХҰД СОҒЫСЫ және НӘТИЖЕСІ (h.3-М.625)

Хатта жазылғандай шындығында да жау әскерінің Ұхұд тауына дейін келіп, сол жерге бекініс құрғаны белгілі болды. Осыдан кейін пайғамбарымыз сахабаларымен кеңесіп мың кісілік бір жасақпен жау әскері тұрған Ұхұд тауына қарай қозғалды. Жолда бір бармағы бүгүлі үш жұз мұнағық (екіжүзділер) жасақтан шығып, мұсылмандардың салынын жеті жүзге түсірді.

Мұсылмандар жау тұрған жерге барысымен, арт жағын Ұхұд тауына беріп, соғысқа әзірленді. Ислам жасағының сол жағында бір сай бар еді. Сол жерден жау келмесін деп пайғамбарымыз ол жерге елу кісіден тұратын садақшыларды орналастырды. Оларға былай деп әмір

берді: “**Жау женсін, я женілсін, мен бұйрық бермейінше бұл жерден қозғалмандар. Жаудың атты әскерлері келмей оқ атпаңдар**”.

Мұсылмандардың ерлікпен қурескеніне төтеп бере алмай, жау әскері жеңіле бастады. Жасақтағы әйелдер де тауға қарай ығысып барады. Бірақ соғыс әлі толықтай біте қоймаған кез. Мұсылмандар жеңіске толық жете қойған жоқ. Сондықтан жаудың сонына түсіп, нәтижені дәл біліп алу керек еді.

Бірақ мұсылмандар жеңдік деп ойладап, жаудың қалдырып кеткен олжаларын жинай бастады. Бұларды көрген елу кіслік садақшылар да басшыларының айтқанына құлақ аспай, бірнешеуінен басқасы орындарын тастан олжа жинауға тұра жүгірді. Әйтпесе, пайғамбарымыз оларға бұйрық бермейінше, орындарынан қозғалмауды әбден тапсырган болатын.

Садақшылардың орындарынан кетіп қалуы мұшріктердің қәдесіне жарады. Дереу жиналып, садақшылар тастан кеткен сай арқылы шабуылға кірісті. Бұл шабуылдан мұсылмандар ауыр жағдайға тап болды. Мұсылмандардың осы абайсыздықтары жеңіп тұрған жерде жеңісті қолдан беруге, бұған қоса, пайғамбарымыздың немере ағасы Хазірет Хамзамен бірге көптеген мұсылман ерлердің қазаға ұшырауына әкеп соқты. Пайғамбарымыздың тісі сынып, беті жарапанды, тіпті соғыстың ең қызған шағында да пайғамбарымыз жүзінен аққан қанын сүртіп тұрып, былай дұға етті: “**Уа, Рabbым, халқымды кеше ғөр... олар не істегендерін білмейді**”.

Міне, пайғамбарымыздың жүрегіндегі мейірімділік пен сүйіспен шілік...

Ұхұд соғысында мұсылмандардан жетпіс кісі шәйіт болды. Ал мұшріктерден жиырма екі адам өлді. Соғыс кезінде Ислам әскеріндегі әйелдер де өз жандарын аямай қызмет етіп, әскерлерге су таратып, жараларын байлап, қызмет көрсетті.

Пайғамбарымыз көп жылдан кейін Ұхұд соғысы болған жерден өтіп бара жатқанда, сол қайғылы күнді еске алыш, қасындағыларға былай дейді: “**Мұсылмандар, енді кайта пұтқа табынуларын мүмкін емес. Бұған еш күмәнім жоқ. Мен тек сендер дүниеге табынып кетесіндер ме деп қорқамын**”.

Бұл соғыста мұшріктер жеңгенімен, жеңіске түбегейлі жете алмай кейін шегінді. Қайтадан күшін жинаған мұсылмандар біршама уақыт

жаудың ізіне түсті. Бірақ жау қайтадан соғысқа беттемей, Меккесіне қайтты. Мұсылмандар болса Мәдинаға оралды.

ҰХҮД СОҒЫСЫНАН АЛЫНАТЫН САБАҚ

Соғыстың басында мұсылмандар жеңіске жеткенімен, сонында неге жеңіліске ұшырады? Мұнда мұсылмандар үшін алатын маңызды сабактар бар:

Улкендердің сөзін тыңдамау, басшыларға бағынбау, қасиетті қызмет болып саналатын қүзету және сақшылықты тастанап, жеке басының қамын ойлап кету бір қол әскердің жеңіліске ұшырауына себеп болды. Бұдан тек қана осы қателіктерді жасаушылар ғана емес, бүкіл халық зардап шекті.

Ұхұд соғысында осылай болған еді. Сайға орналастырылған садақшылардың пайғамбарымыздың әміріне бағынбауы және қүзет орындарын тастанап, олжа жинауға кетіп қалуы – Ислам әскерінің жеңіліске ұшырауына және мұсылмандардың зардап шегуіне себеп болды.

Бұл тарихи оқиға – мұсылмандар үшін үлкен сабак.

ХӘНДӘК СОҒЫСЫНЫҢ СЕБЕПТЕРІ

Пайғамбарымыз Мәдина қаласына көшкеннен кейін, сол жердегі иудейлермен келіссөз жасады. Құбага жақын тұратын Надирұлдары деп аталатын иудейлер Ұхұд соғысынан кейін мұсылмандардың мазасын ала бастады. Мұсылмандармен жасасқан келіссөздерін бұза бастады. Мұнымен де қоймай пайғамбарымызды өлтіру үшін қастандық та әзірледі. Сондықтан иудейлер мекендерінен қуылып, жер аударылды.

Иудейлердің басшысы мұны сылтау етіп, Меккеге барды. Ол жerde мұшріктермен келісім жасады. Ұхұд соғысынан екі жылдан кейін мұшріктер Әбу Суфиян бастаған он мың кісілік жасақпен Мәдинаға шабуыл жасау үшін Меккеден қозғалды. Бұл жағдайдан хабардар болған пайғамбарымыз әдеттегідей сахабаларымен ақылдасып, жауға қарсы соғыс тәсілін өзгерте отырып, Мәдинаны қорғауды ұйғарды.

ХӘНДӘК СОҒЫСЫ ЖӘНЕ НӘТИЖЕСІ (Н.5 – М. 626)

Мұшріктердің үлкен жасақпен Мәдинаға келе жатқанын естіген Пайғамбарымыз дереу сахабаларымен кеңесті. Мәдинаны ішінен қорғап, жаудың ішіне кіруіне тосқауыл болу үшін қаланың айналасына ор қазуды үйғарды (“хәндәк” - ор деген сөз). Пайғамбарымыз башылық еткен мұсылмандардың тоқтаусыз, тынбастан жұмыс жасауының нәтижесінде ор алты күнде қазылып бітті.

Жау әскері Мәдинаға келген кезде орды көріп абдырап қалды. Өттепін өткел іздеді, бірақ таба алмады. Мұсылмандар күндіз-түні күзетте тұрып, жауға шабуылдауға мүмкіндік бермеді. Пайғамбарымыздың өзі де таңға дейін күзетте тұрды.

Жау әскерінің қоршауы ұзаққа созылған сайын Мәдинада таршылық, ашаршылық бола бастады. Мұсылмандар қатты қиналды. Мезгіл қыс болғандықтан сұық пен аштық әбден титықтатты.

Қоршаудың басталғанына жиырма жеті күн болды. Пайғамбарымыз Аллаға былай деп жалбарынды:

“Уа, Алла! Құран жіберген Раббым... жаумен тез есептесетін Раббым, мынау жаудың көзін жоя көр... Оларды женіліске ұшырат... Жігерлерін құм қыла ғөр, Алла!...”

Дұғасын бітіргенде, жүзінен қуаныш сезімі байқалды. Дұғасы қабыл болған еді.

Мұсылман сарбаздарға Алладан жәрдем болатынын қуана хабарлады.

Кешке қарай жау жағында қатты жел тұрды. Аз ғана уақыттың ішінде дауылға ұласып кеткен бұл жел құм-топыракты болып, жаудың бетін, көзін басып, шатырларын құлатып, қиратты. Тамақ істейтін қазандарын төңкеріп, оттарын сөндіріп тастады. Табиғаттың күші жаумен соғысып жатқандай еді. Бұл жағдай жаудың зәресін ұшырды. Көп шыдай алмады. Он мың кіслік жасақтың құл-талқаны шықты. Сол күні тұнде қатты қорыққан жау әскерінің есі шығып, тағамдары мен дүние-мұлкін тастап қаша жөнелді.

Таңертең дауыл басылды. Мәдинаның маңайында дүшпан қалмапты. Мұсылмандар өздерін құтқарғаны үшін Аллаға шүкір етті. Бәдір, Ұхұд және Хәндәк соғыстарынан ешқандай нәтиже шығара алмаған Меккелік мушріктер Ислам нұрын сөндіре алмайтындарына көз жеткізді. Содан кейін мұсылмандарға шабуылдауын доғарды.

ХҰДАЙБИЯ КЕЛІССӨЗІ (h.6-М.628)

Меккеден Мәдинаға көшіп келген мұсылмандар кіндік қаны тамған жерлерін сағынды. Меккедегі қасиетті Қағбаны зиярат еткілері келді. Хазірет пайғамбарымыз хижреттің алтыншы жылы Қағбаны зиярат ету мақсатымен бір мың төрт жүз кісімен Меккеге бару үшін жолға шықты. Меккеліктер мұны естісімен мұсылмандарды Меккеге кіргізбеуді ұйғарды.

Сондықтан мұсылмандар Хұдайбия деген жерге тоқтады. Пайғамбарымыз Хазірет Османды елші етіп Меккеге жіберіп, Қағбаға зиярат еткісі келетіндіктерін жеткіз деді. Меккеліктер мұсылмандардың Қағбаны зиярат етуіне рұқсат бермеді, мұны келесі жылға қалдырындар деді. Ұзақ кеңескеннен кейін мұсылмандар мен мұшріктер арасында келіссөз жасалды.

Бұл келіссөздің шарттары мынадай еді :

- 1) Мұсылмандар биыл Қағбаны зиярат етпей Мәдинаға кери қайтады.
- 2) Келесі жылы Меккеге келеді, бірақ үш күннен артық қалмайды.
- 3) Мұсылмандар Меккеге қарусыз келеді.
- 4) Мұсылмандар Меккедегі мұсылмандардың ешқайсысын Мәдинаға алып кетпейтін болады. Мәдиналықтардан Меккеде қалғысы келгендер болса, қалуларына болады.
- 5) Меккелік мұсылмандардан және мұшріктерден біреуі Мәдинаға баратын болса, кері қайтарылады. Мұсылмандардың біреуі Құрайыш жағына өтетін болса, ол кері қайтарылмайды.
- 6) Араб тайпалары қалаған жағына қосылады.
- 7) Келіссөзден кейін пайғамбарымыз бен сахабалары Қағбаны зиярат етпестен кері қайтады.

ХҰДАЙБИЯ КЕЛІССӨЗІНІҢ НӘТИЖЕСІ

Келіссөздің шарттары бір қарағанда мұсылмандар үшін өте ауыр сияқты болып көрінді. Соған қарамастан пайғамбарымыз бұл шарттарға келісті. Әйткені, бұл келіссөздің алдағы уақытта мұсылмандар үшін өте пайдалы болатынын білді. Шынында да солай болды. Мә-

динаға қайтар жолда “Фатх” сүресі тұсті. Бұл суреде Алла Тағала мұсылмандарға үлкен женістің қуанышты хабарын жеткізді. Меккеде мұшріктер қол қойған бұл келіссөз арқылы алғаш рет мұсылмандарды мойындағы.

Арадан көп уақыт өтпей Меккеліктерден кейбір кісілер мұсылман болып, Мәдинаға келді. Бірақ келіссөздегідей мұшріктер олардың кері қайтарылуын талап етті. Осыдан кейін мұсылман болып Меккеден қашқандар Мәдинаға бара алмағандықтан, Мекке мен Мәдина арасындағы бір жерге жинала бастады. Бұл жер – Меккеліктердің керуені өтетін маңызды жер еді.

Уақыт өте келе, бұл жерде мұсылмандар өз алдына құشتі бір топты құрады. Меккеліктер бұл жағдайдан сауда жолдарына қауіп төнетін-дігін ойлап, қорқа бастады. Пайғамбарымызға елші жіберіп, қалаған Меккелік мұсылмандардың Мәдинаға келуіне болатынын айтып, келіссөздің бұл бабын өзгертуін сұрады. Пайғамбарымыз бұл тілектерін қабыл алды. Осылай бастапқыда мұсылмандар үшін зиянды болып көрінген келіссөздің бір бабы мұшріктердің қалауымен өзгерілді.

Хұдайбия келісімі бойынша мұсылмандар мен мұшріктер арасында араздық біраз азайды. Мұсылмандар тыныш өмір сүре бастады. Исламның үні жарқын естіле бастады. Меккедегі беделді адамдар Мәдинаға келіп, мұсылмандықты қабылдап жатты. Бұл келісім мұсылмандардың көбеюіне әрі қүшешеюіне себеп болды. Нәтижеде Ислам қанатын кең жая тұсті.

КӨРШІЛЕС ЕЛДЕРДІҢ БАСШЫЛАРЫНА ЖОЛДАНҒАН ИСЛАМҒА ШАҚЫРУ ХАТТАРЫ

Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) бүкіл адамзатқа пайғамбар болып жіберілді. Сол себепті Хұдайбия келіссөзінен кейін Ислам дінін дүние жүзіне жеткізу міндеттің жүзеге асыруға кірісті. Византия, Иран, Мысыр, Эфиопия, Омман және Бахрейн елдерінің басшыларына елшілер жіберілді. Исламға шақырып, хат жолдады. Пайғамбарымыз күмістен мөр жасатып, үстіне “**Мұхаммәдур-расуллұллаһ**” деп жаздырды. Жазған хаттардың асты осымен мөрленді.

Хабәшістан билеушісі Исламға шақыру хатын алысымен мұсылмандықты қабылдады. Византия мен Мысыр билеушісі пайғамбарымыздың елшілерін жақсылап күтті. Бірақ мұсылмандықты қабылдама-

ды. Ал Иран билеушісі пайғамбарымыздың хатын оқығанда әдепсіздік көрсетті. Қатты ашуланып хатты жыртып таstadtы. Бұл билеуші көп ұзамай-ақ өз ұлының қолынан өліп, пайғамбарымызға көрсеткен тәрбиесіздігінің жазасын тартты.

ХАЙБАРДЫҢ АЛЫНУЫ (h.6-М.628)

Хайбар – Сирия жолының үстіндегі иудейлердің тұратын жері болатын. Бұл жерде жеті қамал бар еді. Мәдинадан қуылған иудейлердің бір бөлігі осы жерде мекендей жатты. Хайбар иудейлері Мәдинаға шабуылдау үшін әскер құрды. Пайғамбарымыз оларға елші жіберіп, келіссөзге келуге шақырды. Иудейлер ол ұсынысты қабылдамады. Мұсылмандарға шабуыл жасау үшін Фатафан арабтарымен келісті. Олар шабуылды бастамай тұрып, мұсылмандар олардан бұрын әрекет етіп, бір мың алты жұз кіслік жасақпен аттанды. Үш күнде Хайбарға жеткен мұсылмандарды көріп иудейлер қамалдарына тығылды. Сол арада пайғамбарымыз былайша дұға етті:

“Уа, Рabbым, біз сенен бұл елдің, осы өнірдің халқының, осы елдегі барлық нәрсенің жақсылығын ғана тілейміз. Оның халқы мен барлық жаманшылығынан өзің сақта”.

Алдымен пайғамбарымыз келісімге келуді ұсынды, бірақ иудейлер ұсынысты қабылдамады. Нәтижеде соғыс басталды. Он күнге созылған, кескілісken соғыстың нәтижесінде қамалдар бірінің артынан бірі алынды. Хазірет Әли бұл соғыста ерен ерлік көрсетті. Бір сәт қалқаны қолынан ұшып кеткенде, бекіністің есігін жұльып алғып, өзіне қалқан етіп, шайқасуын тоқтатпады. Соғыста мұсылмандардан он кісі шейіт болды. Ал иудейлерден тоқсан үш адам өлді.

Кейбір мұсылман әйелдер тоқыма тоқып, өздерінің тапқан-таянғандарымен әскерлерге көмектесіп, жаралыларға дәрі беріп, соғыс аланында жауынгерлерге су таратып, соғысқа белсене қатысты. Шарасы таусылған иудейлер келісімге келуді сұрады. Өз жерлерінде қалып, шаруашылықпен айналысып, тапқан өнімдерінің жартысын мұсылмандарға беріп отыруға ұсыныс жасады. Осындай ұсыныстары қабыл болады. Пайғамбарымыз иудейлерге жақсылық жасады. Соған қарамастан, олар ас беріп, қонаққа шақырып, Расулды уламақшы болды. Алла пайғамбарымызға тамаққа у қосылғанын білдірді. Сөйтіп ауызға салған тамағын қайта шығарып, бір уланудан аман қалды.

ҚАҒБА ЗИЯРАТЫ (Қаза ұмрасы) (h.7-М.629)

Бір жыл бұрын жасалған Хұдайбия келісіміне байланысты бұл жылы мұсылмандар Меккеге барып, Қағбаны зиярат етпекке ниеттенді. Пайғамбарымыз екі мың мұсылманмен бірге Мәдинадан Меккеге келді. Қағбаны көрген кезде бәрі бірден “Аллаһу әкбар” деп тәкбір айтты. Қағидаларына сай Қағбаны зиярат етіп, ихрамнан шықты. Ертесі күні пайғамбарымыз Қағбага кірді. Тұскі намаздың уақыты кірісімен Біләл Хабаши ашық әрі әдемі дауыспен азан оқыды. Екі мың мұсылман жамағатпен Бесін намазын оқыды.

Мұсылмандар Меккеде үш күн болып кері қайтты. Осы зиярат кезінде Меккеліктер мұсылмандарды мұқият қадағалады. Мұсылмандардың тазалығы, көркем мінезі оларға қатты әсер қалдырды. Исламға деген сүйіспеншіліктері ояна бастағандай. Көп өтпей Құрайыш басшыларынан Халид бин Уәлид пен Амр бин Ас Мәдинаға барып мұсылмандықты қабылдады.

СҮРАҚТАР:

- 1) Бәдір соғысы қашан және кімдер арасында болды?
- 2) Бәдір соғысының себептері мен нәтижелері.
- 3) Ұхұд соғысы қашан және қалай болды?
- 4) Ұхұд соғысының себептері мен нәтижелері.
- 5) Бұл соғыстан мұсылмандар қандай сабақ алуды керек?
- 6) Хәндәк соғысы қашан болды, себептері мен нәтижелері.
- 7) Хұдайбия келіссөзі қашан, кімдер арасында болған және оның нәтижелері?
- 8) Пайғамбарымыз қандай елдердің басшыларына Исламға шақыру хаттарын жіберген?
- 9) Хайбар қашан және қалай алынды?
- 10) Қағба зияраты қашан болды?

Тақырыптар:

- Меккенің азат етілуі
- Хұнәйн соғысы
- Әутас соғысы және Тайфтың қоршауға алынуы
- Тәбүк сапары
- Дыrap мешітінің жығылуы
- Пайғамбарымыздың соғыстарының ерекшеліктері
- Хазірет Әбу Бәкірдің қажылықта bas болуы
- Қоштасу қажылығы
- Қоштасу құтпасы
- Пайғамбарымыздың тарихи қоштасу құтпасынан үзінділер
- Пайғамбарымыздың науқастануы және қайтыс болуы
- Пайғамбарымыздың қайтыс болғанынан кейінгі оқиғалар
- Пайғамбарымыздаң балалары
- Ашара-и Мұбәвшара
- Пайғамбарымыздың сахабалары
- Пайғамбарымыздың адамзатқа улгі болған адамгершілік қасиеттері

МЕККЕНИҢ АЗАТ ЕТІЛУІ (h.8-М.630)

Меккеліктер Хұдайбия келісімін бұзды. Пайғамбарымыз оларға хабар жібере отырып, келіссөздердің шарттарына мойынсұнуды сұрады. Меккеліктер шарттарға мойынсұнудан bas тартты. Қанша келіссөз жүргізсе де, ешқандай нәтиже шығара алмаған соң, пайғамбарымыз (с.а.у.) Мекке қаласын азат етуді үйғарды. 10000 әскер жинап, хижреттің 8-жылы Рамазан айында Меккеге аттанды.

Меккеліктердің мұсылмандарға қарсы тұратындей күші жоқ еді. Ислам әскері Меккеге төрт жақтан кірді. Пайғамбарымыз Меккені қан төкпей алғысы келді. Сондықтан жауынгерлерге былай деді:

“Қан төгуші болмандар, кару көтермендер!”

Бәрі де пайғамбарымыздың айтқанында болды. Мекке қаласы бейбіт түрде азат етілді. Пайғамбарымыз Харам-Шарифке барып, пұттардан тазартып, ол жердегі жиналып тұрган жамағатқа құтпа оқыды. Құтпасында Алланың бір, адамдардың бір-бірімен тең екендігін, өткен-кеткен қан дауларының біткендігін айта келіп, мынадай мағынаны білдіретін аятты оқыды:

“Уа, адамдар, біз сендерді бір ер және әйелден жараттық. Өзара танысарсындар деп сендерді ұлтқа, қауымға болдік. Арапарында кім Алладан қатты қорықса, сол Алланың жанында мәртебеге ие болады, Алла толық білуші, барлық нәрседен хабар алушы.”¹

Меккеліктер кезінде пайғамбарымызың өлтіруге талпынып, алғашқы мұсылмандарға адам тәзе алмайтында зорлық-зомбылық көрсетіп, Исламды жөргегінде тұншықтырмақ болған болатын. Енді бастары салбырап, өздеріне берілетін үкімді күтіп тұрды. Пайғамбарымыз (с.а.у.) олардан былай деп сұрады:

– **“Ей, Құрайыш қауымы, сендерге не істейтінімді білесіндер ме?”**

– “Сен текті әрі қадірменді бір бауырымызысың”, – десті олар.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) осы жерде де ұлылығын көрсетіп:

– **“Бұғін сендерді айыптамаймыз, бәрің де азатсындар”**, – деп, мұшріктердің бәрін кешірді.

Меккені азат еткен пайғамбар аса мейірімді әрі өте кешірімділігімен көптің көнілінен шықты. Жұртқа тамаша адамгершілік қасиеттерімен өнеге болды. Мекке азат етілген күні Хазірет Біләл Хабаши Бесін азанын Қағбаның төбесіне шығып шақырды. Намаз оқылғаннан кейін пайғамбарымыз Сафа төбесіне шықты. Жаңадан мұсылман болғандар да сол жерге жиналды. Алдымен ерлер, кейін әйелдер серт берді (яғни пайғамбарға бағынуға уәде берді).

ХҮНӘЙН СОҒЫСЫ (h.8-М.630)

Меккені азат еткеннен кейін Қағба пұттардан тазартылып, мұшріктердің көбі мұсылман болды. Ислам нұры шартарапқа жылдам тарала бастады.

1 Хужурат сұресі, 13-аят

Меккеге жақын тұратын Хаузин деген тайпа бар еді. Олар пүтқа табынатын. Меккедегі пүттар қиратылғаннан кейін кезек өз пүттарына келетіндігін ойлаған олар мұсылмандармен соғысуға шешім қабылда-ды. Мұсылмандарға шабуыл жасау үшін Мекке мен Тайф арасындағы Хұнәйн деген жерге 20.000 әскерден тұратын қалың қол жинады.

Пайғамбарымыз әлі Меккеден Мәдинаға оралмаған еді. Дұшпан-дардың бұл дайындығын естіп, 12 мың кісілік әскер жинап, жау орна-ласқан Хұнәйн деген жерге аттанды.

Жау тар бір сайды тұзақ құрып жатты. Мұсылмандар көптіктеріне сеніп, дұшпанды менсінбей, қажетті алдын алу шараларын жасамады. Таңертен ерте Ислам әскері сайдан өтіп бара жатқан кезде аңдып отырған жау әскерінің шабуылына ұшырады. Мұсылман әскерінің қа-тары бұзылып, жан-жаққа бытырады. Бұл жағдай Исламның келешегі үшін аса қауіпті еді.

Жау әскерінің күшті соққысына батылдықпен қарсы тұрып, соғыс алаңында орнынан тапжылмаған бір-ақ ер қалды. Ол Хазірет Мұхам-мед (с.а.у.) еді.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) тым-тырақай қашқан мұсылмандарды қа-сына шақырды. Оның даусын естіген Ислам әскері қайтадан жинала бастады. Дереу ес жиып, жауға лап қойды. Бұл күтпеген шабуылдан жау әскері неге тап болғандарын түсінбей әбіржіп қалды. Іле шегіну-лері басталды. Мұсылмандар соғыстың басында бір сәт жеңілгенімен, кейін жеңіске жетті. Куаныштарында шек болмады. Жау әскері соғыс майданына көптеген тұтқын, мындаған түйе, қой және көп мөлшерде күміс тастап қашқан екен. Мұсылмандар көп олжага кенелді.

Мұсылман сарбаздар бұл жеңіске пайғамбарымыздың (с.а.у.) батыл-дығы, шыдамдылығы және табандылығының арқасында қол жеткізді.

ӘУТАС СОҒЫСЫ ЖӘНЕ ТАЙФТЫҢ ҚОРШАУҒА АЛЫНУЫ (h. 8-М.630)

Мұсылмандар Хұнәйннен қашқан жауды Әутас деген жерге дей-ін түре қуды. Ол жерде жиналмақшы болып жатқан жаудың үстінен түсіп, оларды да жермен-жексен етіп, толық жеңіске жетті. Жау осы-дан кейін ес жия алмады. Бұл соғыста мұсылмандардан төрт кісі шейіт болды, ал жаудан жетпіс кісі өлді.

Тайфтың қоршауға алынуы

Хұнәйн соғысында мұшріктерді бастаған Мәлік бин Ауф қашып барып, Тайф қамалын паналады. Сондықтан Ислам әскері Тайф қамалын қоршауға алды. Тайфтықтар қамалға тығылып, қорғанды. Қоршау бір айға дейін созылды. Бірақ қамал өте берік болғандықтан алынбады. Мұсылмандар қоршауды тастанап, кейін қайтты. Тайфтықтар кейін пүтқа табынудан бас тартып, мұсылмандықты қабылдады.

Пайғамбарымыз жаңадан мұсылман болған Меккеліктеге Құран Кәрім мен Ислам дінін үйрету үшін Муаз бин Жәбәлді Меккеге қалдырып, өзге сахабаларымен Мәдинаға оралды.

ТӘБҮК САПАРЫ (h. 9-М.630)

Тәбүк – Мәдина мен Шамның арасындағы жер. Мекке азат етілгеннен кейін Ислам діні жылдам тарай бастады.

Византия патшалығы Исламның таралуын тежеу үшін соғысқа дайындала бастады. Христиан арабтар соларға барып қосылды.

Мұны естіген мұсылмандар ерікті әскер жинауга көшті. Хазірет Әбу Бәкір мен Хазірет Осман жасақты қару-жарап, азық-түлікпен қамтамасыз ету үшін көп көмектесті. Әйелдер де әшекей бұйымдарын беріп, үлес қосты. Жауды тойтару үшін пайғамбарымыз отыз мың кісілік әскермен Мәдинадан жолға шықты. Жаздың ыстық күндерінде жүздеген шақырымдық шөлді басып, Тәбүкке жетті. Жау соғыстан қашып, қамалдарына тығылды. Мұсылмандар өздеріне ешкім қарсы шықпаған соң соғыспай кері қайтты. Дүшпанның бетін осылай қайтарған бұл сапар нәтижелі болды.

Оқу мәтіні:

Дыrap мешітінің құлатылуы...

Мұнафықтар Құба мешітінің жамағатын бөліп, мұсылмандардың арасына іріткі салуды көздеді. Басшылары Әбу Әмір Ұхұд және Хұнәйн соғыстарында мұсылмандармен соғысып, ешқандай нәтиже болмаған соң Шамға қашып кеткен еді. Шамда жүріп мұнафықтарға мынадай хабар жолдайды: “**Қаруларының сақадай сай етіп әзірленіндер, дереу бір ғибадатхана тұрғызындар. Мен Византия пат-**

шалығына кетіп бара жатырмын. Үлкен жасақпен Мұхаммед пен сахабаларын Мәдинадан айдаш шығарамын”.

Осы кісінің қолдауымен мұнафықтар жабылып Дыраар мешітін салды. Сейтті де әр нені сылтауратып пайғамбар мешітіне бара алмайтынын айтып, осы мешітке жиналғылары келді. Сыртқы көрінісі мешіт сияқты болғанымен, бұл негізінде мұсылмандарды бөлу үшін, араға іріткі салу үшін салынған бүліктің ошағы еді.

Мұнафықтар пайғамбарымызды шақырып, мешітті ашып беруді сұрады. Бұл кезде Алла Тағала Жәбірейлді жіберіп, мешіттің мұсылмандарды бөлу мақсатында салынғанын білдіреді. Сондықтан пайғамбарымыз Тәбүк жорығынан келе жатқанда арнайы соғып бұл мешітті қиравтты. Сейтіп мұнафықтардың арам ойы іске аспады. Ал Әбу Әмір болса Шам қаласында жүріп ит қорлықпен өлді.

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ СОҒЫСТАРЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРИ

Пайғамбарымыз жұртты жылы сөзбен Исламға шақыратын, ешкімнің көнілін қалдырмайтын, ренжітпейтін. Солай бола тұrsa да, мұшріктер пайғамбарымызға және оған сенгендерге неше түрлі жамандықтар жасайтын. Діни сеніміне бола көптеген мұсылманды қинап, зорлықпен өлтірді.

Мұсылмандар өздеріне жасалған қатігездіктерге тұра он үш жыл бойы төзді. Ақырында туып-өскен жерін тастап, Мәдинаға көшуге мәжбүр болды. Бірақ Мәдинада да оларға тыныштық болмады. Мұндай жағдайларда мұсылмандар өздерін қорғау үшін соғысадан басқа шара таппады. Сол себепті хижреттің екінші жылы соғысуға рұқсат еткен аяттардың мағынасы мынандай:

“(Шынында өздеріне шабуыл жасалып) Зұлымдыққа ұшырағандарға соғысуға рұқсат берілді. Аллаһтың оларға жәрдем беруге құдіреті жететіні шубәсіз.”²

“Өздерінмен соғысқандармен Алла жолында сендер де соғысындар, бірақ тым артық кетпендер. Алла тым артық кетіп, зорлық-зомбылық көрсеткендерді жақсы көрмейді”

2 Хаж сүрес, 39-аят

Осы аяттарға қарасақ та, пайғамбарымыздың соғыстарына қарасақ та мынадай ерекшеліктерді байқаймыз :

1) Пайғамбарымыздың соғыстары өздері бастап шабуылдау, басып алу мақсатында емес. Өйткені, Ислам – бейбітшілік діні.

2) Бұл соғыстар – жаудың шабуылын тойтау, оларға жол бермеу, Алланың атын ұлықтау, мұсылмандардың діндерін, мал-жанын қорғау үшін жасалған. Өйткені әділетсіздік пен зорлық-зомбылыққа ұшырағандар өздерін қорғауга құқылы.

ХАЗІРЕТ ӘБУ БӘКІРДІҢ ҚАЖЫЛЫҚҚА БАС БОЛУЫ (h.9 – M.631)

Хижреттің тоғызынышы жылы, қажылық уақытында пайғамбарымыз (с.а.у.) қажыға бару үшін жиналған үш жұз кісіге Хазіret Әбу Бәкірді басшы етіп тағайындалап, Меккеге жолға салды. Артынан Хазіret Әлиді жіберді.

Хазіret Әли қажылықтың қалай орындалатынын түсіндіріп, мына-ны ескертті:

“Бұдан былай пүтқа табынатындардың қажылық жасауына және Қағбаны жалаңаш күйде тауап етуге тыйым салынды”.

Ислам тарихында алғаш рет осы жылы діни негіздерге сүйене отырып, қажылық міндеті өз деңгейінде орындалды.

ҚОШТАСУ ҚАЖЫЛЫҒЫ (h.10 – M. 632)

Мекке азат етілгеннен кейін Ислам діні жылдам тарады. Алла бір деген сенім жүректерге нық бекіді. Құтылу жолының Исламда екеніне көзі жеткен адамдар өз қалауымен топ-тобымен келіп мұсылман бола бастады. Жиырма үш жылдық қасиетті қүрестің қайырлы, тамаша жемісін көрген пайғамбарымыз (с.а.у.) хижреттің оныншы жылы жұз мыңнан астам мұсылманмен бірге қажылыққа барды.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) Арафатта шамамен жұз жиырма төрт мың мұсылманға үн қатып, әйгілі құтпасын оқиды. Бұл құтпа “Қоштасу құтпасы” деп аталды. Бұл құтпадан кейін мынандай мағынаны білдіретін аят түсті:

“Бұғін сендердің діндерінді кемеліне келтірдім. Нығметтерімді тәмамдадым. Және сендерге дін етіп Исламды таңдадым”³

Пайғамбарымыз (с.а.у.) ақырет сапарына жақындағанын және осыдан кейін қажылық жасай алмайтынын түсінгендіктен, сол жерде мұсылмандармен қоштасты. Сондықтан бұл қажылық “**Қоштасу қажылығы**” деп аталды.

Пайғамбарымыз қажылық міндетін орындаған соң, бірге келген мұсылмандармен бірге Мәдина қаласына оралды.

ҚОШТАСУ ҚҰТПАСЫ

Бұл құтпада адамдардың өзара тенденцияларын, шын мәнінде бақытты әрі тыныш өмірдің іргетасы қаланды. Ол кезде дауысты алыска жеткізетін құрал болмағандықтан, пайғамбарымыздың аузынан шыққан әр сөзді басқа біреу қайталап, бүкіл жиналғандар бір-біріне естіртті. Бұл құтпа адамның құқығын қорғайтын маңызды үкімдер жинағын қамтыды.

Қоштасу құтпасында айтылған үкімдер:

Исламнан бұрынғы қараңғылық дәүірінің нашар әдет-ғұрыптары жойылды.

Барлық адам тең. Біреудің басқадан артықшылығы Аллаға құрмет көрсетуіне (такуалығына) байланысты.

- 1) Жан, мал-мұлік және ар-намыс қасиетті, әр түрлі зорлық-зомбылықтан қорғалған.
- 2) Аманат иесіне берілуі керек.
- 3) Өсімнің (пайыздың) барлық түрі харам.
- 4) Қан дауы (қанға – қан) жойылды.
- 5) Ер кісілер әйелдердің құқын қорғайды, әйелдер де ер кісілердің құқына құрмет көрсетеді. Әйел де, ер де зинадан бойын аулақ ұстасуы керек.
- 6) Барлық мұсылман бір-бірімен бауыр. Діни бауырластық құқына қиянат жасау – харам.
- 7) Қызметшілерге жақсы қарau керек.

³ Майдә сүресі, 3-аят

Пайғамбарымыздың тарихи қоштасу құтпасынан үзінділер:

Уа, жарандар!

Сөзімді мұқият тынданғар. Сірә, енді сендермен бұл жерде қайта кездесе алмаспсын.

Уа, халайық! Бұл күндерің қандай қасиетті болса, мынау айла-рың қандай қасиетті болса, мына қала (Мекке) қандай қасиетті болса, жандарың, малдарың, намыстарың да сондай қасиетті, әр түрлі зорлық-зомбылықтан қорғалған.

Сахабаларым! Ертең Раббыларыңа қауышасындар және бүгінгі барлық іс-әрекеттеріңнен сұралатындарың анық. Меннен кейін ескі қалыптарыңа түсіп, жолдарыңнан адаспағайсындар, тіпті ол өткендеріңе мойын бұрып та қарамаңдар. Бұл өситетімді осы жердегілер бұл жерге келе алмағандарға естіртсін. Бәлкім, ол адам осы жерде тұрып өз құлағымен естіген адамнан да жақсы түсініп, орындар.

Сахабаларым! Кімде аманат болса, иесіне берсін. Өсімнің барлық түрі жойылды. Бірақ негізгі борыштарыңды өтендер. Жәбір жасамаңдар, жәбірге ұшырай көрмендер де. Алланың әмірі бойынша өсімкорлыққа (пайызға беру, алу) тыйым салынды. Қараңғылық дәуірінің сарқыншағы болып табылатын бұл жаман әдettің барлық түрі менің аяғымның астында.

Сахабаларым! Қараңғылық дәуіріндегі қан даулары да түп-тамырымен жойылды.

Уа, халайық! Бұгін шайтан сендерге билік жүргізе алатындей қүшін жоғалтты. Бірақ мен жойған нәрселерден басқа елеусіз болып көрінген істерде оның тілін алсандар, осының өзі оны қуантуға жеткілікті. Діндерінді қорғау үшін бұлардан аулақ жүріндер.

Уа, әлеумет! Әйелдердің құқықтарына құрметпен қарауға және бұл тұрғыда Алладан қоркуға кеңес беремін. Сендер әйелдерге тәнірінің аманаты деп қараңдар. Олардың ар-намысын, ұятын Алла атынан уәде беріп өздеріңе адал еттіндер. Сендердің әйелдерінің алдында, әйелдердің де сендердің алдарында құқықтары бар. Әйелдердің алдындағы құқыларың олардың жар төсегін былғатпауы.

Уа, мұміндер! Сендерге аманат қалдырып барамын. Содан айырмасаңдар, еш уақытта адаспайсындар. Ол аманат – Алланың кітабы Құран.

Мүминдер! Сөзімді мұқият тыңдаңдар және ұғындар. Мұсылман – мұсылманның бауыры, бүкіл мұсылман бір-біріне бауыр. Дін бауырластарыңың құқына қиянат ету – харам.

Сахабаларым! Өздеріңе қиянат жасамандар. Өздеріңе тиесілі де ақыларың бар.

Уа, адамдар! Алла Тағала құқы бардың бәріне өз құқын (Құранда) берген. Ендеше, мұрагерлерге өсietетудің керегі жоқ.

Уа, халайық! Раббыларың – біреу. Әкелерің – біреу. Бәрің Адамның ұрпағысындар. Ал адам топырақтан жаратылған. Кімде-кім Аллаға құрмет көрсетсе, Алланың жанында сол адам құрметке бөлөнеді. Алла алдындағы тақуалығынан басқа арабтың араб еместен ешқандай артықшылығы жоқ.

Уа, халайық! Ертең сендерден мені сұрайды. Сонда не дейсіндер?

Сол жердегілер:

“Елшілік міндетінді кеміл атқардың, бәрімізге өсietет айтып, үгіт-насихат жүргіздің деп куә боламыз”, – деді. (Сол кезде Алланың расулы сұқ саусағын жоғары көтеріп жамағатты үстінен ишара жасап былай деді: **Куә бол, Аллам. Куә бол, Аллам. Куә бол, Аллам.**

ПАЙҒАМБАРЫМЫЗДЫҢ НАУҚАСТАНУЫ және ҚАЙТЫС БОЛУЫ (h.10 – M.632)

Пайғамбарымыз қоштасу қажылығын жасап, Мәдинаға оралды. Осы міндетінің аяқталып, бұл дүниеден көшетін уақытының келгенін түсінді. Ауруы күннен-күнгे үдей берді. Науқас болса да азан оқылғанда мешітке барып намаздарын оқитын. Бірақ бақиға аттанарының алдында үш күн халі нашарлайды. Мешітке бара алмады. Хазірет Әбу Бәкірге жамағатқа имамдық етіп, намаз оқытуды тапсырды.

Қызы Хазірет Фатима күн сайын әкесіне барып түрді. Ажал аузында жатса да қызына былай деп үгіт-насихат айтты:

“Әй, пайғамбардың қызы Фатима, өзінді ақырет күні құтқаратында қайырлы істер жасауға тырыс. Пайғамбар қызы болу саған ештеңе бермейді. Мен сені сол күннің азабынан құтқара алмаймын”.

Ауруы күшейіп, халі әбден нашарлаған күндердің бірінде сахабаларына былай деді: “**Сендер қайтадан маған қауышасындар. Кездесетін жеріміз – Кәусар хауызының жағасы. Кімде-кім менімен кездескісі келсе, қолы мен тілін керексіз істен, сөзден аулақ ұстасын. Бұл дүниеден қөшуім таяу, хабары келді. Аллаға қауышатыныма қуанамын. Бірақ ұмбетімнен айырылатын болғандықтан бір жағынан мұнажаимын. Мен хабарымды алдым. Аллаға кетіп бара жатырмын”.**

Ажалынан екі күн бұрын сахабаларының жәрдемімен мешітке барды. Жайлап мінбеге көтерілді. Жүзін жамағатқа бұрып былай деді:

“Уа, мұсылмандар! Егер біреулеріңе жамандық істеген болсам, жазасын тартуга әзірмін. Кімде-кімді ұрган болсам, міне арқам, келсін ұрсын. Кімнің менде ақысы кеткен болса, міне малым, келіп ақысын алсын”.

8-маусым, Дүйсенбі күні таңертең науқасы біраз жеңілдеген соң мешітке барды. Отырған жерінде Хазірет Әбу Бәкірге ұйып, таңғы нағазын жамағатпен оқыды. Мешіттен үйіне қайтып келгенде халі нашарлап кетті. Сол күні күн арқан бойы көтерілген уақытта: “**Уа, Алла, өлім қындығына шыдайтындай жеңілдік бере гөр. Жанымды қинамай ала гөр**” деп дұға етті. Қасында бір ыдыста суық су тұр еді. Басын суға батырып, жүзін салқындасты.

Түске таман басын көтерді. Сүқ саусағын жоғары көтеріп: “**Рафика әғлана – Ұлы досқа қауышуды қалаймын**” деді. Соңғы сөзі осы болды.

63 жасында қасиетті рухын тәсілім етті. (12-Рабиул-әууал, Дүйсенбі, h. 10 / М. 8 Маусым, 632 жыл).

Мұбәрак денесі қайтыс болған жерге жерленді. Мәдинада оның қабірі орналасқан жер “**Рауза-и Мұтакхара**” деп аталды. Сүйікті расулдың (с.а.у.) пайғамбарлығының 13 жылы Меккеде, 10 жылы Мәдинада етті. Өмір бойы адамзаттың бақыты үшін тер төкті. Соңғы пайғамбар ретінде міндетін абыраймен орындалап, бұл дүниеден өтті.

ҚАЙТЫС БОЛҒАННАН КЕЙІНГІ ОҚИҒАЛАР

Пайғамбарымыздың қайтыс болуы мұсылмандардың жанына қатты батты, қайғыдан қабырғалары қайысты. Мәдина қаласының халқы аза

тұтты. Сахабалардың кейбірі оның ажал құшқанына сенгісі келмеді. Осы кезде Хазірет Әбу Бәкір келді. Пайғамбарымыздың бетін ашып сүйді де жылады. Содан кішкене сез сөйлеп сахабаларды жұбатты.

Сол күні кеңестен кейін Хазірет Әбу Бәкір алғашқы халифа болып сайланды. Ертеңінде, яғни Сейсенбі күні мұсылмандар мешітке жиналып, Хазірет Әбу Бәкірге мойынсұнуға серт берді.

Пайғамбарымыз (с.а.у.) қайтыс болған қүннің ертеңіне, яғни Сейсенбі күні қайтыс болған бөлмесіне жерленді.

Сонғы ауырған кезде Расуллалланың қолында жеті діріам ақшасы бар болатын. Сол ақшаны садақа етіп кедейлерге таратты.

Қайтыс болғанда қолында ешқандай ақша қалмады, артына ақшалай ешқандай мирас та қалдырмады.

Ол қалдырған ұлы мұра – әлемді қараңғы түнектен шығарып, жарық нұрға бөлеген Исламның сәулесі мен адамдарды шын мәніндеңгі бақытқа кенелткен адамгершілік қасиеттер, ахлақ (парасаттылық) ұстанымдары.

Құран көрсеткен және пайғамбарымыз салып кеткен жолмен жүргендер қандай бақытты!

БАЛАЛАРЫ

Пайғамбарымыздың жеті баласы болды: ұшеуі ұл, төртеуі қызы.

Ұлдары: Қасым, Абдуллаһ және Ибраһим.

Қыздары: Зәйнәп, Рұқия, Үммүгүлсім мен Фатима.

Олардың алтауы Хазірет Хадишадан, ал ұлы Ибраһим Мәриядан туған.

Қасым мен Абдуллаһ пайғамбарлық келмей тұрып кішкентай кездерінде шетінеген. Ұлдарының өліміне қатты қайғырды. Пайғамбарымыздың (с.а.у.) тағы бір аты “Әбу-Қасым”. Яғни Қасымның әкесі деген сез. Өзі осы есіммен аталғанды жақсы көретін. Кішкентай кезде шетінеп кеткен ұлының есімімен аталу көңіліне жұбаныш еді.

Ушінші ұлы Ибраһим хижреттен кейін Мәдинада дүниеге келді. Ол да кішкентай кезінде шетінеді. Ұлы шетінегенде көз жасын төгіп былай дейді:

“Көзім жасаурап, жүргігім қайғыдан қарс айырылды. Тағдырға мойынсұнғаннан басқа ештеңе айта алмаймыз. Эй, Ибраһим, сені жоғалтып алып, қайғыдан қабырғамыз қайысада”.

Ибраһим шетінеген күні Күн тұтылғаны бар. Кейбіреулер “Күн Ибраһимның қайғысына тұтылды” дегенде, пайғамбарымыз мұның қате екенін айтЫП былай деген:

“Күн мен ай Алланың аяттарының екі белгісі екені күмәнсіз. Олар ешкімнің өміріне немесе өліміне байланысты тұтылмайды”.

Қыздарының бәрі өсіп, бой жетіп тұрмысқа шыққан. Хазірет Фатимадан басқа үш қызы пайғамбарымыздан бұрын қайтыс болған. Кенже қызы Фатима Хазірет Әлиге тұрмысқа шықты. Пайғамбарымыздың үрпағы сол қызынан тарады.

АШАРА-И МУБӘШШАРА

Пайғамбарымыз (с.а.у.) он кісінің жәннатқа баратынын сахабаларының көзі тірі кезінде-ақ айтқан. Олар “*Aшара-и мубәшишара*” деп аталды. Ол сөз “тірісінде жәннатпен сүйіншіленген он кісі” деген мағынаны білдірді.

Он кісі мыналар:

1 - Хазірет Әбу Бекір , 2 – Хазірет Омар, 3- Хазірет Осман, 4- Хазірет Әли, 5- Талха , 6- Зұбейр, 7- Әбдірахман бин Ауф, 8 – Сағад бин Әби Уаққас, 9 – Сайд бин Зэйд , 10 – Әбу Үбәйда бин Жәррах.

САХАБАЛАРЫ

Пайғамбарымызды (с.а.у.) көзбен көріп, мұсылмандар болып өмірден озғандар “сахабалар” деп аталған.

Сахабалар екіге бөлінеді:

- 1. Мұхажирлер** – мұшріктердің зорлық-зомбылығынан қашып, діни еркіндік үшін Меккеден Мәдинаға көшкен мұсылмандар.
- 2. Аисар** – Меккеден келген мұсылмандарға шын көнілмен көмек берген сол кездегі Мәдина халқы. Мұхажирлерге жәрдем бергендер осылай аталған.

ХАЗІРЕТ МҰХАММЕДТІҢ (с.а.у.) АДАМЗАТҚА ӨНЕГЕ БОЛҒАН ЖОҒАРЫ АДАМГЕРШІЛІК ҚАСИЕТТЕРИ

Алланың ең сүйікті құлы, соңғы әрі ең ұлы пайғамбар – Хазірет Мұхаммед (с.а.у.) дүниеге бақыт ала келді. Құрғак жер сумен қалай жанданса, Алла Тағала пайғамбарымыз арқылы дүниеге солай жаңа жан салды.

Исламның арқасында жалған сенімдер жойылды. Надандықтың орынын ілім, зұлымдықтың орнын адамға деген сүйіспеншілік басты. Шынайы мағынада Ислам бауырластығы орнады. Отбасында да, қоғамда да әйел лайықты орнын тапты.

Сүйікті пайғамбарымыз адамдарға дүниеде және ақыретте бақытты болудың жолдарын көрсетті. Үйреткен адамгершілік ұстанымдарын ең әуелі өзі орындал, үлгі көрсетті.

Жүргі адамға деген сүйіспеншілікке толы еді. Мейірімділігі сондай, қолындағысын кедейлерге беріп, өзі аш қалатын кезі де болатын. Тек адамдарға ғана емес, жан-жануарларға да мейірімді еді. Шөлдеген мысыққа өз қолымен су беріп, жан-жануарларға жақсы қарауга әмір еткен.

Балаларды өте жақсы көретін, оларды құшақтап, еркелететін.

Бір кісі пайғамбарымыздың бір баланы сүйіп тұрғанын көріп: “Менің он балам бар, солардың біреуін де сүйген емеспін” деді. Сонда Пайғамбарымыз оған: “**Мейірімді болмағанға мейірім көрсетілмейді**”, – деді.

Тіпті намаз оқып жатқанда ойнап, иықтарына шығып кететін немерелері Хасан мен Хүсейінге кешіріммен қарап, ойындарының бітуін күттетін.

Оте кішіпейіл еді. Бай-кедей деп бөлмейтін. Қызметші шақырса да баратын. Кедей, ешкімі жоқ, ештеңесі жоқтармен де бірге отырып, та-мақ жеп, сіңірі шықкан кедейдің үйіне барып қал сұрайтын.

Аурулардың жағдайын сұрап, олардың жазылып кетуі үшін дұға ететін. Жиынға барған кезде табылған бос орынға отырып, аяғын ешкімге қарата созбай жинап отыратын.

Бір күні бір кісі пайғамбарымыздың үйіне келіп, алдында отырғанда дірілдей бастады. Сол кезде пайғамбарымыз оған: “**Достым, бұның не? Мен билеуші емеспін. Қатқан наң жеген құрайыштық бір әйелдің баласымын**”, – деді.

Киімін өзі жамап, аяқ киімін өзі жөндеп, базарға өзі барып, қажет заттарын сатып алып, өзі көтеріп әкелетін. Ешкімге ауыртпалық салмайтын.

Өнегелі отағасы болатын. Эйелдерге өте сыпайы, жұмсақ еді. Үй шаруасында оларға көмектесетін. Өзі былай дейтін:

“Араларындағы ең жақсыларың – эйеліне жақсы қараганың”.

Қонақжай еді. Қонақтарға өзі қызмет етіп, өзі күтетін. Мұсылман болмаса да өзіне келгендерді де солай күтетін.

Ешкімге жаман сөз айтпайтын, ренжітпейтін, өмірінде ешкімге ұрыспаған.

Он жыл қызметінде болған Әнас былай дейді: “Пайғамбарымыз маған ешқашан кейімеді. Бір нәрсе істеп қойсам, неге мұны істедің деп, бір нәрсені іstemей қойсам, неге істемедің деп ұрыспайтын”.

Жылы жүзді, жұмсақ тілді болатын. Басқамен сөйлесіп жатқанда олардың сөзін болмей тыңдайтын. Біреудің кемшілігін көрсе, бетіне баспайтын.

Тұрмысы өте қарапайым, таза еді. Тәнін үнемі таза ұстайтын, киімдерінің таза болуына баса назар аударатын. Тісін тазарту үшін мисуак қолданатын. Кірді жаны сүймейтін. Сахабаларына мешітке таза болып келуді бұйыратын.

Бір жолы үсті-басы лас кейіпте мешітке келгендерге: “**Жұнының келгендерің жақсырақ болар еді**”, – деген.

Сөзге шыншыл еді. Айтқан сөзінен қайтпайтын, берген сөзінде тұратын. Өтірікшіні жаны сүймейтін. Өзі жұртқа шыншыл әрі сенімді болғандықтан “Мұхаммәдүл-әмин”, яғни “Сенімді Мұхаммед” деп аталған болатын.

Жұрттың арасындағы ең жомарты еді. Бір нәрсе сұраған адамды бос қайтармайтын. “**Мен тек таратушымын, беріп тұрган Алла**” дейтін. Бірақ қайыр сұрағанды жек көретін. Одан құтылу үшін адамдарға еңбектеніп, табыс табудың жолдарын көрсететін.

Ешкімнен өш алмайтын, кешіргенді жақсы көретін. Өзіне жамандық жасағандарды да кешіріп, оларға жақсылық жасайтын. Өзіне жасалған жақсылықтарды еш ұмытпайтын, оларды үнемі еске алып отыратын. Қарт адамдарға көмек көрсетіп, кішіге қамқор болатын. Сүт бауырларын көргенде орнынан тұрып, сыртындағы қеудешесін төсеп, орын беретін.

Жалқаулықты, қолы бос отырғанды ұнатпайтын. Мешіт салынған кезде өз қолымен тас тасып, ел қатарлы еңбектенетін. Сахабалар тынығып, дем алуын өтінсе де, ол жұмыс жасауын тоқтатпаған.

Бір сапарда дем алу үшін сахабаларымен бір жерге түнемекші болады. Сахабалар тамақ әзірлеу үшін жұмыстарды бөлісө бастайды.

Сонда пайғамбарымыз: “**Онда мен барып отын жинайын**” деп, жолдастары жұмыс жасап жатқанда бос отырғысы келмеген.

Сүйікті пайғамбарымыз қарапайым өмір сүріп, қолына не түссе де кедейлерге таратып жіберетін. Осындаі іс-әрекеттерімен қоғамдағы әлеуметтік әділеттілікті тек сөзбен емес, ісімен де көрсетіп, адамзатқа өнеге болған.

Расулалланың ізінен жаңылмағандар қандай бақытты...

СҮРАҚТАР:

- 1) Мекке қаласы қашан азат етілді? Пайғамбарымыз (с.а.у.) мүшріктерге не істеді?
- 2) Хұнәйн соғысы қайда болды? Себебі не еді, нәтижесі қандай болды?
- 3) Әутас соғысы мен Тайфтың қоршауға алынуының нәтижесі не болды?
- 4) Пайғамбарымыз Меккeden Мәдинаға қашан оралды?
- 5) Пайғамбарымыздың соғыстарының ерекшеліктері неде?
- 6) Хазірет Әбу Бәкірдің қажылыққа басшы болуын әңгімелеп.
- 7) Қоштасу қажылығы қашан болды?
- 8) Қоштасу құтпасында қандай ұстанымдар сөз етілді?
- 9) Пайғамбарымыз (с.а.у.) қашан және қай жерде қайтыс болды?

- 10) Пайғамбарымыз қай жерге жерленді? Қабірі қалай аталады?
- 11) Пайғамбарымыздың қанша баласы болды?
- 12) Ашара-и Мұбәшшара дегендер кімдер?
- 13) Сахаба дегендер кімдер?
- 14) Пайғамбарымыздың жоғары адамгершілік қасиеттері жайында айтып беріңіз.

ДӘРЕТ АЛҒАНДА ОҚЫЛАТЫН ДҮҒАЛАР

1) Дәретке бастаганда “Әғузу” және “Бисмилләһәтән” кейін мына дүға оқылады:

الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا وَجَعَلَ الْإِسْلَامَ نُورًا

Оқылуы: Әл-хамду лилләһи лә зәкәрәллахъ – жаәләл-маә тахурән уа жаәләл – исламә нуран.

Мағынасы: Суды тазалаушы қылған, Исламды нұр еткен Аллаға шүкір.

2) Ауызға су алғанда:

اللّٰهُمَّ اسْقِنِي مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ كَاسًا لَا أَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبْدًا

Оқылуы: Аллаһұммә-сқини мин хауди нәбийикә кәсән лә әзмә-у ба’дәһү әбәдә

Мағынасы: Уа Алла! Маған одан кейін ешқашан шөлдемейтін пайғамбарымның қаузызынан бір кесе су ішкізе гөр!

3) Мұрынға су алғанда:

اللّٰهُمَّ لَا تَخْرِمْنِي رَايْحَةً نَعِيمِكَ وَجَنَّاتِكَ

Оқылуы: Аллаһұммә лә таҳримний райихатә на’имикә уә жәннатик.

Мағынасы: Уа Алла! Мені нығметтеріңен және жәннатыңың ісінен макұрым етпе.

4) Бет жуарда:

اللّٰهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي بِنُورِكَ يَوْمَ تَبَيِّضُ وُجُوهُ وَتَشَوَّدُ وُجُوهُ

Оқылуы: Аллаһұммә бәйид уәжхи бинурикә йәумә тәбійедду ужуһун уә тәсуадду ужуһ.

Мағынасы: Уа, Алла! Кейбіреулерінің жүзі қарайып, кейбіреулерінің жүзі ағаратын күні менің жүзімді ағарта гөр.

5) Оң қолын жуып жатқанда:

اللَّهُمَّ أَعْطِنِي كِتَابِي بِيمِينِي وَحَاسِبِنِي حِسَابًا يَسِيرًا

Оқылуы: Аллаһұммә а'тыни китәби бийәмини уә хасибни хисәбен йәсира.

Мағынасы: Да, Алла! Маған кітабымды оң жағымнан беріп, есебімді женілдете гөр.

6) Сол қолын жуып жатқанда:

اللَّهُمَّ لَا تُغِطِّ كِتَابِي بِشَمَالِي وَلَا مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي وَلَا تُخَاصِبِنِي حِسَابًا شَدِيدًا

Оқылуы: Аллаһұммә лә ту'тый китәби бишімәли уә лә мин уәраи заһри уә лә тұхасибни хисәбен шәдидә.

Мағынасы: Да, Алла! Маған кітабымды сол жақтан және артымнан бере көрме және менің есебімді қыынданта көрме!

7) Басқа мәсіх тартқанда:

اللَّهُمَّ غَشِّنِي بِرَحْمَتِكَ وَأَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْ بَرْكَاتِكَ

Оқылуы: Аллаһұммә ғашшини бирахматикә уә әнзил аләййә мин бәракатик.

Мағынасы: Да, Алла! Мені мейіріміңмен қорғап, берекетінді жаудыра көр!

8) Құлаққа мәсіх тартқанда:

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَبَعُونَ أَحْسَنَهُ

Оқылуы: Аллаһұммәж ални минәлләзинә йәстәми ұнәл қаулә файәттәбиунә ахсәнәһ.

Мағынасы: Да, Алла! Мені шын сөз естіп, сөздің ең тамашасына мойынсұнғандардан ете көр!

9) Мойнына мәсіх тартқанда:

اللَّهُمَّ أَعْتِقْ رَقْبَتِي مِنَ النَّارِ

Оқылуы: Аллаһұммә әтиқ рақәбәти минән нәр.

Мағынасы: Уа, Алла! Денемді жәһөннам отынан азат ете көр!

10) Аяқ жуып жатқанда:

اللَّهُمَّ ثِبْتْ قَدْمَيَ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزَلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ

Оқылуы: Аллаһұммә сәббит қадамәййә аләссирати йәумә тәзиллү фиһил ақдәм.

Мағынасы: Уа, Алла! Аяқтар таятын күні менің екі аяғымды сыралат (көпір) үстінен тайдырма.

НАМАЗДАРДА ОҚЫЛАТЫН ДҮГАЛАР

Субханәкә

– намазда тік тұрғанда оқылады.

Оқылатын жерлері:

- 1) Әр намаздың алғашқы рәқағатында ифтитах тәкбірінен кейін;
- 2) Екінші намазының сұннетінің үшінші рәқағатында тұрғанда “Фатихадан” бұрын;
- 3) Құптан намазының алғашқы сұннетінде үшінші рәқағатта “Фатихадан” бұрын;
- 4) Егер Тарауих намазы төрт рәқағаттан оқылса, үшінші рәқағатқа тұрғанда “Фатихадан” бұрын.
- 5) Жаназа намазында бірінші тәкбірден кейін.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَجَلَّ شَنَاؤكَ وَلَا إِلَهَ إِلَّيْكَ

Оқылуы: Субханәкә Аллаһұммә уә бихамдик. Уә тәбәракә-смук. Уә тәғалә жәддук (уә жәллә сәнәеүк – бұл тек қана жаназа намазында оқылады) уә лә иләһе ғайруқ.

Мағынасы: Уа, Алла! Сені мінсіз деп ұлықтаймын. Мақтауға лайықсын, Сенің атың мұбәрак, сен өте ұлысын, Сенен басқа тәнір жоқ.

Әттәхияту:

Оқылатын жерлері – намаздардың әр отырысында оқылады.

الْتَّحِيَاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّبَيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ
عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهُدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهُدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Оқылуы: Әттәхийету лилләни уәс саләуэтү тайбәт. Әссәләму аләйкә айю һәннәбийю уә рахмәтуллахи уә бәракәтуһ. Әссәләму аләйнә уә алә ғибәдилләниң саалихин. Әшһәду әл лә иләһә иллаллах уә әшһәду әннә Мұхаммәдән абдуһу уә расулун.

Мағынасы: Тілмен, тәнмен және мал арқылы жасалған барлық ғибадаттар – Аллаға тән. Уа, пайғамбар! Алланың сәлемі, иғлігі әрі берекеті болсын! Сәлем бізге және Алланың барлық ізгі құлдарына болсын. Алладан басқа ешбір тәнір жоқ екендігіне және шын мәнінде Мұхаммед Алланың құлы әрі елшісі екендігіне күәлік етемін.

Аллаһуммә салли және аллаһуммә бәрик:

Оқылатын жерлері:

- 1) Барлық намаздардың соңғы отырыстарында “әттәхийәтудан” кейін;
- 2) Екінші намазының сұннеті мен құптан намазының алғашқы сұннетінің бірінші отырысында “Әттәхийәтудан” кейін;
- 3) Төрт рәкағаттан оқылатын Таравих намазының екінші рәкағатының отырысында “Әттәхийәтудан” кейін;
- 4) Жаназа намазында екінші тәкбірінен кейін.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ أَلِّ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَعَلَىٰ أَلِّ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ حَمِيدٌ

Оқылуы: Аллаһуммә салли алә Мұхаммәдин уә алә әли Мұхаммәд. Кәмәә салләйтә алә Ибраһимә уә алә әли Ибраһим. Иннәкә хамидүм мәжиид.

Мағынасы: Уа, Алла! Ибраһимге және ұрпақтарына иғлік еткенің сияқты Мұхаммед пен ұрпақтарына да иғлік ет. Шын мәнінде Сен аса мақтаулы әрі өте ұлысың.

اللَّهُمَّ بارِكْ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ أَلِيٍّ إِبْرَاهِيمَ وَعَلَىٰ أَلِيٍّ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Оқылуы: Аллаһұммә бәрик алә Мұхаммәдин уә алә әли Мұхаммәд. Кәмәә бәрактә алә Ибраһимә уә аләә әәли Ибраһим. Иннәкә хамидум-мажид.

Мағынасы: Уа, Алла! Ибраһимге және ұрпақтарына береке бергенің сияқты Мұхаммед пен ұрпақтарына да береке бер. Шын мәнінде Сен аса мақтаулы әрі өте ұлықсың.

Раббанә этинә және рәббәнәғфирли

Оқылатын жерлер:

- 1) Намаздардағы отырыстарда “Аллаһұммә салли мен Аллаһұммә бәриктен” кейін;
- 2) Құныт дүғасын білмейтіндер Үтір намазында оның орнына осы “Раббәнә этинәны” оқиды.
- 3) Жаназа намазында үшінші тәкбірден кейін оқылатын дүғаны білмегендер оның орнына “Раббәнә этинәны” дүға етіп оқуына болады.

رَبَّنَا أَتَنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقَنَا عَذَابَ النَّارِ بِرْحَمْتِكَ
يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Оқылуы: Раббәнә этинә фиддунийә хасәнәтән уә фил аахирати хасәнәтән уә қинә азәбән нәр.

Мағынасы: Уа, Раббымыз! Біздерге дүниеде де, ақыретте де жақсылық бер және бізді тозақ отынан сақтай гөр!

رَبَّنَا اغْفِرْلِي وَلِوَالدَّى وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

Оқылуы: Раббәнәғфирли уә ли уалидәйә уәлил мұмининә йәумә йәқумул хисәб.

Мағынасы: Уа, Раббымыз! Мені, ата-анамды және барлық мүминдерді есеп күнінде (барлығы жауапқа тартылатын күні) кешіре гөр.

Құныт дұғалары

Үтір намазының үшінші рәқағатында “Фатиха” мен бір сүре оқығаннан кейін қолдарын жоғары көтеріп, тәкбір айтады да, қолдарын қайтадан байлап, құныт дұғалары оқылады.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيْكَ ۝ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوْبُ إِلَيْكَ ۝ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ ۝ وَنُشْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرُ كُلُّهُ نَسْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ ۝ وَنَخْلُعُ وَنَتَرُكُ ۝ مَنْ يَفْجُرُكَ ۝

Оқылуы: Аллаһуммә иннә нәстәғинукә уә нәстәғфирукә уәнәстәһдиик уә нумину бикә уә нәтуубу иләйик, уә нәтәуәккәлуаләйик, уә нуснии аләйкәл хайра күлләхү нәшкурукә уә ләәнәкфурук, уә нәхләғү уә нәтруку мәййәфжурук.

Мағынасы: Уа, Алла! Шын мәнінде біз Сенен жәрдем тілейміз. Құнәларымызды кешіріп, тұра жолыңа салуыңды тілейміз. Саған иман келтіреміз, Саған тәубе қыламыз, Саған тәуекел етеміз, Сені мадактаймыз, Саған шүкір етеміз, Саған қарсы келмейміз, қарсы келгендерге жуымай, олардан бойымызды аулақ ұстаймыз.

اللَّهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّ وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَمَحْفِدُ نَزْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى ۝ عَذَابَكَ إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلِحَّقٌ ۝

Оқылуы: Аллаһуммә ийәкә нәғбиду уә ләкә нусаллии уә нәсжуду уа иләйкә нәсғаа уә нахфиду нәржүурахмәтәкә уә нәхшәә азәәбәк. Иннә азәәбәкә билкуффәри мулхиқ.

Мағынасы: Уа, Алла! Саған ғана құлшылық етеміз және Сен үшін намаз оқимыз әрі Саған ғана сәждे етеміз. Өзің жаққа асығамыз. Мейіріміңнен үміт етеміз әрі азабынан қорқамыз. Шын мәнінде азабың кәпірлерге және имансыздарға жететіндігі сөзсіз.

НАМАЗДА ОҚЫЛАТЫН КЕЙБІР СҮРЕЛЕР

“Фатиха” сүресі

Әрбір намазда түрегеп тұрғанда оқылады:

الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ الْرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ
 وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٤﴾ إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٥﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ
 الْمَغْصُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٦﴾

Оқылуы: (1) Бисмилләхир-рахмаанир-рахиим.(2) Әлхамдулилләхи раббил аләмиин. (3) Әррахмаанир-рахиим.(4) Мәәлики иәумиддин. (5) Ийәкә нағбууду уә ийәкә нәстәғиин.(6) Иһинәс-сираатал мустәқиим. (7) Сираатал-ләзинә әңғамтәаләйһим ғайрил мағдууби аләйһим уә ләддаал-лиин.

Мағынасы: 1. Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 2. Барлық мақтау бүкіл әлемдердің Раббы Аллаға тән.3. Аса қамқор, ерекше мейірімді. 4. Қиямет күнінің иесі. 5. (Уа, Алла!) Өзіңе ғана құлшылық етеміз, әрі Сенен ғана жәрдем тілейміз. 6. Бізді тұра жолға сала гөр! 7. Ашуыңа ұшырағандар мен адасқандардың жолына емес, Өзің жарылқап, нығметке бөлөнгендердің жолына бастай гөр! (Әмин).

“Фил” сүресі

Бұл сүре және осыдан кейінгі сүрелер намазда түрегеп тұрғанда және “Фатихадан” кейін оқылады.

الَّمْ تَرَكَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ الَّمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ
 عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلٍ ﴿٣﴾ تَرْزِيمِهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ سِجْرٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفِ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

Оқылуы: Бисмилләхир-рахмаанир-рахиим.1. Әләм тәра кәйфә фәғалә раббуқә би әсхабил фиил. (2) Әләм яжғал кәйдәһүм фи тәдли-ил. (3) Уә әрсәлә ғаләйһим тайран әбәәбиил. (4) Тәрмииһим бихижаратим мин сижжиил. (5) Фәжәғаләһүм кәғасфим мә-куул.

Мағынасы: Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 1. Раббыңың піл иелеріне не істегенін көрмедің бе? 2. Олардың айлакерліктерін босқа жібермеді ме? 3. Оларға топ-топ құстарды

жіберді. 4. Құстар оларға балшықтан жасалған тастар атты. 5. Сөйтіп оларды желінген топан тәрізді қылды.

“Құрайыш” сүресі¹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

لَا يَلِفُ قُرْيٰشٌ ۝ اِيْلَاهُمْ رِّحْلَةُ الشِّتَّاءِ وَالصَّيْفِ ۝ فَلَيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتٍ ۝
الَّذِي اَطْعَمَهُمْ مِّنْ جُوعٍ وَامْتَهَمْ مِنْ خَوْفٍ ۝

Оқылуы: Бисмилләһир-рахмаанир-рахиим.(1) Ли иләэфи қурайш. (2) Иләэфиһим риҳләтәшшиттәэ и уәссайиф.(3) Фәляғбуду раббә һәәзәл бәйит. (4) Әлләзии әтғамәһүм минжуғиу үә әэмәнәһүм мин хаууф.

Мағынасы: Аса қамкор, ерекше мейірімді Аллаһтың атымен бастаймын. 1. Құрайштарға берілген бейбітшілік үшін. 2. Олардың қыстық-жаздық жолшылықтарындағы жеңілдігі үшін. 3. Олар осы үйдің(Қағбаның) Раббысына құлшылық етсін. 4. Раббылары оларды ашаршылықта тамақтандырды және қауіп-қатерден қорғады.

“Мағун” сүресі

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ۝ فَذِلٰكَ الَّذِي يَدْعُ الْبَيْتِمِ ۝ وَلَا يَحْضُنْ عَلَى طَعَامِ
الْمِسْكِينِ ۝ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّيْنَ ۝ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ۝ الَّذِينَ هُمْ
يُرَاوِنُ ۝ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۝

Оқылуы: Бисмилләһир-рахмаанир-рахиим.(1) Әра әйтәлләзии юқәззибу биддин. (2) Фәзәәлиқәлләзи ядуғ-гул ятиим.(3) Уә лә яхудду аләә тағаамил мискин. (4) Фәүәйлул лил мусаллиин. (5) Әл-

1 Құрайш руы бүкіл арабтар тарапынан қасиетті деп саналатын Қағбаны бақылау және басқару міндегін аткарғандықтан бүкіл рулас оларды құрметтейтін, сондықтан олар жазда Тайф аймагының жайлалаударында, қыста Иемен өлкесінің жылы аймактарына еркін бара алатын. Міне осы жағдай Аллаһтың оларға деген бір иғлігі еді. Және олар осы игіліктің арқасында еркін көшіп-қонып, сауда істеп табысқа жететін.

ләзине һум ған саләетиһим сәәхүүн. (6) Әлләзиине һум юраауун. (7) Уәјамнәғүүнәл мәәғүүн.

Мағынасы: Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 1. (Әй, Мұхаммед!) Дінді өтірікке шығарғанды көрдің бе? 2. Ол сондай бір жан, жетімді жәбірлейді. 3. Жоқ-жітікті тамақтандыруға құлық танытпайды. 4. Сондай намаз оқитындарға нендей өкініш! 5. Олар намаздарын немқұрайлы оқиды. 6. Көрер көзге атақ үшін оқиды. 7. Ұсақ-түйек (түкке тұрмайтын тұтыным) заттарды (мысалы, балта, пышақ, күрек, ыдыс-аяқ, ине, жіп т.б.) бір-біріне бермейді.

“Кәусәр” сүресі

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ۚ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحِرْ ۚ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ۚ

Оқылуы: Бисмилләһир-рахмаанир-рахиим. (1) Иннәә ағтайнәәкәл-кәусәр. (2) Фәсалли лираббикә уәнхар. (3) Иннә шәэни әкә һуәл әбтәр.

Мағынасы: Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 1. (Әй, Мұхаммед!) Шын мәнінде саған Кәусәрді бердік. 2. Сондықтан Раббың үшін намаз оқы, құрбан шал. 3. Расында дүшпанаңың өзі үрпақсыз қалады.

“Кәфирун” сүресі

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ۝ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۝ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ۝ وَلَا إِنَّا
عَابِدُ مَا عَبَدْتُمْ ۝ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ۝ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِي ۝

Оқылуы: Бисмилләһир-рахмаанир-рахиим. (1) Күл иәә әйюһел кәәфируун.

(2) Ләә ағбұду мәә тағбудууун. (3) Уә ләә әнтүм ғаабидуунә мәә ағбұд. (4) Уә ләә әнә ғаабидум мәә ғабадтум. (5) Уә ләә әнтүм ғаабидуунә мәә ағбұд. (6) Ләкум диинукум уә лиә диин.

Мағынасы: Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 1.

(Әй, Мұхаммед!) Оларға айт: Әй, кәпірлер! 2. Сендердің табынғандарыңа табынбаймын. 3. Әрі сендер де менің құлшылық жасағаныма құлшылық етпейсіндер. 4. Сірә, мен де сендердің табынғандарыңа табынушы емеспін. 5. Сондай-ақ сендер де менің құлшылық жасағаныма құлшылық етуші емессіндер. 6. Сендердің діндерің өздеріңе, менің дінім өзіме.

“Насыр” сүресі

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرٌ اللَّهُ وَالْفُتْحُ ۝ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۝ فَسَبِّحْ
بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَابًا ۝

Оқылуы: Бисмилләһир-рахмаанир-рахиим. (1) Изәэ жәәа на-сурллани уәл фәтх. (2) Уә раәйтәннәәсә ядхулунә фии диннилләәни әфуәәжәә. (3) Фәсәббихихамди раббикә үестәффирh. Иннәхуу кәенә тәууәәббәә.

Мағынасы: Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 1. (Әй, Мұхаммед!) Алланың жәрдемі мен жеңіс күні келген кезде. 2. Адамдардың Алланың дініне топ-тобымен кіргенін көресің. 3. Енді Раббыңды мадақтап дәріпте және одан жарылқау тіле. Негізінен Алла – тәубені көп қабыл етуші.

“Тәббәт” сүресі

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَبَّثْ يَدَادِي لَهُبِ وَتَبَّ ۝ مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ۝ سَيِّضَلِي نَارًا ذَاتَ لَهُبِ ۝
وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةُ الْحَطَبِ ۝ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّنْ مَسَدٍ ۝

Оқылуы: Бисмилләһир-рахмаанир-рахиим. (1) Тәббәт йәдәә әби ләһәбиу уә тәбб. (2) Мә ағнә анху мә луһу, уә мә кәсәб. (3) Сәясләә

нәэран зәэтә ләһәб. (4) Уәмра әтуһу хаммәә ләтәл хатаб. (5) Фии жиидинә хаблум мим мәсәд.

Мағынасы: Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 1. Әбу Ләһабтың екі қолы құрысын! Құрыды да. 2. Оның малы да, кәсібі де өзіне пайда бермәді. 3. Ол жалындаған отқа тасталады. 4. Әйелі отын көтеріп кіреді. 5. Оның мойнында есілген арқан болады.

“Ықылас” сүресі

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ اللَّهُ الصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ ﴿٤﴾

Оқылуы: Бисмилләхир-рахмаанир-рахиим. (1) Қул һуаллааһу ахад. (2) Аллааһус самәд. (3) Ләм ялид уәләм юуләд. (4) Уә ләм якул ләһү куфу ән әхад.

Мағынасы: Аса қамқор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 1. (Әй, Мұхаммед!) Оларға айт: Ол Алла біреу. 2. Ол – Самад (Ол еш нәрсеге мұқтаж емес). 3. Ол тумады да туылмады. 4. Әрі Оған еш нәрсе тең емес.

“Фәләк” сүресі

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مَنْ شَرِّ مَا حَلَقَ ﴿٢﴾ وَمَنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمَنْ شَرِّ
النَّفَاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمَنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Оқылуы: Бисмилләхир-рахмаанир-рахиим. (1) Қул әгуузу бирабағы фәләк. (2) Мин шәрри мәэ халәк. (3) Уә мин шәрри ғаасиқин изәә уәқаб. (4) Уә мин шәррин нәффәэсәти фил ғүқад. (5) Уә мин шәрри хаасидин изәә хасәд.

Мағынасы: Аса қамкор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 1.(Әй, Мұхаммед!) Арайлы таңның Раббына. 2. Жаратқан мақлұтарыңың кесірінен. 3. Қараңғылық басқан сәтте түннің кесірі-

нен. 4. Түйіншектерге дем салатын жәдігөйлердің кесірінен. 5. Күншілдердің күндеген кездегі кесірінен (Аллаға) сиынамын де.

“Нас” сұрекі

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ مَلِكِ النَّاسِ إِلَهِ النَّاسِ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ
الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ

Оқылуы: Бисмилләһир- рахмаанир- рахииим. (1) Қул әғузу бираабин нәэс. (2) Мәликин нәэс. (3) Иләһин нәэс. (4) Мин шәррил уәэс уәэсил ханнәэс. (5) Әлләзи юуәс уису фи судуриннәэс. (6) Минәл жиннәти уәннәэс.

Мағынасы: Аса қамкор, ерекше мейірімді Алланың атымен бастаймын. 1. (Әй, Мұхаммед!) Адамдардың Раббысына. 2. Адамдардың патшасына. 3. Адамдардың тәңіріне. 4. Сыбырлап азғырушының (шайтанның) кесірінен (сақта деп). 5. Ол адамдардың көкірегіне уәсуәсә салады. 6. Ол мейлі жыннан, мейлі адамзаттан болсын (ондай азғырушылардың кесірінен сақта деп Аллаға сиынамын) де.

ДӘРЕТ АЛУДЫҢ СҮРЕТТЕРМЕН БЕРИЛУІ

1- Сурет

1) Әуелі жендер шынтаққа дейін түрледі, содан кейін “Ниет еттім Алла разылығы үшін дәрет алуға” деп ниет етіледі және “Әузу билләни минәш шайтанир-ражим, Бисмилләхир рахманир рахим” делінеді.

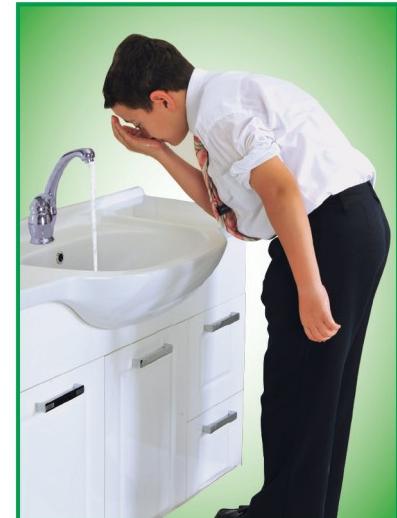
(1- Сурет)

2) Қолдар білекке дейін үш рет жуылады. Саусақтың араларының жуылудына назар аудару керек. Егер саусақта жүзік болса, оны қозғап, астын жуған жөн.

(2- Сурет)

2- Сурет

4- Сурет

5) Сол қолмен сіңбіре отырып, мұрын тазартылады.

(5- Сурет)

3- Сурет

4) Оң қолмен үш рет бөлек-бөлек мұрынға су жүгіртеді.

(4- Сурет)

5- Сурет

6) Маңдай шаштың бітетін жерінен бастап, құлаққа және иектің астына дейін бет үш рет жуылады.

(6- Сурет)

6- Сурет

7- Сурет

7) Оң қол шынтақпен қоса үш рет жуылады. Жуынып жатқанда құрғақ жер қалмайтында жақсылап ысқыланып жуылуды керек.

(7- Сурет)

8- Сурет

8) Сол қол шынтақпен қоса үш рет жуылады. Жуынып жатқанда құрғақ жер қалмайтында жақсылап ысқыланып жуылуды керек.

(8- Сурет)

10- Сурет

11) Қолды суламастан, сол күйінше қалған ұш саусақтың сыртымен мойынға мәсіх тартылады.

(11- Сурет)

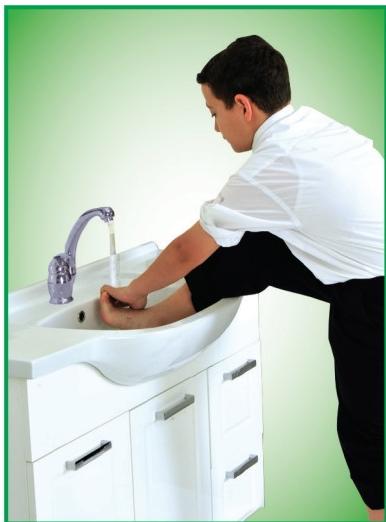
9- Сурет

10) Қол қайтадан суланып, оң қолдың сұқ саусағымен оң құлақтың іші, бас бармақпен құлақтың сыртына; Сол қолдың сұқ саусағымен сол құлақтың іші, ал бас бармағымен сол құлақтың сыртына мәсіх тартылады.

(10- Сурет)

11- Сурет

12- Сурет

12) Оң аяқ тобықпен қоса үш рет жуылады. Жұылғанда башпайлардан басталып, аралары жақсылап тазартылады.

(12- Сурет)

13- Сурет

13) Сол аяқ тобықпен қоса үш рет жуылады. Жұылғанда башпайлардан басталып, аралары жақсылап жуылады.

(13- Сурет)

Дәрет біткенде орнынан тұрып, құбылаға қарап “Кәлима-и шәһадатты” айтып сүртінеді.

НАМАЗДЫҢ ОҚЫЛУ ТӘРТІБІНІҢ СУРЕТТЕРМЕН БЕРЛУІ

Мысал ретінде таң намазының екі рәкағат парызының оқылу тәртібі суреттермен түсіндіріліп, әйелдер мен ер адамдардың қимылдары жеке-жеке көрсетілді. Екі рәкағаттың намаз бен басқа намаздар арасында қимыл-әрекет жағынан айырмашылық болмағандықтан, оларды суреттермен беруді қажет деп таппадық.

Таңғы намаздың парызының оқылу тәртібі:

Бірінші рәкағат

1) Аяқтардың арасы төрт саусақ сиятындай ашық болып, башпайлар құбылаға қарайтындағы бұрылып тұрады.

2) Қамат айтылады (Ер кісілер үшін)

Ниет:

3) «Ниет еттім Алла разылығы үшін бүгінгі таң намазының парызын оқуға» деп ниет етіледі

Ифтихар тәкбірі:

4) «Аллаһу әкбар» деп ифтихар тәкбірі айтылады.

1- Сурет

Ер кісілер тәкбір алғанда алақанда-ры құбылаға қарап, саусақтар жай ғана ашық болады. Бас бармақтар құлақтың жұмысқа жеріне сәйкес келетіндей қол жоғары көтеріледі (**1-сурет**)

Әйел тәкбір алғанда алақаны құбылаға қарап, саусақтар жай ғана ашылып, саусақтың ұштары иық деңгейіне келетіндей жоғары көтеріледі.

(2-сурет)

2- Сурет

Қиям (Тік тұру)

5) Тәкбірден кейін қол байланып, түрегеп тұрады. Түрегеп тұрғанда сәждे ететін жерге қараша керек.

6) Тұрып тұрғанда рет-ретімен:

а) Субханәкә

ә) Әғузу бисмилләh

б) Фатиха сүресі

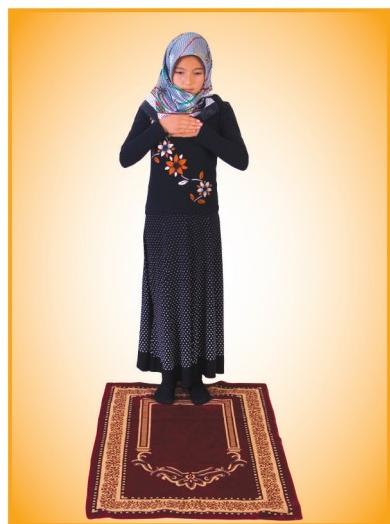
в) Құраннан бір сүре оқылады.

3- Сурет

Ер кісілер оң қол, сол қолдың үстінде, оң қолдың бас және кішкене бармақтары сол қолдың білегін қапсыратындағы қолдарын кіндік астына байлайды.

(3 сурет)

4- Сурет

Әйелдер оң қолды сол қолдың үстінде қойып, қолдарын кеуде үстінеге қояды. Ер адамдардағыдай оң қолдың саусақтарымен сол қолдың білегін қапсырмайды.

(4-сурет)

Рұкуғ

7) “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа еңкейеді, бұл жерде “Субханә раббийәл азим” делінеді. Рұкуғда аяқтың ұшына қаралады.

5- Сурет

Ер адамдар рұкуғда саусақтары ашиқ күйде қолдарымен тізесін ұстап, арқасын тұп-тұзу ұстайды. Тізелері мен шынтақтарын да тұзу ұстайды.

(5 сурет)

Әйел кісілер рұкуғда арқаларын біраз иіп, ер кісілерге қарағанда аздау еңкейеді. Қолдарын саусақтарын ашпай тізелерінің ұстіне қойып, тізелерін біраз бұгіп тұрады.

(6 сурет)

6- Сурет

Рұкуғдан тұры

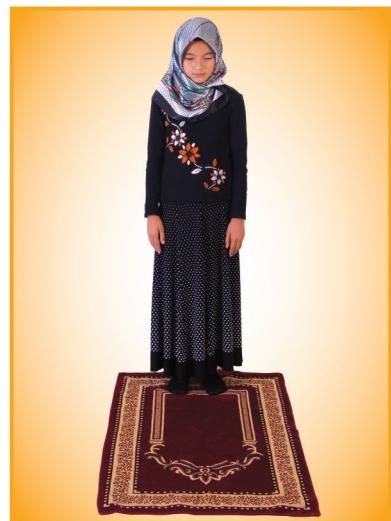
8) “Сами аллаху лимән хамидәһ” деп рұкуғдан тұрады. Тік тұрып “Раббәнә ләкәл хамд” делінеді.

7- Сурет

Ер кісілердің рукуғдан тұруы.

(7 сурет)

Әйелдердің рукуғдан тұруы.

(8-сурет)

8- Сурет

Сәждे

9) “Аллаһу экбар” деп сәждеге жығылады. Сәждеге бара жатқанда әуелі тізе, содан кейін маңдай мен мұрын қойылады. Сәждеде аяқтың үшін көтерілмейді. Сәждеде мұрының үшіна қаралады. Бұл жерде үш рет “Субхана раббили-ағлә” делінеді.

9- Сурет

Ер кісілер сәждеде шынтақтарын көтеріп, денелерінен қашық ұстайды.

Оң аяқ башпайдың үстінде тік ұсталып, башпайдың ұштары құбылаға қарайды.

(9 сурет)

Әйелдер сәждеде қолдағын денелеріне жабыстырып ұстайды.

Аяқ башпайлардың үстінде тік ұсталады және башпайлардың ұштары құбылаға қарайды.

(10 сурет)

10- Сурет

Екі сәжде арасындағы отырыс

10) “Аллаху әкбар” деп сәждеден бас көтеріліп, тізерлеп отырады. Отырғанда саусақтар тізенің үстіне қойылады да, кеудесіне қарайды. Бұл жерде “Субханаллаh” деп айтылатындай қысқа бір уақыт отырады.

11- Сурет

Ер кісілер сол аяғын жазып, соның үстіне отырады да, оң аяғының башпайларын құбылаға қаратып, тік ұстайды.

(11 сурет)

Әйелдер аяқтарын төсеп, оң жаққа қарай шығарып отырады.

(12 сурет)

12- Сурет

11) “Аллаһу әкбар” деп екінші рет сәждеге барады да үш рет “Субхана раббил-ағлә” делінеді.

12) “Аллаһу әкбар” деп сәждеден екінші рәқағат үшін тұрып, қолдар байланады.

(3-4 суреттерде)

Сәждеден тұрып бара жатқанда әуелі бас, содан кейін қол, ең соңынан қол тізеге қойылып, тізе жерден көтеріледі.

Ифтитах тәкбірінен бастап осы жерге дейін жасалғандар “бір рәқағат” болып есептеледі.

Екінші рәкәғат

1) Тұрегеп тұрғанда рет-ретімен:

а) Әғузу, бисмилләһ

ә) Фатиха сүресі

б) Құраннан бір сүре оқылады.

2) Бірінші рәкәғаттағыдай “Аллаһу әкбар” деп рұкуғқа еңкейіп, үш рет “Субхана раббил-азим” делінеді.

(5-6 суреттер)

3) “Сами аллаһу лимән хамидан” деп орнынан тұрады. Тік тұрып “Раббәнә ләкәл хамд” делінеді.

(7-8 суреттер)

4) “Аллаһу әкбар” деп сәждеге барады. Ол жерде үш рет “Субхана раббил ағлә” делінеді.

(9-10 суреттер)

5) “Аллаһу әкбар” деп отырылады. Бұл жерде “Субханаллан” деп айтылатындақ қысқа бір уақыт отырады.

(11-12 суреттер)

6) “Аллаһу әкбар” деп екінші сәждеге бұрылып, үш рет “Субхана раббил –ағлә” делінеді.

7) Қадә-и ахира (соңғы отырыс)

8) Аллаһу әкбар деп сәждеден бас көтеріп, отырады. Отырғанда саусақтар тізенің денгейіне келетіндей санның үстінен қойылып, қеудесіне қарайды.

- 9) Отырғанда рет-ретімен
- a) Әттәхияту
 - ә) Аллаһуммә салли
 - б) Аллаһуммә бәрик
 - в) Раббәнә этинә... дұғалары оқылады.

13- Сурет

14- Сурет

Ер кісілер сол аяғын жерге төсеп, соған отырады, оң аяғының башпайлары құбылаға қаратылып, тік ұсталады
(13-14 суреттер)

15- Сурет

Әйелдер аяқтарын төсеп, оң жаққа шығарып отырады.

(15 сурет)

16- Сурет

Оң жаққа сәлем беру

10) Әуелі басты оңға бұрып “Әссәләму алейкум уә рахматуллах” делінеді. Сәлем бергенде иыққа қарайды.

Ер кісілердің оң жаққа сәлем беруі

(16- сурет)

Әйелдердің оң жаққа сәлем беруі

(17-сурет)

17- Сурет

18- Сурет

Сол жаққа сәлем беру

11) Содан кейін солға бұрылып, “Әссәләму алайкум уә рахматуллаһ” делінеді. Осылай екі рәкағат намаз бітеді.

Ер кісілердің сол жаққа сәлем беруі

(18-сурет)

Әйелдердің сол жаққа сәлем беруі

(19-сурет)

19- Сурет

Дұға

Дұға жасағанда қолдар кеуде тұсына көтеріліп, көкке қарай ашылып, алақан адамның бетіне қарай ұсталып, екі қолдың арасы ашық болады. (20-21 суреттер)

Дұға жасап отырған ер бала.

(20-сурет)

20- Сурет

Дұға жасап отырған қыз бала

(21-сурет)

21- Сурет

